

การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง
ของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

Phra Oudsa Phengphachanh

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2569

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง
ของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

Phra Oudsa Phengphachanh

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

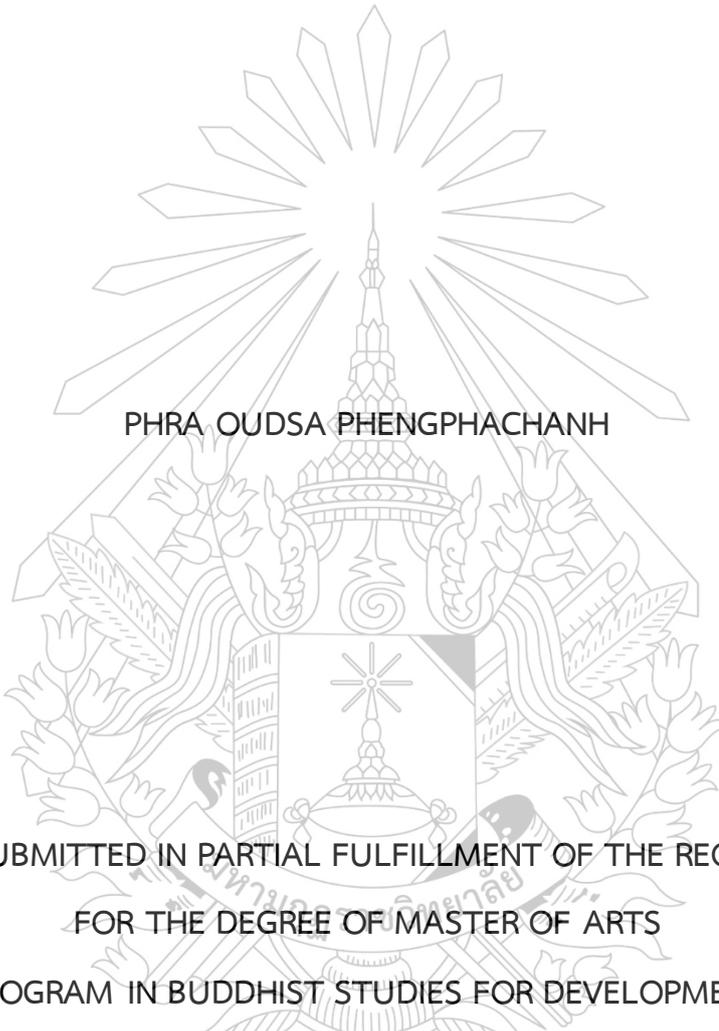
สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2569

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

THE APPLICATION OF THE FIVE BALA PRINCIPLES IN STRENGTHENING
THE COMMUNITY OF MUANG ATSAPHONE, SAVANNAKHET PROVINCE,
LAO PEOPLE'S DEMOCRATIC REPUBLIC

PHRA OUDSA PHENGPHACHANH

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
PROGRAM IN BUDDHIST STUDIES FOR DEVELOPMENT
FACULTY OF RELIGION AND PHILOSOPHY
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

2026

COPYRIGHT OF MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การประยุกต์ใช้หลักผละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต
ชื่อนักศึกษา	Phra Oudsa Phengphachanh
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
ปีพุทธศักราช	2569
อาจารย์ที่ปรึกษา	พระครูวุฒิธรรมสาร , ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
การศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

(พระอุดมวิจิตรเมธี , ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์:

ประธานกรรมการ

(พระราชสุทิวชิรเมธี , ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

อาจารย์ที่ปรึกษา

(พระครูวุฒิธรรมสาร , ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

กรรมการ

(พระครูสุธีปทุมากร , ดร.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนกร ชูสุขเสริม)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หอมหวล บั้วระภา)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ชื่อนักศึกษา	Phra Oudsa Phengphachanh
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
ปีพุทธศักราช	2569
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	พระครูวุฒิชรรมสาร , ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการเพื่อ 1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 2. เพื่อศึกษาหลักพละ 5 ในพระพุทธานุศาสนานุเคราะห์ และ 3. เพื่อวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว การศึกษาการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลคือ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) คือจากพระไตรปิฎกและงานวิจัย ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) และการวิจัยภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 13 รูป/คน 1) พระสงฆ์ 5 รูป 2) ผู้นำชุมชน 4 คน 3) นักวิชาการทางพุทธศาสนาเถรวาท 4 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอนในงานวิจัยนี้ คือกระบวนการที่สมาชิกชุมชนเมืองอาดสะพอนมีส่วนร่วมในการจัดการตนเอง ซึ่งองค์ประกอบ 4 ด้านได้แก่ ด้านการจัดการตนเอง, ด้านทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วม, ด้านการเรียนรู้และภูมิปัญญา, ด้านจิตใจและวัฒนธรรม 2) หลักพละ 5 ในพระพุทธานุศาสนานุเคราะห์ คือหลังแห่งความมั่นคงทางจิตใจและปัญญาที่ประกอบด้วยองค์ธรรม 5 ประการ ซึ่งเมื่ออบรมจนแก่กล้า จะมีสถานะเป็นพละ คือมีกำลังไม่หวั่นไหว(อกัมปิยะ) ต่อธรรมฝ่ายตรงข้าม อันได้แก่ 2.1) สัทธาพละ (พลังศรัทธา) ช่มความลังเลสงสัย (วิจิกิจฉา) 2.2) วิริยพละ (พลังความเพียร) ช่มความเกียจคร้าน (โกสัชชะ) 2.3) สติพละ (พลังระลึก) ช่มความประมาท (ปมาทะ) 2.4) สมာธิพละ (พลังตั้งมั่น) ช่มความฟุ้งซ่าน (อุทธัจจะ) 2.5)

ปัญญาพละ (พลังรู้แจ้ง) ข่มความไม่รู้ (อวิชชา) 3) การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งให้เห็นถึงความสำคัญตามหลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ดังนี้ 3.1) ศรัทธาพละ เป็นพลังที่รวมผู้คนให้มีความสามัคคีและเกิดการช่วยเหลือกัน 3.2) วิริยพละ ทำให้ชุมชนมีความขยัน อดทน และพัฒนางานส่วนรวมจนสำเร็จ 3.3) สติพละ ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล 3.4) สมานธิพละ ทำให้กิจกรรมชุมชนเป็นไปอย่างมีเป้าหมายและมั่นคง 3.5) ปัญญาพละ ทำให้ชุมชนมีการตัดสินใจที่เหมาะสม ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ใหม่ได้อย่างลงตัว

คำสำคัญ: พละ 5, การเสริมสร้างความเข้มแข็ง, เมืองอาดสะพอน

ABSTRACT

Thesis Topic	The Application of the Five Bala Principles in Strengthening the Community of Muang Atsaphone, Savannakhet Province, Lao People's Democratic Republic
Student's Name	Phra Oudsa Phengphachanh
Degree Sought	Master of Arts
Program	Program in Buddhist Studies for Development
Anno Domini	2026
Advisor	Phrakhruwuddhidhammasara , Assistant Professor Dr.

The objectives of this research are threefold: 1) to study the concepts and theories regarding the strengthening of the community in Atsaphone District, Savannakhet Province, Lao People's Democratic Republic; 2) to study the Five Powers (Pala 5) in Theravada Buddhism; and 3) to analyze the application of the Five Powers to strengthen the community of Atsaphone District, Savannakhet Province, Lao PDR. This study is a qualitative research project, focusing on documentary research from primary sources, including the Pali Canon (Tipitaka) and related research, and secondary sources. Field research was also conducted through in-depth interviews with 13 key informants, consisting of 5 monks, 4 community leaders, and 4 Theravada Buddhist scholars. The research instrument used was an interview form. Data were analyzed using content analysis and presented through descriptive analysis.

The results of research were found that:

1) Community strengthening in Atsaphone District, according to this research, is a process in which community members participate in self-management across four dimensions: 1) Self-management, 2) Social capital and participation, 3) Learning and local wisdom, and 4) Mental and cultural aspects. 2) The Five Powers (Pala 5) in Theravada Buddhism represent the stability of mind and wisdom, consisting of five factors that, when fully developed, become "Powers" (Pala) that are unshakable (Akampiya) by opposing states. These include: 1) Saddha-pala (Power of Faith) to overcome doubt (Vicikiccha); 2) Viriya-pala (Power of Effort) to overcome

laziness (Kosajja); 3) Sati-pala (Power of Mindfulness) to overcome heedlessness (Pamada); 4) Samadhi-pala (Power of Concentration) to overcome distraction (Uddhacca); and 5) Panna-pala (Power of Wisdom) to overcome ignorance (Avijja). 3) The application of the Five Powers to strengthen the community of Atsaphone District highlights their importance as follows: 1) Saddha-pala serves as a unifying force, fostering unity and mutual assistance; 2) Viriya-pala encourages diligence and perseverance, leading to the successful development of communal work; 3) Sati-pala helps reduce conflicts and promotes rational decision-making; 4) Samadhi-pala ensures community activities are goal-oriented and stable; and 5) Panna-pala enables appropriate decision-making by effectively integrating local wisdom with new knowledge, benefiting all areas of community development.

Keywords: Pala 5, Strengthening, Atsaphone

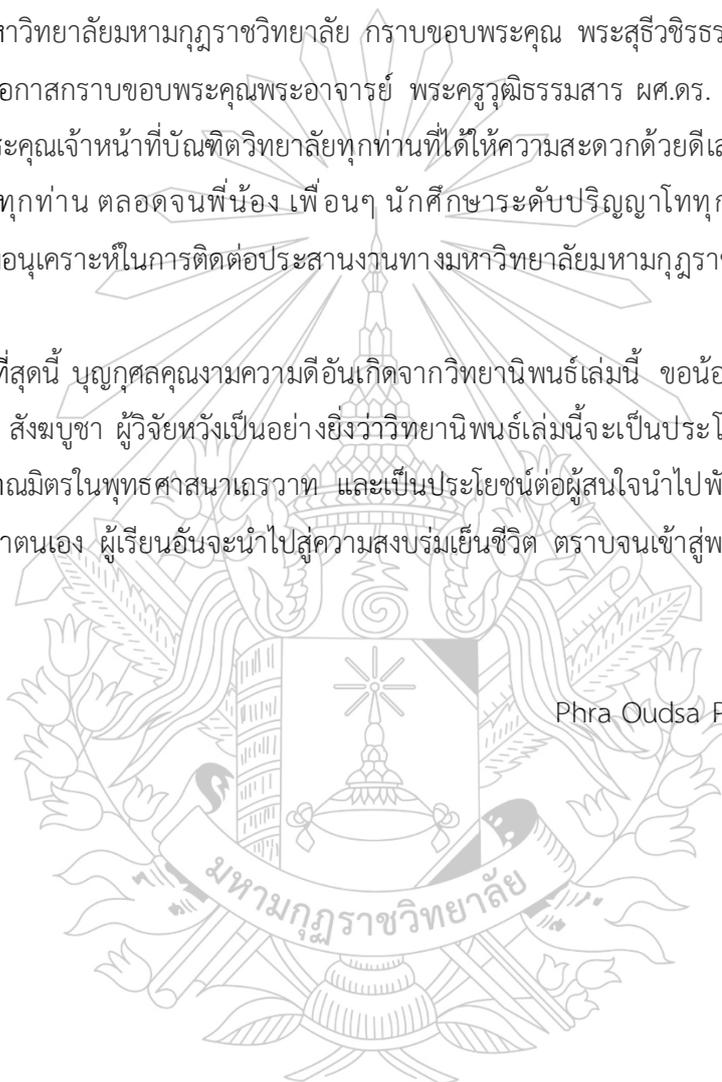

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์เป็นอย่างดียิ่ง จากคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงขอโอกาสกราบ ขอบพระคุณพระอาจารย์ทุกท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระอุดมวชิรมณี, ดร. คณบดีคณะศาสนา และปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย กราบขอบพระคุณ พระสุธีวชิรธรรม ผศ. ดร. รอง อธิการบดี, ขอโอกาสกราบขอบพระคุณพระอาจารย์ พระครูวุฒิชัยธรรมสาร ผศ.ดร. อาจารย์ที่ปรึกษา ขอแสดงความขอบพระคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่ได้ให้ความสะดวกด้วยดีเสมอมา และผู้ให้การสัมภาษณ์ทุกท่าน ตลอดจนพี่น้อง เพื่อนๆ นักศึกษาระดับปริญญาโททุกท่านที่คอย เป็น กำลังใจให้ความอนุเคราะห์ในการติดต่อประสานงานทางมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย แก่ ผู้ ศึกษาเสมอมา

ท้ายที่สุดนี้ บุญกุศลคุณงามความดีอันเกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจ ศึกษาหลักกัลยาณมิตรในพุทธศาสนาเถรวาท และเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจนำไปพัฒนาการจัดการ เรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ผู้เรียนอื่นจะนำไปสู่ความสงบร่มเย็นชีวิต ตราบจนเข้าสู่พระนิพพาน

Phra Oudsa Phengphachanh

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	จ
ABSTRACT.....	ช
กิตติกรรมประกาศ	ฅ
สารบัญ.....	ญ
สารบัญรูปภาพ	ฎ
สารบัญคำย่อ.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	14
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	14
1.2 คำถามวิจัย	16
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	16
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	16
1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย	17
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย.....	18
1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	19
1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	39
1.9 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	40
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาตสะพอน	
แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	41
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการประยุกต์	41
2.2 แนวคิดการเสริมสร้างความเข้มแข็ง.....	44
2.3 ทฤษฎีการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง.....	51
2.4 บริบทเมืองอาตสะพอน.....	57
2.5 สรุป	60
บทที่ 3 หลักพละ 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท	62
3.1 ความหมายของพละ 5	62
3.2 ความสำคัญของพละ 5	74

3.3 คุณลักษณะของพละ 5	76
3.4 องค์ประกอบของพละ 5	90
3.5 หลักการของพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน	96
3.6 สรุป	110
บทที่ 4 การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง	
อาดสะพอน แขวงสะหวັນนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว.....	112
4.1 ประยุกต์ใช้พละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ	112
4.2 การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการศึกษา	114
4.3 ประยุกต์ใช้พละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านสังคม	116
4.4 ประยุกต์ใช้พละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิต	117
4.5 สรุป	119
บทที่ 5 สรุปผลและข้อเสนอแนะ.....	121
5.1 สรุปผลการวิจัย	121
5.2 อภิปรายผลการวิจัย.....	122
5.3 ข้อเสนอแนะการวิจัย	125
บรรณานุกรม.....	127
บุคลานุกรม.....	132
ภาคผนวก.....	148
ภาคผนวก ก	149
ภาคผนวก ข	151
ภาคผนวก ค	155
ภาคผนวก ง	160
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	162

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย 40

สารบัญคําย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากคัมภีร์ คือ พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับ สยามรรฎ
เตปิฎกํ พุทธศักราช 2525 และพระไตรปิฎกภาษาไทย พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ฉบับมหา
มกุฏราชวิทยาลัย ชุด 91 เล่ม พุทธศักราช 2564 ในการอ้างอิงใช้ระบบชื่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น
ที.ปา. 16/140/13. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม 16 ข้อ 140 หน้า 13 ซึ่งมี
คําย่อและคำเต็มของคำศัพท์เรียงตามลำดับ ดังต่อไปนี้

คําย่อ	คำเต็ม
พระสุตตันตปิฎก	
ขุ.ธ.	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท
ขุ.อิติ.	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกปาติ
ที.ปา.	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรคปาติ
ม.ม.	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสกปาติ
ม.อ.	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณณาสกปาติ
ส.ม.	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
อง.จตุกก.	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิปาตปาติ
อง.ทุก.	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกกนิปาตปาติ
อง.ปณจก.	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปณจกนิปาตปาติ
อง.สตตก.	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สตตกนิปาตปาติ
อง.อฎฐก.	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฎฐกนิปาตปาติ

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.ก. = อภิธมปิฎก กถาวัตถุ

สำหรับการอ้างอิงตัวหมายเลขหลังคําย่อ 2 แบบ ดังนี้

1) การอ้างอิงแบบ 3 ตอน ใช้กับการอ้างอิงพระไตรปิฎก โดยระบุหมายเลข เล่ม/ข้อ/หน้า.
หลังคําย่อ เช่น ขุ.อิติ. (ไทย) 25/98/473. หมายถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกปาติ เล่ม 25
ข้อ 98 หน้า 473 เป็นต้น

2) แบบ 2 ตอน ใช้กับการอ้างอิงอรรถกถาโดยระบุหมายเลข เล่ม/หน้า. หลังคําย่อ เช่น
อง. จตุกก. 2/117. หมายถึง สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิปาตปาติ เล่ม 2 หน้า 117 เป็นต้น

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พละ 5 แปลว่า ธรรมอันเป็นกำลังที่เรียกว่า พละ เพราะมีความหมายว่าเป็นพลังทำให้เกิดความมั่นคงครอบงำเสียซึ่งความไร้ศรัทธา ความเกียจคร้าน ความประมาท ความฟุ้งซ่านและความหลง เป็นเครื่องเกื้อหนุนแก่จริยธรรม จัดอยู่ในจำพวกโพธิปักขิยธรรม ส่วนคำว่ากำลังในที่นี้ คือ กำลังแรง ความเข้มแข็ง ที่ทำให้เข้มงวดได้แม้แต่กำลังแห่งมาร ทำให้สามารถดำเนินชีวิตที่ตรงตามปลอดโปร่ง เป็นสุข บำเพ็ญกิจด้วยความบริสุทธิ์และเต็มที่ ไม่มีกิเลสหรือความทุกข์ใด ๆ ที่จะสามารถบีบคั้นครอบงำ ได้แก่ วิมุตติ ความหลุดพ้น หมดสิ้นอาสวะ หรืออรหัตตผล พละนี้ยังสามารถแปลได้ว่า กำลังที่เป็นพื้นฐาน เป็นรากฐานด้วย พละ 5 จึงเป็นหลักปฏิบัติทางจิตใจให้ถึงความหลุดพ้นโดยตรง พละ 5 ประกอบด้วยหลักธรรม 5 ประการ ได้แก่ 1) หลักศรัทธา คือ ความเชื่อ 2) หลักวิริยะ คือ ความเพียร 3) หลักสติ คือ ความระลึกได้ 4) หลักสมาธิ คือ ความตั้งใจมั่น และ 5) หลักปัญญา คือ ความรู้ทั่วชัด หลักการปฏิบัติของหลักธรรมในพละ 5 ต้องสมดุลกัน คือ ศรัทธาเสมอกับปัญญา วิริยะเสมอกับสมาธิ ส่วนสติเป็นแกนกลางต้องมีให้มาก จึงจะถือว่าเป็นพละ 5 โดยสมบูรณ์ ดังนั้นพละ 5 ในแง่ของความหมายและองค์ประกอบรวมทั้งหลักการ ปฏิบัติต่าง ๆ นั้น เป็นปัญหาที่ต้องหาคำตอบในทางวิชาการ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติ อันจะเกิดประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา

หลักธรรมในพละ 5 พระพุทธเจ้าทรงยกย่องและทรงย้ำมากในขณะที่จะมีการตรัสรู้นั้น ทำได้ อย่างไรเป็นหลักการปฏิบัติที่มีลักษณะความเชื่อมโยงกันไปสู่ความดับทุกข์โดยเริ่มจากศรัทธา คือ ความเชื่อศรัทธานี้อาจเป็นความเชื่อในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งก่อนเชื่อเพราะพอใจในเหตุผลเบื้องต้นของคำสอนนั้น หรือเชื่อโดยการไว้วางใจตัวผู้สอนจึงมีการรับฟังการสอน รับการอบรมเกิดความเข้าใจเพิ่มพูนขึ้นมองเห็นเหตุผลที่ถูกต้องด้วยตนเอง ซึ่งเรียกคร่าว ๆ ว่า สัมมาทิฐิเมื่อเกิดสัมมาทิฐิก็ลงมือปฏิบัติจนเกิดการเห็นอย่างประจักษ์เห็นด้วยตนเองเป็นขั้นปัญญา เรียกว่า สัมมาญาณ เป็นขั้นที่หลุดพ้นจากศรัทธาและทิฐิเป็นขั้นสุดทางและเข้าถึงจุดหมาย ซึ่งเรียกว่าวิมุตติศรัทธาลักษณะนี้เป็นศรัทธาเพื่อปัญญา เป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญาหรือเชื่อเพราะมีความเข้าใจในเหตุผลเป็นมูลฐานมิได้หมายถึงความเชื่อแบบมอบใจให้ไปโดยไม่มีเหตุผลดังนั้นเพื่อควบคู่ศรัทธาให้อยู่ในความหมายที่ถูกต้อง ธรรมหมวดใดก็ตามในพุทธธรรมถ้ามีศรัทธาเป็นส่วนประกอบข้อหนึ่งแล้วจะต้องมีปัญญาเป็นอีกข้อหนึ่งด้วยเสมอ ตัวอย่างเช่นพละ อินทรีย์ 5 สัมปรายิกัตถะ 4 วุฒิธรรม 4 เวสารัชชกรณธรรม อริยทรัพย์ 7 เป็นต้น ซึ่งศรัทธานี้สามารถสังเคราะห์เอามารวมไว้ในสัมมาทิฐิอันเป็นความเห็นที่ถูกต้อง ความเชื่อที่ถูกต้องเมื่อศรัทธาถูกต้องแล้วจะทำให้เกิดความเพียรตัวที่สองตามมามีความพากเพียรพยายาม ความกล้าหาญ ความเสียสละ แต่ศรัทธามี 2 ระดับ คือ ศรัทธาที่ยังหวั่นไหวอยู่ กับศรัทธาที่ไม่หวั่นไหว

การประยุกต์พละ 5 มาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ย่อมเหมาะสมสำหรับคนในทุกสังคม กล่าวคือ 1) สัทธาพละ คือ มีศรัทธาแล้วต้องมีปัญญาพิจารณา เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อและมีเหตุผลประกอบ 2) วิริยพละ คือ มีวิริยะความเพียรในการประกอบสัมมาอาชีพ คือ อาชีพที่สุจริตไม่

เปียดเบียนสังคมและในขณะเดียวกันก็ใช้วิธีระงับในการช่วยเหลือสังคมด้วย 3) สติพละ คือ มีสติระลึกได้ในกิจที่ทำ คำที่พูด ตั้งสติไว้ว่า จะไม่ละเมิดศีล 5 ซึ่งเป็นหลักธรรมพื้นฐานของการดำเนินเนินชีวิต 4) สมာธิพละ คือ มีสมาธิตั้งใจมุ่งมั่นที่จะทำหน้าที่ของตนมิให้บกพร่อง และ 5) ปัญญาพละ คือ มีปัญญาประกอบด้วยเหตุผล ไม่ยึดติดกับวัตถุนิยมที่ปรากฏอยู่ในสังคมปัจจุบันจนเกินความจำเป็น ระลึกอยู่เสมอว่า สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงปัจจัยเครื่องเพื่อช่วยให้การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยความสะดวกเท่านั้น เพราะว่าพละ คือ หลักธรรมที่เป็นกำลังภายในตน ซึ่งเป็นเครื่องต่อต้านอกุศลธรรมที่เป็นข้าศึก กล่าวคือ เมื่อใดที่มีหลักธรรมที่เป็นกำลังในใจ เมื่ออกุศลธรรมที่เป็นข้าศึกชวย้อมไม่มีโอกาสเกิดได้จากความหมายดังกล่าว จะเห็นได้ว่าหลักพละ 5 ไม่ได้เป็นเพียงหลักธรรมเพื่อสร้างพลังภายในตนสำหรับปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่ยังมีศักยภาพอย่างยิ่งในการเป็นรากฐานสำคัญเพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในมิติทางสังคมและจิตวิญญาณอีกด้วย กล่าวคือ เมื่อคนในชุมชนมี ศรัทธา ในเป้าหมายร่วมกัน, มี วิริยะ ในการร่วมมือกัน, มี สติ ในการอยู่ร่วมกัน, มี สมาธิ ที่มุ่งมั่นในการพัฒนา และมี ปัญญา ในการแก้ปัญหาาร่วมกัน ย่อมนำไปสู่การเกิดเป็น พลังทางสังคม (Social Capital) และ "ภูมิคุ้มกันของชุมชน" ที่สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยต้องการนำไปวิเคราะห์ในการประยุกต์ใช้ในพื้นที่วิจัยต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทั้งนี้ ไม่ใช่เพียงเพราะพละ 5 เป็นหลักธรรมสำคัญเพื่อเป้าหมายส่วนบุคคลเท่านั้นผู้วิจัยตระหนักถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่วิจัย ซึ่งมุ่งเน้นแต่วัตถุนิยมการพัฒนาทางจิตใจและสังคม ผู้วิจัยจึงเชื่อมั่นว่าหลักพละ 5 นี้ คือ เครื่องมือสำคัญ ที่จะเข้ามาเติมเต็มช่องว่างดังกล่าวเพราะฉะนั้น งานวิจัยนี้จะมุ่งศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นว่า ชุมชนธาตุดอกแก้ว เมืองอาดสะพอน สามารถนำหลักพละ 5 (ศรัทธา, วิริยะ, สติ, สมาธิ, ปัญญา) มาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตจริงได้อย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาความสัมพันธ์ทางสังคมที่ห่างเหิน และเสริมสร้าง "พลังทางจิตใจ" ให้เกิดเป็นภูมิคุ้มกันของชุมชนในการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ผลลัพธ์ที่ได้จะเป็นองค์ความรู้และแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งจากภายในอย่างยั่งยืนต่อไป

ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อวิเคราะห์หากกลไกและแนวทางการนำหลักพุทธธรรมนี้ มาใช้เป็นเครื่องมือในการ การพัฒนาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ ชุมชนธาตุดอกแก้ว ซึ่งเป็นพื้นที่ตัวอย่างในการศึกษาแทนที่จะมุ่งเน้นการพัฒนาพลเมืองในภาพกว้างดังที่งานวิจัยทั่วไปกล่าวถึง งานวิจัยนี้จะเจาะลึกไปที่การวิเคราะห์ว่า หลักพละ 5 จะสามารถเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาความสัมพันธ์ทางสังคม และสร้างพลังทางจิตใจให้กับพลเมืองในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมอย่างไรผู้วิจัยคาดหวังอย่างยิ่งว่า ผลการวิจัยนี้จะป็นฐานองค์ความรู้และแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน ที่ชุมชนธาตุดอกแก้วและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นตัวแบบในการเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายใน เพื่อให้ชุมชนสามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างสมดุลและยั่งยืนสืบต่อไป

1.2 คำถามวิจัย

1.2.1 แนวคิด ทฤษฎีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นอย่างไร?

1.2.2 หลักผละ 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นอย่างไร?

1.2.3 วิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักผละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้อย่างไร?

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.3.2 เพื่อศึกษาหลักผละ 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

1.3.3 เพื่อวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักผละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักผละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ภาคสนาม โดยผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ข้อมูลที่ศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหา แบ่งเป็น 1) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสาร หนังสือ งานการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาต้นของการประยุกต์ใช้หลักผละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อความเป็นพลเมืองดีของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนา มีรายละเอียด ดังนี้

1.4.1.1 ศึกษาแนวคิดทฤษฎีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.4.1.2 ศึกษาหลักผละ 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

1.4.1.3 การประยุกต์ใช้หลักผละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

ข้อมูลพื้นที่การวิจัย คือ พื้นที่ชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.4.3 ขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูลการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 13 รูป/คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงในบริบทของพื้นที่วิจัย ดังนี้ 1) พระสงฆ์ 5 รูป 2) ผู้นำชุมชน 4 คน 3) นักวิชาการทางพุทธศาสนาเถรวาท 4 รูป/คน รวม 13 รูป/คน

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อมุ่งศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ดังนี้

1.5.1 ขั้นรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สำคัญเพื่อตอบคำถามการวิจัยและให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังจะแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 วิธีการดังต่อไปนี้

การวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเพื่อใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 และข้อที่ 2 โดยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทบทวนวรรณกรรม ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และศึกษาเนื้อหาหลักธรรมพละ 5 จากพระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยจะเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) สืบหาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก และศึกษาจาก หลักพุทธศาสนาที่ปรากฏตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

2) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ งานเขียนที่เกี่ยวข้องทั่วไป

การวิจัยภาคสนาม (Field Research) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ชุมชนธาตุดอกแก้ว เมืองอาดสะพอน ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 13 รูป/คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงในบริบทของพื้นที่วิจัย ดังนี้ 1) พระสงฆ์ 5 รูป 2) ผู้นำชุมชน 4 คน 3) นักวิชาการทางพุทธศาสนาเถรวาท 4 รูป/คน รวม 13 รูป/คน

1.5.2 ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องการพัฒนาพลเมืองของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) ดังต่อไปนี้

1.5.2.1 นำข้อมูล มาทำการแยกแยะ จัดประเภท ตามความเหมาะสมกับเนื้อหาที่วิจัย

1.5.2.2 ศึกษาข้อมูลด้วยการเปรียบเทียบ อธิบายความเหมือนความแตกต่างและตีความให้ความหมายตามความเหมาะสมกับเนื้อหาที่วิจัย

1.5.2.3 นำไปเขียนลงในบทต่าง ๆ ตามความสอดคล้องและเหมาะสมแก่เนื้อหาของกรวิจัย

1.5.2.4 ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในพร้อมทั้งเสนอแนวความคิดเห็น ประกอบกับทัศนะของผู้วิจัยต่อไป

1.5.3 ชั้นนำเสนอผลงานการวิจัย

การศึกษวิเคราะห์หลักพุทธปรัชญาที่ปรากฏในหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับขั้นตอนด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ ตามความเหมาะสมแก่เนื้อหาในบทต่าง ๆ ตามลำดับและเสนอ

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย

1.6.1 ได้ทราบแนวคิดทฤษฎีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.6.2 ได้ทราบหลักหลักพละ 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

1.6.3 ได้ทราบผลวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.6.4 ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่อันเกิดจากการนำหลักหลักพละ 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท มาใช้เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และสามารถนำผลข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้เป็นข้อมูลสารสนเทศในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนา และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป

ผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อไป

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.7.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษา การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีผู้ทำการศึกษาวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องไว้ ดังนี้

พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ได้ให้ความหมายไว้ว่า คำว่า “ประยุกต์” ตรงกับคำว่า “Applied” หมายถึง ประยุกต์ ได้, ใช้ให้เป็นประโยชน์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของคำว่า “การ” หมายถึง งาน, สิ่งหรือเรื่องที่ทำ, มักใช้กับคู่กับ คำว่า “งาน” เช่น การงาน, เป็นการเป็นงาน, ได้การได้งาน ถ้าอยู่หน้านามหมายความว่า เรื่อง, ฐานะ, หน้าที่ เป็นต้น “ประยุกต์” เป็นคำกริยา หมายถึง นำความรู้ในวิทยาการต่าง ๆ มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ เป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง การนำความรู้มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ เช่น วิทยาศาสตร์ประยุกต์ จิตวิทยาประยุกต์ คำว่า “ใช้” เป็นคำกริยา หมายถึง บังคับให้ทำ เช่น ใช้งาน, จับจ่าย เช่น ใช้เงิน, เอามาทำให้เกิดประโยชน์ เช่น ใช้เรือ, ใช้รถ เมื่อนำเอาคำว่า “การ” + “ประยุกต์” + “ใช้” มารวมกันเข้าเป็น “การประยุกต์ใช้” จึงหมายถึง การนำความรู้ในวิทยาการต่าง ๆ มาปรับใช้ให้สอดคล้องหรือให้เป็นประโยชน์กับงานหรือสิ่งที่ทำ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2554) ได้ให้ความหมายว่า การประยุกต์เป็นการนำสิ่งหนึ่งหรือแนวคิดหนึ่งมาปรับใช้เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง การประยุกต์จึงแตกต่างจากการลอกเลียน การลอกเลียนเป็นการนำสิ่งที่อยู่ในบริบทหนึ่งมาใช้ในอีกบริบทหนึ่งทั้งหลักการวิธีการและรูปแบบ โดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมในบริบทที่แตกต่างกัน ส่วนการประยุกต์เป็นการนำเพียง “บางสิ่ง” จากภายนอกมาใช้ประโยชน์ การนำมาใช้จะอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจถึงความแตกต่างกันในบริบท สถานที่ เวลา และองค์ประกอบอื่น ๆ

สุวิทย์ มูลคำ (2547) ได้กล่าวถึง การประยุกต์ หมายถึง การนำความรู้หรือสิ่งของบางสิ่งมาปรับ ใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสมกับสภาวะการณ์นั้น ๆ

ฉัตรชัย กันดิษฐ์ (2553) ได้กล่าวถึง การคิดเชิงประยุกต์ หมายถึง ความสามารถในการคิดนำความรู้ในวิทยาการต่าง ๆ หรือวัตถุสิ่งของบางอย่างมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทสภาพแวดล้อมและเวลาในขณะนั้น เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

บุญสืบ ยังเจริญ และพระมหาอุดร อุดตโร (มากติ) (2567) การประยุกต์ หมายถึง การนำบางสิ่งมาใช้ประโยชน์ โดยปรับใช้อย่างเหมาะสมกับ สภาวะที่เฉพาะเจาะจง “บางสิ่ง” ที่นำมาใช้อาจ

เป็นทฤษฎีหลักการ แนวคิด ความรู้เกี่ยวกับเรื่องใด เรื่องหนึ่ง และนำมาใช้ประโยชน์ในภาคปฏิบัติ โดยปรับให้เข้ากับบริบทแวดล้อมที่เป็นอยู่อย่าง เหมาะสม การพิจารณาถึงบริบทของสิ่งที่ยังไม่วังวุ่น แล้วเทียบเคียงกับโครงสร้างความรู้เดิมเพื่อค้นหาว่า มีอะไรที่เหมือนกันหรือคล้ายกันและมีอะไรที่แตกต่างกัน แล้วนำความรู้ที่ได้มาตั้งสมมติฐาน โดยใช้ หลักการและเหตุผลมาสรุปอ้างอิงไปยังบริบทที่ยังไม่วังวุ่น แล้วนำข้อมูลที่ได้เพิ่มเติมภายหลังการ ประยุกต์ใช้ความรู้ในแต่ละสถานการณ์มาเติมหรือปรับ โครงสร้างความรู้ใหม่ให้สอดคล้อง ถูกต้อง ยิ่งขึ้น การคิดเชิงประยุกต์ เป็นความสามารถในการคิด นำ ความรู้ในวิทยาการต่าง ๆ หรือวัตถุ สิ่งของบางอย่างมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทสภาพแวดล้อมและ เวลาในขณะนั้น เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

ราชบัณฑิตยสถาน (2546) ได้ให้ความหมายของคำว่า “การประยุกต์ใช้” หมายถึง การนำ ความรู้ในวิทยาการต่าง ๆ มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์

1.7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กนกกุล เพชรอุทัย (2568) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ชุมชนเข้มแข็งกับการจัดการความขัดแย้ง ด้านอุตสาหกรรมใน ชุมชนคลองท่าฉาง สุราษฎร์ธานี ซึ่งบทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการ ก่อรูปของภาคีเครือข่ายความร่วมมือและความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้าน อุตสาหกรรม และวิเคราะห์ผลจากภาคีเครือข่ายความร่วมมือดังกล่าวต่อการแก้ไขความขัดแย้งและ การสร้างความยั่งยืนในชุมชนคลองท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพผ่านการ สัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของ ภาคีเครือข่ายความร่วมมือ 4 ภาคส่วน ได้แก่ภาคประชาชนที่นำโดยคณะกรรมการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ภาครัฐที่สนับสนุนการกำกับดูแลและเวทีเจรจาภาคอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสนับสนุนกิจกรรมชุมชน และภาคนักวิชาการที่ให้ข้อมูลเชิงวิชาการเพื่อพัฒนากลไกการจัดการทรัพยากร ความร่วมมือนี้ได้ สร้างผลลัพธ์ทั้งเชิงบวก เช่น การเสริมสร้างความไว้วางใจ และเชิงลบ เช่น ปัญหามลพิษทางน้ำและ เสียง กลไกสำคัญในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ได้แก่การจัดประชุมร่วม พื้นที่แลกเปลี่ยนความ คิดเห็น และการส่งเสริมกิจกรรมอนุรักษ์ เช่น การปลูกป่าและปล่อยพันธุ์ปลา การศึกษานี้ย้ำถึง ความสำคัญของการบูรณาการทุนทางสังคมและความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการจัดการความ ขัดแย้งและส่งเสริมความยั่งยืนในชุมชนคลองท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

สุกิจ ชัยมุสิก (2568) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของชุมชนในการสร้างทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน บทความฉบับนี้มุ่งวิเคราะห์บทบาทของชุมชนในการสร้างทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยอธิบายแนวคิดพื้นฐานของทุนทางสังคมในมิติต่าง ๆ อาทิ ความไว้วางใจ เครือข่าย ความสัมพันธ์ และบรรทัดฐานทางสังคม ตลอดจนการเชื่อมโยงแนวคิดดังกล่าวกับ การพัฒนาใน

ระดับฐานรากอย่างยั่งยืน ชุมชนถูกมองว่าเป็นหน่วยพื้นฐานที่มีศักยภาพในการ หล่อเลี้ยงความ ร่วมมือ ความสามัคคี และการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านกลไกของพลังชุมชน และการพัฒนาแบบ มีส่วนร่วม โดยบทความได้วิเคราะห์ทั้งปัจจัยเกื้อหนุนและอุปสรรคที่ส่งผล ต่อการสร้างทุนทางสังคม พร้อมทั้งเสนอแนวทางในการส่งเสริมบทบาทของชุมชนให้เป็นพลัง ขับเคลื่อนการพัฒนาในระยะยาว อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

สมชัย แสนภูมิ (2566) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงเอกสารเพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบ ของชุมชนเข้มแข็ง ในประเทศไทย งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบของชุมชน เข้มแข็งในประเทศไทยผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพและวิเคราะห์ข้อมูลหัตถ์ภูมิด้วยการวิจัยเชิง เอกสารตามแนวทางของ Scott (1990;2006) ผ่านบทความวิจัยและบทความทางวิชาการจากระบบ ฐานข้อมูล

วารสารอิเล็กทรอนิกส์กลางของประเทศไทย (Thaijo) ที่ผ่านการคัดเลือกแล้วจำนวน 25 เรื่องผล การศึกษาพบว่า องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งในประเทศไทยประกอบไปด้วย การมีส่วนร่วมของคน ในชุมชน ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง กระบวนการเรียนรู้และภูมิปัญญาชุมชนกระบวนการจัดการชุมชน การ สนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน ชุมชนจัดการตนเองหรือพึ่งพาตนเอง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีอาชีพและมีรายได้ที่เพียงพอ ทุนทางสังคม ไม่ยุ่งเกี่ยวสิ่งเสพติด กิจกรรมทางศาสนา ทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อมภายในชุมชน การส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ มีกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ศักยภาพของคนในชุมชน และอาหารปลอดภัย

พระเทพวัชรเมธี และคณะ (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการประยุกต์ใช้หลักพละ 5 เพื่อพัฒนาชุมชนบ้านศาลาดิน อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม งานวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) ศึกษาการใช้หลักพละ 5 พัฒนาชุมชนบ้านศาลาดิน อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 2) ศึกษา ผลการประยุกต์ใช้หลักพละ 5 เพื่อพัฒนาชุมชนบ้าน ศาลาดิน อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และ 3) นำเสนอข้อเสนอแนะแนวทางการประยุกต์ใช้ หลักพละ 5 เพื่อพัฒนาชุมชนบ้านศาลาดิน อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในชุมชนบ้านศาลาดิน ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม จำนวน 20 คน มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและ ตอนปลาย มีอายุตั้งแต่ 30-60ปี 1) การใช้หลักพละ 5 เพื่อพัฒนาชุมชนบ้านศาลาดิน อำเภอพุทธ มณฑล จังหวัด

นครปฐม คือ 1. ศรัทธาพละ (ความเชื่อ กำลังการควบคุมความสงสัย) 2. วิริยะพละ (ความ เพียร กำลังการควบคุมความเกียจคร้าน) 3. สติพละ (ความระลึกได้ กำลังการควบคุมความประมาท การไม่ใส่ใจ ใจลอยไร้สติ) 4. สมธิพละ (ความตั้งใจมั่น กำลังการควบคุมการออกแวกไขว้ไขว่ ฟุ้งซ่าน)

5. ปัญหาพลະ(ความรอบรู้ กำลังการควบคุมเพิกเฉยไม่สนใจ หลงมกมาย) 2) ผลการประยุกต์ใช้หลักพลະ 5 ในชุมชนบ้านศาลาดิน ทำให้ประชาชนผู้ปฏิบัติตามเป็นผู้มีบุคลิกภาพที่ดี ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองมีสติปัญญาดี ที่จะทำภารกิจของตน ทำให้เกิดความมั่นคงในชีวิต ประชาชนมีความมานะบากบั่นเพียรพยายามกระทำหน้าที่การงานของตนให้สำเร็จ 3) ข้อเสนอแนะแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพลະ 5 หลายคนในชุมชนยังไม่มี ความเข้าใจถึงความหมายของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่พลະ 5 เท่าที่ควร ทำให้อาจจะไม่ได้นำไปประยุกต์ในการพัฒนาชุมชน หรือชีวิตประจำวันเท่าที่ควร ประชาชนจึงเสนอแนะคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นที่ปรึกษาในส่วนของ การประยุกต์หลักธรรมที่ใช้กับชุมชนจะเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในโอกาสต่อไป

ณัฐอร เจือจันทร์ และคณะ (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างสุขภาพด้วยหลักพลະ 5 สำหรับชุมชนริมทางรถไฟในจังหวัดขอนแก่น การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการใช้รูปแบบตามหลักพลະ5 ในการเสริมสร้างสุขภาพของชุมชนริมทางรถไฟในจังหวัดขอนแก่น เป็นการศึกษารูปแบบกึ่งทดลอง (Quasi experimental research) โดยใช้แบบแผนการวิจัยกลุ่มเดียววัดก่อนและหลังการทดลอง The One Group Pretest Posttest Design ศึกษาที่ชุมชนริมทางรถไฟที่ใช้รูปแบบตามหลักพลະ5 ในการเสริมสร้างสุขภาพ ที่อาศัยในจังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างจำนวน 316 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสถิติ T-test (dependent Samples or Paired t-test) ผลการวิจัย พบว่า การทดสอบภาพรวมของรูปแบบการใช้หลักพลະ5 การเสริมสร้างสุขภาพของชุมชนริมทางรถไฟในจังหวัดขอนแก่นก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ยงยุทธ แก้วเต็ม และคณะ (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวคิดทางพระพุทธศาสนา พลະ 5 การประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลในศตวรรษที่ 21 การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการเรียนรู้ที่เน้นการคิด วิเคราะห์ การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดแรงบันดาลใจที่จะหาความรู้เพื่อแก้ปัญหา รู้จักการทำงานเป็นทีมตามนโยบายการศึกษาไทย 4.0 ที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการเรียนรู้มีการเชื่อมโยงและนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ สอดคล้องกับพุทธญาณวิทยาที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาปัญญาจากการลงมือปฏิบัติหรือภาวนามยปัญญาซึ่งเป็นปัญญาขั้นสูงนอกเหนือจากปัญญาที่เกิดจากการอ่านและการฟังหรือสุดตมยปัญญาซึ่งเป็นปัญญาขั้นต้น และปัญญาที่เกิดจากการคิดวิเคราะห์หรือจินตมยปัญญาซึ่งเป็นปัญญาขั้นกลาง โดยการพัฒนาปัญญาต้องเกิดร่วมกับการพัฒนาศรัทธาวิริยะ สติและสมาธิ ตามหลักพลະ 5 จึงจะเกิดผลดี แต่ปัจจุบันผู้เรียนมีปัญหา 1) กระบวนการคิดวิเคราะห์ 2) สติในการเรียนรู้ 3) การเข้าใจบทบาทตนเองอย่างลึกซึ้ง 4) การควบคุมตนเอง 5) ศรัทธาและเป้าหมายที่จะบูรณาการไปสู่ผลการเรียนรู้ทาง

การศึกษาข้อเสนอแนะสำหรับการประยุกต์ใช้แนวคิดพละ 5 มาใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล ได้แก่ 1) ศรัทธา: เลือก/พัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศรัทธาต่อการเรียนรู้ อย่างลึกซึ้งในวิชานำไปสู่ความสามารถในการควบคุมตนเอง 2) วิริยะ: พัฒนาเครื่องมือและขั้นตอนการเรียนรู้ เพื่อนำสู่ สติ สมาธิ การเพียรพยายามเพื่อแสวงหาความรู้ทั้งวิธีนिरนัยและอุปนัย 3) สติ กำหนด กำกับและทวนสอบผลการเรียนรู้โดยผู้เรียนซึ่งเป็นการพัฒนาสติให้เกิดการตระหนักรู้ตนเอง ด้วยการรู้คิดอย่างมีความหมาย 4) สมาธิ: สร้างบทโต้ตอบสนทนาระหว่างอาจารย์กับผู้เรียนส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการสื่อสารส่งเสริมทำให้ผู้เรียน ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตกำหนด จดจ่ออยู่กับการสื่อสาร ในขณะที่เรียนรู้ ส่งเสริมการสร้างแรงบันดาลใจในการเรียน รวมทั้งการใช้แนวคำถามที่กระตุ้น กระบวนการคิดและการเชื่อมโยงความรู้ 5) ปัญญาจัดประสบการณ์จริงให้นักศึกษาเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจากสถานการณ์จริงซึ่งเป็นปัญญาในระดับที่สูงขึ้น

กองแก้ว ไชจำพอน (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการก่อสร้างโรงเรียนตามโครงการกองทุนเร่งรัด เมืองอุทุมพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการดำเนินงานก่อสร้างโรงเรียน ตามโครงการกองทุนเร่งรัด 2) สร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการก่อสร้างโรงเรียน 3) ศึกษาผลการใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการก่อสร้างโรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คณะกรรมการบริหารการก่อสร้างโรงเรียน ตัวแทนภาคประชาชน หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการก่อสร้างโรงเรียนบ้านทุ่งนาเมือง และโรงเรียนบ้านสนามไซ เมืองอุทุมพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว รวมจำนวน 52 คน โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง วิจัยดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาสภาพปัญหา 2) การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนา 3) การทดลองใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนา และ 4) การปรับปรุงและเผยแพร่ยุทธศาสตร์การพัฒนา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 2) แบบสังเกตพฤติกรรม และ 3) การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้ค่าร้อยละ ผลการวิจัย พบว่า 1. สภาพปัญหาการดำเนินงานก่อสร้างโรงเรียน จำแนกเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านคณะกรรมการพัฒนาการศึกษา ได้แก่ ความสามารถไม่เพียงพอในการขอความร่วมมือและขาดการสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม 2) ด้านคณะกรรมการจัดซื้อจัดจ้าง ได้แก่ ไม่เข้าใจระเบียบการจัดซื้อจัดจ้าง ไม่มีการตรวจสอบราคาวัสดุจากร้านค้าก่อนการตกลงซื้อขาย 3) ด้านคณะกรรมการคุ้มครองการก่อสร้างโรงเรียน ได้แก่ ความรู้ความสามารถไม่เพียงพอในการอธิบายแบบแปลนการก่อสร้าง ไม่มีความชำนาญงานก่อสร้าง การวางแผนปฏิบัติงานไม่สอดคล้องกับฤดูกาล และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ ประชาชนไม่เข้าใจความเป็นมาของโครงการ ไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควรในการ

เข้าร่วมประชุม ห้วงระยะเวลาของการก่อสร้างโรงเรียนตรงกับฤดูกาลการทำนา ต้องการค่าแรงในการก่อสร้าง 2. ความต้องการแก้ปัญหาการก่อสร้างโรงเรียน จำแนกเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านคณะกรรมการพัฒนาการศึกษา ได้แก่ ควรให้เจ้าหน้าที่ระดับกระทรวงลงพื้นที่ให้คำแนะนำ ควรจัดประชุมร่วมกันวางแผนการทำงานระหว่างคณะกรรมการ ควรสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการเมืองการมีส่วนร่วมของประชาชน 2) ด้านคณะกรรมการจัดซื้อจัดจ้าง ได้แก่ ควรจัดฝึกอบรมเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจการจัดซื้อจัดจ้าง ควรให้หน่วยงานภาครัฐร่วมดำเนินการทุกครั้งที่มีการจัดซื้อจัดจ้าง 3) ด้านคณะกรรมการคุ้มครองการก่อสร้างโรงเรียน ได้แก่ ควรจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่คณะกรรมการ ควรให้เจ้าหน้าที่ระดับกระทรวงติดตามการดำเนินงาน และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ ควรให้ผู้ใหญ่บ้านประชาสัมพันธ์ให้ลูกบ้านทราบโดยทั่วกัน และเป็นผู้นำในการประชุมวางแผนการมีส่วนร่วมก่อสร้างโรงเรียน 3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาร่วมกันของชุมชน ในการก่อสร้างโรงเรียน ประกอบด้วย ชื่อยุทธศาสตร์แนวคิดและหลักการ เป้าหมาย กระบวนการปฏิบัติงาน แผนปฏิบัติงาน ขั้นตอนการปฏิบัติงาน แผนโครงการกลุ่มเป้าหมาย งบประมาณ แหล่งงบประมาณ ผู้รับผิดชอบและระยะเวลาดำเนินงาน 4. การทดลองใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาร่วมกันของชุมชน ในการก่อสร้างโรงเรียน พบว่าทุกขั้นตอนการดำเนินงานชุมชนมีส่วนร่วมในระดับสูง

บุญยอด นามเสนา (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาร่วมกันในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาธาตุ เมืองอุทุมพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของป่าชุมชนบ้านนาธาตุ เมืองอุทุมพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 2) ศึกษาความต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาธาตุ 3) สร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาร่วมกันในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาธาตุ กลุ่มเป้าหมาย 49 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 ประเภท ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสอบถาม ชนิดมาตราส่วนประมาณค่า สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบันและปัญหาของป่าชุมชนบ้านนาธาตุ พบว่า 1) การถูกบุกรุกพื้นที่ป่า มีการลักลอบตัดไม้ ไฟไหม้ป่า มีการเข้าไปถากถางทำนา ทำสวน และพื้นที่ป่ามีสภาพเสื่อมโทรมเป็นที่ตั้งโรงงานแปรรูปไม้เพื่อการค้า 2) ประชาชนในชุมชนบ้านนาธาตุลักลอบตัดไม้มาสร้างเป็นที่อยู่อาศัยหรือซ่อมแซมบ้านเรือนและขายให้กับนายทุน 3) ประชาชนในชุมชนบ้านนาธาตุบุกเบิกพื้นที่ป่าไม้เพื่อใช้ประโยชน์ด้วยการปลูกเป็นสวนยางพารา ปลูกไม้ยูคาลิปตัส มันสำปะหลัง และข้าวโพด เป็นต้น 4) การลักลอบล่าสัตว์ป่าด้วยวิธีการเผาป่า 5) ขาดการนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและขาดการวางแผนที่เป็นระบบ ขาดงบประมาณสนับสนุนที่เพียงพอในการดำเนินงาน 2. ความต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชนใน

การจัดการป่าชุมชนบ้านนาธาตุ พบว่า 1) ประชาชนบ้านนาธาตุ ต้องการเป็นผู้ดูแลรักษาป่าเป็นหลัก เพราะเป็นผู้ที่อยู่ติดกับป่ารู้ถึงสภาพพื้นที่ป่าดีกว่าคนข้างนอก และเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากป่าและความต้องการให้ภาครัฐเข้าจัดการในเรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการหน่วยงานรักษาป่า การเผยแพร่ปลูกจิตสำนึกของประชาชนที่เกี่ยวกับ กฎ ระเบียบ กำหนดขอบเขตพื้นที่ให้ชัดเจน เขตหวงห้าม เขตคุ้มครองนำไฟและติดแผ่นป้าย 2) ประชาชนมีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลจัดตั้งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบ การออกกฎ ระเบียบการคุ้มครอง กฎหมายกำหนดลาดตระเวน การวางกฎระเบียบรักษาบูรณาการป่าและมีส่วนร่วมในการปลูกป่าร่วมกับภาครัฐ 3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาธาตุ คือโครงการอบรมเสริมความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนซึ่งมีรายละเอียดของโครงการ ประกอบด้วย โครงการ หลักการและเหตุผล เป้าหมาย ตัวชี้วัด งบประมาณ และผลที่ได้รับ 4. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาธาตุ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ร้อยละ 81.63 ของคะแนนเต็ม)

แสงพะจัน พิมพงพาสะหวัด (2566) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านดงบากใหม่หินคำ เมืองสะหนามไซ แขวงอัตตะปือ สาธารณรัฐประชาธิปไตย การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของชุมชน และการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านดงบากใหม่หินคำ เมืองสะหนามไซ แขวงอัตตะปือ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีเจาะจงเลือกผู้ที่สามารถให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน

นายบ้าน องค์การจัดตั้ง กลุ่มชาวหนุ่ม สภามันแม่บ้าน เมืองสะหนามไซ จำนวน 7 คน และประชาชนที่อาศัย อยู่ในบ้านดงบากใหม่หินคำ เมืองสะหนามไซ จำนวน 18 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า บริบทชุมชนบ้านดงบากใหม่หินคำ อาชีพหลัก คือ การกะสิกรรม อาชีพรอง คือ การเลี้ยงสัตว์ มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น มีผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ นายบ้าน รองนายบ้าน ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของทางการในการปกครองดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย แนวโสมบ้าน ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาแก่นายบ้านและคณะอำนาจการปกครองจัดตั้งพื้นฐานซึ่งเป็นคณะกรรมการของหมู่บ้าน คณะชาวหนุ่มเป็นกองกำลัง ทำหน้าที่ดูแลรักษาความสงบของหมู่บ้าน สหพันธ์แม่หญิงดูแลเกี่ยวกับครอบครัวและเด็กด้านความเป็นอยู่และการส่งเสริมอาชีพ ส่วนผู้นำตามธรรมชาติ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ได้แก่ ปู่อาจารย์ หมอยาพื้นเมือง ผู้อาวุโสของหมู่บ้าน และพระภิกษุ การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านดงบากใหม่หินคำ เมืองสะหนามไซ แขวงอัตตะปือ ประชาชนควรเข้าร่วมติดตามดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับภาครัฐ

ภาคเอกชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มากยิ่งขึ้น โดยการร่วมสำรวจข้อมูลเพื่อค้นหาปัญหาในการพัฒนาหมู่บ้านปัญหาที่ประชาชนเสนอเป็นการกระตุ้นให้ภาครัฐ ภาคเอกชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องปฏิบัติเพื่อปรับปรุงแก้ไข การสนับสนุนการรวมกลุ่มทำกิจกรรมโดยมีการระดมทรัพยากร ได้แก่ เงิน คน ทรัพยากรธรรมชาติ วัสดุอุปกรณ์ ที่มีอยู่ภายในหมู่บ้าน รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านและความรู้ใหม่จากผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างการพัฒนา ร่วมจัดลำดับความสำคัญของปัญหาตามความเร่งด่วนในการพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อให้มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง และภาครัฐควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ รับฟังผลการดำเนินงานและเสนอแนะ ซึ่งภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้ความสำคัญในส่วนนี้ซึ่งมีเพียงบางประเด็นที่ผู้วิจัยรวบรวมและได้นำเสนอไว้ เพื่อประโยชน์แก่การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผลแก่ประชาชนอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อความมั่นคง ยั่งยืน ต่อไป

สกุลวัฒน์ นานวน (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนน ตำบลเหนือคลอง อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่ การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบการวิจัยและพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนน ตำบลเหนือคลอง อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามในกลุ่มตัวอย่างเด็กและเยาวชนจำนวน 30 คน และการสนทนากลุ่มในผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนน จำนวน 60 คน วิเคราะห์ปัญหาการวางแผนเพื่อป้องกันและแก้ไขอุบัติเหตุทางถนนโดยใช้เทคนิคอิยาริฮัตโตะ ตามกระบวนการวิจัยปฏิบัติการโดยใช้วงจรต่อเนื่องกัน 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการวางแผน (Plan) 2) ขั้นตอนการปฏิบัติ (Act) 3) ขั้นตอนการสังเกตผล (Observe) และ 4) ขั้นตอนการสะท้อนผล (Reflect) หรือวงจร PAOR ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 65.73) อายุ 15-18 ปี (ร้อยละ 35.25) พฤติกรรมในการขับขี่ของเด็กและเยาวชนในเขตตำบลเหนือคลอง ส่วนใหญ่เดินทางมาโรงเรียนโดยขับรถจักรยานยนต์มาเอง (ร้อยละ 89.10) ไม่มีใบอนุญาตขับขี่รถจักรยานยนต์ (ร้อยละ 90.00) ระดับความรู้อยู่ในระดับต่ำ (ร้อยละ 94.95) ทักษะอยู่ในระดับต่ำ (ร้อยละ 75.63) และพฤติกรรมการขับขี่เพื่อป้องกันอุบัติเหตุทางการจราจรอยู่ในระดับต่ำ (ร้อยละ 52.10) สถานการณ์การเกิดอุบัติเหตุในตำบลเหนือคลอง ส่วนใหญ่เป็นอุบัติเหตุทางถนน 258 ครั้ง (ร้อยละ 47.25) ส่วนใหญ่เป็นอุบัติเหตุจากรถ จักรยานยนต์ (ร้อยละ 75.52) อายุระหว่าง 10-29 ปี (ร้อยละ 84.45) ผลจากการสนทนากลุ่ม พบว่า รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนน ประกอบไปด้วย 1) การสร้างกลไกในการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนน 2) การพัฒนาระบบข้อมูลอุบัติเหตุในพื้นที่ การจัดทำข้อมูลสถานการณ์ และการนำเสนอผลการรับรู้และ

ความตระหนักต่ออุบัติเหตุทางถนนของคนในชุมชน 3) การประชุมจัดทำแผนการป้องกันอุบัติเหตุทางถนน ซึ่งเป็นแผนแบบบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานในชุมชน 4) การพัฒนาศักยภาพในการป้องกันอุบัติเหตุทางถนน เกิดแกนนำนักเรียนและแกนนำชุมชนที่มีพฤติกรรมการขับขี่ที่ปลอดภัย 5) การแจ้งเหตุหรือรายงานข่าวอุบัติเหตุทางถนนในพื้นที่ จากผลการดำเนินงานพบว่า ระบบการป้องกันอุบัติเหตุจากการมีส่วนร่วมของชุมชนที่พัฒนาขึ้นสามารถผลักดันให้ทีมขับเคลื่อนการดำเนินงานป้องกันอุบัติเหตุและลดอัตราการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนลงได้ จากผลศึกษาครั้งนี้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรขยายพื้นที่ในการป้องกันอุบัติเหตุทางถนนเป็นระดับอำเภอ

พระชวลิต ปญญาวิโร (แสงบุญเรือง) (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ซึ่งมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการพัฒนา พลเมืองตามบรรทัดฐานของสังคมไทย และแนวทางการพัฒนาพลเมืองของหมู่บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาพลเมือง 3) เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านสามขาอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาพลเมืองตามบรรทัดฐานของสังคมไทย การพัฒนาคุณภาพคน เป็นกลไกสำคัญในการสร้างคนให้มีความเป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตามบรรทัดฐาน ของสังคม มีทัศนคติและค่านิยมที่ดีต่อสังคม มีความสุขดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ มีปัญญา และมีศักยภาพพร้อมที่จะพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ซึ่งความเป็นพลเมืองดีเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็น ถึงคุณสมบัติพื้นฐานสำคัญของบุคคลในฐานะที่ทุกคนล้วนเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โดยมีคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองดีที่เหมาะสมกับสังคมศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยคุณลักษณะ ได้แก่ (1) มีการเคารพความแตกต่าง (2) การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองตามวิถีทาง ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (3) แก้ปัญหาแบบสันติวิธี (4) การมีความคิดเชิงสร้างสรรค์ (5) เคารพกฎหมาย (6) มีความยุติธรรม (7) มีความรับผิดชอบ (8) มีจิตสาธารณะ (9) มีความซื่อสัตย์สุจริต (10) มีความสามารถในการ สื่อสารรับรู้ข่าวสาร (11) มีความสามารถในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (12) มีสำนึกความเป็นไทย ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นคุณลักษณะของพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) ที่มีความบริบูรณ์ทั้งด้านกายภาพ และด้านจิตใจ แนวทางการพัฒนาพลเมืองของหมู่บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง นั้นมีลักษณะ ระบอบการพัฒนาพลเมืองในหมู่บ้านที่มีบทบาทพลเมืองในชุมชนสามขาตามแนวคิดชุมชนนิยมซึ่งเน้นความสำคัญเรื่องสิทธิร่วมทั้งในแง่การเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิทธิในทรัพยากรของชุมชน เป็นต้น การแสดงออกทางสิทธิเป็นแบบแนวราบ สมาชิกในหมู่บ้านสามขาทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน มีการรับ ฟังความคิดเห็นซึ่งกัน ภายใต้กฎระเบียบของหมู่บ้านที่ชัดเจนและครอบคลุม มองคุณค่าของทุกคน เท่า

เทียม เสมอภาคกัน และปรารถนาให้ทุกคนเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ 2) หลักพุทธธรรมที่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาพลเมือง พบว่า หลักธรรมละ 5 อันเป็นธรรมที่เกื้อหนุนพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาตน และเป็นหลักธรรมที่เป็นกำลังเกื้อหนุนต่อการปฏิบัติร่วมกับหลักธรรมอื่น ส่วนมงคลสูตรเป็นเป้าหมายการพัฒนาพลเมือง อาทิ (1) อดตสัมมาปณิธิ คือ การใช้ชีวิตบนพื้นฐานของความพอดี จึงทำให้เป็นผู้ที่สามารถพึ่งตนเองได้ ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำด้วยกิเลสอุปถัมภ์ (2) วินโย จ สุสิกขิโต คือ ความเคารพในระเบียบวินัย หรือกติกาอันเป็นบรรทัดฐานทางสังคม (3) อนากุลา จ กัมมันตา การรู้จักรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่พลเมือง (4) อนวัชชานิ กัมมานิ คือ การทำงานไม่มีโทษ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขของ สังคมส่วนรวม (5) ญาติกาณัญญุจ สังคโห คือ มีจิตอาสาช่วยเหลือเพื่อสังคมส่วนรวม 3) แนวทางการพัฒนาพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านสามขาอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง พบว่า หมู่บ้านสามขามีลักษณะระบอบการพัฒนาพลเมืองในหมู่บ้านที่มีบทบาท พลเมืองในหมู่บ้านสามขาตามแนวคิดชุมชนนิยม (Communitarian) ซึ่งสมาชิกในหมู่บ้านสามขาทุก คนมีสิทธิเท่าเทียมกัน มีการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ดำเนินชีวิตร่วมกับ ธรรมชาติอย่างอิงอาศัย มีกฎระเบียบของหมู่บ้านที่ชัดเจนและครอบคลุม จากการทดลองนำมา ปรับแก้จนได้กฎระเบียบที่เคร่งครัด เพื่อรักษาสีทธิประโยชน์ให้กับทุกคน เพื่อให้คนในหมู่บ้านอยู่ ร่วมกันอย่างสงบสุข ซึ่งครอบคลุมด้านต่างในหมู่บ้านทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและสาธารณูปโภคต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่อยู่ในหมู่บ้านได้อย่างคุ้มค่า

ศิริปรียา ศิริสุนทร (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการป้องกันความรุนแรงในครอบครัว บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงกลไกในการป้องกันและแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวในระดับชุมชน และแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการป้องกันความรุนแรงในครอบครัว จากการค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่ากลไกในการป้องกันและแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวในระดับชุมชนนั้น มีศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน (ศพค.) เป็นองค์กรภาคประชาชน ถูกตั้งขึ้นเป็นศูนย์กลางและกลไกในการเฝ้าระวัง ป้องกัน แก้ไขปัญหา ให้คำแนะนำและส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่ครอบครัว เพื่อความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน และแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการป้องกันความรุนแรงในครอบครัว ควรนำกลยุทธ์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการป้องกันความรุนแรงในครอบครัว 4 ขั้นตอนมาปรับใช้ ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1: การประเมินชุมชน และสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้น ขั้นตอนที่ 2 : การสร้างเครือข่าย ขั้นตอนที่ 3: การปฏิบัติการป้องกันความรุนแรงในครอบครัว ขั้นตอนที่ 4: การเสริมสร้างความเข้มแข็งของการปฏิบัติการต่าง ๆ เพื่อสร้างกลไกและกระตุ้นให้เกิดปฏิสัมพันธ์ของชุมชนในการป้องกันความรุนแรงในครอบครัวอย่างจริงจัง

ประสงค์ ลีลา (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษา ผู้นำชุมชนในเขตอำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษา ระดับพฤติกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนความภาคภูมิใจในตนเอง การได้รับการสนับสนุนจากชุมชน การได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกชุมชน การมีสัมพันธภาพกับประชาชน และผู้นำคนอื่น ๆ ของผู้นำชุมชน 2) เปรียบเทียบพฤติกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จำแนกตามอายุ สถานภาพสมรส การประกอบอาชีพ รายได้ การศึกษา ตำแหน่งในชุมชน ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของผู้นำชุมชน และ 3) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนกลุ่มตัวอย่างการวิจัยเป็น ผู้นำชุมชน จำนวน 298 คน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำ ชุมชน อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกชุมชนในระดับปานกลาง มีความภาคภูมิใจในตนเอง การได้รับการสนับสนุนจากชุมชน การมีสัมพันธภาพกับประชาชน และผู้นำคนอื่น ๆ และพฤติกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอยู่ในระดับมาก พฤติกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เมื่อจำแนกตามอายุ สถานภาพสมรส การประกอบอาชีพ รายได้ การศึกษา ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามตำแหน่งในชุมชนพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญระดับ .05 การมีสัมพันธภาพกับประชาชนและผู้นำคนอื่น ๆ ความภาคภูมิใจในตนเองสามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้ร้อยละ 75.80 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .001

พัชรินทร์ นินทจันทร์ (2568) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อป้องกันความรุนแรงในครอบครัว การศึกษานี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (mixed-methods research design) มีวัตถุประสงค์ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อป้องกันความรุนแรงในครอบครัว กลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนที่อาศัยในตำบลแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อป้องกันความรุนแรงในครอบครัวประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ 1) การประเมินชุมชนและสร้างความตระหนัก 2) การสร้างเครือข่าย 3) การปฏิบัติการป้องกันความรุนแรงในครอบครัว และ 4) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของการปฏิบัติการต่าง ๆ ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในชุมชนมีความตระหนักเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวมากขึ้น มีความร่วมมือร่วมใจกัน ในการป้องกันการเกิดปัญหาความรุนแรงในครอบครัวในชุมชนของตนเอง มีการเฝ้าระวังการเกิดปัญหาความรุนแรงในครอบครัวโดยเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการในชุมชน เครือข่ายสามารถปฏิบัติงานในชุมชนและประสานงานกับทีมสุขภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้ปัญหาความรุนแรง

ใน ครอบครัวเกิดขึ้นน้อยลง ผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการป้องกัน ความรุนแรงในครอบครัวโดยควรมีการพิจารณาบริบทของแต่ละชุมชนเพื่อให้การนำไปใช้มี ประสิทธิภาพ มากยิ่งขึ้น

เกศสุตา โภคานิตย์ (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบททางด้านสังคม การเมือง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเพื่อศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้ระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มอาชีพทอผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติ, นักวิชาการ พระสงฆ์, ปราชญ์ชาวบ้าน, ผู้นำชุมชน, กลุ่มชาวบ้าน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัย พบว่า ผลการศึกษาบริบททางด้านสังคม พบว่า มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น โครงสร้างทางสังคมเป็นแบบแนวราบหรือแนวนอน มีความเคารพซึ่งกันและกันทำให้การดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ด้านการเมือง พบว่า มีการจัดระเบียบการปกครองตามหลักเกณฑ์และวิธีการของกระทรวงมหาดไทย จัดให้มีคณะกรรมการหมู่บ้าน (ก.ม.) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ คณะกรรมการบริหารหมู่บ้านโดยตำแหน่ง ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านโดยการเลือก และมีการแบ่งโครงสร้าง การปกครองภายในชุมชนออกเป็นกลุ่มหรือเรียกว่า “คุ้ม” เพื่อความสะดวกในการดูแลและกระจายข่าวสารให้กับสมาชิกภายในชุมชนได้อย่างทั่วถึง ด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ พบว่า บุญประเพณีที่ปฏิบัติอยู่ในชุมชนนั้นเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้คนในชุมชนเกิดความรักความสามัคคีส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมต่างของชุมชน ผลการศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน ได้เชื่อมโยงการพัฒนาการประกอบอาชีพ มีกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านกองทุนต่าง ๆ ภายในชุมชน ผ่านภูมิปัญญาระดับท้องถิ่น ด้านสังคม พบว่า ชุมชนบ้านเสี้ยวน้อยมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้านการเมือง พบว่า คนในชุมชนให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งทั้งในระดับชุมชน ระดับท้องถิ่น รวมถึงระดับชาติด้วย การไปใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้ง เป็นการปลูกฝังให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งที่ถูกต้อง ด้านวัฒนธรรม พบว่า ประเพณีบุญเดือนสิบ หรือประเพณีแห่ผีสู่ม เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้คนในชุมชนเกิดความรักความสามัคคีส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมขององค์กรชุมชน ด้านเศรษฐกิจ พบว่า อาชีพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ผ้าไหม และผลิตภัณฑ์อื่นจากหม่อนไหม เช่น ชาใบหม่อน ผลหม่อน ผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางจากโปรตีน และสารสกัดจากหม่อน

วิญญู กิณาเสน (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดสมุทรสาคร บนวิถีพุทธเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนสิ่งแวดล้อมในจังหวัดสมุทรสาคร (2) เพื่อวิเคราะห์หลักการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม และ (3) เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดสมุทรสาคร บนวิถีพุทธเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม การวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนในจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 400 คน ซึ่งประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 9 คน และผู้เข้าร่วมในการสนทนากลุ่มย่อย 6 ครั้ง เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง สถิติที่ใช้ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบที่ การวิเคราะห์เชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหาโดยการอ่านจับใจความและสรุป ผลการวิจัยพบว่า (1) ความเข้มแข็งของชุมชนสิ่งแวดล้อมในจังหวัดสมุทรสาคร ได้แก่ ปัญหาสิ่งแวดล้อม และการจัดการสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก 2 ด้าน (2) หลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ได้แก่ หลักศึกษา 3 ด้าน หลักศีล 5 และโลกธรรม 8 ด้านการปฏิบัติ หลักฆราวาสธรรม 4 และอกาติ 4 ด้านครอบครัว หลักสังคหวัตถุ 4 ด้านอธิปไตยธรรม 7 ด้านทศกัณฑ์ธรรม 10 ด้านอุทิศ ส่วนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดสมุทรสาครตามแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธศาสนาทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก รูปแบบการสร้างและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดสมุทรสาคร บนวิถีพุทธเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม คือ RFD MODEL = Revolution, Family, Dedication ผลการประเมินคุณภาพผู้เชี่ยวชาญในด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ อยู่ในระดับสูงสุดทุกด้าน ผลการทดลองพบว่าหลังการฝึกอบรม ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นกว่าก่อนการฝึกอบรม ความรู้ที่ได้รับเป็นประโยชน์ต่อวิถีชีวิตแบบพุทธ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมได้

เจ้าอธิการชัชวาล ชินวโร (อินทปิ่นโณ) และเพชรเดช เสมามู (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ บทความวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม ในเขตอำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ และ 2) เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม ในเขตอำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ โดยการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการและฆราวาส ในเขตพื้นที่อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 28 รูป/คน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1)

บทบาทของพระสังฆาธิการต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามธรรมหลักเบญจศีล เบญจธรรม ในเขตอำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจการพึ่งพาตนเอง ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ด้านวัฒนธรรม ด้านสุขภาพพลานามัย ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามธรรมหลักเบญจศีลเบญจธรรม ในเขตอำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า เกิดจากกระบวนการจัดการชุมชนที่ดีที่มีพื้นฐานมาจากประเพณีท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาพื้นบ้านและการให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโส ทำให้ชุมชนมีความรักความสามัคคี มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทำกิจกรรมต่าง ๆ และให้ความรู้ทางด้านธรรมะเพื่อพัฒนาจิตใจให้ประชาชนเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน และประเทศชาติ

พระครูสมุห์มหิตธิศักดิ์ ฉัตรธมโม (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพละ 4 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสามบ่อ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสามบ่อ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา 2. เพื่อศึกษาหลักพละ 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และ 3. เพื่อประยุกต์ใช้หลักพละ 4 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสามบ่อ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยพบว่า 1. ด้านแนวคิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสามบ่อ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา พบว่า การปฏิบัติงานของบุคลากร เป็นการตอบสนองความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีและเต็มใจในการปฏิบัติงาน อันก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประโยชน์สูงสุดต่อผู้มาใช้บริการตามระเบียบข้อบังคับและคู่มือการปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัด โดยยึดหลักความโปร่งใสและประโยชน์ของประชาชน 2. ด้านหลักพละ 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท, พบว่าหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมว่าด้วยการประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ประกอบด้วยองค์ธรรม 4 ประการ ได้แก่ 1. ทาน (การให้ การเสียสละ) 2. ปิยวาจา (การพูดจาน่ารัก) 3. อตถจริยา (การบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น) และ 4. สมานัตตตา (การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย) 3. ด้านการประยุกต์ใช้หลักพละ 4 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสามบ่อ

อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา, พบว่า หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยการประยุกต์ใช้หลักทาน เพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานของบุคลากรการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง, หลักปิยวาจา เพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานด้านการสื่อสารข้อมูลด้วย ถ้อยคำไพเราะจริงใจ, หลักอตถจริยา เพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานของบุคลากรด้านจิตอาสาด้วยความมี

น้ำใจ, และหลักสมานัตตตา เพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานของบุคลากรด้านการปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย

ธรรมร์ม ชินโกมุต (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชาลาวไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดน ขอบเขตของการวิจัย เป็นการศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย ได้ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา เป็นการศึกษาจากเอกสาร และสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกประชาชนตามแนวชายแดนของจังหวัดอุบลราชธานี กัมพูชา ลาว ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้นำภาครัฐ และประชาชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย จำนวน 30 คน 1. ด้านการเมืองและความมั่นคง คือ ดั้งนี้ การอยู่ร่วมกันประชาชนในพื้นที่จะดำเนินตามข้อบ้นที่ตกลงของเจ้าหน้าที่ภาครัฐของทั้งสองฝ่ายอย่างเคร่งครัดมีการพูดคุยมีส่วนร่วมในการใช้พื้นที่ตลอดเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกันแบบเกื้อกูลญาติมิตรฉันพี่น้องเสมอ ซึ่งในพื้นที่ตามแนวชายแดนจะปฏิบัติกฎระเบียบข้อความของเจ้าหน้าที่และทำสัญญาประชาคมร่วมกันโดยทางฝ่ายกัมพูชานั้นจะเป็นฝ่ายทหารที่รับผิดชอบในพื้นที่แก้ไขไปก่อนและรายงานผลไปส่วนกลางจึงทำให้คนในพื้นที่ไม่กล้าที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งเพราะส่วนใหญ่คนในพื้นที่นั้นจะเป็นครอบครัวของทหารที่มาดูแลความสงบ 2. ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจ

ปัญหาการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ คือ แม้ประชาชนตามแนวชายแดนสองพื้นที่มี ประวัติศาสตร์การพัฒนาความสัมพันธ์ต่อกันทั้งทาง ด้านเศรษฐกิจและสังคมมาต่อเนื่องยาวนาน แต่ช่องว่างระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของสองประเทศยัง คงมีอยู่ ความแตกต่างในสถานะทางเศรษฐกิจนี้ทำให้เกิดปัญหาตามมา และความพยายามร่วมมือของภาครัฐและเอกชนตามแนวชายแดนของสองประเทศมี ทั้งความร่วมมือด้านแรงงาน ความร่วมมือด้านการค้า ความร่วมมือด้านการลงทุน และความร่วมมือด้านการขนส่ง สิ่งเหล่านี้สามารถเกื้อหนุนการพัฒนาเศรษฐกิจได้อย่างมีนัยสำคัญ ด้านแรงงานชายแดนอุบลราชธานีมีการจัดการแรงงานกัมพูชา และลาวที่ค่อนข้างประสบความสำเร็จ การจัดการแรงงานข้ามชาติในจังหวัดชายแดนอื่น ๆ 3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม วัฒนธรรมประเพณีในพื้นที่ชายแดน เช่น ประเพณีสงกรานต์ของชาวบ้านสำโรง มีลักษณะพิเศษเป็นการแสดงออกถึงเรื่องของตำนาน ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตผู้คนบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา-ลาว รวมถึงการละเล่นดั้งเดิมของหมู่บ้าน ปัจจุบันคนชายแดนยังดำรงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมในวาระพิเศษต่าง ๆ ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเช่น ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์หรือวันขึ้นปีใหม่ตามแบบไทย กัมพูชาและลาว การร่วมงานบุญตักบาตรในโอกาสสำคัญ และด้วยอุปสรรคด้านภาษาที่มีไม่มากนัก ทำให้หลายครัวเรือนแต่งงานระหว่างชาวกัมพูชา ชาวไทย

และชาวลาว การไปมาหาสู่กันฉันญาติมิตร และการข้ามแดนมาเรียนในฝั่งไทยแบบไปเช้าเย็นกลับ หรือมาร่วมกิจกรรมส่งเสริมเศรษฐกิจสังคมที่จัดในฝั่งไทยการข้ามแดนที่ด่านบ้านแหลมมีความ

ยืดหยุ่นมากขึ้น การพัฒนาพื้นที่ชายแดน โดยไม่ต้องการให้มีปัญหาขัดแย้งกัน ส่วนปัญหาของทางการไทยในพื้นที่คือการไม่สามารถสื่อสารภาษาเขมรได้

ถิรนนท์ พูนพิน (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านหนองหลุม ตำบลป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน การค้นคว้าแบบอิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านหนองหลุม ตำบลป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน และเพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านหนองหลุม ตำบลป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน การศึกษานี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาค้นเอกสารและเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์การอภิปรายกลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านหนองหลุม ซึ่งชุมชนแห่งนี้ได้รับรางวัลหลากหลายรางวัล แนวทางการทำงานของผู้นำชุมชนมีส่วนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ส่งผลทำให้บ้านหนองหลุมมีความเป็นชุมชนเข้มแข็ง ทั้งด้านการบริหารงาน ด้านสังคม การรวมกลุ่ม ด้านศาสนา ด้านภูมิปัญญา ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม โดยสมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมภายในชุมชน นอกจากนี้ที่กล่าวถึงข้างต้นยังพบว่า ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก ทั้งเทศบาลตำบลป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน และหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ปัญหาและอุปสรรคในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบ้านหนองหลุม พบว่า สมาชิกในชุมชนจะมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือกับผู้นำชุมชนในการจัดการกับปัญหา หากเป็นปัญหาทั่วไปสมาชิกทุกคนในชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และหากเป็นปัญหาที่จำเป็นต้องนำเข้าคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนจะนำแจ้งเรื่องราวต่าง ๆ ให้คณะกรรมการหมู่บ้านรับทราบ เพื่อร่วมกันระดมความคิดและหาวิธีการแก้ไขร่วมกัน หากปัญหาได้รับการแก้ไข จึงส่งผลทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงดีขึ้น มีสภาพความเป็นอยู่ดีขึ้น ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคที่ปรากฏในชุมชนไม่ได้ส่งผลต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านหนองหลุม

ธรพล วานิชานนท์ (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การสร้างชุมชนเข้มแข็งชุมชนบ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนบ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้างอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 2) เพื่อสร้างและพัฒนากลยุทธ์ความเข้มแข็งของชุมชนบ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

3) เพื่อเป็นเครื่องมือประยุกต์ใช้กลยุทธ์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามป้อ จังหวัดนครปฐมโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ และวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยกระบวนการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยภาพรวมค่อนข้างดีด้านผู้นำชุมชนมีความรู้ ความสามารถมีการพัฒนาเพิ่มขีดความสามารถของคนชุมชนบ้านหัวอ่าวอย่างต่อเนื่อง ผู้นำหมู่บ้านให้ความรู้ในด้านการประกอบอาชีพแก่คนชุมชนมุ่งพัฒนาคนในชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีความผูกพันร่วมกันกับคนในชุมชนเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน แต่ยังคงขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน จึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน 2. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนหัวอ่าว ส่งเสริมอาชีพให้กับชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้คนชุมชนในการพัฒนาทุนทางสังคม กระตุ้นให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการพึ่งพาตนเองร่วมคิดเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง พัฒนาเครือข่ายของสมาชิกภายในชุมชน ทุกกระบวนการควรมีการมีส่วนร่วมของคนชุมชน ในการดำเนินการพัฒนาชุมชนในทุกขั้นตอน 3. ปัจจัยการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน การปลูกฝังจิตสำนึกและส่งเสริมการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่กับการทำเกษตรอินทรีย์และการทำอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้ ลดรายจ่ายให้แก่ครอบครัว ทำให้สามารถพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

พระครูสมุห์มหิตธิสถ์ กุศลธรรมโม (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพอเพียง 4 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสามบ่อ อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสามบ่อ อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา 2. เพื่อศึกษาหลักพอเพียง 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และ 3. เพื่อประยุกต์ใช้หลักพอเพียง 4 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสามบ่อ อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยพบว่า 1. ด้านแนวคิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสามบ่อ อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา พบว่า การปฏิบัติงานของบุคลากร เป็นการตอบสนองความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีและเต็มใจในการปฏิบัติงาน อันก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประโยชน์สูงสุดต่อผู้มาใช้บริการตามระเบียบข้อบังคับและคู่มือการปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัด โดยยึดหลักความโปร่งใสและประโยชน์ของประชาชน 2. ด้านหลักพอเพียง 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท, พบว่าหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมว่าด้วยการประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ประกอบด้วยองค์ธรรม 4 ประการ ได้แก่ 1. ทาน (การให้ การเสียสละ) 2. ปิยวาจา (การพูดจาน่ารัก) 3. อັตถจริยา (การบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น) และ 4. สมานัตตตา (การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย) 3. ด้านการประยุกต์ใช้หลักพระ 4 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสามบ่อ อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา, พบว่า หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยการประยุกต์ใช้หลักทาน เพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานของบุคลากรการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง, หลักปิยวาจา เพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานด้านการสื่อสารข้อมูลด้วยถ้อยคำไพเราะจริงใจ, หลักอັตถจริยา เพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานของบุคลากรด้านจิตอาสาด้วยความมีน้ำใจ, และหลักสมานัตตตา เพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติงานของบุคลากรด้านการปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย

พระมหาณัฐ สติเวปุลโล (รัตนโชติ) (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยสันติวัฒนธรรม ของชาติพันธุ์ไทเด็งในจังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ คือ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ บริบท ประวัติ วัฒนธรรม ประเพณี สภาพปัจจุบัน ปัญหาการอยู่ร่วมกันของชาติพันธุ์ไทเด็งในจังหวัดนครราชสีมา 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักสันติวัฒนธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาติพันธุ์ไทเด็งบนฐานการมีส่วนร่วม ของชุมชน 3) เพื่อเสนอการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยสันติวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทเด็งในจังหวัดนครราชสีมา เครื่องมือวิจัย ได้แก่ 1) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ 2) การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม 3) การสนทนากลุ่มกับชาวบ้าน 4) การใช้ SOAR และ AIC เพื่อร่วมสะท้อนปัญหา กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่

1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 2) ชุมชนไทเด็งบ้านประสุข ผลการศึกษาพบว่า 1) ชุมชนไทเด็งบ้านประสุข เป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานมาไม่ต่ำกว่า 200 ปี เป็นชุมชนที่ถูกหล่อหลอมด้วยความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ทำให้มีทุนทางวัฒนธรรมที่ดี มีประเพณีแห่พระไม้ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีตัดจุกโกนผมไฟ เป็นต้น ปัจจุบันพบว่ามีปัญหาเรื่องความเห็นต่าง ทางการเมือง ระยะห่างระหว่างวัย และขาดการมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา ของชุมชน 2) หลักสันติวัฒนธรรมบนพื้นฐานการมีส่วนร่วม คือ หลักสาราณียธรรมและ อปรีทานิยธรรม พร้อมถอดบทเรียนจากชุมชนต้นแบบ พบว่า ธรรมะที่ควรนำไปปรับใช้กับชุมชน ไทเด็งบ้านประสุข ได้แก่ (1) ทิฐีสามัญญตา เรื่องความเห็นต่างทางความคิด (2) สีลีสามัญญตา ได้จัดทำกติกา ข้อบังคับชุมชน (3) การหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ (4) พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุมและกระทำการที่ควรทำ (5) ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติและไม่เลิกสิ่งที่ยังบัญญัติ 3) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยสันติวัฒนธรรม มี 2 ระยะ ได้แก่ (1) สร้างกรอบแนวคิดกิจกรรมการมีส่วนร่วมและนำหลักสันติวัฒนธรรมไปปรับใช้กับชุมชน (2) กิจกรรมสร้างการตระหนักรู้และสร้างจิตสำนึกกับชาวบ้านและเยาวชน ทำให้เห็นจุดเด่นและ จุดที่ควรพัฒนาของวัฒนธรรมประเพณีในชุมชน ทุกคนมีความภูมิใจในท้องถิ่นของตน และ

กิจกรรมรวมพลังขับเคลื่อนชุมชน ผลที่เกิดขึ้นทำให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการ ที่ประกอบด้วยทุกภาค ส่วน ของชุมชนเพื่อดำเนินการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็งตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และกติกาชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง 4 ด้านได้แก่ (1) ชุมชนเข้มแข็งทางกาย (2) ชุมชนเข้มแข็งทางสังคม (3) ชุมชนเข้มแข็งทางจิตใจ (4) ชุมชนเข้มแข็งทางปัญญา ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ที่เรียกว่า “TAI DOENG Model” มีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ T : Traditional culture คือ วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนซึ่งเป็น วัฒนธรรมประเพณี ที่ดีงาม A : Aspiration or pride in conservation คือ เกิดแรงบันดาลใจหรือ ความภาคภูมิใจ ในการอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน I : Incorporation to discuss common solutions คือ มีการรวมตัวพูดคุยกัน ในรูปแบบของคณะทำงานเพื่อขับเคลื่อนชุมชน เข้มแข็ง ตามวิสัยทัศน์ พันธกิจและกติกาของชุมชน ที่ได้ตกลงร่วมกัน D : Develop and extending community culture คือ การสืบสาน พัฒนา และ ต่อยอดวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงามของชุมชน อย่างมีแบบแผนและเป็นระบบระเบียบ O : Open space for youth activity คือ การเปิดพื้นที่ให้ เยาวชนได้มีส่วนร่วม ในการทำกิจกรรมในชุมชน E : Engagement of all levels คือ การเข้ามามี ส่วนร่วมของคนทุกระดับ ในการร่วมกันวางแผน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันแก้ไขปัญหาและ ร่วมกันรับผลประโยชน์ในชุมชน N : Network with a strong community model คือ การสร้าง เครือข่ายกับชุมชนเข้มแข็งต้นแบบและชุมชนอื่น ๆ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและเรียนรู้ ซึ่งกันและกันกับชุมชนที่เป็นเครือข่าย G: Good community strengthening and peaceful คือ ชุมชนมีความเข้มแข็งและอยู่ร่วมอย่างสันติสุข ด้วยผลจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งผู้นำ ประชาชนชาวบ้าน เยาวชน และชาวบ้าน ในการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันแก้ไขปัญหา รวมไปถึง การร่วมกันพัฒนา สืบสาน รักษา วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตที่ดีงามของชุมชน

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง กระบวนการพัฒนาที่เน้นให้ประชาชนในท้องถิ่นมีพลังร่วมกันในการจัดการตนเอง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยใช้ทรัพยากรและศักยภาพ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด กระบวนการนี้ทำให้ชุมชนสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนา ร่วมกันแก้ปัญหา และสร้างความยั่งยืนได้ด้วยตนเอง ซึ่งการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนมีความสำคัญในหลายมิติ ประการแรก เป็นการสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและความสามัคคีของคนในชุมชน ทำให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและพร้อมสนับสนุนการพัฒนา ประการที่สอง ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการปัญหาของชุมชนเอง ลดการพึ่งพาทิศทางภายนอก ประการที่สาม เป็นฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ เพราะชุมชนที่เข้มแข็งจะเป็นรากฐานของสังคมที่มั่นคง และประการสุดท้าย ช่วยสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้แก่ประชาชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มีองค์ประกอบสำคัญของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมของ

ประชาชน เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีบทบาทตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน ไปจนถึงการประเมินผล 2) การจัดการทรัพยากรชุมชน ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์เพื่อคนรุ่นต่อไป 3) การพัฒนาศักยภาพบุคลากร เสริมสร้างความรู้ ทักษะ และทัศนคติของผู้นำและสมาชิกในชุมชน เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เชื่อมโยงหน่วยงาน องค์กร และภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในมิติที่ซับซ้อน 5) การบริหารจัดการที่เป็นระบบ มีกระบวนการที่ชัดเจน โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย 6) ความยั่งยืน มุ่งเน้นการพัฒนาในระยะยาวที่สามารถสร้างความมั่นคง ความสามัคคี และคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ประชาชน เพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ให้สามารถดำรงตนอยู่ได้ด้วยความสุข นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้พลัง 5 ถือว่าเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาคน ชุมชน และสังคม โดยพลัง 5 หมายถึง กำลังทางจิตใจที่เกื้อหนุนการดำเนินชีวิตและการทำงานให้ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) ศรัทธา 2) วิริยะ 3) สติ 4) สมာธิ และ 5) ปัญญา ซึ่งแต่ละองค์ธรรมมีความหมายและบทบาทที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ศรัทธาเป็นพลังแห่งความเชื่อมั่นและแรงบันดาลใจที่ผลักดันให้เกิดการลงมือปฏิบัติ วิริยะคือความเพียรพยายามอย่างต่อเนื่องในการทำสิ่งที่ดีและถูกต้อง สติเป็นพลังแห่งการระลึกได้และการตระหนักรู้ที่ช่วยควบคุมไม่ให้เกิดความประมาท สมာธิเป็นพลังแห่งความตั้งมั่นที่ช่วยให้จิตใจจดจ่ออยู่กับสิ่งสำคัญ และปัญญาเป็นพลังแห่งความรู้แจ้งที่ช่วยให้เข้าใจความจริงและสามารถแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง ซึ่งความสำคัญของการประยุกต์ใช้พลัง 5 อยู่ที่การเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจและพฤติกรรมที่ช่วยเสริมสร้างสุขภาพกาย สุขภาพจิต และความเข้มแข็งของสังคม เมื่อนำไปใช้ในระดับบุคคลจะช่วยให้เกิดความมั่นคงในชีวิต มีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน และสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง เมื่อประยุกต์ใช้ในระดับการศึกษา จะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ การควบคุมตนเอง การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการสร้างแรงบันดาลใจในการแสวงหาความรู้ ส่วนในระดับชุมชน การใช้พลัง 5 จะก่อให้เกิดความร่วมมือ ความเพียรพยายามในการแก้ไขปัญหา และความเข้มแข็งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน สำหรับองค์ประกอบของการประยุกต์ใช้พลัง 5 ประกอบด้วย 1) ศรัทธา การสร้างศรัทธาเพื่อเป็นแรงขับเคลื่อน 2) วิริยะ การเพียรพยายามเพื่อผลักดันการกระทำ 3) สติ การมีสติควบคุมตนเองไม่ให้หลงผิด 4) สมာธิ การมีสมาธิจดจ่อกับเป้าหมายอย่างมั่นคง และ 5) ปัญญา การใช้ปัญญาเป็นแนวทางตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างถูกต้องครบถ้วน เมื่อทั้ง 5 ส่วนนี้ดำเนินไปอย่างสมดุล จะทำให้เกิดพลังที่เกื้อหนุนการพัฒนาคนและสังคมได้อย่างยั่งยืน ทั้งยังเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาปรับใช้ได้ในทุกสถานการณ์ของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพ การศึกษา การทำงาน หรือการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างมีความสุขและความมั่นคงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะที่สำคัญไว้ ดังต่อไปนี้

การประยุกต์ใช้ หมายถึง การประยุกต์หลักธรรมหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์มาใช้ในการปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมหรือเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็ง มีความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ สามารถสร้างเสริมความเข้มแข็งให้ประชาชนในชุมชนดำรงตนให้อยู่ได้อย่างมีความสุข

หลักพระ 5 หมายถึง หลักพระ 5 หลักธรรมซึ่งประกอบด้วย สัทธาพระ วิริยพระ สติพระ สมาธิพระ และปัญญาพระ อันเป็นพลังที่สนับสนุนให้เกิดกำลังใจที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ

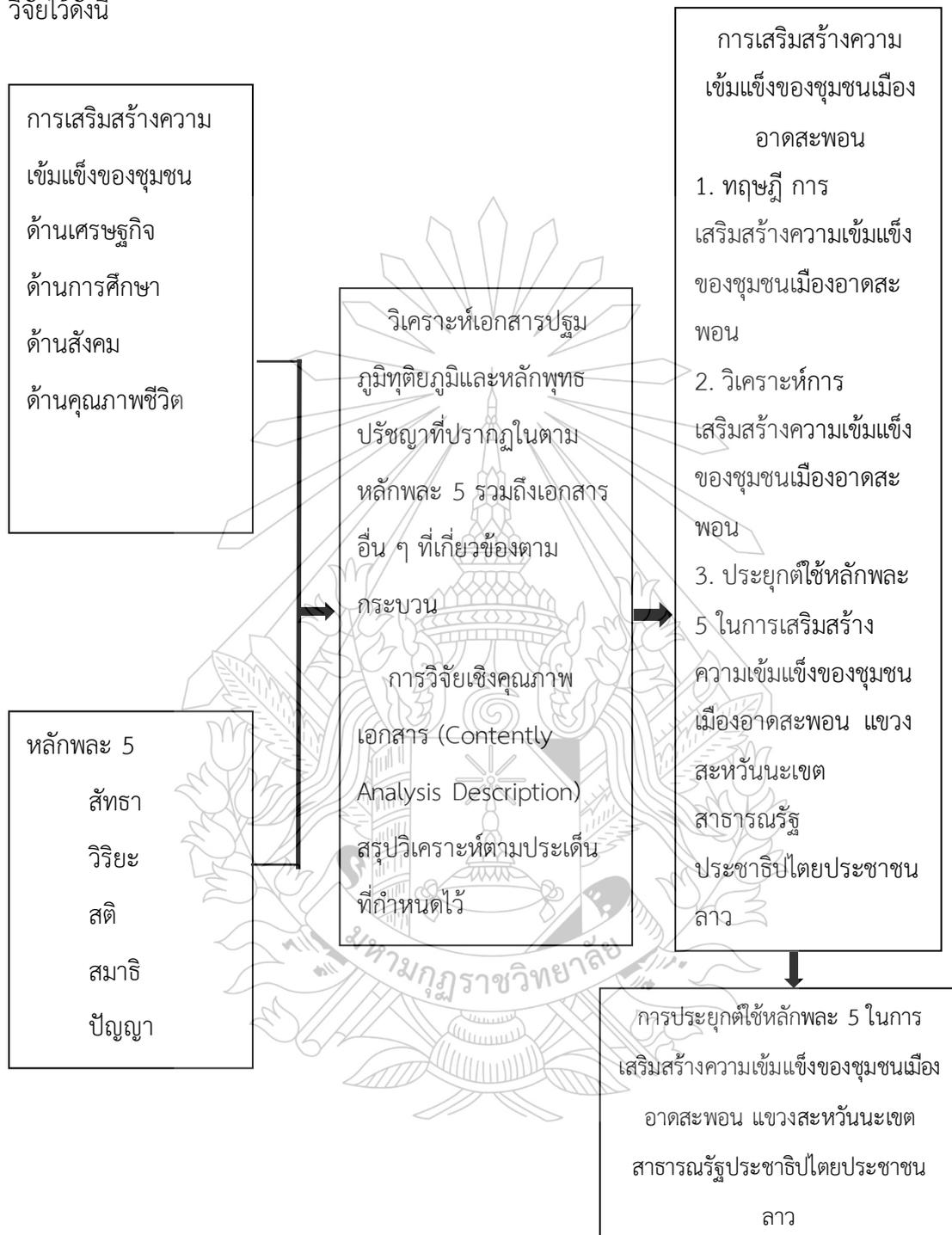
ชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่ประกอบด้วยประชากรหลากหลายเชื้อชาติ และวัฒนธรรม ซึ่งมีระบบเศรษฐกิจและสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หมายถึง พฤติกรรมที่สนับสนุนความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ซึ่งมาจากความสามัคคี ระบบการจัดการส่วนรวมที่เป็นธรรม การมีจิตสำนึกสาธารณะ ความสามารถในการรับมือกับปัญหาหรือการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยวัฒนธรรมซึ่งเป็นทุนทางสังคมของชุมชน และคุณธรรมจากหลักพระ 5 เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน 4 ด้าน คือ การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาการศึกษา การพัฒนาสังคม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธ

1.9 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัยไว้ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวง สะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นวิจัยแบบเชิงเอกสารและวิจัยเชิงคุณภาพ/ภาคสนาม ซึ่งผู้วิจัยศึกษาเอกสารทางวิชาการ งานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี หลักการ อันเป็นสาระสำคัญที่เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย โดยกำหนดเนื้อหาในการศึกษา ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการประยุกต์
- 2.2 แนวคิดการเสริมสร้างความเข้มแข็ง
- 2.3 ทฤษฎีการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง
- 2.4 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน
- 2.5 สรุป

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการประยุกต์

2.1.1 ความหมายของการประยุกต์

การประยุกต์ เป็นการนำทฤษฎี หลักการ กฎเกณฑ์ แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในภาคปฏิบัติโดยเฉพาะศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ มักมีการประยุกต์ทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติเพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้จริงในการแก้ปัญหาเพราะมีความเป็นรูปธรรมมากกว่า การประยุกต์เป็นการนำความรู้ในสาขาหนึ่งมาปรับใช้กับอีกสาขาหนึ่งเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะเจาะจงบางประการ การประยุกต์จึงแตกต่างจากการลอกเลียน การลอกเลียนเป็นการนำสิ่งที่อยู่ในบริบทหนึ่งมาไว้ในอีกบริบทหนึ่งทั้งหลักการวิธีการรูปแบบโดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมในบริบทที่แตกต่างกัน ส่วนการประยุกต์เป็นการนำเพียง “บางสิ่ง” จากภายนอกมาใช้ประโยชน์ การนำมาใช้จะอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจถึงความแตกต่างกันในบริบท สถานที่ เวลา และองค์ประกอบอื่น ๆ (พิทยา สุรินตะ, 2564) การประยุกต์หลักธรรมมาใช้ตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อต้องการให้ชีวิตเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ควรนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสถานการณ์เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ในเรื่องต่าง ๆ และให้ความตระหนักต่อการทำหน้าที่ต่อบุคคลอื่นอย่างมีประสิทธิภาพต่อการทำงานและสังคมส่วนรวม ซึ่งนักปราชญ์ทั้งหลายได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการประยุกต์ไว้เป็นแนวทางของคำว่าประยุกต์ ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ได้ให้ความหมายไว้ว่า คำว่า “ประยุกต์” ตรงกับคำว่า “Applied” หมายถึง ประยุกต์ ได้, ใช้ให้เป็นประโยชน์ (วิทย์ เทียงบุญธรรม, 2562)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของ คำว่า “การ” หมายถึง งาน, สิ่งหรือเรื่องที่ทำ, มักใช้กับคู่กับ คำว่า “งาน” เช่น การงาน, เป็นการเป็นงาน, ได้การ

ได้งาน ถ้าอยู่หน้านามหมายความว่า เรื่อง, ฐานะ, หน้าที่ เป็นต้น “ประยุกต์” เป็นคำกริยา หมายถึง นำความรู้ในวิทยาการต่าง ๆ มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ เป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง การนำความรู้มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ เช่น วิทยาศาสตร์ประยุกต์ จิตวิทยาประยุกต์ คำว่า “ใช้” เป็นคำกริยา หมายถึง บังคับให้ทำ เช่น ใช้งาน, จับจ่าย เช่น ใช้จ่าย, เอามาทำให้เกิดประโยชน์ เช่น ใช้เรือ, ใช้รถ เมื่อนำเอาคำว่า “การ” + “ประยุกต์” + “ใช้” มารวมกันเข้าเป็น “การประยุกต์ใช้” จึงหมายถึง การนำความรู้ในวิทยาการต่าง ๆ มาปรับใช้ให้สอดคล้องหรือให้เป็นประโยชน์กับงานหรือสิ่งที่ทำ (วิทยะเพ็ญบุรณธรรม, 2564, และราชบัณฑิตยสถาน, 2562)

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า ประยุกต์ไว้ว่า การประยุกต์ คือ การนำเอาความรู้ในวิทยาการต่าง ๆ มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์หรือในการที่นำความรู้มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ เช่น วิทยาศาสตร์ประยุกต์ จิตวิทยาประยุกต์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2565)

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้ให้ความหมายว่า การประยุกต์เป็นการนำสิ่งหนึ่งหรือแนวคิดหนึ่งมาปรับใช้เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง การประยุกต์ จึงแตกต่างจากการลอกเลียน การลอกเลียนเป็นการนำสิ่งที่อยู่ในบริบทหนึ่งมาใช้ในอีกบริบทหนึ่ง ทั้งหลักการวิธีการและรูปแบบ โดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมในบริบทที่แตกต่างกัน ส่วนการประยุกต์เป็นการนำเพียง “บางสิ่ง” จากภายนอกมาใช้ประโยชน์ การนำมาใช้จะอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจถึงความแตกต่างกันในบริบท สถานที่ เวลา และองค์ประกอบอื่น ๆ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2565)

พระครูอาทรปริยัตยานุกิจ สุจิตโต (เพ็ชรสองชั้น) ได้ให้ความหมาย การประยุกต์ใช้ หมายถึง การนำเอาหลักสังคหวัตถุ 4 ไปปรับใช้อย่างเหมาะสมภายใต้บริบทของสภาพแวดล้อมทางการจัดการศึกษา เช่น การเรียนการสอน การส่งเสริมจริยธรรมบุคลากรทางการศึกษา เป็นต้น (พระครูอาทรปริยัตยานุกิจ สุจิตโต (เพ็ชรสองชั้น), 2565)

สมชาติ โตรักษา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การประยุกต์ หมายถึง การนำ “บางสิ่ง” มาใช้ประโยชน์โดยปรับใช้อย่างเหมาะสมกับสภาวะที่เฉพาะเจาะจง “บางสิ่ง” ที่นำมาใช้นั้นอาจเป็นทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความรู้เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งและนำมาใช้ประโยชน์ในภาคปฏิบัติโดยปรับให้เข้ากับบริบทและสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ “บางสิ่ง” นั้นอาจเป็นวัตถุดิบของที่นำมาใช้นอกเหนือบทบาทหน้าที่เดิมเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทใหม่ (สมชาติ โตรักษา, 2567)

สรุปได้ว่า การประยุกต์ หมายถึง การนำเอาความรู้ที่เป็นทั้งทฤษฎี หลักการ แนวคิดมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสมในแต่ละบริบทแวดล้อมอันมีความแตกต่างกันตามแต่สถานการณ์ โดยอาจนำเอาทฤษฎี หลักการ แนวคิดทั้งหลายมาใช้ร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม นำไปปรับใช้ในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ในทางที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและสิ่งที่นำไปประยุกต์นั้นสามารถที่จะนำไปปฏิบัติได้ผลและการประยุกต์ที่ดีนั้นผู้ประยุกต์จะเป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะนำไปแบบอย่างให้ผู้อื่นปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง

2.1.2 ความสำคัญของการประยุกต์

การประยุกต์เป็นสิ่งจำเป็นในการปฏิบัติงาน เนื่องจากเป็นการนำเอาหลักวิชาความรู้มาปรับใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีความแปลกและแตกต่างกันไป ระดับการประยุกต์

มีความสำคัญแบ่งได้ 4 ระดับ ดังต่อไปนี้

1. ระดับงาน การประยุกต์จะเป็นสิ่งที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ทำให้สามารถปฏิบัติงานได้ดียิ่งขึ้น และทำให้ผู้ปฏิบัติงานตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกิดความภาคภูมิใจในผลสำเร็จของงาน การประยุกต์จึงเป็นทั้งศิลปะและศาสตร์ในการทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความรักและผูกพันต่องาน

2. ระดับหน่วยงานหรือองค์กร นอกจากการประยุกต์จะส่งผลต่องานแล้วยังส่งผลต่อหน่วยงานหรือองค์กรอันนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรให้กลายเป็นองค์กรที่มีความเป็นเลิศ

3. ระดับพื้นที่ การประยุกต์มีความจำเป็นต่อการปฏิบัติงานในแต่ละพื้นที่เนื่องจาก การประยุกต์เป็นการนำเอาทฤษฎีมาสู่การปฏิบัติหรือการนำเอาหลาย ๆ ทฤษฎีมาใช้ร่วมกัน จึงทำให้การดำเนินการในแต่ละพื้นที่ต้องคำนึงถึงความแตกต่างกันจึงต้องมีการเลือกใช้ทฤษฎีให้เหมาะสม

เพื่อประโยชน์ที่แท้จริงในการนำไปใช้ปฏิบัติงานให้เกิดเป็นรูปธรรม

4. ระดับประเทศ การประยุกต์เป็นสิ่งจำเป็นของการดำเนินงานในทุกระดับเป็นการใช้ทฤษฎี หลักการ แนวคิดมาใช้เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์มากที่สุด (สมชาติ โตรักษา, 2563)

สรุปได้ว่า การประยุกต์ เป็นการนำเอาความรู้ทางทฤษฎี หลักการ แนวคิดมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสมในแต่ละบริบทแวดล้อมอันมีความแตกต่างกันตามแต่สถานการณ์เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม โดยสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ในทางที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดได้อย่างเหมาะสม

2.1.3 องค์ประกอบของการประยุกต์

องค์ประกอบของการประยุกต์ ประกอบด้วย องค์ประกอบหลักของการประยุกต์และองค์ประกอบเสริมของการประยุกต์ ดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบหลักของการประยุกต์ ได้แก่

- 1.1 งานที่จะดำเนินการพร้อมกำหนดเวลา
- 1.2 เป้าหมายของงานที่จะดำเนินการ
- 1.3 ความรู้ในวิทยาการหลักของงานที่จะดำเนินการ
- 1.4 ความรู้ในวิทยาการที่เกี่ยวข้องกับงานที่จะดำเนินการ
- 1.5 ความรู้ในบริบท สภาวะแวดล้อม และสิ่งที่เกี่ยวข้องที่เป็นอยู่ในขณะดำเนินการ

1.6 ความสามารถและความชำนาญของผู้ปฏิบัติในการประยุกต์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่งการปฏิบัติในแต่ละบริบทในแต่ละสถานะแวดล้อมและในแต่ละสิ่งที่เกี่ยวข้องที่เป็นอยู่ในขณะ ดำเนินการอย่างสร้างสรรค์

1.7 ทรัพยากรที่ต้องใช้ในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์

2. องค์ประกอบเสริมของการประยุกต์ ได้แก่

2.1 ทรัพยากรเสริม

2.2 สิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินงาน

2.3 สถานะแวดล้อมที่ส่งเสริม สนับสนุน และเอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานทั้งทางตรง และทางอ้อม

2.4 สิ่งอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่ส่งเสริม สนับสนุน และเอื้ออำนวยต่อการดำเนินงาน ทั้งทางตรงและทางอ้อม (สมชาติ โตรักษา, 2563)

จากองค์ประกอบของการประยุกต์ข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า การประยุกต์ประกอบด้วย 2 ส่วน ที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้สามารถนำองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง สมรรถนะส่วนบุคคลพร้อมทั้ง ปัจจัยสนับสนุนเข้าไว้เพื่อใช้ในการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสมกับบริบท และสถานการณ์ได้ต่อไป

2.2 แนวคิดการเสริมสร้างความเข้มแข็ง

2.2.1 แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง

ในการศึกษาเรื่อง “ชุมชนเข้มแข็ง” นั้น มีข้อพิจารณาที่หลากหลาย นั้นเพราะความหมาย ของ คำว่า ชุมชนเข้มแข็งนั้นมีบริบทที่แตกต่างกัน กล่าวคือหากมองประสบการณ์ของนักพัฒนา เอกชนหรือนักวิชาการสายชุมชน จะเห็นได้ว่ามีการกล่าวถึงความหมายหรือองค์ประกอบของชุมชน เข้มแข็งไว้ค่อนข้างหลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนเข้มแข็งในแง่มุมที่เป็นประสบการณ์ของการ พัฒนา เพราะการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จจนสามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้นั้น จะมีเงื่อนไขหรือตัวแปรที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้เพราะขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ของชุมชนเป็นสำคัญด้วย เพราะเหตุว่าชุมชนแต่ละชุมชนนั้นอาจมีความแตกต่างกันออกไปในบริบทแวดล้อม เช่น ระบบการ บริหารจัดการ เครือข่าย ภาวะผู้นำ การเรียนรู้หรือการมีส่วนร่วมภายในชุมชน จิตสำนึกภายในชุมชน หรือศักยภาพในการพึ่งตนเองของชุมชน โครงสร้างอำนาจรัฐหรือกลไกในระบบเศรษฐกิจของสังคม เป็นต้น ดังนั้น เมื่อชุมชนมีความแตกต่างกันไปในเชิงบริบทแวดล้อม ความสำเร็จของการพัฒนาให้เกิด ความเข้มแข็งในชุมชนหนึ่งอาจไม่ใช่คำตอบที่ถูกต้องลงตัวสำหรับอีกชุมชนหนึ่งนั้นย่อมเป็นไปได้ แต่ อาจมีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกันบ้างในรูปแบบของการดำเนินงานซึ่งอาจใช้เป็นทั้งแม่แบบหรือ ประยุกต์ใช้ในงานการพัฒนาชุมชนอื่น ๆ

คำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” จึงเป็นคำกล่าวซึ่งได้รับการสนใจจากองค์กรภาครัฐบาลและองค์กร เอกชน มูลนิธิ สมาคมต่าง ๆ โดยมีขาดสาย ถ้าจะมีงานหรือกิจกรรมใดที่จะเกี่ยวกับการพัฒนาซึ่ง จะต้องเกี่ยวข้องกับชุมชนแล้วมันจะต้องมีการเอ่ยหรือพูดถึง “ชุมชนเข้มแข็ง” อยู่เสมอ โดยการ กล่าวถึงอาจจะหมายถึง “เพื่อให้ชุมชนนั้นเข้มแข็งต่อไป” หรือ “การที่จะให้ชุมชนเข้ามาร่วมเพื่อให้ เกิดความสำเร็จของโครงการ เพราะชุมชนนั้น ๆ มีความเข้มแข็ง” หรือ “การกระจายอำนาจให้แก่

การปกครองส่วนท้องถิ่นหรือชุมชนเพื่อให้มีความอิสระในการปกครองตนเองให้ชุมชนเข้มแข็งต่อไป” เป็นต้น และยังมีคำถามอีกในหลายลักษณะจนทำให้เกิดความสับสนและไม่เข้าใจกันว่า การที่จะนำเอาบริการที่ดี การเงินงบประมาณ (หรือเงินอุดหนุน) หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ประชาชนจะต้องเข้ามา ร่วมกัน เพราะต้องการให้ชุมชนซึ่งยังอ่อนแอและไม่เข้มแข็งช่วยตัวเองไม่ได้ ได้ทรัพยากรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นบุคคล กิจกรรมงบประมาณ การเงิน เทคโนโลยี และวิธีดำเนินการที่ทันสมัยให้ชุมชนนำไปใช้ สนับสนุนให้ ชุมชนผู้รับได้มีศักยภาพเพิ่มขึ้นสู่มาตรฐานสากลที่เรียกว่า “เข้มแข็ง” หรือ “ช่วยตัวเอง ได้” หรือการที่ รัฐบาล องค์กรรัฐหรือเอกชน มีโครงการหรือโครงการที่จะดำเนินการให้สำเร็จสู่ เป้าหมายขององค์กรนั้น ๆ แต่ได้พิจารณาแล้วว่าแต่เดิมมาเคยตัดสินใจดำเนินการเอง และสั่งการเอง โดยให้หน่วยภูมิภาคระดับจังหวัด อำเภอ ตำบลถึงชุมชนและครอบครัว ซึ่งเป็นหน่วยสุดท้ายสำคัญ ที่สุดของชุมชน ให้รับไปปฏิบัติ แต่ปรากฏว่าไม่ได้รับผลตอบแทนให้ไปสู่ความสำเร็จด้วยดี และใน ที่สุดความหวัง ความตั้งใจ รวมทั้งงบประมาณที่ใช้ไปก็แล้วไปเลย อันตรธานหมดสิ้นไปโดยเปล่า ประโยชน์ เพราะขาดการมีส่วนร่วมและหากประชาชนไม่เข้ามามีร่วมด้วย อาจเพราะมีสาเหตุหนึ่ง หรือสองสาเหตุ ดังนี้

1) ประชาชนไม่เข้าใจประโยชน์ของการรับบริการหรือเงินที่มีผู้มอบให้สำหรับการพัฒนา ส่วนรวม

2) ประชาชนไม่มีความสามารถหรือมีศักยภาพเพียงพอในการจะร่วมมือในการพัฒนาเพราะ ด้อยในการศึกษา ขาดความคิดริเริ่ม ขาดทักษะของชีวิต (life skills) เมื่อเป็น ดังนี้ การให้ขององค์กร รัฐบาลและเอกชนที่มีต่อประชาชน ก็เพื่อจะให้ชุมชนชนนำสิ่งที่ได้รับไปพัฒนาตนเองให้เป็น” ชุมชน เข้มแข็ง” ต่อไปสรุปก็คือการพิจารณา “ชุมชนจะเข้มแข็งหรือไม่” ก็อาจจะมองได้จากทางใดทางหนึ่งในสองประเด็น คือ

2.1 ชุมชนมีความเข้มแข็งเป็นพื้นเดิมพอสมควรอยู่แล้ว (ซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก) จะมากขึ้น อยู่กับศักยภาพของคนในชุมชน จึงอาจจะพร้อมรับบริการหรืองบประมาณที่มีองค์กรหรือผู้มอบให้ นำไปเพิ่มพูนการพัฒนาให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

2.2 ชุมชนบางแห่งยังมีความอ่อนแอ (ซึ่งมีค่อนข้างมากในประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลัง พัฒนา) ยังไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะช่วยตัวเองในเกือบทุกด้าน องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐบาลเอกชนที่ จะให้ความช่วยเหลือ ก็มีเจตจำนงที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพของชุมชนนั้น ๆ ให้พัฒนาขึ้นจนแข็งแรง

ดังนั้น เพื่อความเข้าใจอย่างถ่องแท้ว่าที่เรียกกันว่าชุมชนเข้มแข็งหมายความว่าอย่างไร ซึ่งควร จะแยกพิจารณาออกเป็น 2 ประเด็น คือ

1. ชุมชน คือ อะไร มีส่วนประกอบอย่างไรจึงเรียกว่าชุมชน (ดังที่นำเสนอแล้วในส่วนที่ว่าด้วยการพัฒนาชุมชน) และ

2. คุณลักษณะของ “ชุมชนเข้มแข็ง” ควรจะมีลักษณะอย่างไร? เพื่อที่การทุ่มเททรัพยากร ต่าง ๆ จากผู้ให้ เพื่อให้สามารถกำหนดแนวทางและขั้นตอนในการพัฒนาให้ถูกต้อง ได้เท่าเทียมกันหมด (เพราะความแตกต่างดังกล่าวมาแล้วนั้น) แต่เพราะความเข้มแข็งหรืออ่อนแอของชุมชน ย่อมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขปัจจัย หรือตัวแปรที่เป็นบริบทแวดล้อมของชุมชนนั้นเป็นสำคัญ

กฤษฎา บุญชัย(กฤษฎา บุญชัย, 2566) ได้นำเสนอแนวการวิเคราะห์ถึงเงื่อนไข หรือปัจจัยที่ กำหนดความเข้มแข็งของชุมชนตามทัศนะของอุทัย ดุลยเกษม (2566) ไว้ที่น่าสนใจ ดังนี้

1. โครงสร้างทางสังคมแบบแนวราบ หมายถึง สัมพันธภาพทางอำนาจในชุมชนที่เท่าเทียมกัน อำนาจในการเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสในชุมชนไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งปัจจัยดังกล่าวเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชนเป็นสำคัญ การแทรกแซงโดยรัฐในโครงสร้างแนวตั้งส่งผลให้เกิดการปรับตั้งทางโครงสร้างในชุมชนไปสู่แนวตั้ง ดังเช่น ระบบอุปถัมภ์ ซึ่งเกิดขึ้นจากผู้อุปถัมภ์มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรของรัฐมากกว่า

2. ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค การตลาด การสะสมและการกระจายส่วนเกิน เงื่อนไขสำคัญ คือ ชุมชนมีสิทธิ อำนาจ ในการเข้าถึง และจัดการทรัพยากรของตนเองหรือไม่เพียงใด ซึ่งในภาวะปัจจุบันภายใต้กระบวนการที่รุนแรงรัดพัฒนาด้านอุตสาหกรรม ได้ทำลายระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองของชุมชนไปเป็นจำนวนมากทำให้เศรษฐกิจชุมชน ต้องพึ่งพิงกลไกตลาด อันเป็นเงื่อนไขของความอ่อนแอ และความล่มสลายของชุมชน

3. ค่านิยมจากศาสนธรรม หรืออุดมการณ์ในการใช้ชีวิต ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่า สังคมชนบทไม่ว่าจะนับถือผี พุทธ หรือศาสนาอื่น ล้วนเน้นเรื่องความสันโดษ สมถะ และความเคารพ นบถต่อธรรมชาติในฐานะเป็นจิตวิญญาณ แต่อุดมการณ์ดังกล่าวถูกระทบอย่างรุนแรงโดยกระแสบริโภคนิยม และสินค้านิยมในลัทธิทุนนิยมเสรี

4. กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิตกระบวนการเรียนรู้ของท้องถิ่นการสืบสานภูมิปัญญาดั้งเดิมเงื่อนไขสำคัญคือชุมชนสามารถกำหนดกระบวนการเรียนรู้ของตนเองได้ และเป็นการศึกษาที่ไม่แยกออกไปจากชีวิตทางสังคมของชุมชน แต่ระบบการศึกษาของรัฐที่ผ่านมาแยกการศึกษาออกจากชีวิต เกิดปิดกั้นภูมิปัญญาของชุมชนส่งผลให้เกิดเป็นความอ่อนแอของชุมชน

5. กลุ่มผู้นำตามธรรมชาติผู้นำตามธรรมชาติในชุมชนเกิดขึ้นได้หลายเงื่อนไข จากการปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมของชุมชนหรือการเป็นผู้ต่อสู้เพื่อชุมชนหรือการเป็นผู้ทรงความรู้ในด้านต่าง ๆ ปัญหาที่ผ่านมาก็คือกลไกของรัฐได้จัดตั้งผู้นำทางการให้เป็นตัวแทนของรัฐ โดยไม่ได้สนับสนุนผู้นำตามธรรมชาติที่มีอยู่ บางครั้งทำใจทำให้เกิดความขัดแย้งซึ่งกันภายในชุมชน

6. ระบบความสัมพันธ์เชิงสังคมที่แน่นแฟ้น ระบุธรรม ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชน ซึ่งสมาชิกภายในชุมชนมีความสัมพันธ์กันใกล้ชิดผ่านระบบครอบครัว เครือญาติ โดยมีกฎเกณฑ์แบบแผนในการดำเนินชีวิตร่วมกัน ซึ่งชุมชนที่มีความแน่นแฟ้นจะสามารถมีพลังในการจัดการ หรือแก้ไขปัญหได้อย่างดี

7. กลไกที่เอื้อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ การติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์ที่พบปะของชุมชน หรือกระบวนการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ผ่านสื่อพื้นบ้านในรูปแบบต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การปรับตัวของชุมชนรวดเร็วทันสถานการณ์จากเงื่อนไขทั้ง 7 ประการได้ทำให้ภาพของความเข้มแข็งชุมชนชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยจะเห็นได้ว่า ชุมชนจะเข้มแข็งหรือไม่นั้นเงื่อนไข หรือตัวแปรมิใช่เพียงแต่ตัวชุมชน หรือชุมชนจะสามารถกำหนด หรือสร้างความเข้มแข็งของตนเองได้แต่อย่างเดียว หากแต่ทุกเงื่อนไข ตัวแปรล้วนเกี่ยวโยงกันเป็นพลวัต ทั้งความสัมพันธ์ทางโครงสร้างของอำนาจรัฐ ระบบหรือกลไกการตลาดหรือแม้แต่ตัวแปรหรือเงื่อนไขอื่น ๆ ที่จะส่งผลต่อความเข้มแข็ง หรือความอ่อนแอของชุมชน” (กฤษณา บุญชัย, 2566)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง โดยสรุปเป็น 4 ประการ คือ

1. เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (learning community) กล่าวคือ การที่ชุมชน (คนในชุมชน) มีการเรียนรู้และรู้เท่าทันข่าวทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งการที่ชุมชนมีการเพิ่มพูนความรู้ในด้านต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

2. เป็นชุมชนที่มีการจัดการตนเอง (community management) ด้วยระบบการบริหารจัดการในกิจกรรมที่สำคัญ 4 ประการ คือ การวางแผน การจัดกระบวนการขององค์ภายในชุมชน การลงมือปฏิบัติ ตามแผนงาน และมีการประเมินผล

3. เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (spirituality) กล่าวคือ ชุมชนมีจิตสำนึก มีจิตวิญญาณ ซึ่งอาจหมายถึงความภักดี ความรัก ความห่วงหาอาทร ความรู้สึกเป็นเจ้าของในชุมชน โดยมีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกันในชุมชน

4. เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (peaceful) กล่าวคือ การเป็นชุมชนที่มีความสงบสุขคนในชุมชนมีจิตใจที่เอื้อกัน มีคุณภาพ และมีคุณธรรม” (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2566).

สุพัตรา ยอดสุรางค์ (2561) ได้กล่าวแนวคิดแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนไว้ว่า การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับลักษณะชุมชนที่เข้มแข็ง องค์ประกอบและปัจจัยของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง รวมถึงกระบวนการสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ องค์ประกอบสำคัญที่สุดที่ทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จในการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ประกอบด้วย

1. ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชน การบริหารจัดการชุมชนที่ดี และ

2. ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก การมีเครือข่ายชุมชน ดังนั้น ชุมชนจะต้องมีวิธีการบริหารจัดการหรือกลยุทธ์ เพื่อทำให้ชุมชนมีศักยภาพ และมีความสามารถในการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน

ทวิศักดิ์ นพเกษตร (2564) ได้กล่าวว่า ชุมชนจะเข้มแข็งได้ต้องมีลักษณะของความเป็นประชาสังคมสูง โดยประชาสังคมจะมีส่วนในการถักทอความความเข้มแข็งให้เกิดมีขึ้นในชุมชน และประชาสังคมที่เข้มแข็งจะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบเหล่านี้ คือ

1. จิตสำนึกประชาสังคม (civic consciousness) คือ การสำนึกว่าตัวเป็นเจ้าของปัญหาของชุมชน และมีเจตจำนงที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหากับฝ่ายต่าง ๆ ขอมรับในการร่วมตัวและความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน ด้วยมิตรภาพในการเรียนรู้ร่วมกันหรือแก้ไขปัญหากที่เผชิญอยู่ ให้มีความสำคัญกับศักยภาพของปัจเจกชนในชุมชน ยอมรับและเห็นคุณค่าของความแตกต่างหลากหลายของสมาชิกในชุมชนในการร่วมทำงานด้วยกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ปัญหา ชุมชนเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกความเป็นชุมชน

2. โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางสื่อสาร หมายถึง โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อให้ผู้คนมีโอกาสสื่อสารพูดคุยถึงปัญหาร่วมกันไม่ว่าจะเป็นการพูดที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ การให้มีเวทีประชาคม (civic forum) ในรูปแบบต่าง ๆ จึงเป็นที่ที่จะสร้างความเป็นพลเมืองให้แก่ประชาชน ในการร่วมกันแก้ไขปัญหากของชุมชนและสาธารณะ โดยโครงสร้างพื้นฐาน (civic infatuation) นี้แยกได้หลายระดับ พื้นฐานที่สุด คือ การพบปะของผู้คนเป็นบางครั้งบางคราว เช่นการพบปะกันกับเพื่อนบ้านในวัด การพูดคุยถึงประเด็นสาธารณะต่าง ๆ ระดับถัดมาคือการรวมตัวกันเป็นกลุ่มงานด้านใด

ล้านหนึ่งหรือเป็นองค์กร เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น ระดับสูงสุดคือองค์กรร่ม (umbrella organization) เป็นที่เชื่องครสมชิกและสมาชิกเข้าหากันเป็นเครือข่ายชุมชน องค์กรต่าง ๆ ในประชาสังคมที่เข้มแข็ง การพบปะกันในเวทีประชาคม ประชาชนมีโอกาสร่วมในการพูดถึงปัญหาความเป็นอยู่ของชุมชนไม่เพียงในเวทีวงเล็กหากแต่รวมไปถึงเวทีสาธารณะขนาดใหญ่ด้วย

3. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และการตัดสินใจ การตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะจำต้องดำเนินการหลังกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งหมายถึง สิ่งซึ่งประชาชนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดกับคนในชุมชนสาธารณะซึ่งกระบวนการเรียนรู้ไม่ใช่ประชาชนหรือชุมชนเพียงรับฟังข้อมูลและข้อเสนอแนะเท่านั้น ประชาชนจำต้องพูดคุยถกเถียงแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพราะไม่มีใครมีประสบการณ์ที่เหมือนกันในเรื่องเดียวกัน ต่างคนต่างมีประสบการณ์และมองสิ่งเดียวกันและมองสิ่งเดียวกันจากมุมมองและการให้คุณค่าที่แตกต่างกัน ชุมชนที่มีประชาคมที่เข้มแข็งซึ่งเป็นชุมชนชุมชนแห่งการเรียนรู้

4. ภาวะการนำ และผู้นำชุมชน ลักษณะเด่นของชุมชนที่มีควรเป็นประชาสังคม มิได้อยู่ที่จำนวนและแหล่งที่อยู่ของผู้นำ แต่อยู่ที่วิถีทางที่ผู้นำสัมพันธ์กับคนอื่นผู้นำต้องสร้างโอกาสให้แก่ผู้คนที่เข้ามามีส่วนร่วม และริเริ่มสร้างสรรค์ ไม่ผูกขาดความคิดหรือการเป็นเจ้าของปัญหาหรือเจ้าของชุมชน ชุมชนจะเต็มไปด้วยภาวะการนำจากผู้คนที่หลากหลายที่มีความสามารถต่าง ๆ กัน มีวิสัยทัศน์ก้าวไกล มองปัญหาชุมชนอย่างเชื่อมโยงพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลความคิดเห็นผู้นำที่หลากหลายเหล่านี้จะไม่ค่อยแตกต่างจากชาวบ้านคนอื่น คือไม่มีชั้นผู้นำที่แยกจากผู้ตามและคอยปกป้องฐานะของตนเอง รวมทั้งการควบคุมการกระทำของผู้อื่นอย่างเข้มงวด หากแต่ผู้นำที่ฝึกตัวเองเข้ากับชุมชนอย่างแบบแน่น และร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน

5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบัน ชุมชนที่เป็นประชาสังคมมักจะไม่พึ่งพาสถาบันของรัฐเพียงอย่างเดียว ตรงกันข้ามชุมชนที่ไม่เข้มแข็งมักจะไม่พึ่งพารัฐ ส่งผลให้รัฐมีภาระรับผิดชอบชุมชนทุกด้านจนไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้ทุกด้านนำมาซึ่งความไร้ประสิทธิภาพในที่สุด ในประชาสังคมความสัมพันธ์ของคนไม่ว่าจะเป็นในรูปขององค์กรหรือเครือข่ายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มักเป็นความสัมพันธ์ในแนวระนาบในชุมชนที่ไม่เป็น ประชาสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนหรือความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบันทางสังคม เป็นความสัมพันธ์ในแนวตั้งหรือแบบอุปถัมภ์ ข้อมูลที่ไหลผ่านช่องทางความสัมพันธ์ในแนวตั้งมักเชื่อถือได้น้อย และความสัมพันธ์ในแนวตั้งยังมีส่วนก่อให้เกิดการปกครองแบบมาเฟีย ที่ทำให้เศรษฐกิจการเมืองเกิดความล่าช้า” (ทวีศักดิ์ นพเกสร, 2564), หน้า 11.

นภาพรณ์ หะวานนท์ (2562) ได้นำเสนอมิติความเข้มแข็งของชุมชนเป็น 4 ด้าน คือ

1. มิติทางค้ำเศรษฐกิจ ได้แก่ ศักยภาพของชุมชนในการจัดการระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้สมาชิกในชุมชนสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับระบบการผลิตเพื่อการค้า คือ มีกลไกในการระดมเงินทุนของชุมชนเพื่อเป็นสินเชื่อให้กับสมาชิกในชุมชน มีการจัดระบบการผลิตสามารถลดต้นทุนการผลิตทั้งในเรื่องการใช้เครื่องมือ หรือเครื่องทุ่นแรงในการผลิต ความสามารถในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับ สินค้า การเพิ่มแหล่งรายได้ให้มีความหลากหลาย

2. มิติทางด้านสังคม ได้แก่ ความสามารถของชุมชนในการที่จะจัดระเบียบทางสังคมของชุมชน ให้สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมชุมชนไม่ว่าปัญหานั้นจักเกิดจากสมาชิกภายใน

ชุมชนหรือเกิดจากคนภายนอกชุมชน เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงแรงเกาะเกี่ยวที่คนในชุมชนมีต่อกัน และสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพชุมชนในการสร้างให้สังคมชุมชนดำรงตนอยู่ได้ (self-contained) อย่างมั่นคง มีสันติสุข มีความสามัคคี อันเป็นรากฐานของความเข้มแข็งของชุมชน

3. มิติทางด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ความสามารถของชุมชนในการแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง มีการสืบสานภูมิปัญญาความรู้ชุมชน มีความเชื่อมั่นในศักยภาพ ภูมิปัญญาและความภาคภูมิใจในชุมชน ชุมชนมีความสามารถในการปรับตัวจนสามารถสร้างความเข้มแข็งขึ้นมาได้ในลักษณะต่าง ๆ กัน

4. มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถของชุมชนในการจัดระบบดูแล และแบ่งสรรทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ และเป็นธรรมแก่สมาชิกในชุมชนทำให้ชุมชนสามารถสร้างระบบการจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนคนได้

สรุปได้ว่า ชุมชนเข้มแข็งนอกจากจะเป็นวาทกรรม (discourse) ของการพัฒนาอย่างหนึ่งดังที่กล่าวมา ชุมชนเข้มแข็งยังเป็นมรรควิธี (means) และเป้าหมาย (end) สำคัญของการพัฒนาชุมชนในสมัยใหม่อีกด้วย แต่การจะพิจารณาว่า “กรอบของความเข้มแข็ง คือ อะไร” หรือ “อะไรเล่าคือ ดัชนีชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน” และ “ชุมชนที่มีคุณลักษณะเช่นใดจึงอาจเรียกว่ามีความเข้มแข็ง” เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องพิจารณาในบริบทและรายละเอียด แต่การให้ความหมายและคำจำกัดความหรือการกล่าวอื่นใดดังที่กล่าวมานั้น เป็นเพียงข้อเสนอแนะบางประการของ คำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” เท่านั้น หรือหากมีข้อถามว่าที่กล่าวมาเป็นคุณลักษณะของชุมชนเข้มแข็งใช่หรือไม่ ? อาจตอบได้ว่าใช่ แต่หากถามว่าชุมชนที่เข้มแข็งต้องมีคุณลักษณะดังกล่าวมาใช่หรือไม่ ? คำตอบอาจไม่เป็นเช่นนั้นเสมอไป เพราะเหตุว่ายังมีข้อพิจารณาที่หลากหลายเกี่ยวกับ “ชุมชนเข้มแข็ง” ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับบริบทปลีกย่อยของชุมชนนั้น ๆ เป็นตัวตั้ง แต่หากจะมีความแตกต่างกันก็คงไม่มากนัก เพราะสิ่งที่ได้นำเสนอเพื่อให้เป็นข้อพิจารณาในส่วนที่ว่าด้วย “ชุมชนเข้มแข็ง” นั้น มีลักษณะที่ค่อนข้างครอบคลุมและอาจใช้เป็นดัชนีชี้วัด (indicator) หรือเป็นข้อพิจารณาเพื่อให้เกิดความเข้าใจมากขึ้นได้ในระดับหนึ่ง

2.2.2 ความหมายการเสริมสร้าง

ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้านหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงต้องผนึกกำลังดำเนินการเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้มีกิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่

1. การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤตโดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการปรับวิถีคิดและวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐจากการเป็นผู้สั่งการเป็นผู้สนับสนุนในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง

2. การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิดร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” เพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและ

สนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคมและสวัสดิภาพของชุมชน การฟื้นฟูอนุรักษ์จัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายของชุมชน

พินิจ ลาภานานนท์ (2564) ได้นำเสนอแนวทางสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็น 4 ด้าน คือ

1. การพัฒนาเศรษฐกิจ ได้แก่ ศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาและจัดการระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เอื้อให้สมาชิกในชุมชนสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับระบบการผลิตเพื่อการค้าคือ มีกลไกในการระดมเงินทุนของชุมชนเพื่อเป็นสินเชื่อกับสมาชิกในชุมชน มีการจัดระบบการผลิตสามารถต้นทุนการผลิตทั้งในเรื่องการใช้เครื่องมือ หรือเครื่องทุ่นแรงในการผลิต ความสามารถในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับ สินค้า การเพิ่มแหล่งรายได้มีความหลากหลาย

2. การพัฒนาการศึกษา ได้แก่ ความสามารถของชุมชนในการที่จะจัดระบบการศึกษาในชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับภาครัฐ ในการระดมเงินทุนเพื่อพัฒนาระบบการศึกษา ส่งเสริมการศึกษาอาจจะเป็นในรูปแบบร่วมกันพัฒนาระหว่างโรงเรียน บ้าน วัด และชุมชน ก็จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งและการพัฒนาที่ยั่งยืนในชุมชน

3. การพัฒนาสังคม ได้แก่ ความสามารถของชุมชนในการที่จะจัดระเบียบทางสังคมของชุมชน ให้สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมชุมชนไม่ว่าปัญหานั้นจะเกิดจากสมาชิกภายในชุมชนหรือเกิดจากคนภายนอกชุมชน เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงแรงเคาะเกี่ยวที่คนในชุมชนมีต่อกัน และสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพชุมชนในการสร้างให้สังคมชุมชนดำรงตนอยู่ได้อย่างมั่นคง มีสันติ มีความสามัคคี อันเป็นรากฐานของความเข้มแข็งของชุมชน

4. การพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ การที่บุคคลมีความสุข ความพอใจจากการได้รับการตอบสนองต่อสิ่งที่เป็นความจำเป็นและความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ภายใต้สภาพแวดล้อมและค่านิยมที่สังคมยอมรับหรือในความหมายที่สั้นที่สุด คุณภาพชีวิต คือ การมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีนั่นเองและความสามารถของชุมชนในการแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง มีการสืบสานภูมิปัญญาความรู้ชุมชน มีความเชื่อมั่นในศักยภาพ ภูมิปัญญาและความภาคภูมิใจในชุมชน ชุมชนมีความสามารถในการปรับตัว จนสามารถสร้างความเข้มแข็งขึ้นมาได้ในลักษณะต่าง ๆ กัน

สรุปได้ว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จึงหมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหา ร่วมกันของชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่น ๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่น ๆ ในสังคมด้วย

2.3 ทฤษฎีการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

2.3.1 การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกันในเขตหรือบริเวณเดียวกันที่แน่นอน มีวิถีการดำเนินชีวิตคล้ายกัน มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันอยู่ภายใต้กฎระเบียบ กฎเกณฑ์เดียวกัน ดังนั้นชุมชนจึงมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. คน (People) คนเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งของชุมชนหากปราศจากคนเสียแล้วจะเป็นชุมชนไม่ได้

2. ความสนใจร่วมกัน (Common Interest) คนที่อยู่ในชุมชนนั้นจะต้องมีความสนใจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และความสนใจดังกล่าวเป็นผลมาจากการอยู่ร่วมกันในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน

3. อาณาบริเวณ (Area) คนและสถานที่เกือบจะแยกกันไม่ได้ ต่างก็เป็นส่วนประกอบสำคัญ และมีส่วนสัมพันธ์กันมีคนที่ต้องมีสถานที่ แต่การจะกำหนดขอบเขตและขนาดของสถานที่ของชุมชนหนึ่ง ๆ เป็นเรื่องยาก

4. ปะทะสังสรรค์ต่อกัน (Interaction) เมื่อมีคนมาอยู่ร่วมชุมชนเดียวกันแต่ละคนจะต้องจะมีการติดต่อแลกเปลี่ยนและปฏิบัติต่อกัน

5. ความสัมพันธ์ของสมาชิก (Relationship) ความสัมพันธ์ต่อกันของสมาชิกในชุมชนเป็นสิ่งผูกพันให้สมาชิกอยู่ร่วมกันในชุมชนนั้น

6. วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี (Cultural Traditions) ตลอดจนแบบแผนของการดำเนินชีวิตในชุมชน (Pattern of Community Life) ซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายคลึงและเป็นรูปแบบเดียวกัน

สรุปได้ว่า จากคำกล่าวข้างต้น ความหมาย ชุมชนมีความแตกต่างหรือคล้ายคลึงกันบ้างแล้วแต่สภาพทางสังคมที่เปลี่ยนไปในแต่ละช่วงเวลา “ชุมชน” จึงหมายถึงกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือต่างพื้นที่ก็ได้ แต่กลุ่มบุคคลเหล่านั้น จะต้องมีความสนใจร่วมกัน (Common Interest) มีความสัมพันธ์กัน (Relationship) มีการกระทำระหว่างกัน (Interaction) มีความรู้สึก (Sense) และมีพื้นฐานชีวิตอย่างเดียวกัน” โดยมีสถาบันสังคมหรือมีระบบวัฒนธรรมที่ตอบสนองความจำเป็นเพื่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ ได้แก่ สถาบันครอบครัว เครือญาติ การเมือง การปกครอง ศาสนา ศิลปะ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป “ความเป็นชุมชน” พิจารณาได้จากการที่คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ประสานสอดคล้องกลมกลืนกัน (harmonious) คือความเป็นหนึ่งเดียวกัน (unity) ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปสู่ระดับเครือญาติจนกระทั่งถึงระดับหมู่บ้านและระดับเกินหมู่บ้านหรือที่เรียกว่า Supra-village การสร้างชุมชนให้เกิดมีพลังที่เข้มแข็งจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น ชุมชนที่มีพลังเข้มแข็งนั้นเกิดจากความสมานฉันท์ของปัจเจกบุคคลในชุมชน ระดับปัจเจกบุคคลจึงเปรียบเสมือนฟันเฟืองหนึ่งในระบบจักรกลทั้งหมด ที่ทำงานกันอย่างประสานสอดคล้องและหนุนเนื่องกับฟันเฟืองอื่น ๆ เพื่อให้ระบบจักรกลทั้งระบบทำงานได้ นั่นก็หมายความว่าฟันเฟืองแต่ละตัวต้องรู้บทบาท หน้าที่ของตัวเอง

และขณะเดียวกันก็ต้องรู้ว่าฟันเฟืองตัวอื่น ๆ มีบทบาท หน้าที่อย่างไร ระดับปัจเจกบุคคลจึงมีความสำคัญ มีคุณค่าต่อมวลสมาชิกในชุมชน

2.3.2 ความเข้มแข็งของชุมชน

การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างยั่งยืน จึงต้องเริ่มจากการใช้จุดแข็งในสังคม และต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชุมชนซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองได้มีการให้แนวคิดและความหมายของชุมชนและความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นแนวทางและการนำไปสู่การปฏิบัติตามยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา มีผู้ให้ความหมายของคำว่า ชุมชนเข้มแข็งไว้หลายท่านดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2565) ได้ให้ความหมายว่า ชุมชนหรือประชาคม คือ

1. กลุ่มย่อยที่มีลักษณะหลายประการเหมือนกัน ลักษณะสังคมแต่มีขนาดเล็กกว่าและมีความสนใจร่วมที่ประสานงานในวงแคบกว่า ชุมชน หมายถึง เขตพื้นที่ระดับของความคุ้นเคยและการติดต่อระหว่างบุคคล ตลอดจนพื้นฐานความยึดเหนี่ยวเฉพาะบางอย่างที่ทำให้ชุมชนต่างไปจากกลุ่มเพื่อนบ้าน ชุมชนมีลักษณะเศรษฐกิจเป็นแบบเลี้ยงตัวเองที่จำกัดมากกว่าสังคมแต่ภายในวงจำกัดเหล่านั้นย่อมมีการสร้างสรรค์ใกล้ชิดกว่า และความเห็นอกเห็นใจลึกซึ้งกว่าอาจจะมีสิ่งเฉพาะบางประการที่ผูกพันเอกภาพเช่นเชื้อชาติต้นกำเนิดเดิมของชาติหรือศาสนา

2. ความรู้สึกและทัศนคติทั้งหมดที่ผูกพันปัจเจกบุคคลให้รวมเข้าเป็นกลุ่ม

พีรสุด ศรีธวัช ณ ออยุธยา (2566) ได้อธิบายว่า “ความเข้มแข็งชุมชน” หมายถึง การรวมตัวของคน และองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนที่มีประชาชนเป็นแกนนำ โดยไม่คำนึงถึงการจัดตั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนหรือภาคประชาชนก็ตาม เพื่อร่วมกันดำเนินการและจัดการกิจกรรมอันก่อให้เกิดการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนไม่ว่าด้าน เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม การศึกษา และด้านต่าง ๆ อาจเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและจัดเป็นประจำ

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2363) ได้ให้ความหมายของความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง ความสามารถของครอบครัว และกลุ่มองค์กรของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาของตนด้วยตนเองได้มากที่สุด และทำการพัฒนาชุมชนของตนเองด้วยตนเองตามค่านิยม วิถีคิดเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน โดยใช้ความรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ทั้งนี้ โดยมีการร่วมมือและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน ภายนอกที่เป็นภาครัฐ เอกชนและองค์กรพัฒนาชุมชนเท่าที่จำเป็น จากความหมายนี้ชุมชนที่เข้มแข็งคือชุมชนที่มีคุณลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. มีการรวมตัวกันของคน ครอบครัว เป็นกลุ่มองค์กรทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อดำเนินกิจกรรมที่เป็นการพัฒนาของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2. มีจิตสำนึกของการพึ่งพาตนเอง รักท้องถิ่น รักชุมชน และเอื้ออาทรต่อกัน

3. มีค่านิยม ระบบคุณค่า วิสัยทัศน์ เป้าหมายการดำรงชีวิตที่ดีของชุมชน

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา (2566) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชน” หมายถึง กลุ่มบุคคลหลาย ๆ กลุ่มมารวมกันอยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมายหรือข้อบังคับอันเดียวกัน มีการสังสรรค์กัน มีความสนใจร่วมกัน มีผลประโยชน์คล้าย ๆ กันมีแนวพฤติกรรมเป็นอย่างเดียวกัน เช่น ภาษาพูด ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือพฤติกรรมอย่างหนึ่งก็คือ มีวัฒนธรรมร่วมกันนั่นเอง

ประเวศ วะสี (2567) ได้ให้ความหมายเป็นชุมชน อาจหมายถึงการที่คนจำนวนหนึ่ง เท่าใดก็ได้ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการกระทำ มีการจัดการ เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยสร้างตัวชี้วัด ความเข้มแข็งของชุมชนลดความเป็นนามธรรม บ่งบอกขีดความสามารถและด้วยภาพการพัฒนาของชุมชนในการพึ่งตนเอง สะท้อนความเข้มแข็งของชุมชนที่พึงปรารถนา ในมิติเศรษฐกิจฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและมิติทางการเมือง โดยพิจารณาว่าตัวชี้วัดจะต้องมีความเป็นพลวัตปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับเงื่อนไขและบริบท จำนวน 8 ประการ คือ

1. จำนวนผู้นำตามธรรมชาติต่อประชากร
2. จำนวนสมาชิกกลุ่มประชากร
3. อัตราเพิ่มของเงินสวัสดิการเพื่อคนในชุมชนเป็นเจ้าของ
4. จำนวนองค์กรธุรกิจที่องค์กรชุมชนเป็นเจ้าของ
5. อัตราเพิ่มของเงินสวัสดิการเพื่อคนในชุมชน
6. อัตราเพิ่มของรายได้ของธุรกิจที่องค์กรชุมชนเป็นเจ้าของ
7. จำนวนการเป็นสมาชิกองค์กรภายนอกชุมชนเป็นเจ้าของ
8. จำนวนการเป็นสมาชิกองค์กรภายนอก

ไพโรจน์ พรหมสาส์น (2365) กล่าวถึง “หลักการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต้องการเป็นการเสริมสร้างโอกาสให้ชุมชน แสดงพลังและการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนชุมชนที่จะทำ เช่นนี้ ได้ต้องเป็นชุมชนที่ผ่านการเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญของการนำไปสู่สังคมที่น่าอยู่ และเมื่อสังคมที่น่าอยู่คนจะไม่อยากย้ายไปอยู่ที่อื่น เพราะเกิดความรัก เกิดความรู้สึกผูกพันต่อชุมชน การสร้างความเข้มแข็งในระดับหมู่บ้านเป็นเรื่องปรับทัศนคติของการสร้างจิตสำนึกของการพึ่งตนเองเอื้อเฟื้อช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกันในชุมชน”

ชนินทร์ เจริญกุล (2365) ได้ให้ทัศนะว่า “ลักษณะของชุมชนปรับเปลี่ยนไปตามลักษณะของชุมชนตามลักษณะหน้าที่ (Functional Community) มากกว่าที่จะเป็นชุมชนลักษณะทางภูมิศาสตร์ (Geographical Community) กล่าวคือ ความสัมพันธ์ของคนในขอบเขตพื้นที่ (area) จะเปลี่ยนไปเป็นลักษณะของเครือข่ายของกลุ่มที่มีกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ คล้ายคลึงกัน มีความสนใจร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เช่น ชุมชนมุสลิม ชุมชน จส 100 ในกรุงเทพฯ เราไม่สามารถบอกได้ว่าชุมชนนี้อยู่ตรงไหน แต่ทุกคนมีความรู้สึกถึงความเป็นพวกเดียวกันชุมชนก็เกิดขึ้นได้”

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2566) กล่าวถึง “ความเข้มแข็งของชุมชนไทยว่าชุมชนต้องมีอิสระและพึ่งตนเองได้ ในด้านเศรษฐกิจเลี้ยงตนเองได้ ด้านสังคม มีการพึ่งพาอาศัยกันด้วยความมีน้ำใจระหว่างครัวเรือน และด้านวัฒนธรรม ดำรงได้ด้วยการนับถือบรรพบุรุษร่วมกัน”

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2565) ได้กล่าวว่า “ความเข้มแข็งของผู้นำองค์กรชุมชน และเครือข่าย” คือ ภาพสะท้อนความเป็นปึกแผ่น พลังภายในที่มีอยู่ในชุมชนที่สามารถจัดการ กับปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนไปในทิศทางที่คนในชุมชนมุ่งหวังร่วมกันได้ทิศทางในการพัฒนาชุมชน จึงมีส่วนที่เน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่กลุ่ม องค์กร และเครือข่าย

จากคำกล่าวข้างต้น ชุมชน มีความหมายมากกว่าการที่คนแต่ละคนมาอยู่ร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์มีหลักการ เจื้อนไข กติกา ร่วมกัน เรียกโดยรวมว่าระเบียบบรรทัดฐานของการอยู่ร่วมกัน ชุมชนจึงมีลักษณะเป็นองค์กรทางสังคมที่สามารถตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันของสมาชิก ช่วยให้สมาชิกสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ร่วมกันได้ ดังนั้น ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่ประชาชนมีความสามารถในการจัดการปัญหาของชุมชน และการตอบสนองความต้องการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเองได้ ฟังพาตนเองได้ในด้านต่าง ๆ คือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการปกครอง ด้านศิลปวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

2.3.3 องค์ประกอบที่เสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกันในเขตหรือบริเวณเดียวกันที่แน่นอน มีวิถีการดำเนินชีวิตคล้ายกัน มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันอยู่ภายใต้กฎระเบียบ กฎเกณฑ์เดียวกัน ดังนั้นชุมชนจึงมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. คน (People) คนเป็นองค์ประกอบสำคัญของชุมชนหากปราศจากคนเสียแล้วจะเป็นชุมชนไม่ได้

2. ความสนใจร่วมกัน (Common Interest) คนที่อยู่ในชุมชนนั้นจะต้องมีความสนใจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และความสนใจดังกล่าวเป็นผลมาจากการอยู่ร่วมกันในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน

3. อาณาบริเวณ (Area) คนและสถานที่เกือบจะแยกกันไม่ได้ ต่างก็เป็นส่วนประกอบสำคัญและมีสัมพันธ์กันมีคนที่ต้องมีสถานที่ แต่การจะกำหนดขอบเขตและขนาดของสถานที่ของชุมชนหนึ่ง ๆ เป็นเรื่องยาก

4. ปะทะสังสรรค์ต่อกัน (Interaction) เมื่อมีคนมาอยู่ร่วมชุมชนเดียวกันแต่ละคนต้องจะมีการติดต่อแลกเปลี่ยนและปฏิบัติต่อกัน

5. ความสัมพันธ์ของสมาชิก (Relationship) ความสัมพันธ์ต่อกันของสมาชิกในชุมชน เป็นสิ่งที่ผูกพันให้สมาชิกอยู่ร่วมกันในชุมชนนั้น

6. วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี (Cultural Traditions) ตลอดจนแบบแผนของการดำเนินชีวิตในชุมชน (Pattern of Community Life) ซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายคลึงและเป็นรูปแบบเดียวกันของชุมชนเข้มแข็งกองพัฒนาอาสาสมัครและผู้นำท้องถิ่น กล่าวถึงชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วย

1. วัฒนธรรมชุมชน ผูกพันแนบแน่นกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เช่น เรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้ช่วยกันรักษาธรรมชาติ

2. กฎ จารีตประเพณี เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนที่หล่อหลอมประสบการณ์ของคนในชุมชนรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง สร้างจารีตสำนึกร่วมควบคุมชุมชน ดำเนินชีวิตไปตามระบบคุณค่าและความคิดของชุมชน เช่น พิธีสืบชะตาแหล่งน้ำ สร้างเกณฑ์การแบ่งปันน้ำแบบสังคมเครือญาติ

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนสั่งสมมา เช่น การแพทย์พื้นบ้าน ศิลปหัตถกรรม และการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ เป็นองค์ความรู้ที่กลั่นกรองจากประสบการณ์ที่ละเอียดลึกซึ้งซึ่งแนบแน่นกับธรรมชาติ

4. ระบบกรรมสิทธิ์ สืบทอดมรดกจากรุ่นสู่รุ่นต่อไป ก่อให้เกิดความหมายในการจัดทรัพยากรของชุมชน เชิงประวัติศาสตร์มากกว่าเชิงธุรกิจ

5. ระบบความสัมพันธ์ เครือญาติมีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ต่อกัน ยึดโยงชุมชนให้เข้มแข็งไม่แตกสลายโดยง่าย

6. ทรัพยากรบุคคลกลุ่มผู้นำชาวบ้าน พระ ผู้อาวุโสผู้นำเกษตรกร ประชาชนชาวบ้านเสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น และการพึ่งตนเอง พัฒนาเป็นกลุ่ม องค์กร ชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมสาธารณะเพื่อเกิดประโยชน์แก่ชุมชน

7. การบริหารจัดการทรัพยากรแบบกระจายอำนาจ และการมีส่วนร่วมของประชาชนและเกิดการประชาสังคม

8. ความเป็นธรรมในสังคม (กองพัฒนาอาสาสมัครและผู้นำท้องถิ่น, กรมการพัฒนาชุมชน. 2565) จากการทำงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คณะอนุกรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภายใต้คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ (2564) ได้กำหนดกรอบองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งไว้ว่าจะต้องประกอบด้วย

1. บุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม
2. มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก
3. มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน
4. มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ
5. มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
6. มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายและติดต่อสารกันหลายรูปแบบ
7. มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
8. มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
9. มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนต่อกันต่อกันต่อไป

กล่าวได้ว่า องค์กรชุมชน หมายถึง กลุ่มหรือชมรมหรือสหกรณ์ หรือในชื่ออื่นใด โดยจะมีการจดทะเบียนตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม อันเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวด้วยความสมัครใจของประชาชนที่มีวัตถุประสงค์และอุดมคติร่วมกัน มีมิตรภาพและความเอื้ออาทรต่อกัน เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีผู้นำที่ผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางด้านสังคม และมิติทางด้านวัฒนธรรม มิติทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น อาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน

องค์ประกอบของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน ประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ลักษณะของการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีบทบาทตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน ไปจนถึงการประเมินผล

2. การจัดการทรัพยากรชุมชน หมายถึง การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์เพื่อคนรุ่นต่อไป

3. การพัฒนาศักยภาพบุคลากร หมายถึง ลักษณะของการเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และทัศนคติของผู้นำและสมาชิกในชุมชน เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง ลักษณะของการเชื่อมโยงหน่วยงาน องค์กร และภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในมิติที่ซับซ้อน

5. การบริหารจัดการที่เป็นระบบ หมายถึง ลักษณะของการมีกระบวนการที่ชัดเจน โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย

2.3.4 วิธีการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้าน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงต้องผนึกกำลังดำเนินงานการเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้มีกิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่

1. การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤตโดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการปรับวิถีคิดและวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐจากการเป็นผู้สั่งการเป็นผู้สนับสนุนในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง

2. การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิดร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” เพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคมและสวัสดิภาพของชุมชน การฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายของชุมชน

สรุปได้ว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จึงหมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหา ร่วมกันของชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่น ๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่น ๆ ในสังคมด้วย

2.4 บริบทเมืองอาดสะพอน

เมืองอาดสะพอน ก็คือเมืองหนึ่งในสิบสี่ตัวเมืองกับหนึ่งนครที่ขึ้นกับแขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของแขวงสะหวันนะเขต ระยะทางจากเทศบาลแขวง ถึงเมืองอาดสะพอน 95 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมด 1,479 ตารางกิโลเมตร มีเนื้อที่ที่ราบ 80 เปอร์เซ็นต์ และพื้นที่ภูเขา 20 เปอร์เซ็นต์ ทิศเหนือติดกับเมืองไซบัวทอง และเมืองเซบั้งไฟ แขวงคำม่วน ทิศใต้ติดกับเมืองอาดสะพอง ทิศตะวันออกติดกับเมืองวิระบุรี และเมืองพะลานไซ แขวงสะหวันนะเขต ทิศตะวันตกติดกับเมืองอุทุมพอน และเมืองไซบุรี แขวงสะหวันนะเขต เมืองอาดสะพอนเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ มีห้วยน้ำลำธารหลายแห่ง ซึ่งเหมาะแก่การเพาะปลูก หรือการทำเกษตรกรรม ทำไร่ ทำสวน ทำนา ปลูกมันสำปะหลัง และเลี้ยงสัตว์ประเภทวัว ควาย แพะ เป็นต้น ประชาชนส่วนมากได้ถือเอาการทำนาเป็นอาชีพหลัก ถือเอาการปลูกพืชผักเลี้ยงสัตว์และค้าขายเป็นสำรอง เมืองอาดสะพอนประชากรทั้งหมด 69,012 คน แบ่งเป็น 3 ชนเผ่า คือผู้ไท 72 เปอร์เซ็นต์ ชนเผ่าบลู 26.25 เปอร์เซ็นต์ ชนเผ่าลาวลุ่ม 2.75 เปอร์เซ็นต์ มี 3 จุดคุ้ม (ตำบล) มี 70 หมู่บ้าน มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จำนวน 9 แห่ง เช่น สายภูซางแห่ ที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น ตะบองใหญ่ชนเผ่าบลู ประชาชนภายในเมืองอาดสะพอน มีนับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก จำนวน 95 เปอร์เซ็นต์ เป็นเมืองที่มียุทธศาสตร์ทางการเมืองป้องกันชาติ ป้องกันความสงบเข้มแข็ง (กองประชุมใหญ่, 2025).

กลุ่มบ้านที่ 1

บ้านท่าดอกแก้ว มี 32 คุ้ม 356 ครัวเรือน มีบ้าน 319 หลังคาเรือน มีประชากร 2,105 คน
 บ้านนาภูตจวน มี 9 คุ้ม 129 ครัวเรือน มีบ้าน 129 หลังคาเรือน มีประชากร 870 คน
 บ้านฝักชะหย่า มี 9 คุ้ม 106 ครัวเรือน มีบ้าน 106 หลังคาเรือน มีประชากร 672 คน
 บ้านหนองเติน มี 11 คุ้ม 210 ครัวเรือน มีบ้าน 245 หลังคาเรือน มีประชากรทั้ง 1,337 คน
 บ้านหนองบัว มี 5 คุ้ม 78 ครัวเรือน มีบ้าน 73 หลังคาเรือน มีประชากร 651 คน
 บ้านนาอั้งน้อย มี 15 คุ้ม 236 ครัวเรือน มีบ้าน 280 หลังคาเรือน มีประชากร 1,587 คน
 บ้านกุดแคน มี 8 คุ้ม 180 ครัวเรือน มีบ้าน 127 หลังคาเรือน ประชากร 801 คน
 บ้านสองห้อง มี 12 คุ้ม 248 ครัวเรือน มีบ้าน 194 หลังคาเรือน ประชากร 1,253 คน

กลุ่มบ้านที่ 2

บ้านดงทะดา มี 7 คุ้ม 160 ครัวเรือน มีบ้าน 131 หลังคาเรือน ประชากร 811 คน
 บ้านดงหวายดิน มี 11 คุ้ม 178 ครัวเรือน มีบ้าน 132 หลังคาเรือน ประชากร 876 คน
 บ้านวังไฮ มี 7 คุ้ม 145 ครัวเรือน มีบ้าน 114 หลังคาเรือน ประชากร 722 คน
 บ้านดงนางาม มี 5 คุ้ม มี 91 ครัวเรือน มีบ้าน 63 หลังคาเรือน มีประชากร 426 คน
 บ้านนามน มี 5 คุ้ม มี 81 ครัวเรือน มีบ้าน 81 หลังคาเรือน มีประชากร 626 คน

กลุ่มบ้านที่ 3

บ้านนาเตือ มี 9 คุ้ม มี 156 ครัวเรือน มีบ้าน 170 หลังคาเรือน มีประชากร 1,017 คน
 บ้านนาเข้ามั้น มี 8 คุ้ม มี 139 ครัวเรือน มี 123 หลังคาเรือน มีประชากร 756 คน
 บ้านหินซิว มี 14 คุ้ม มี 192 ครัวเรือน มี 157 หลังคาเรือน มีประชากร 1,021 คน
 บ้านนาหมากเกลือ มี 17 คุ้ม 208 ครัวเรือน มี 226 หลังคาเรือน มีประชากร 1,412 คน

กลุ่มบ้านที่ 4

บ้านกุดซุง มี 10 คຸ້ມ 196 ครั้วเรือน มี 152 หลังคาเรือน มีประชากร 1,039 คน
 บ้านส้มโอง มี 12 คຸ້ມ 317 ครั้วเรือน มี 202 หลังคาเรือน มีประชากร 1,149 คน
 บ้านดอนกอง มี 16 คຸ້ມ 295 ครั้วเรือน มี 272 หลังคาเรือน มีประชากร 1,475 คน
 บ้านกกแดง มี 7 คຸ້ມ 142 ครั้วเรือน มี 123 หลังคาเรือน มีประชากร 725 คน
 บ้านดอนกะพุง มี 9 คຸ້ມ 172 ครั้วเรือน มี 151 หลังคาเรือน มีประชากร 871 คน

กลุ่มบ้านที่ 5

บ้านโพนตຸ້ມ มี 6 คຸ້ມ 141 ครั้วเรือน มี 114 หลังคาเรือน มีประชากร 824 คน
 บ้านโพนนาดี มี 7 คຸ້ມ 183 ครั้วเรือน มี 150 หลังคาเรือน มีประชากร 946 คน
 บ้านโพชัย มี 15 คຸ້ມ 255 ครั้วเรือน มี 203 หลังคาเรือน มีประชากร 1,353 คน
 บ้านบึง มี 12 คຸ້ມ 205 ครั้วเรือน มี 205 หลังคาเรือน มีประชากร 1,264 คน
 บ้านโพนแพง มี 10 คຸ້ມ 191 ครั้วเรือน มี 132 หลังคาเรือน มีประชากร 1,006 คน
 บ้านโพนงาม มี 10 คຸ້ມ 265 ครั้วเรือน มี 179 หลังคาเรือน มีประชากร 1,310 คน
 บ้านกระทิงใหญ่ มี 18 คຸ້ມ 353 ครั้วเรือน มี 256 หลังคาเรือน มีประชากร 1,892 คน
 บ้านเชียงอ้วน มี 6 คຸ້ມ มี 64 ครั้วเรือน มี 75 หลังคาเรือน มีประชากร 665 คน
 บ้านฝักกะดา มี 7 คຸ້ມ 147 ครั้วเรือน มี 101 หลังคาเรือน มีประชากร 798 คน
 บ้านตาดขาแดง มี 8 คຸ້ມ 101 ครั้วเรือน มี 98 หลังคาเรือน มีประชากร 766 คน
 บ้านนาแค มี 13 คຸ້ມ 363 ครั้วเรือน มี 226 หลังคาเรือน มีประชากร 1,466 คน
 บ้านโนนยาง มี 13 คຸ້ມ 330 ครั้วเรือน 144 หลังคาเรือน มีประชากร 1,594 คน
 บ้านน่าน้อย มี 10 คຸ້ມ 224 ครั้วเรือน 195 หลังคาเรือน มีประชากร 1,131 คน
 บ้านโนนมีชัย มี 13 คຸ້ມ 216 ครั้วเรือน 197 หลังคาเรือน มีประชากร 1,194 คน
 บ้านคำพູ มี 7 คຸ້ມ 160 ครั้วเรือน 147 หลังคาเรือน มีประชากร 878 คน
 บ้านกลางท่า มี 12 คຸ້ມ 251 ครั้วเรือน มี 212 หลังคาเรือน มีประชากร 1,222 คน
 บ้านดงคำกวาง มี 10 คຸ້ມ 356 ครั้วเรือน มี 258 หลังคาเรือน มีประชากร 1,715 คน
 บ้านโคกกระต่าย มี 5 คຸ້ມ 122 ครั้วเรือน มี 88 หลังคาเรือน มีประชากร 555 คน
 บ้านพอนสะหวັນ มี 3 คຸ້ມ 58 ครั้วเรือน มี 49 หลังคาเรือน มีประชากร 331 คน
 บ้านแก้งแดง มี 6 คຸ້ມ 100 ครั้วเรือน มี 75 หลังคาเรือน มีประชากร 470 คน
 บ้านดงसान มี 5 คຸ້ມ 84 ครั้วเรือน 66 หลังคาเรือน มีประชากร 539 คน
 บ้านห้วยยาง มี 9 คຸ້ມ 189 ครั้วเรือน 140 หลังคาเรือน มีประชากร 858 คน
 บ้านแก้งหิน มี 3 คຸ້ມ 58 ครั้วเรือน 50 หลังคาเรือน มีประชากร 292 คน
 บ้านแก้งแมว มี 6 คຸ້ມ 126 ครั้วเรือน 94 หลังคาเรือน มีประชากร 608 คน
 บ้านแก้มมีม มี 7 คຸ້ມ 139 ครั้วเรือน 108 หลังคาเรือน มีประชากร 655 คน
 บ้านวังหินเซ มี 5 คຸ້ມ 120 ครั้วเรือน 81 หลังคาเรือน มีประชากร 541 คน
 บ้านโพนบก มี 8 คຸ້ມ 182 ครั้วเรือน 135 หลังคาเรือน มีประชากร 895 คน
 บ้านสบเซ มี 8 คຸ້ມ 150 ครั้วเรือน 131 หลังคาเรือน มีประชากร 926 คน
 บ้านนายอน มี 13 คຸ້ມ 380 ครั้วเรือน 208 หลังคาเรือน มีประชากร 1,518 คน

บ้านต้นโพธิ์ มี 11 คຸ້ມ 233 ครຸ້ວເຮືອນ 190 ຫຼັງຄາເຮືອນ ມີປະຊາກຣ 1,444 ຄົນ
 บ้านนาปากคามี 6 คຸ້ມ 130 ครຸ້ວເຮືອນ 92 ຫຼັງຄາເຮືອນ ມີປະຊາກຣ 651 ຄົນ
 บ้านไซโพนสิม มี 11 คຸ້ມ 226 ครຸ້ວເຮືອນ 165 ຫຼັງຄາເຮືອນ ມີປະຊາກຣ 1,122 ຄົນ
 บ้านนาปอด มี 15 คຸ້ມ 254 ครຸ້ວເຮືອນ 284 ຫຼັງຄາເຮືອນ ມີປະຊາກຣ 1,631 ຄົນ
 บ้านกุดหิน มี 14 คຸ້ມ 216 ครຸ້ວເຮືອນ 209 ຫຼັງຄາເຮືອນ ມີປະຊາກຣ 1,374 ຄົນ
 บ้านกุดน้ำแครง มี 4 คຸ້ມ 62 ครຸ້ວເຮືອນ 54 ຫຼັງຄາເຮືອນ ມີປະຊາກຣ 505 ຄົນ
 บ้านบึงพะเนาะ มี 6 คຸ້ມ 124 ครຸ້ວເຮືອນ 95 ຫຼັງຄາເຮືອນ ມີປະຊາກຣ 711 ຄົນ
 บ้านจอมหาด มี 16 คຸ້ມ 244 ครຸ້ວເຮືອນ 242 ຫຼັງຄາເຮືອນ ມີປະຊາກຣ 1,553 ຄົນ
 บ้านเวียงไซ มี 17 คຸ້ມ 371 ครຸ້ວເຮືອນ 258 ຫຼັງຄາເຮືອນ ມີປະຊາກຣ 1,534 ຄົນ
 บ้านนาขาม มี 8 คຸ້ມ 160 ครຸ້ວເຮືອນ 128 ຫຼັງຄາເຮືອນ ມີປະຊາກຣ 838 ຄົນ
 บ้านห้วยจั่วคำ มี 10 คຸ້ມ 181 ครຸ້ວເຮືອນ 163 ຫຼັງຄາເຮືອນ ມີປະຊາກຣ 987 ຄົນ
 บ้านดงขันคำ มี 10 คຸ້ມ 189 ครຸ້ວເຮືອນ 164 ຫຼັງຄາເຮືອນ ມີປະຊາກຣ 846 ຄົນ
 บ้านห้วยเตือ มี 4 คຸ້ມ 88 ครຸ້ວເຮືອນ 79 ຫຼັງຄາເຮືອນ ມີປະຊາກຣ 439 ຄົນ
 บ้านสินนโซ มี 4 คຸ້ມ 77 ครຸ້ວເຮືອນ 67 ຫຼັງຄາເຮືອນ ມີປະຊາກຣ 454 ຄົນ
 บ้านนาเล่า มี 10 คຸ້ມ 251 ครຸ້ວເຮືອນ 159 ຫຼັງຄາເຮືອນ ມີປະຊາກຣ 1,145 ຄົນ
 บ้านนากะพง มี 8 คຸ້ມ 134 ครຸ້ວເຮືອນ 112 ຫຼັງຄາເຮືອນ ມີປະຊາກຣ 996 ຄົນ
 บ้านสิงสะหว่าง มี 5 คຸ້ມ 87 ครຸ້ວເຮືອນ 75 ຫຼັງຄາເຮືອນ ມີປະຊາກຣ 485 ຄົນ
 บ้านเดิ่นป้อม มี 4 คຸ້ມ 85 ครຸ້ວເຮືອນ 58 ຫຼັງຄາເຮືອນ ມີປະຊາກຣ 419 ຄົນ
 บ้านนาทม มี 15 คຸ້ມ 368 ครຸ້ວເຮືອນ 259 ຫຼັງຄາເຮືອນ ມີປະຊາກຣ 1,758 ຄົນ
 รวมทั้งหมด 681 คຸ້ມ 13,026 ครຸ້ວເຮືອນ 100,639 ຫຼັງຄາເຮືອນ ມີປະຊາກຣ 69,012

(กองประชุมใหญ่. 2025 ผู้แทนพระสงฆ์ทั่วเมืองอาตสะพอน สะใหม่ที่ 9 สะหลูปผลงาน 5 ปี
 ที่ผ่านมา รับรองเอาคณะบริหารงานชุดใหม่ และงานแผนการ 5 ปี ต่อไป 2025 – 2029.
 เมืองอาสะพอน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว).

(แขนงเศรษฐกิจ)

1. ด้านสิทธิกรรม และป่าไม้
2. ด้านอุตสาหกรรมและการค้า
3. ด้านโยธาธิการและขนส่ง
4. ด้านเทคโนโลยี และการสื่อสาร
5. ด้านการเงินและธนาคาร
6. ด้านพลังงานและบ่อแร่
7. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
7. ด้านงานวัฒนธรรมและสังคม
  - 7.1 ด้านศึกษาธิการและกีฬา
  - 7.2 ด้านสาธารณสุข
  - 7.3 ด้านการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและท่องเที่ยว
  - 7.4 ด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม

8. การบริหารรัฐและองค์การจัดตั้งมหาชน

8.1 งานภายใน

8.2 งานจัดตั้ง

8.3 งานตรวจตรา

8.4 งานชาวหนุ่ม (งานเยาวชน)

8.5 งานสหพันธ์ผู้หญิง

8.6 งานสหพันธ์กำมะบาน (รับรองข้อแข่งขัน มอบทุน การช่วยเหลือ)

9. นิติบัญญัติ ตุลาการ และยุติธรรม

9.1 การเคลื่อนไหวของ สสช. (สมาชิกสภาแห่งชาติ) และ สสช. (สมาชิกประชาชนแขวงสะหวันนะเขต)

9.2 งานยุติธรรม (การลงเผยแพร่กฎหมายให้ประชาชนในหมู่บ้าน)

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า เมืองอาดสะพอนเป็นหนึ่งในสิบสี่เมืองและหนึ่งนครที่ขึ้นตรงต่อแขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของแขวง ห่างจากเทศบาลแขวง 95 กิโลเมตร มีพื้นที่รวม 1,479 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่ราบร้อยละ 80 และภูเขาร้อยละ 20 มีพรมแดนติดกับเมืองไซบัวทองและเซบั้งไฟ แขวงคำม่วนทางเหนือ และเมืองอาดสะพังทองทางใต้ เมืองอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ มีลำน้ำและลำธารหลายสายเหมาะแก่การเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำไร่ ปลูกมันสำปะหลัง และเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพหลัก ประชากรรวม 69,012 คน ประกอบด้วยชนเผ่าผู้ไท บลู่ และลาวลุ่ม ส่วนใหญ่ร้อยละ 95 นับถือศาสนาพุทธ เมืองแบ่งเป็น 5 กลุ่มบ้าน 70 หมู่บ้าน รวม 13,026 ครัวเรือน มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ 9 แห่ง และแหล่งวัฒนธรรมของชนเผ่าบลู่ เช่น ตะบองใหญ่ ด้านเศรษฐกิจประกอบด้วยภาคกิจกรรม ป่าไม้ อุตสาหกรรม การค้า การขนส่ง เทคโนโลยี การสื่อสาร การเงิน พลังงาน และสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันก็พัฒนาอย่างต่อเนื่องในด้านสังคม การศึกษา สาธารณสุข วัฒนธรรม การแรงงาน และสวัสดิการประชาชน เมืองอาดสะพอนจึงเป็นศูนย์กลางสำคัญทางเศรษฐกิจ สังคม และยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงของแขวงสะหวันนะเขตอย่างมั่นคงและยั่งยืน

2.5 สรุป

จากการศึกษาเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การประยุกต์เป็นการนำความรู้ ทฤษฎี หรือแนวคิดมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด การประยุกต์ที่ดีต้องสามารถแก้ปัญหาได้จริงและเกิดผลลัพธ์เป็นรูปธรรม ผู้ที่มีความสามารถในการประยุกต์จะต้องมีทั้งความรู้ ทักษะ และการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ เพื่อให้การปฏิบัติมีประสิทธิภาพและเกิดคุณค่าต่อสังคม แนวคิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนถือเป็นหัวใจของการพัฒนา เพราะชุมชนคือฐานรากของประเทศ หากชุมชนมีความเข้มแข็ง ประเทศย่อมมั่นคง ชุมชนเข้มแข็งคือชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเอง มีภาวะผู้นำ การบริหารจัดการที่ดี และการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนแต่ละแห่งอาจมีบริบทที่ต่างกัน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แต่หลักการสำคัญของความเข้มแข็ง เช่น ความร่วมมือ ความสามัคคี และการเรียนรู้ร่วมกัน ยังคงประยุกต์ใช้ได้ในทุกพื้นที่ การสร้างชุมชนเข้มแข็งจึงต้องเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งเสริมให้คนในชุมชนมี

ความรู้และทักษะชีวิตในการพัฒนาตนเองและสังคม โดยชุมชนจะต้องรวมตัวกันเป็นองค์กร เช่น กลุ่ม สหกรณ์ หรือเครือข่าย เพื่อบริหารจัดการตนเองอย่างอิสระและโปร่งใส องค์กรประกอบสำคัญของ ชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วย คน ความสนใจร่วมกัน พื้นที่ ความสัมพันธ์ วัฒนธรรม และการเรียนรู้ ร่วมกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพลังที่ทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่และแก้ปัญหาภายในได้ด้วยตนเอง ซึ่ง ประกอบด้วยกัน 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการจัดการตนเอง คือเป้าหมายของความเข้มแข็ง สะท้อนผ่าน การที่ชุมชนมีศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรและแก้ไขปัญหาของตนเองได้ 2) ด้านทุนทาง สังคมและการมีส่วนร่วม คือกลไก หรือ เครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชน ความเข้มแข็งจะ เกิดขึ้นไม่ได้หากขาดความสัมพันธ์ที่ดีของผู้คน 3) ด้านการเรียนรู้และภูมิปัญญา ชุมชนที่เข้มแข็งต้อง เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง 4) ด้านจิตใจและวัฒนธรรม คือ รากฐานในการสร้างอัตลักษณ์ และคุณค่าร่วมของชุมชน เพื่อรากฐานทางจิตใจที่มั่นคง

บทที่ 3

หลักพละ 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

หลักธรรมคำสอนในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทมีหลักธรรมหลากหลาย ในบทนี้ผู้วิจัยขอ นำเสนอหลักธรรม พละ 5 คือ 1) สัทธาพละ กำลังคือศรัทธา 2) วิริยพละ กำลังคือวิริยะ 3) สติพละ กำลังคือสติ 4) สมาธิพละ กำลังคือสมาธิ และ 5) ปัญญาพละ กำลังคือปัญญา ซึ่งหลักธรรมพละ 5 เป็นหลักธรรมอันเป็นเครื่องเกื้อหนุนแก่อริยมรรค อันเป็นหลักปฏิบัติทางจิต เพื่อให้เกิดปัญญานำไปสู่ จุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอเกี่ยวกับพละ 5 ในด้านความหมาย ความสำคัญ และประเภทเป็นลำดับถัดไป

- 3.1 ความหมายของพละ 5
- 3.2 ความสำคัญของพละ 5
- 3.3 คุณลักษณะของพละ 5
- 3.4 องค์ประกอบของพละ 5
- 3.5 หลักการของพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
- 3.6 สรุป

3.1 ความหมายของพละ 5

3.1.1 ความหมายของพละ 5

พละ แปลว่า กำลัง โดยความหมายว่า เป็นกำลังให้เกิดความเข้มแข็งมั่นคง ทำให้ธรรมที่ตรงข้ามแต่ละอย่างจะเข้าครอบงำไม่ได้ ซึ่ง พละ 5 กับ อินทรีย์ 5 นั้นว่าโดยองค์ธรรมย่อยแล้วเหมือนกัน ต่างกันเพียงแค่อธิ พละ คือ ธรรมอันเป็นกำลัง 5 อย่าง อินทรีย์ 5 ก็เรียก เพราะเป็นใหญ่ในกิจของตน' (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2567) มีคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า ธรรม 5 ประการมีสัทธาเป็นต้น หากเป็นฝ่ายรุกครอบงำธรรม อันเป็นข้าศึก เรียกว่า “อินทรีย์ 5” หากเป็นฝ่ายตั้งรับมั่นคงไม่หวั่นไหวต่อธรรมอันเป็นข้าศึก เรียกว่า “พละ 5” ในปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค ท่านให้ความหมาย พละ ไว้ว่า “อนึ่ง ธรรมชื่อพละ เพราะอรรถ คือไม่พียงหวั่นไหว เหตุอภุคฺคมือสัทธียะ เป็นต้นไม่พียงครอบงำได้ ทั้ง 2 อย่างนั้นมีวิภาคเป็น 5 ด้วยอำนาจธรรมมีศรัทธาเป็นอาทิ เหตุนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ว่า อินทรีย์ 5 พละ 5” (วิสุทธิ. 2/223) สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสถึง อินทรีย์ 5 ว่าภิกษุผู้เจริญ ทำ พละ 5 ให้มาก ย่อมเป็นผู้โน้มไป โน้มไปโอนไปสู่นิพพาน ดังพุทธพจน์ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พละ 5 ประการนี้ 5 ประการเป็นไฉน คือ สัทธาพละ 1 วิริยพละ 1 สติพละ 1 สมาธิพละ 1 ปัญญาพละ 1 ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พละ 5 ประการนี้แล.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรາจัน หลั่งไปสู่ทิศปราจัน บ่าไปสู่ทิศปราจัน แม่น้ำใด ภิกษุเจริญพละ 5 กระทำให้มากซึ่งพละ 5 ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญพละ 5 กระทำให้มากซึ่ง พละ 5 อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไป สู่นิพพาน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธาพละ อันอาศัย

วิเวก อาศัย วิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญวิริยพละ... สติพละ... สมาธิพละ... ปัญญาพละ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อม ไปในการสละ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญพละ 5 กระทำให้มากซึ่งพละ 5 อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้ที่น้อมไปสู่निพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.” (ส.ม. 31/113/1099-1101.)

ใน พละ 5 นั้นประกอบไปด้วยองค์ธรรม 5 ประการ คือ

1. สัทธา แปลว่า ความเชื่อ ดังพุทธพจน์ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญพละ 5 กระทำให้มากซึ่ง พละ 5 อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไป สู่นิพพาน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธาพละ อันอาศัยวิเวก อาศัย วิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ”

2. วิริยะ แปลว่า ความเพียร ดังพุทธพจน์ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญพละ 5 กระทำให้มากซึ่ง พละ 5 อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไป สู่นิพพาน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญวิริยพละ อันอาศัยวิเวก อาศัย วิราคะ อาศัยนิโรธน้อมไปในการสละ”

3. สติ แปลว่า ความระลึกได้ ดังพุทธพจน์ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญพละ 5 กระทำให้มากซึ่ง พละ 5 อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติพละ อันอาศัยวิเวก อาศัย วิราคะ อาศัยนิโรธน้อมไปในการสละ”

4. สมาธิ แปลว่า ความตั้งใจมั่น ดังพุทธพจน์ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญพละ 5 กระทำให้มากซึ่ง พละ 5 อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสมาธิพละ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ”

5. ปัญญา แปลว่า ความรอบรู้ ดังพุทธพจน์ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญพละ 5 กระทำให้มาก ซึ่งพละ 5 อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญปัญญาพละ อันอาศัยวิเวก อาศัย วิราคะ อาศัยนิโรธน้อมไปในการสละ” (ส.ม. 31/113/1099-1101).

สรุปได้ว่า พละ แปลว่า กำลัง โดยความหมายว่า เป็นกำลังให้เกิดความเข้มแข็งมั่นคง ทำให้ธรรมที่ตรงข้ามแต่ละอย่างจะเข้าครอบงำไม่ได้ ซึ่ง พละ 5 กับ อินทรีย์ 5 นั้นว่าโดยองค์ธรรมย่อยแล้วเหมือนกัน ต่างกันเพียงแต่ชื่อ พละ คือ ธรรมอันเป็นกำลัง 5 อย่าง อินทรีย์ 5 ก็เรียก เพราะเป็นใหญ่ในกิจของตน มีคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า ธรรม 5 ประการมีสัทธาเป็นต้น หากเป็นฝ่ายรุกครอบงำธรรมอันเป็นข้าศึก เรียกว่า “อินทรีย์ 5” หากเป็นฝ่ายตั้งรับมั่นคงไม่หวั่นไหวต่อธรรมอันเป็นข้าศึกเรียกว่า “พละ 5” และในพละ 5 นั้นประกอบไปด้วยองค์ธรรม 5 ประการ คือ 1. สัทธา ความเชื่อ 2. วิริยะ ความเพียร 3. สติ ความระลึกได้ 4. สมาธิ ความตั้งใจมั่น 5. ปัญญา ความรอบรู้

พุทธทาส ภิกขุ ให้ความหมายของพละ 5 หมายถึง กำลังที่เป็นพื้นฐานเป็นรากฐานเป็นหลักปฏิบัติทางจิตใจให้ถึงความหลุดพ้นโดยตรง พละ 5 ประกอบด้วยหลักธรรม 5 อย่าง ได้แก่ (1) หลักศรัทธา คือ ความเชื่อ (2) หลักวิริยะ คือ ความเพียร (3) หลักสติ คือ ความระลึกได้ (4) หลักสมาธิคือ ความตั้งใจมั่น (5) หลักปัญญา คือ ความรู้ทั่วชัด หลักการปฏิบัติของหลักธรรมในพละ 5 ต้องสมดุลกันคือ ศรัทธาเสมอกับปัญญา วิริยะเสมอกับสมาธิ ส่วนสติเป็นแกนกลางต้องมีให้มาก จึงจะถือว่าเป็นพละ 5 โดยสมบูรณ์ (พุทธทาสภิกขุ, 2566)

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2564) ได้ให้ความหมายของพละ 5 เอาไว้ว่า พละหรือ พละ 5 คือ กำลัง 5 ประการได้แก่

- 1) ศรัทธาพละ ความเชื่อ กำลังการควบคุมความสงสัย
- 2) วิริยะพละ ความเพียร กำลังการควบคุมความเกียจคร้าน
- 3) สติพละ ความระลึกได้ กำลังการควบคุมความประมาท การไม่ใส่ใจ ใจลอย ไร้สติ
- 4) สมาธิพละ ความตั้งใจมั่น กำลังการควบคุมการวอกแวกเขวไขว่ ฟุ้งซ่าน
- 5) ปัญญาพละ ความรอบรู้ กำลังการควบคุมเพิกเฉยไม่สนใจ หลงงมงาย

พละ 5 นี้ เป็นหลักธรรมที่ผู้เจริญวิปัสสนาพึงรู้ ศรัทธาต้องปรับให้สมดุลกับปัญญา วิริยะต้องปรับให้สมดุลกับสมาธิ ส่วนสติพึงเจริญให้มากเนื่องเป็นหลักที่มีสภาวะปรับสมดุลของจิตภายในตัวเอง อยู่แล้ว ถ้าพละ 5 ไม่สมดุล ท่านว่าจะเกิดนิรวณทั้ง 5 ศรัทธาพละมากกว่าปัญญาพละ จะทำให้มีโมหะได้ง่าย จนเกิดราคะ โทสะได้ง่าย ทำให้อาจเกิดกามฉันทะนิรวณหรือพยาบาทนิรวณปัญญาพละมากกว่าศรัทธาพละ จะเกิดวิจิกิจฉานิรวณ ความลังเลสงสัยวิริยะพละมากกว่าสมาธิพละ จะเกิดอุทธัจจะกุกกุกจะนิรวณ ฟุ้งซ่านและรำคาญใจสมาธิพละมากกว่าวิริยะพละ จะเกิดถีนมิทธะนิรวณ ความง่วงและท้อแท้ เกียจคร้าน” (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2564)

พละ หมายถึง กำลัง แรง ความเข้มแข็งที่ทำให้ข่มขจัดได้แม้แต่กำลังแห่งมาร ทำให้สามารถดำเนินที่ดั่งามปลอดภัยโปร่งเป็นสุข (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2564) เป็นกำลังภายในตน ซึ่งเป็นเครื่องต่อต้านอกุศลธรรมที่เป็นปรปักษ์กล่าวคือ เมื่อใดธรรมที่เป็นกำลังภายในนี้เกิดขึ้นในใจ เมื่อนั้นอกุศลธรรมฝ่ายปรปักษ์จะไม่มีโอกาสเกิดขึ้นได้ เพราะธรรมเป็นกำลังนี้จะต้านทานไว้ ป้องกันไว้อย่างมั่นคงและแข็งแรง2 มิได้หวั่นไหว มิให้ออกุศลธรรมครอบงำได้ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2564)

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงตรัสอธิบายพละ 5 ดังนี้

"ภิกษุทั้งหลาย พละ 5 ประการนี้

พละ 5 ประการ คือ

- 1) สัทธาพละ (กำลังคือศรัทธา)
- 2) วิริยะพละ (กำลังคือวิริยะ)
- 3) สติพละ (กำลังคือสติ)
- 4) สมาธิพละ (กำลังคือสมาธิ)
- 5) ปัญญาพละ (กำลังคือปัญญา)

พละ 5 ประการนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาที่ไหลไปสู่ทิศปรมาจีน ไปสู่ทิศปรมาจีน หลากไปสู่ทิศปรมาจิม แม่น้ำในไต ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน เมื่อเจริญพละ 5 ประการ ทำพละ 5 ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ภิกษุเมื่อเจริญพละ 5 ประการ ทำพละ 5 ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

- 1) เจริญสัทธาพละอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ(การสละ)
- 2) เจริญวิริยะพละ ฯลฯ
- 3) เจริญสติพละ ฯลฯ
- 4) เจริญสมาธิพละ ฯลฯ

5) เจริญปัญญาพละอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป

ในโอสถศคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญพละ 5 ประการ ทำพละ 5 ประการให้มากย่อมน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล"

พระผู้มีพระภาค ทรงตรัสอธิบายพละโดยเฉพาะ ไว้ในปฐมพลกถนิยสูตร ในพระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค (พลสังยุต) (2563, หน้า 140) นั้นอีกว่า สาวตถินิทาน. ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงพึงทำด้วย กำลังอย่างใดอย่างหนึ่งอันบุคคลที่อยู่ ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัย แผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคล ย่อมกระทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้นใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้วจึงเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8 กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบ ด้วยองค์ 8 ฉะนั้นเหมือนกัน.

ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ซึ่งเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบ ด้วยองค์ 8 อย่างไรเล่า ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญ สัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญ สัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละตุก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วย องค์ 8 อย่างนี้แล.

อรรถกถา ปฐมพลกถนิยสูตรนั้นว่า

บทว่า พลกถนิยา ได้แก่ การงานมีการวิง การกระโดด การก้ม และการหว่านเป็นต้น ซึ่งทำ ด้วยกำลังขาและกำลังแขน. บทว่า สีเล ปติภูจฺจาย ได้แก่ ตั้งอยู่ในจตุปาริสุทธิศีล บทว่า อฏฺฐงฺคิกมคฺคํ ได้แก่ อริยมรรคกัปปัสสนา

จบอรรถกถापฐมพลกถนิยสูตร

อธิบายความพระสูตรในพลสังยุต ความว่า พระภาคเจ้าทรงตรัสพละ 5 ประการ ที่วัดพระเชตะวันมหาวิหาร เมืองสาวัตถี โดยตรัสถึงกำลังหรือพลัง เพื่อที่จะให้ภิกษุเกิดความอาจหาญในการเจริญ สมณธรรมยิ่งขึ้นไป โดยทรงเปรียบกำลังเสมือนแม่น้ำคงคา ที่มีการไหลไปสู่ทิศตะวันออกเป็นปกติ เมื่อไหลอยู่อย่างนั้น จะหลากไป หรือป่าไป คือจะไปช้าหรือไปเร็วก็ตาม ย่อมถึงมหาสมุทรในที่สุด ภิกษุผู้เจริญตามพละ 5 ด้วยอาศัยกำลังคือศรัทธา กำลังคือวิริยะ กำลังคือสติ กำลังถึงคือสมาธิและ กำลังคือปัญญา เป็นส่วนภายในของตน แล้วอาศัยส่วนภายนอกประกอบด้วย ความวิเวก วิราคะ (ปราศจากราคะ) อาศัยนิโรธ (ความดับ) น้อมไปในการสละ เมื่อเจริญให้มากแล้วย่อมน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ความหมายปฐมพลกถนิยสูตร ว่า พระผู้มีพระภาค ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายถึงการทำงานทุกอย่าง ที่ต้องอาศัยกำลังจากแขนและขา เป็นต้น ต้องอาศัยแผ่นดินเป็นที่รองรับจึงจะทำได้ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8 และทำให้เจริญด้วยองค์ 8 ฉะนั้นเหมือนกัน ในส่วนพระสูตรนี้พระผู้มีพระภาคทรงตรัสหมายถึงศีล หรือความสุจริตทางกายและวาจา นั้น เป็นพื้นฐานรองรับพละ 5 ที่จะเจริญขึ้นต่อจากนั้นอีกส่วนหนึ่ง

ความหมายของอรรถกถา ว่า การงานมีการวิง การกระโดด การก้ม และการหว่านเป็นต้น ซึ่ง ทำด้วยกำลังขาและกำลังแขน พึงให้ตั้งอยู่ในจตุปาริสุทธิศีล ศีล 4 ประการ คือ

1. ศीलคือความสำรวมในปาฏิโมกข์หรือกฎหมายหลัก
2. ศीलคือความสำรวมอินทรีย์
3. ศीलคืออาชีพที่บริสุทธิ์
4. ศीलคือการพิจารณาปัจจัยที่ใช้สอยอยู่

เพื่อเจริญอุยิมรรค (ทางที่ประเสริฐ) กัปปัสสนา (ความเข้าใจแจ้งชัด)

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร วัดบวรนิเวศวิหาร คัดจากเทพธรรมอบรมจิต ข้อความสมบูรณ์ อณิศร โปธิทองคำ บรรณาธิการ (2561, ออนไลน์) ทรงแสดงความหมายของ พละ 5 ดังนี้

บัดนี้จะได้แสดงหมวดที่ 5 คือ พละ 5 นี้คือกำลังหรือพลัง 5 ข้อ มีชื่อเช่นเดียวกันกับอินทรีย์ 5 คือ 1 สัทธาพละ กำลังคือศรัทธา 2 วิริยะพละ กำลังคือวิริยะความเพียร 3 สติพละ กำลังคือสติ 4 สมาธิพละ กำลังคือสมาธิ 5 ปัญญาพละ กำลังคือปัญญาและธรรมะ 5 ข้อนี้ก็มิอธิบายเช่นเดียวกันกับอินทรีย์ 5

1. สัทธาพละ ศรัทธาอันมีพระพุทธานุญาตว่า ความเชื่อความตรัสรู้ของพระตถาคตพุทธเจ้า และตรัสอธิบายเพียงเท่านี้ก็มิ บางแห่งตรัสอธิบายว่าเชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าตามพระพุทธานุญาตทั้ง 9 บทนั้นก็มิ จึงอธิบายเพิ่มเติมในข้อศรัทธาแต่อย่างว่า พระพุทธานุญาตทั้ง 9 บทนั้น เมื่อย่อลงก็เป็น 3 คือ พระปัญญาคุณ คุณคือความตรัสรู้จริง พระวิสุทธิคุณ คุณคือความบริสุทธิ์จริงพระกรุณาคุณ คุณคือพระกรุณาจริง

พระคุณทั้ง 3 นี้ได้มีในบทสวดหลังทำวัตรเช้า คือหลังสวดสวดดีพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ คือบทว่า พุทโธ สุตฺตโธ กรณามหฺณโว พุทโธพระผู้ตรัสรู้แล้ว แสดงถึงพระปัญญาคุณวิสุทธิคุณ พระผู้บริสุทธิ์แล้ว แสดงถึงพระวิสุทธิคุณ กรณามหฺณโว มีพระกรุณาตั้งห้วงทะเลหลวง แสดงถึงพระกรุณาคุณและในบทนอบน้อมพระพุทธเจ้าที่สวดนำ หรือคิดพิจารณาทำภาวนาทางจิตใจ ก็คิดนำด้วยบท นะโม ตัสสะ ภควะโต อรหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ ซึ่งทุกคนย่อมสวดกันได้ และถือเป็นบทสวดนำอันจะขาดมิได้ ที่แปลความว่า นะโม นอบน้อม ตัสสะ ภควะโต แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งมีคำแปลด้วยความหมายอันหนึ่งว่า พระผู้จำแนกแจกธรรมสั่งสอนประชุมชน อรหะโต ผู้เป็นพระอรหันต์ควรไหว้ควรบูชา เพราะเป็นผู้ไกลกิเลส จึงเป็นผู้บริสุทธิ์กายวาจาใจสิ้นเชิง สัมมาสัมพุทฺธัสสะ ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ

ในบท นะโม นี้ยกพระพุทธคุณบทว่า ภควา ซึ่งเป็นบทที่ 9 ขึ้นมานำหน้า ซึ่งมีความหมายว่า ทรงจำแนกแจกธรรมสั่งสอนประชุมชน ข้อนี้แสดงถึงพระกรุณาคุณนั่นเอง และเพราะมีข้อนี้ชาวโลกจึงได้รับประโยชน์ จากความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ได้รู้ธรรมะที่ทรงสั่งสอน นำมาปฏิบัติให้ได้รับประโยชน์ตามที่ปรารถนา เป็นประโยชน์ปัจจุบันบ้าง ประโยชน์ภายหน้าบ้าง อันเป็นฝ่ายโลกียะเกี่ยวกับโลก และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งอันเรียกว่า ปรมัตตประโยชน์ ที่นำไปพ้นโลกพ้นกิเลส ก็เพราะพระคุณข้อนี้ คือทรงจำแนกแจกธรรมสั่งสอนประชุมชน ด้วยพระมหากรุณาตั้งห้วงทะเลหลวงจึงได้กล่าวว่ามีสการยกพระคุณข้อนี้ขึ้นเป็นข้อที่ 1 เพราะเป็นข้อที่ทำให้ให้ได้รับรู้ธรรมะที่ทรงสอนสามารถปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เพื่อผลดีผลชอบตามที่ทรงสั่งสอนและเพราะธรรมะที่ทรงแสดง และฟังแล้วก็มาปฏิบัติ ย่อมได้พบกับความบริสุทธิ์กายวาจาใจ และทำให้ได้มองเห็นว่า พระพุทธเจ้าผู้พระศาสดา ผู้ทรงสั่งสอนนั้น ทรงเป็นผู้บริสุทธิ์กายวาจาใจ ธรรมะที่ทรงแสดงสั่งสอนจึงเป็นสิ่งที่บริสุทธิ์ ทำผู้ปฏิบัติ

ให้เป็นผู้บริสุทธิ์ และนำไปให้เกิดความเคารพบูชา นำให้ตั้งใจถึงหรือเปล่งวาจาถึง พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะคือที่พึ่งของจิตใจ เป็นผู้นำทางจิตใจให้ปฏิบัติในทางอันถูกต้อง และเมื่อเป็นผู้ตามพระพุทธเจ้า คือปฏิบัติตามที่ทรงสั่งสอน ก็ย่อมได้ความบริสุทธิ์กายวาจาใจ นำให้เกิดความเคารพบูชา

จึงมาถึงบทที่ 2 ว่า อระหัง ที่มาจากคำว่า อระหัง อันเป็นบทที่ 1 ในพระพุทธคุณ 9 บท แล้วจึงถึงพระพุทธคุณบทว่า สัมมาสัมพุทธัสสะ ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ บทว่า อระหัง นั้นก็แสดงถึงพระวิสุทธิคุณ และบทว่า สัมมาสัมพุทธัสสะ ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบนั้น ก็แสดงถึงพระปัญญาคุณ ซึ่งพระปัญญาคุณนี้เป็นความตรัสรู้ซึ่งเป็น สัพพัญญู เป็น สัพพัญญุตญาณ คือความรู้ทั้งหมด จึงเป็นความรู้ที่ไม่มีประมาณ เพราะรู้จบ เมื่อรู้จบก็ชื่อว่ารู้หมด รู้หมดก็คือรู้จบจึงเป็นข้อที่ลึกซึ้ง ยังไม่ปรากฏแก่ผู้เริ่มปฏิบัติทีเดียว ผู้เริ่มได้พบเห็นพระพุทธเจ้า หรือว่าเริ่มได้ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าย่อมยังไม่สามารถจะเข้าไปในข่ายแห่งพระปัญญาคุณได้ ต้องฟังธรรมคือรับพระมหากรุณาจากพระองค์ และได้ความบริสุทธิ์กายวาจาใจ นั้นแหละจึงจะปรากฏถึงพระปัญญาคุณ หรือเข้าไปในข่ายพระปัญญาคุณของพระพุทธเจ้า ว่าพระองค์ได้เป็นผู้ตรัสรู้จริง ตรัสรู้เองด้วย ตรัสรู้ชอบด้วย คือต้องอยู่ในขั้นเห็นธรรม จึงจะเห็นพระพุทธเจ้า ก็เห็นความตรัสรู้ของพระองค์นั่นเอง ดังพระพุทธภาษิตที่ตรัสไว้ว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา ผู้ใดเห็นเราผู้นั้นเห็นธรรม ดังนี้ จึงจะเข้าไปในข่ายพระปัญญาคุณของพระพุทธเจ้าและเมื่อเข้าไปในข่ายพระปัญญาคุณของพระพุทธเจ้าแล้ว จึงจะได้ศรัทธาความเชื่อที่ตั้งมั่น

ดังที่บังเกิดความรู้สึกสำนึกขึ้นในจิตใจตนเองว่า โอโห พุทโธ พระพุทธเจ้าเป็นพระผู้ตรัสรู้จริงหนอ โอโห ธรรมเป็นธรรมที่ตรัสดีแล้วจริงหนอ โอโห สังฆะ พระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้วจริงหนอ ดังนี้

เพราะฉะนั้นในบท นะโม นี้ จึงได้เริ่มด้วยบทสุดท้ายคือ ภคฺวา แล้วจึงมาบทที่ 1 อระหัง แล้วมาบทที่ 2 สัมมาสัมพุทธโธ ในพระพุทธคุณทั้ง 9 บทนั้น ถ้าหากว่าไม่มีพระพุทธคุณบทว่า ภคฺวา แล้ว เราทั้งหลายก็จะไม่ได้ทราบไม่ได้รับรู้ธรรมะ และก็จะไม่รู้จักพระอรหันต์ ไม่รู้จักพระสัมมาสัมพุทธะ ฉะนั้น แม้พิจารณาพระพุทธคุณที่ย่อเข้ามา เป็นพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ พระกรุณาคุณ หรือตามบท นะโม พิจารณาในพระกรุณาคุณ พระวิสุทธิคุณ พระปัญญาคุณ ดังนี้ ก็จะทำให้บังเกิดศรัทธาในความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเรียกอย่างง่าย ๆ ว่าเชื่อความรู้ของครูอย่างไม่หวั่นไหวเป็นสัทธินทรีย์ อินทรีย์คือศรัทธา หรือสัทธาพละ กำลังคือศรัทธา

2. วิริยะพละ ในข้อที่ 2 อินทรีย์คือวิริยะความเพียร หรือว่า วิริยะพละ กำลังคือพละ ก็ตรัสอธิบายไว้โดยมากกว่า เริ่มความเพียรเพื่อละอกุศลทั้งหลาย เพื่อทำกุศลทั้งหลายให้เกิดขึ้น มีกำลังไม่ทอดทิ้งในกุศลธรรมทั้งหลาย ในบางครั้งก็ตรัสยกเอาว่าความเพียรในสัมมปปธานทั้ง 4 ในบางครั้งก็ตรัสรวมกันทั้งสองอย่าง บางครั้งก็แยกกันอย่างไรอย่างหนึ่ง แต่ตัวก็มีอรรถคือเนื้อความถึงความเพียรเพื่อละ เพื่อละอกุศล เพื่อทำกุศลให้เกิดขึ้น หรือว่าความเพียรที่เป็นสัมมปปธาน 4 เช่นเดียวกัน

3. สติพละ ข้อ 3 อินทรีย์คือสติ และพละคือสติ ก็ตรัสอธิบายทั่ว ๆ ไปว่ามีสติประกอบด้วยสติอันเป็นเครื่องรักษาตน ระลึกรู้ได้ถึงการที่ทำคำที่พูดมานานได้ หรือตรัสชี้เอาสติปฏิฐานทั้ง 4 บางแห่งก็ตรัสอย่างใดอย่างหนึ่ง บางแห่งก็ตรัสรวมกันทั้งสองอย่าง แต่ว่า แม้ว่าจะตรัสโดยทั่วไป หรือว่าระบุเอาสติปฏิฐานทั้ง 4 ก็มีความอย่างเดียวกัน

4. สมานิพละ มาข้อ 4 อินทรีย์คือสมานิ และพละคือสมานิ ก็ตรัสอธิบายถึงสมานิทัว ๆ ไป หรือสมานิที่เป็นอุปปนาสมานิโดยตรงคือฉมาน 4 สมานิทัว ๆ นั้นก็คือตรัสแต่เพียงว่า จะทำการวางอารมณ์ได้สมานิได้ จิตเตกัคคตา คือความที่จิตใจมียึดเป็นอันเดียว คือมีอารมณ์เป็นอันเดียวบางแห่งก็ตรัสแยกกัน บางแห่งก็ตรัสรวมกัน ในข้อสมานินี้ที่ตรัสโดยทั่วไปนั้น ก็อาจจะหมายถึงสมานิเบื้องต้นรวมเข้าด้วย แต่ที่ตรัสถึงอุปปนาสมานินั้น ก็เจาะจงเป็นอุปปนาสมานิคือถึงฉมาน

5. ปัญญาพละ ในข้อ 5 อินทรีย์คือปัญญา กับพละคือปัญญานั้น ตรัสอธิบายถึงปัญญาในพุทธศาสนาทั่ว ๆ ไป คือปัญญาในพุทธศาสนานั้น มุ่งถึงปัญญาที่รู้ถึงความเกิดดับแห่งสังขารทั้งหลายทั้งภายในคือขันธ 5 หรือนามรูปนี้ของทุก ๆ คน และทั้งภายนอก ทั้งที่มีใจครอง ทั้งไม่มีใจครอง เมื่อเป็นสังขารคือสิ่งผสมปรุงแต่งแล้ว ก็เป็นสิ่งที่เกิดดับทั้งหมด จึงเป็นปัญญาที่เจาะแทงลงไปเห็นความเกิดดับ เจาะแทงอะไร ก็เจาะแทงโมหะความหลง อวิชชาความไม่รู้ เมื่อเจาะแทงอวิชชาโมหะได้ ปัญญาที่ผุดขึ้นเห็นเกิดดับในสังขารทั้งหลาย เมื่อเป็นดังนี้จึงเป็นปัญญาที่ทำให้ถึงความสิ้นทุกข์ได้ เป็นปัญญาที่มุ่งหมายในพุทธศาสนาทั่วไป ต้องการปัญญาดังนี้ และในบางแห่งก็ตรัสระบุปัญญาในอริยสัจจ์ทั้ง 4 คือทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ บางแห่งก็ตรัสแยกกัน บางแห่งก็ตรัสรวมกันทั้งสองอย่าง

เพราะฉะนั้น อินทรีย์ 5 กับพละ 5 นี้ จึงมีข้อธรรมะเป็นอย่างเดียวกัน แต่ว่าหมวดหนึ่งนั้นมุ่งเป็นอินทรีย์คือเป็นใหญ่ เป็นใหญ่เหนืออกุศลธรรมทั้งหลายที่ตรงกันข้าม อีกหมวดหนึ่งคือพละ มุ่งถึงเป็นกำลังหรือเป็นพลังในอันที่จะปราบปรามกิเลสหรืออกุศลธรรมที่ตรงกันข้าม ดังเช่นว่าอินทรีย์คือศรัทธานั้นเป็นใหญ่เหนือความไม่เชื่อ พละคือศรัทธานั้นเป็นพลังที่ปราบปรามความไม่เชื่อลงได้ กำจัดความไม่เชื่อได้ อินทรีย์คือวิริยะความเพียรเป็นใหญ่เหนือความเกียจคร้าน พละกำลังคือความเพียรเป็นพลังเป็นกำลังสำหรับปราบปรามความเกียจคร้าน อินทรีย์คือสติเป็นใหญ่เหนือความหลงลืมสติ ความพลอสติ พละกำลังคือสติเป็นเครื่องปราบปรามความหลงลืมสติ อินทรีย์คือสมานิเป็นใหญ่เหนือความฟุ้งซ่านแห่งจิต พละกำลังคือสมานิเป็นเครื่องปราบปรามความฟุ้งซ่านแห่งจิต อินทรีย์คือปัญญาเป็นเครื่องเป็นใหญ่เหนืออวิชชาความไม่รู้ โมหะความหลงถือเอาผิด พละกำลังคือปัญญาเป็นเครื่องปราบปรามทำลายอวิชชาโมหะ เพราะฉะนั้น จึงต้องแบ่งเป็น 2 หมวด เป็นอินทรีย์หมวด 1 เป็นพละหมวด 1 เมื่อพิจารณาถึงบุคคลในโลกนี้ บุคคลผู้เป็นใหญ่ก็จะต้องมีพละคือกำลัง ถ้าไม่มีพละคือกำลังก็เป็นใหญ่ไม่ได้ และถ้าไม่มีความเป็นใหญ่ก็มีพละกำลังไม่ได้ เพราะฉะนั้น ธรรมะทั้งคู้่นี้ จึงได้ตรัสอธิบายไว้ว่าต่างอาศัยซึ่งกันและกัน อินทรีย์คือศรัทธาที่อาศัยพละคือศรัทธา พละคือศรัทธาก็ต้องอาศัยอินทรีย์คือศรัทธา อีก 4 ข้อก็เช่นเดียวกันและได้ตรัสอุปมาไว้ถึงว่าทำไมจึงต้องแยกออกเป็น 2 หมวดดังนี้ ด้วยแม่น้ำสายเดียวที่ไหลไปทางทิศตะวันออก และได้มีเกาะ ๆ หนึ่งอยู่กลางแม่น้ำ เมื่อน้ำไหลไปถึงเกาะนั้นก็แยกเป็นสองสาย เมื่อสุดเกาะนั้นแล้วก็รวมเป็นสายเดียวกัน เพราะฉะนั้น ธรรมะ 2 หมวดนี้จึงกล่าวได้ว่าเป็นแม่น้ำสายเดียวกัน เป็นอันเดียวกัน แต่เมื่อถึงเกาะก็แยกออกเป็นสองสาย เป็นซ้ายทางซ้ายสายหนึ่งทางขวาของเกาะสายหนึ่ง ตั้งแต่เหนือเกาะจนถึงท้ายเกาะ แยกเป็นสองสายคือแยกเป็นอินทรีย์สายหนึ่ง เป็นพละสายหนึ่ง และเมื่อสุดเกาะแล้วก็รวมเป็นสายเดียวกัน ครั้นพบเกาะเข้าอีกก็แยกเป็นสองสาย พันเกาะแล้วก็รวมเป็นสายเดียวกัน

เพราะฉะนั้นในการปฏิบัติธรรมะ จะต้องต่อสู้กับกิเลสสมาธ ฆราวคือกิเลสในจิตใจ ด้วยธรรมะดังธรรมะในหมวดโพธิปักขิยธรรมนี้ ปฏิบัติในหมวดสติปัฏฐานทั้ง 4 เป็นหลัก โดยที่ต่ออาศัย

สัมปัปชานและอิทธิบาท เป็นอุปกระธรรมในการปฏิบัติสติปัญญา และเมื่อพบเกาะคือเครื่องขัดขวางการปฏิบัติ ซึ่งเปรียบเหมือนเกาะที่เกิดกลางแม่น้ำ ทำให้แม่น้ำแยกเป็นสองสาย จึงต้องแยกธรรมนี้ออกเป็นสองสาย สายอินทรีย์ที่เป็นใหญ่ คือต้องรักษาศรัทธาเป็นต้นให้ใหญ่เหนือกิเลสและต้องมีผลคือกำลัง หรือมีศรัทธาเป็นต้นนั่นเองเป็นกำลัง สำหรับที่จะบารากิเลสสามารถลงไปเมื่อเป็นใหญ่ก็ชื่อว่ามีผลคือกำลัง และเมื่อมีผลคือกำลังก็ชื่อว่าเป็นใหญ่

เพราะฉะนั้นความเป็นใหญ่กับความมีผลคือกำลังต้องคู่กันไป ในคราวที่พบกิเลสสามารถอันจะต้องปราบปราม ซึ่งขัดขวางการปฏิบัติธรรมะ ก็ต้องมีความเป็นใหญ่ ต้องมีผลคือกำลัง คือต้องมีความเป็นใหญ่เหนือกิเลสสามารถ ต้องมีผลกำลังที่จะปราบกิเลสสามารถไปได้ จึงจะสวัสดีจากกิเลสสามารถที่มาขัดขวาง แล้วก็ดำเนินการปฏิบัติต่อไป คือต้องมีธรรมะ 5 ข้อนี้เอง ต้องมีศรัทธา มีวิริยะ มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา สัทธานุสारी ธรรมานุสारी

พระพุทธเจ้าได้ตรัสยกอินทรีย์ 5 ขึ้นเป็นที่ตั้ง เพราะเมื่อได้สมาทานอินทรีย์ 5 นี้ให้บริบูรณ์แล้ว ก็สำเร็จเป็นพระอรหันต์ได้ หย่อนกว่านั้นก็พระอนาคามี หย่อนกว่านั้นก็พระสกทาคามี หย่อนกว่านั้นก็พระโสดาบัน หย่อนกว่านั้นก็เป็นผู้ปฏิบัติธรรม ที่เรียกว่า สัทธาวิมุตติ มีศรัทธานำ หย่อนกว่านั้นก็หมายถึง ก็เป็นผู้ปฏิบัติธรรมที่เรียกว่า ธรรมานุสारी มีธรรมะนำ ธรรมะก็เป็นธรรมะทางปัญญา หย่อนกว่านั้นก็เป็นผู้ปฏิบัติธรรมที่เรียกว่า สัทธานุสारी มีศรัทธานำเพราะฉะนั้นธรรมะ 5 ข้อนี้ จึงเป็นข้อที่ผู้ปฏิบัติธรรมะ จะพึงอบรมให้มีขึ้นเป็นพื้นอยู่ในตนอยู่เสมอ ขาดไม่ได้ทั้ง 5 ข้อ จึงต้องมีศรัทธา มีวิริยะ มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา ตั้งแต่ต้นไปโดยลำดับ

ความหมายพระโอวาทเกี่ยวกับผล 5 ตั้งแต่ต้นจึงมีใจความว่า

สัทธาผล ได้แก่ ความเชื่อในการตรัสรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยพิจารณาในพระกรุณาคุณ พระวิสุทธิคุณ พระปัญญาคุณ ดังนี้ ก็จะทำให้บังเกิดศรัทธาในความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าอย่างไม่หวั่นไหว เป็นสัทธินทรีย์ อินทรีย์คือศรัทธา หรือสัทธาผล กำลังคือศรัทธา

วิริยะผล นั้นคือความเพียร เพื่อละอกุศล เพื่อทำกุศล(กุศลคือความดี หรือความฉลาด) ให้เกิดขึ้น

สติผล นั้นคือ การมีสติประกอบด้วยสติอันเป็นเครื่องรักษาตน ระลึกรู้ได้ถึงการที่ทำคำที่พูดแม่นยำได้ ทั้งนี้รวมถึง ในความรู้สึกรู้ ในจิต(สภาวะจิต) และในธรรม คือมองเห็นได้ถึงความเสมอกันในธรรมชาติ

สมาธิผล ได้แก่ ความที่จิตรวมเป็นอารมณ์เดียว และมีจิตอันแน่วแน่อยู่

ปัญญาผล นั้นคือ ปัญญาที่เจาะแทงลงไปเห็นความเกิดดับ หรือโมหะความหลงอวิชชา ความไม่รู้

เมื่อเจริญตามผล 5 จนชำนาญมีกำลังมากพอในตนแล้ว ตนจะเกิดความเป็นใหญ่เหนืออุปสรรคทั้งหมดอยู่ภายในตนเอง ที่เรียกชื่ออีกประการว่า อินทรีย์ 5

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร วัดบวรนิเวศวิหาร ได้ทรงแสดง ธรรมบรรยาย 11 เรื่อง ระหว่างกาลทรงผนวช เรื่อง ผล 5 ปีพุทธศักราช 2499 (2562, ออนไลน์) อีกว่า

ผล 5 ไม่โอกาสก่อนได้แสดงมาแล้ว ถึงสัมปัปชานอันบุคคลต้องอาศัยเพื่อเจริญสติปัญญา แต่สัมปัปชานนั้นจะเป็นไปได้และจะเจริญได้ต้องอาศัยอิทธิบาท 4 และอิทธิบาทนั้นจะเป็นไปได้ให้ถึงความสำเร็จต้องอาศัยอินทรีย์ 5 อันเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการใช้ผล 5 หรือกำลัง 5 ประการต่อสู้กับ

สิ่งที่เป็นอุปสรรคในวันนี้จะได้พูดถึงผล 5 ก่อน แล้วย้อนกลับขึ้นไปถึงอินทรีย์และอิทธิบาทตามลำดับ

ผลคือธรรมอันเป็นกำลังแยกออกได้เป็น 5 อากาโรคือ สัทธาความเชื่อ วิริยะความเพียร สติสมาธิ และปัญญา สัทธานั้นเป็นมูลสำคัญในการปฏิบัติธรรมเพราะการที่เราจะปฏิบัติธรรมของพระพุทธเจ้านั้น เราต้องเชื่อเสียก่อนว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้ดีตรัสรู้ชอบ คือตถาคตโพธิสัทธา เราต้องมีสัทธาว่าพระพุทธเจ้าบริสุทธิ์ เรียกว่าตถาคตสัทธาสัทธา และต้องเชื่อด้วยว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้นำของเรา เรียกว่าตถาคตเนตติสัทธา เมื่อมีพระพุทธเจ้าเป็นผู้นำ แล้วเราก็จะมั่นใจว่าเราสามารถปฏิบัติธรรมได้สำเร็จ นี่เป็นกำลังอย่างหนึ่ง วิริยะคือความเพียรหรือความบากบั่นนั้นเป็นกำลังในการปฏิบัติธรรมเพราะถ้าขาดความบากบั่นเสียแล้ว ความสำเร็จก็จะไม่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะป็นกิจการใด ๆ สติคือความระลึกรู้มีความระลึกรู้ได้ในสิ่งที่บำเพ็ญอยู่ เป็นเครื่องต่อสู้กับสติสัมโมสาคือความหลงสติ ส่วนสมาธินั้นได้แก่การตั้งจิตมั่นในการศึกษาพิจารณาธรรม ที่สำคัญที่สุดก็คืออริยสัจ และปัญญาคือความรู้จริงตามความเป็นจริงก็เป็นกำลังอีกประการหนึ่ง กำลังทั้ง 5 นี้ ต้องใช้ด้วยกันและประกอบกันทุกทาง แต่ที่เป็นอุปการะแก่กันมากก็คือ สัทธาและปัญญา เพราะสัทธาที่ขาดปัญญานั้นอาจเป็นความเชื่อที่เลื่อนลอยไม่แข็งแรง หรือเป็นเชื่อในสิ่งที่ผิดต่าง ๆ ก็ได้ สมาธิต้องประกอบด้วยวิริยะคือความเพียร มิฉะนั้นก็ไม่อาจต่อสู้กับจิตตวิกเขปะ คือความฟุ้งซ่านของจิตได้ ส่วนสตินั้นเป็นกำลังอันใหญ่ต้องมีอยู่ทั่วไปหรือพูดได้ว่าต้องใช้สติพร้อมกับการใช้กำลังทุกอย่าง

เมื่อได้ใช้กำลังเหล่านี้ต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ อันได้แก่สัทธิตะความไม่เชื่อ โภสัชชะ ความเกียจคร้าน สติสัมโมสา ความหลงสติ จิตตวิกเขปะ ความฟุ้งซ่านของจิต และหุปัญญาความรู้ผิดจนสำเร็จ กำจัดอุปสรรคทั้งปวงจนหมดสิ้นก็จะเหลือแต่ผลหรือกำลังนั้นเป็นใหญ่ในตน เลื่อนขึ้นเป็นอินทรีย์ เป็นประจำอยู่ในตน เปรียบเสมือนส่วนของร่างกายที่เราใช้ได้เป็นนิจไม่มีขาดตกบกพร่อง สัทธาที่เป็นอินทรีย์แล้วนั้นท่านเรียกว่าสัทธินทรีย์ วิริยะเรียกว่า วิริยอินทรีย์ สติเรียกว่าสติอินทรีย์ สมาธิเรียกว่าสมาธิอินทรีย์ และปัญญาเรียกว่าปัญญินทรีย์ ผู้ที่มีอินทรีย์ 5 คือผู้ปฏิบัติธรรมด้วยสัทธา วิริยะสติสมาธิและปัญญาอันแน่นอนเสมอไป ไม่มีอุปสรรคหรือไม่มีธรรมอันเป็นข้าศึกต่อธรรมเหล่านี้เข้ามารบกวน

ผู้มีอินทรีย์ 5 เป็นธรรมตาแห่งตนแล้วก็ย่อมจะถึงอิทธิบาท คือทางให้ถึงความสำเร็จอิทธิบาทมีอยู่ 4 ประการคือ ฉันทะความพอใจ วิริยะความกล้าหาญ จิตตะการมุ่งจิตด้วยกำลัง และวิมังสา การพิจารณาเลือกเฟ้นสอบสวนที่จะให้การปฏิบัติธรรมนั้นสำเร็จไปได้ด้วยดี ธรรมเหล่านี้เป็นเครื่องประกอบกัน จะยกเอาธรรมใดขึ้นนำหน้าหรือเป็นประธานก็ได้ ยกตัวอย่างเช่นการเขียนหนังสือเมื่อเราพอใจในการเขียนหนังสือ ฉันทะก็เกิด มีความบากบั่นไม่ย่อท้อในการเขียนก็เป็นฉันทะ มีกำลังใจทั้งหมดอยู่ในการเขียนก็เป็นจิตตะ และใช้ความพิจารณาเลือกเฟ้นเขียนแต่สิ่งที่ควรเขียน ตัดสิ่งที่ไม่ควรออก เว้นในสิ่งที่สำคัญตลอดจนใช้ถ้อยคำที่เหมาะสมก็เป็นวิมังสา

คำว่าอิทธิบาทนั้นตรงกับคำว่าฤทธิ์ มักมีใช้ควบกันไปว่าอิทธิฤทธิ์บ่อย ๆ เป็นที่น่าสังเกตว่าในศาสนาอื่นบางศาสนาอิทธิฤทธิ์คือความสำเร็จถึงอำนาจอันเกินธรรมดาตามมนุษย์ เช่นเหาะเหินเดินอากาศ ล่องหนหายตัว หรือดลบันดาลของที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ให้เป็นไปได้ต่าง ๆ แต่อิทธิบาทในศาสนาพุทธนั้นเป็นการเจริญอำนาจในตัวคนให้เต็มบริบูรณ์ตามที่ควรเป็นไปได้นั้น มิใช่สิ่งที่เหลือวิสัยเหลือเชื่อ และความเจริญในทางวิทยาศาสตร์ทุกวันนี้ ซึ่งบางอย่างก็เกินกว่าที่มนุษย์สมัยก่อนได้เคย

คาดคะเนไว้นั้น ก็จะเป็นไปด้วยอิทธิบาทซึ่งมนุษย์อาจทำให้เจริญในตนได้เท่านั้นเองหาใช้อิทธิฤทธิ์ เกินธรรมชาติแต่อย่างไรไม่

เมื่อบุคคลเจริญพละ 5 จนเป็นอินทรีย์ บุคคลก็จะถึงอิทธิบาท และอิทธิบาทนั้นเป็นทางแห่งความสำเร็จถึงสติปัญญา และสติปัญญานั้นเมื่อถึงพร้อมมูลแล้วก็จะเลื่อนขึ้นเป็น โพชฌงค์คือองค์ปัญญาเป็นเครื่องตรัสรู้

ความหมายพระโอวาทเรื่องพละ 5 ในข้อนี้ ว่าศรัทธาพละ ได้แก่ ความเชื่อในความตรัสรู้ดี ตรัสรู้ชอบของพระตถาคตเจ้าเรียกว่าตถาคตโพธิสัทธา เราต้องมีศรัทธาว่าพระพุทธเจ้าบริสุทธิ เรียกว่า ตถาคตสุทธิสัทธา และต้องเชื่อด้วยว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้นำของเรา เรียกว่าตถาคตเนตติสัทธา เมื่อมีพระพุทธเจ้าเป็นผู้นำ แล้วเราก็มั่นใจว่าจะมีความมั่นใจว่าเราสามารถปฏิบัติงาน หรือปฏิบัติธรรมได้สำเร็จ

วิริยะพละ ได้แก่ ความบากบั่นในการทำกิจ

สติพละ คือ ความมีสติอยู่ตลอดเป็นเครื่องต่อสู้กับสติสัมโมสาคือความหลงสติ

สมาธิพละ คือ ความมีสมาธิตั้งจิตมั่นในการศึกษาพิจารณาธรรม หรือพิจารณาจิตนั้น

ปัญญาพละ ได้แก่ ปัญญาคือความรู้จริง ตามความเป็นจริงทั้ง 5 นี้เมื่อบำเพ็ญกระทำมากแล้วก็จะเป็นที่นิสัยในตนเอง เรียกว่าเป็นอินทรีย์ 5 อินทรีย์ 5 นี้จะพัฒนาไปสู่อิทธิบาท 4 เครื่องเป็นเหตุให้สำเร็จต่อไป

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2564, หน้า 32) ได้ให้ความหมายไว้ว่า

1) ศรัทธาพละ คือความเชื่อ ความที่จิตใจพุ่งแล่นไปหาและคล้อยไปตาม เข้าคู่กับปัญญาพละ ความพิจารณาไตร่ตรองมองหาความจริงให้รู้เข้าใจเข้าถึงสภาวะ ถ้าศรัทธาแรงไป ก็โน้มไปในทางที่จะเชื่อง่าย ยอมรับง่าย เชื่อดังไป ตลอดจนงมงาย ถ้าเอาแต่ปัญญา ก็โน้มไปทางที่จะคิดมากสงสัยเกินเหตุ หรือด่วนปฏิเสธ ฟุ้งไปเรื่อย ไม่จับอะไรลงลึก ท่านจึงให้ปรับศรัทธากับปัญญาให้สม่ำเสมอสมดุลกัน

2) วิริยะพละ คือความเพียร มีใจสู้ มุ่งหน้าจะทำให้ก้าวหน้าเรื่อยไปเข้าคู่กับสมาธิพละ คือ ความสงบของจิตใจที่แน่วแน่อยู่ที่ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ถูกอารมณ์ต่าง ๆ รบกวน ถ้าวิริยะแรงไป ก็จะเครียด และฟุ้งซ่าน โน้มไปทางล้ำเลยเขต ถ้าเอาแต่สมาธิก็จะสงบสบาย ชวนให้ติดในความสุขจากความสงบนั้น ตลอดจนกลายเป็นเกียจคร้านเฉื่อยชาปลีกตัวออกหาความสบาย ปล่อยปละละเลยหรือไม่เพชฌิภาวะ ท่านจึงให้เสริมสร้างวิริยะและสมาธิอย่างสม่ำเสมอสมดุลกัน เพื่อจะได้ประดับประคองกันไป และเป็นเครื่องอุดหนุนกันให้ก้าวหน้าไปในการปฏิบัติ

3) สติพละ หมายความว่า เป็นตัวคุมตัวเตือน ต้องใช้ในทุกรณ เช่นเป็นเหมือนยามที่คอยบอกว่า เวลานี้ศรัทธาจะแรงไปแล้ว ปัญญาจะหย่อนไปแล้ว เวลานี้ควรเร่งวิริยะขึ้นมา เพราะทำท่าจะติดในสุขจากสมาธิเสียแล้ว

4) สมาธิพละ หมายความว่า ความมีใจตั้งมั่น คือจิตใจแน่วแน่อยู่กับสิ่งที่กำหนดเป็นหนึ่งเดียว อยู่กับกิจ อยู่กับเรื่องที่พิจารณา ไม่วอกแวก ฟุ้งซ่าน

5) ปัญญาพละ หมายความว่า ความรู้ความเข้าใจในความจริงของสิ่งทั้งหลายตรวจสอบว่าเรามีความเข้าใจในสิ่งที่ได้เรียนรู้ไหม เรารู้เข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริงมากเพียงใดเรามองเห็นเหตุปัจจัยและความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลายชัดเจนดี สามารถนำความรู้มาเชื่อมโยงใช้ในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์พัฒนาให้เป็นผลดีหรือไม่ อันนี้เป็นตัวแก่นแท้ที่ต้องการ เป็นตัวคุมทั้งหมด

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2565, หน้า 165) พละ คือธรรมที่เป็นกำลังภายในตน ซึ่งเป็นเครื่องต่อต้านอกุศลธรรมที่เป็นปรปักษ์ กล่าวคือ เมื่อใดธรรมที่เป็นกำลังภายในนี้เกิดขึ้นในใจ เมื่อนั้นอกุศลธรรมฝ่ายปรปักษ์จะไม่มี โอกาสเกิดขึ้นได้ เพราะธรรมที่เป็นกำลังนี้จะต้านทานไว้ ป้องกันไว้อย่างมั่นคง และแข็งแรง มิได้ หวั่นไหว มิให้ออกุศลธรรมที่เป็นปรปักษ์ครอบงำผู้ใดมีพละธรรมทั้ง 5 นี้ เป็นกำลังภายในตน ผู้นั้นย่อมจะมีกำลังใจเข้มแข็งไม่อ่อนแอ ไม่ยอมให้ความไม่ศรัทธา ความเกียจคร้าน ความประมาท ความฟุ้งซ่าน และความโง่ความหลงครอบงำย้ายจิตใจได้ผู้ประกอบหลักคุณธรรม 5 อย่างนี้ จะมี ความสามารถในการปฏิบัติธรรม การศึกษาเล่าเรียน และในการประกอบกิจการทุกกรณี

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) (2567, หน้า 165 อ้างถึงใน ชุดิพงษ์ ไตรโลกา, 2566, หน้า 11-14)

1) สัทธาพละ คือความเชื่อ กิริยาที่เชื่อ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ศรัทธาสัทธาอินทรีย์ว่าโดยสาระ คือ ผู้มีศรัทธาเชื่อในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า หมายถึง ความเชื่อ ความมั่นใจในพระปริชาญาณของพระพุทธเจ้า ในฐานะที่ทรงเป็นต้นแบบหรือผู้นำของมนุษย์ ที่ยืนยันถึงสมรรถวิสัยของมนุษย์ว่า มนุษย์สามารถหยั่งรู้สัจธรรม เข้าถึงความดีงามสูงสุดได้ด้วย สติปัญญา และความเพียรพยายามฝึกฝนพัฒนาตนเอง ศรัทธามีความหมายสามัญว่า "ความเชื่อที่มี เหตุผล มั่นใจในความดีของสิ่งที่นับถือหรือปฏิบัติ มีกิจหน้าที่น้อมใจตั้งหรือเด็ดเดี่ยว" ศรัทธาจะ พัฒนามีกำลังเป็นศรัทธาพละได้ ต้องไม่หวั่นไหวในความไม่ศรัทธา คือมีศรัทธาที่เป็นพลัง ด้านทานมิให้ความไม่เชื่อเกิดขึ้นได้ เพราะถ้าไม่เชื่อว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสรู้จริง ไม่เชื่อหรือลี้เล ว่าหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาสามารถพัฒนาจิตเพื่อความหลุดพ้นทุกขได้ที่สุดในที่สุด จิตใจก็จะ ขาดความเชื่อมั่นไม่มีพลัง เมื่อศรัทธาไม่มีพลัง การพัฒนาจิตก็เป็นไปไต่ยาก

2) วิริยะพละ คือ การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่นความ ขวน ขวาย ความพยายาม ความอดุสหาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่าง ไม่ ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะ วิริยอินทรีย์สัมมาวายามะ ได้แก่ ผู้ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้ออกุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่น มั่นคงไม่ทอดธุระในกุศลธรรม วิริยะมีความหมายสามัญว่า "ความเพียรพยายาม มีกำลังใจก้าวหน้าไม่ ท้อถอย มีหน้าที่ยกจิตไว้" ความเพียรจะพัฒนามีกำลังเป็นวิริยะพละได้ต้อง ไม่หวั่นไหวในความเกียจ คร้าน คือมีความเพียรที่เป็นพลังด้านทานมิให้ความเกียจคร้านเกิดขึ้นได้ โดยการปฏิบัติทำความเพียร ติดต่อกันทุกวันไม่หยุดหย่อน เมื่อทำได้มากความเพียรก็จะเกิดพลัง เพิ่มขึ้น

3) สติพละ คือ สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก กิริยาที่ระลึก ความทรงจำความ ไม่ เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สตินทรีย์ สัมมาสติ ได้แก่ ผู้มีสติ ประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่อง รักษา ตนอย่างยิ่ง ระลึกถึงสิ่งที่ทำคำที่พูดแม่นยำได้ สติมีความหมายสามัญว่า "ความระลึกได้กำกับใจไว้ กับกิจ บางทีให้ความหมายอย่างง่ายว่า การมีสติครองตัวที่ขวยดียิ่ง สามารถระลึกนึกหวนถึงกิจที่ทำคำ ที่พูดได้แม้ระยะเวลาจะล่วงผ่านมานานแล้ว หน้าที่ของสติ คือการดูแลหรือคอย กำกับจิต" สติจะ พัฒนามีกำลังเป็นสติพละได้ ต้องไม่หวั่นไหวในความประมาท" คือมีความระลึก ได้ที่เป็นพลังด้านทาน มิให้ความประมาทความเลือนลอยเกิดขึ้นได้ เพราะถ้าประมาทไม่พยายามให้ รู้ตัวอยู่เสมอในขณะที่

ทำ พุด คิด สติจะไม่เกิดเป็นสติพละ เมื่อไม่มีพลังก็ยากจะหยั่งรู้สภาวะธรรม หรือยากที่จะข่มกิเลส ฉะนั้น ต้องฝึกสติในทุกอิริยาบถอย่างถูกวิธี สติจึงจะเกิดพลังขึ้นมาได้

4) สมาธิพละ คือ ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่ายความ ไม่ ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธิในทริย สัมมาสมาธิ ได้แก่ ผู้ตจจากามและอกุศลธรรม ทั้งหลายแล้วบรรลุฌาน 4 สมาธิมีความหมายสามัญว่า ความมีใจตั้งมั่น แน่วแนในกิจในสิ่ง ที่กำหนด บางครั้งหมายถึงตัวฌาน 4 หรือให้ความหมายอย่างง่ายได้ว่า การทำภาวะปล่อยวางให้ เป็นอารมณ์ แล้วได้สมาธิ ได้สภาวะจิตเป็นอารมณ์เดียว หน้าที่ของสมาธิคือการทำให้จิตไม่ให้อาย สมาธิจะพัฒนามี กำลังเป็นสมาธิพละได้ต้อง ไม่หวั่นไหวในอุทธรณ์จจะ คือมีสมาธิที่เป็นพลัง ต้านทานมิให้ความฟุ้งซ่าน เกิดขึ้นได้ เป็นการฝึกจิตให้รวมตัวเข้าสู่อารมณ์เดียว จนจิตไม่มีอาการ ฟุ้งซ่าน มีอาการสงบแสดงว่า สมาธิมีพลังขึ้น)

5) ปัญญาพละ คือ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรมความ กำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่ รู้ ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความคิดค้น ความใคร่ครวญ เป็นเครื่องทำลายกิเลส เป็นเครื่อง นำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญาในทริย เปรียบเหมือนศัสตรา ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือ ปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฐิ ได้แก่ ผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นถึงความเกิดขึ้น และความเสื่อมสิ้นไปอัน เป็นอริยะ ชำแรกกิเลสอันจะให้ถึงความสิ้นทุกขโดยชอบ ปัญญา มีความหมายสามัญว่า ความรู้เข้าใจ ตามเป็นจริง รู้สิ่งที่ทำที่ปฏิบัติ หยั่งรู้หรือรู้เท่าทันสภาวะ หน้าที่ ของปัญญาคือการเห็นความจริง ๆ ปัญญาจะพัฒนามีกำลังเป็นปัญญาพละ ได้ต้องไม่หวั่นไหวใน อวิชา คือมีปัญญาเป็นกำลังต้านทานมิ ให้ความหลงและความไม่รู้เกิดขึ้นได้ ให้มีความรอบรู้ เข้าใจสภาพธรรมที่เราปฏิบัติอยู่ เช่น เมื่อมีสมาธิ ก็รู้ว่าอะไรทำให้เกิดสมาธิ อะไรเป็นตัวทำให้ สมาธิเสื่อม และอะไรเป็นตัวทำให้จิตฟุ้งซ่าน ท้อถอย ให้ ใช้ปัญญาพิจารณาเหตุปัจจัย ซึ่งเป็นปัญญา ในขั้นที่ทำให้จิตตั้งมั่นสงบเป็นสมาธิ เมื่อปัญญาพัฒนาไป โดยลำดับจนมีพลังเป็นปัญญาพละ สามารถรอบรู้ในกองแห่งสังขาร (นามและรูป) ว่าตกอยู่ในสภาพ ธรรมดา ที่มีความไม่เที่ยง เป็น ทุกข์ เพราะทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ และไม่ใช่อัตถวน เป็นเพียงสิ่ง สมมติเท่านั้น ไม่ใช่สิ่งที่ควรเข้า ไปยึดมั่นถือมั่น

พระราชินีโรจรังสีคัมภีร์ปัญญาวิศิษฏ์ (เทสก์ เทสรังสี) (2563, ออนไลน์) ให้ความหมายไว้ว่า

1) ศรัทธาพละ ความเชื่อ เชื่อแนในคุณงามความดีว่าทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ไม่มีใครคนอื่นรับ แทนได้ ตนทำตนต้องได้รับผลนั้นแน่นอน

2) วิริยะพละ เพียรพยายามอยู่ตลอดเวลา ในเมื่อมีศีลก็พยายามรักษาศีลไม่ให้ขาดที่แรกก็ รักษาได้เป็นครั้งคราวเพียรพยายามนานเข้าให้มันชินให้มันคุ้นเคยกับศีล มันก็เป็นศีลบริบูรณ์ขึ้นมาให้ คิดถึงเรื่องศีลของตน ว่าข้อไหนบกพร่อง ข้อไหนบริบูรณ์

3) สติพละ สติจดจ่อตั้งมั่นอยู่ในเรื่องนั้น ๆ มีศรัทธาวิริยะแล้วอาจที่จะหลงไปได้เชื่อในสิ่งที่ไม่ ถูกก็มี เพียรพยายามในสิ่งที่ผิดก็มี ถ้าหากสติไม่ควบคุมไว้ว่าสิ่งนั้นควรหรือไม่ควร สิ่งนั้นผิดหรือถูก ถูกต้องตามธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าหรือไม่

4) สมာธิพละ หมายความว่า เป็นหลักใหญ่ที่สุด ศรัทธา วิริยะ สติ มันต้องรวมมาเป็นสมาธิเสียก่อน ถ้าไม่รวมเป็นสมามันเตลิดเปิดเปิงไปใหญ่โต มันต้องรวมเข้ามาถึงใจ สิ่งทั้งหลายทั้งปวงในโลกนี้ ต้องมีที่รวมเป็นจุดเหมือนกัน

5) ปัญญาพละ ปัญญาพิจารณาเห็นสังขารร่างกายของตน เห็นอะไร เอากระจกมาส่องดูก็ได้ หน้าตาของเรานี่ละมันเห็นของแก่ของเฒ่าของขำรดทรุดโทรม เทียวแห่งอันนี้เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เห็นเท่านี้เห็นอยู่อย่างนั้นเสมอ

พระมหาประทีป ปทีโป ครูทสังข์ (2563) ให้ความหมายไว้ว่า คำว่า พละหมายถึง ธรรมอันเป็นกำลัง ซึ่งทำให้เกิดความเข้มแข็งมั่นคงดำรงอยู่ได้ ในสัมปยุตตธรรมทั้งหลาย อย่างไม่หวั่นไหว ธรรมที่เป็นปฏิปักษ์จะเข้าครอบงำไม่ได้ เป็นเครื่องเกื้อหนุนแก่อริยมรรค จัดอยู่ในกลุ่มโพธิปักขิยธรรมมี 5 ประการ คือ

- 1) สัทธาพละ กำลังคือศรัทธา
- 2) วิริยพละ กำลังคือวิริยะ
- 3) สติพละ กำลังคือสติ
- 4) สมာธิพละ กำลังคือสมาธิ
- 5) ปัญญาพละ กำลังคือปัญญา

องค์ธรรมเหล่านี้เป็นกำลังซึ่งทำให้เกิดความเข้มแข็งมั่นคงดำรงอยู่ในสัมปยุตตธรรมทั้งหลายอย่างไม่หวั่นไหว เป็นเครื่องเกื้อหนุนแก่อริยมรรคปฏิบัติ จัดอยู่ในจำพวกโพธิปักขิยธรรมธรรมที่เป็นเครื่องกระทำให้แจ้งพระนิพพาน

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับพละ 5 ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท สรุปได้ว่าขอบเขตและความหมายของหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง ที่สนับสนุนพละ 5 ซึ่งเรียกว่า "โพธิปักขิยธรรม" ได้แก่ ธรรมที่เกื้อกูลให้เกิดการรู้แจ้ง หรือธรรมที่สนับสนุนอริยมรรคมี 37 ประการ ได้แก่สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โขณงค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8

สรุปได้ว่า พละ 5 หมายถึงหลักธรรมที่เป็นกำลังในบำเพ็ญทำให้เกิดความเข้มแข็งมั่นคง ซึ่งธรรมที่ตรงข้ามแต่ละอย่างจะเข้าครอบงำไม่ได้ เรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า อินทรีย์ โดยความหมายว่า เป็นเจ้าการในการครอบงำเสีย ซึ่งธรรมที่ตรงข้ามแต่ละอย่าง คือ ความไร้ศรัทธา ความเกียจคร้าน ความประมาท ความฟุ้งซ่าน และความหลงงมงายตามลำดับ

3.2 ความสำคัญของพละ 5

ในประเด็นของความสำเร็จของพละ 5 นี้ ผู้วิจัยจะขอนำเสนอข้อความที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎกว่า

เมื่อเจริญพละ 5 ประการ ทำพละ 5 ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน กล่าวคือ 1) เจริญสัทธาพละอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ โน้มไปในวิเวก สักคะ 2) เจริญวิริยพละ 3) เจริญสติพละ 4) เจริญสมาธิพละ 5) เจริญปัญญาพละอันอาศัยวิเวกอาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธไปในวิเวกสักคะการสลละคืน” 4ด้วยเหตุนี้ พละ 5 เป็นหลักธรรมที่เป็นกำลังสำคัญในการบรรลุถึงพระนิพพาน ซึ่งเป็นพระประสงค์ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ต้องการโปรดเวไนยสัตว์ให้หลุดพ้นจากกองทุกข์หลุดพ้นจากภพชาติ ชรามรณะและเป็นจุดหมายสูงสุดที่พระพุทธศาสนา

อนึ่ง เมื่อเจริญผละทั้ง 5 แล้วย่อมเป็นไปเพื่อละอกุศลธรรมที่ไม่เกิด ไม่ให้เกิดขึ้นมาเพื่อให้กุศลธรรมเกิดขึ้น มีความเข้มแข็ง กล่าวคือ การเจริญสัทธาพละ มีศรัทธาเชื่อในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า วิริยพละ ปรารถนาความเพียร เพื่อละอกุศลธรรมและเพื่อให้กุศลธรรมเกิดขึ้นมีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย สติพละ มีสติประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณารักษาตน ระลึกได้ในขณะพูดและในขณะที่ทำ สมาธิพละ สงัดออกจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้วบรรลุปญญา 4 ปัญญาพละ มีปัญญาพิจารณาเห็นทั้งความเกิดดับ ข่าละกิเลสให้ถึงความพ้นทุกข์โดยชอบ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุพึงพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เราเจริญผละ 5 ได้แล้วหรือหนอ ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่รู้ อย่างนี้ว่า เรายังเจริญผละ 5 ไม่ได้ ภิกษุนั้นพึงพยายามเพื่อเจริญผละ 5 ถ้าภิกษุนั้นพิจารณาอยู่รู้ อย่างนี้ว่า เราเจริญผละ 5 ได้แล้ว ภิกษุนั้นพึงตามศึกษาในกุศลธรรมทั้งหลายทั้งกลางวันและกลางคืน อยู่ด้วยปีติและปราโมทย์นั้น (ม.อ. 14/447/502.)

พละ แปลว่า กำลัง โดยความหมายว่า เป็นกำลังให้เกิดความเข้มแข็งมั่นคง ทำให้ธรรมที่ตรงข้ามแต่ละอย่างจะเข้าครอบงำไม่ได้ ซึ่ง พละ 5 กับ อินทรีย์ 5 นั้นว่าโดยองค์ธรรมย่อยแล้วเหมือนกัน ต่างกันเพียงแค่อื่อ พละ คือ ธรรมอันเป็นกำลัง 5 อย่าง อินทรีย์ 5 ก็เรียก เพราะเป็นใหญ่ในกิจของตน” (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2567, หน้า 33) มีคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า ธรรม 5 ประการมีสัทธาเป็นต้น หากเป็นฝ่ายรุกครอบงำธรรมอันเป็นข้าศึก เรียกว่า “อินทรีย์ 5” หากเป็นฝ่ายตั้งรับมั่นคงไม่หวั่นไหวต่อธรรมอันเป็นข้าศึก เรียกว่า “พละ 5” ในปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค ท่านให้ความหมาย พละ ไว้ว่า “อนึ่ง ธรรมชื่อพละ เพราะอรรถคือไม่หวั่นไหว เหตุอกุศลมีอสังขยเป็นต้นไม่พึงครอบงำได้ ทั้ง 2 อย่างนั้นมีวิภาคเป็น 5 ด้วย (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2567, หน้า 33)

อำนาจธรรมมีศรัทธาเป็นอาทิ เหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า อินทรีย์ 5 พละ 5 (วิสุทธิ. 2/223) ในพระสูตรต้นตปิฎก ที่ขนิทาย สีสันธวรรค ท่านกล่าวลักษณะแห่ง พละ ไว้ว่า “สัทธาพละมีลักษณะอันใคร ๆ ให้หวั่นไหวไม่ได้ในความไม่เชื่อ วิริยพละมีลักษณะอันใคร ๆ ให้หวั่นไหว ไม่ได้ในความเกียจคร้าน สติพละมีลักษณะอันใคร ๆ ให้หวั่นไหวไม่ได้ในความมีสติพ้นเพื่อน สมาธิพละมีลักษณะอันใคร ๆ ให้หวั่นไหว ไม่ได้ ในความฟุ้งซ่าน ปัญญาพละมีลักษณะอันใคร ๆ ให้หวั่นไหวไม่ได้ในอวิชา” (ส.ม. 31/1099-1101/113.) เมื่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสถึง อินทรีย์ 5 ว่าภิกษุผู้เจริญทำ พละ 5 ให้มาก ย่อมเป็นผู้โน้มไป โน้มไป โอนไปสู่निพพาน

ดังพุทธพจน์ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พละ 5 ประการนี้ 5 ประการเป็นไฉน คือ สัทธา พละ 1 วิริยพละ 1 สติพละ 1 สมาธิพละ 1 ปัญญาพละ 1 ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พละ 5 ประการนี้แล.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรวาจัน หลังไปสู่ทิศปรวาจันบ่าไปสู่ทิศปรวาจัน แม่น้ำใด ภิกษุเจริญผละ 5 กระทำให้มากซึ่ง พละ 5 ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญผละ 5 กระทำให้มากซึ่ง พละ 5 อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไป สู่นิพพาน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธาพละ อันอาศัย วิเวก อาศัย วิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญวิริยพละ... สติพละ... สมาธิพละ... ปัญญาพละ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ

เจริญพละ 5 กระทำให้มากซึ่งพละ 5 อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จากพุทธพจน์ข้างต้นทำให้ทราบความสำคัญของพละ 5 ประการ พละ 5 นั้นว่าโดยองค์ธรรมย่อยแล้ว มีประการตั้ง อินทรีย์ 5 ทุกประการ ต่างกันเพียงแต่หน้าที่ เมื่อมีหน้าที่ครอบงำอกุศลธรรมก็เรียกว่า อินทรีย์ 5 เพราะเป็นใหญ่ในกิจของตน คือ การครอบงำอกุศลธรรม แต่เมื่อว่าโดยความเป็นกำลังแล้ว ก็เรียกว่า พละ 5 เพราะมีกำลังอันเกิดจากวิเวก ความสงัด เกิดจากวิราคะ ความคลายกำหนด เกิดจากนิโรธ คือความดับทุกข์ได้ในแต่ละขั้นแห่งการปฏิบัติ เกิดเป็นกำลังในการครอบงำอกุศลธรรม ยกตัวอย่างเช่น ปัญญาความรอบรู้ ปัญญานั้นเป็นตัวที่จะรู้แจ้งธรรมต่าง ๆ ในแต่ละขั้นแห่งการปฏิบัติ ปัญญา ที่ได้กำลังที่เกิดจากวิเวก ความสงัด เกิดจากวิราคะ ความคลายกำหนดเกิดจากนิโรธ คือความดับทุกข์ได้ นี้เรียกว่า ปัญญาพละ เมื่อปัญญามีกำลัง ก็เข้าครอบงำธรรมอัมอันเป็นปฏิปักษ์ กล่าวคือ สัมโมหะ ความหลงไม่รู้จริงในธรรมในแต่ละขั้นแห่งการปฏิบัติ บุคคลผู้เจริญพละ 5 อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ โนมไปใน การสละ ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน นี้คือความสำคัญแห่ง พละ 5

3.3 คุณลักษณะของพละ 5

คุณลักษณะของพละ 5 มีประเด็นที่ผู้วิจัยจะได้นำมาเสนอไว้ ดังนี้

3.3.1 ลักษณะพละ 5 ในการบำเพ็ญบารมี

พัฒน์ เพ็งผลา (2567, หน้า 75) ได้กล่าวไว้ว่า การบำเพ็ญปัญญาบารมีในภพชาติต่าง ๆ มากมายของพระโพธิสัตว์ เช่น ในชาติที่เป็นพระมหากษัตริย์ ส่งผลให้พระโพธิสัตว์มีปัญญาบารมีแก่กล้าขึ้นตามลำดับ และแก่กล้าถึงที่สุดในพระชาติสุดท้าย ทำให้ทรงบรรลุพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าได้ ดังที่ปรากฏในคัมภีร์อุปทานว่า พระอานนทเถระ ผู้เป็นมุนีชาวแคว้นวิเทหะ น้อมกายลงทูลถามพระตถาคต ผู้ประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวiharว่า ได้ทราบว่าเป็นพระสัพพัญญูพุทธเจ้ามีอยู่ พระสัพพัญญูพุทธเจ้าเหล่านั้นเป็นปราชญ์ ทรงอุบัติขึ้นเพราะเหตุอะไร ในลำดับนั้น พระสัพพัญญูผู้ประเสริฐ ผู้แสวงหาคูณอันยิ่งใหญ่ได้ตรัสกับพระอานนท์ผู้เจริญด้วยพระสุรเสียงที่ไพเราะว่า อีรชชนเหล่าใดได้สั่งสมกุศลสมภารไว้ในพระพุทเจ้าองค์ก่อน ๆ ยังไม่ได้ความหลุดพ้นจากกิเลสในศาสนาของพระชินเจ้าทั้งหลาย เพราะมุ่งต่อโพธิญาณนั้นแล

อีรชชนผู้มีปัญญาแก่กล้าดีจึงได้บรรลุความเป็นพระสัพพัญญูด้วยอหยาศัยที่เข้มแข็งและด้วยอำนาจแห่งปัญญา” (ขุ.อป. 32/1 - 3/1.)

อนึ่ง ตามหลักกฎแห่งกรรม ปัญญาที่คนเราสั่งสมไว้ในอดีตชาติสามารถส่งผลมาถึงปัจจุบันชาติ และปัญญาที่สั่งสมไว้ในปัจจุบันชาติก็สามารถส่งผลไปถึงชาติต่อ ๆ ไปได้ ทำให้เป็นผู้มีปัญญา มาก ดังพระพุทธพจน์ที่ปรากฏในจูฬกัมมวิภังคสูตรว่า

“มาณพ ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม เข้าไปหาสมณะหรือพรหมณ์แล้วสอบถามว่า “ท่านขอรับ อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ กรรมอะไรที่ข้าพเจ้าทำจึงเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน หรือว่ากรรมอะไรที่ข้าพเจ้าทำ จึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขตลอดกาลนาน เพราะกรรมนั้นที่เขาให้บริบูรณ์ดีดมั่นไว้อย่างนั้น หลังจากตายแล้ว เขาจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หลังจาก

ตายแล้วถ้าไม่ไปสุคติเกิดในโลกสวรรค์ กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใด ๆ เขาจะเป็นผู้มีปัญญามาก” (ม.อุ. 14/296/355.)

สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญาทั้ง 3 ประการ ที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญในชาติที่เป็นพระมหากษัตริย์ และในอดีตชาติมากมายนับไม่ถ้วนรวมเป็นระยะเวลาสี่สงฆ์กับอีกหนึ่งแสนมหากัป นับจากได้รับพยากรณ์จากพระที่ปึงกรพุทธเจ้า ก็เป็นไปตามพระพุทธรูปข้างต้น คือส่งผลถึงภพชาติต่อ ๆ มา ทำให้พระโพธิสัตว์เป็นผู้มีปัญญามาก และมากที่สุด ในพระชาติสุดท้าย ตามหลักกรรมนิยามคือกฎแห่งกรรม กรรมดีหรือกรรมชั่วที่คนเรากระทำ จะถูกเก็บสะสมไว้ในภวังคจิต คือจิตที่เป็นองค์แห่งภพหรือจิตใต้สำนึก ถ้าเป็นกรรมดีก็จะสั่งสมเป็นบุญบารมี แต่ถ้าเป็นกรรมชั่วก็จะสั่งสมเป็นอสังกิลเลส รอเวลาที่จะให้วิบากหรือผลของกรรม ซึ่งอาจจะให้ผลในชาติปัจจุบัน เป็นทิฏฐธรรม เวทนียกรรม ให้ผลในชาติหน้าเป็นอุปปัชชเวทนียกรรม ให้ผลในชาติต่อ ๆ ไปเป็นอุปปราปรเวทนียกรรม หรือเลิกแล้วกันไป เป็นโอหสิกรรม ให้ผลเป็นชนกกรรม นำไปเกิดในภพภูมิต่าง ๆ ให้ผลเป็นอุปถัมภกกรรมช่วยอุดหนุนกรรมอื่น ๆ ให้ผลเป็นอุปอุปปีหกรรม เข้าไปเบียดเบียนกรรมอื่น ๆ หรือให้ผลเป็นอุปฆาตกรรม เข้าไปตัดรอนกรรมอื่น ๆ (อง.ติก.อ. 2/43/116 - 130) การที่ปัญญาที่สั่งสมไว้ในอดีตชาติส่งผลมาถึงชาติปัจจุบัน จัดว่าเป็นอุปปัชชเวทนียกรรม กรรมที่ให้ผลในชาติหน้า หรืออุปปราปรเวทนียกรรม กรรมที่ให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป

ในพระมหากษัตริย์ได้กล่าวคุณลักษณะของพละ 5 เป็นการอนุเคราะห์ผู้อื่นเป็นลักษณะ มีการทำอุปการะแก่ผู้อื่นเป็นกิจ มีการแสวงหาสิ่งที่เป็นประโยชน์เป็นเครื่องปรากฏ หรือมีความเป็นพระพุทธรูปเจ้าเป็นเครื่องปรากฏ มีมหากรุณาเป็นพื้นฐาน หรือมีความเป็นผู้ฉลาดในอุบายแห่งกรุณาเป็นพื้นฐาน พระมหากษัตริย์ใช้ปัญญาช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ เพราะความพลัดพรากจากของรัก ทุกข์เพราะภัยคุกคามจากพระราชาและข้าศึกศัตรู ทุกข์เพราะความตาย ได้แก่ ช่วยตัดสินคดีความให้ชาวบ้าน ช่วยชาวบ้านยวมัธยมคามตะวันออกให้พ้นจากการปรับสินไหม เพราะการแก้ปัญหาของพระราชา ช่วยพระนางอุทุมพรเทวีให้รอดพ้นจากการถูกลงพระราชาอาชญา เพราะพระราชาทรงกริ้วที่พระนางหิวระเื่อให้ชายอื่น ช่วยราชบัณฑิตที่ตึงสี่ให้ไม่ถูกพระราชาเนรเทศออกจากเมือง ในการตอบปัญหาของพระราชาเรื่องแพะกับสุนัข ช่วยพระเจ้าวิเทหราชให้รอดพ้นจากการถูกข้าศึกศัตรูปลงพระชนม์ ช่วยพระราชาร้อยเอ็ดพระองค์ให้รอดพ้นจากการดื่มน้ำชยบานที่เจือด้วยยาพิษของพระเจ้าจุลณี และช่วยพวกทหารหาญของเมืองมิลินาเมืองปัญจาละและเมืองต่าง ๆ 101 เมืองให้ไม่ต้องรบกัน และปัญญาของพระมหากษัตริย์เป็นปัญญาบารมีที่นำไปสู่การตรัสรู้เป็นพระสัมมาพุทธรูปเจ้าในพระชาติสุดท้าย ปัญญาคุณภาพ ความฉลาดรอบรู้ ทำให้พระมหากษัตริย์มีความเชื่อมั่นในตนเอง พร้อมทั้งจะเผชิญกับปัญหาหรือสถานการณ์เลวร้ายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ไม่มีความหวาดหวั่นต่อสิ่งใดหรือผู้ใด ตรงกันข้ามกลับทำให้ผู้อื่นหวั่นเกรงท่าน ดังเช่นที่ปรากฏในมหากษัตริย์ชาตกว่า

ตี สุตวา ราชา “จุพนีพรหมตโต นุโข อาคโต ภเวยยาตี สีหปร วิวิตวา
โวลเคนโต ตสสาคมนภาวี ญตวา ภัตตลิตโต “นตถิ อมหากัม ชีวิต, เสวทานิ
สพเพ โน ชีวิตกุขย์ ปาเปสสตีตี เตหิ สหุธี สลลปนุโต นิสีหิ. มหาสโต ปน
ตสสาคตภาวี ญตวา ลีโห วิย อจหมกิต สกลนคเร อารกุขย์ ลีวิทิตวา...” (ขุ.ชา.อ. 9/312)

พระเจ้าวิเทหราชได้ทรงสดับคำของอาจารย์ทั้ง 4 ก็ทรงคิดว่า พระเจ้าจุลณีพรหมทัตจักเสด็จมาแล้วหรือหนอ จึงเปิดพระแกลทอดพระเนตร ก็ทรงทราบว่าจะเสด็จมา ทั้งกลัวทั้งตกพระหฤทัย ทรง

เห็นชัดว่า ชีวิตของเราไม่มีละพรั่งนี้พระเจ้าพรหมทัตจักยังพวกเราทั้งมวลให้สิ้นชีวิต ทรงเห็นฉะนี้ก็ประทับนั่งตรัสอยู่กับอาจารย์ทั้ง 4 ส่วนพระโพธิสัตว์รู้ว่า พระเจ้าจุลนีพรหมทัตเสด็จมาถึงแล้ว เป็นผู้ไม่ครั้นคร้ามครุราชสีห์ จัดการรักษาในพระนครทั้งสิ้นแล้ว

จุฬนีพรหมทัต... เกวณฺฏี อาห “อาจริย เอตตกานิ คหิตานิ คหิตามิ,
มิลิลาโย วิเทหราชูช คณหามาติ. “มหาราช มโหสถปณทิตสูส วสนนคเร รุชช
คณหิตู น สกุชิสสาม. โส ทิ เอวั ญาณสมปนโน เอวั อุบายกุสโลติ...” (ขุ.ชา.อ. 9/309)

พระเจ้าจุลนีพรหมทัต...ตรัสกะเกวณฺฏีโรหิตว่า นครทั้งหลายเท่านี้ เราได้ไว้แล้ว ๆ เราจักยึดราชสมบัติของพระเจ้าวิเทหราช ณ กรุงมิถิลา บุโรหิตทูลค้านว่า ข้าแต่พระมหาราชเจ้า พวกเราไม่ควรจะยึดราชสมบัติในนครที่มโหสถอยู่ เพราะวามโหสถนั้นเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยความรู้ และเป็นผู้ฉลาดในอุบายอย่างนี้ ๆ

ปัญญาพระมโหสถเป็นปัญญาพละ (กำลังคือปัญญา) เพราะทำให้ไม่หวั่นไหวเพราะความไม่รู้ เป็นเครื่องวินิจฉัยเรื่องที่ได้ฟัง เป็นเหตุให้เกิดสติขอสื่อเสียงเจริญ แม้เมื่อเกิดทุกข์ก็ประสบสุขได้ กำลังคือปัญญาเป็นสิ่งสำคัญในการคิด การพิจารณา การทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย ทำให้ได้คำตอบที่ต้องการ หรือทำให้เกิดจินตตามยปัญญา คือความรู้ที่เกิดจากการคิด การแก้ปัญหาหลาย ๆ เรื่องของพระมโหสถสำเร็จมาจากการใช้กำลังคือปัญญา ดังที่พระมโหสถกล่าวไว้ว่า

อปปเสโนปิ เจ มนุตี มหาเสนี อมนตินิ
ชินาติ ราชา ราชาโน อาทิจโจวทยนตมนติ.” (ขุ.ชา.อ. 9/384.)

ถ้าบุคคลมีความคิด แม้มีเสนาน้อย ย่อมชนะ .....

บุคคลผู้ไม่มีความคิดที่มีเสนามากได้ พระราชาพระองค์เดียว ย่อมชนะพระราชาทั้งหลายได้ ดูกดวงอาทิตย์อุทัยกำจัดความมืด ฉะนั้น.

ลักษณะของพละ 5 ในพระมโหสถเป็นกำลังปัญญา ทำให้พระเจ้าวิเทหราชได้อภิเษกกับพระราชธิดาของพระเจ้าจุลนี และช่วยให้รอดชีวิตเสด็จกลับถึงเมืองมิถิลาโดยปลอดภัย เป็นต้น ปัญญาพละดังกล่าวของพระมโหสถเป็นกำลังอย่างหนึ่งของผู้ปกครองบ้านเมือง

3.3.2 ลักษณะที่เป็นหลักธรรมเกี่ยวพัน

พละ 5 กับอินทรีย์ 5 เป็นหลักธรรมที่เหมือนกัน ต่อเนื่องกันกล่าวคือ ศรัทธาเป็นเหตุให้เกิดวิริยะ เพราะผู้มีศรัทธาในการปฏิบัติธรรม จึงเกิดความเพียรทางกายและใจได้ วิริยะก่อให้เกิดสติตามรู้เท่าทันสภาวธรรมปัจจุบัน สติที่ต่อเนื่องย่อมก่อให้เกิดสมาธิตั้งมั่นในอารมณ์กรรมฐาน และความตั้งมั่นย่อมเป็นเหตุเกิดของปัญญาที่ยังรู้สภาวธรรมตามความเป็นจริง อนึ่ง ปัญญาดังกล่าวย่อมเป็นเหตุให้เกิดศรัทธาที่มั่นคงในการปฏิบัติธรรมซึ่งก่อให้เกิดวิริยะมากขึ้นกว่าเดิม ดังนี้ เป็นต้น อินทรีย์ทั้ง 5 เกี่ยวเนื่องกันเป็นเหตุผลเหมือนลูกโซ่ดังพุทธพจน์ว่า (ส.ม. 19/520/199)

สารีบุตร อริยสาวกผู้มีศรัทธานั้นพยายามอย่างนี้ ครั้นพยายามแล้วระลึกอย่างนี้ ครั้นระลึกแล้วตั้งมั่นอย่างนี้ ครั้นตั้งมั่นแล้วรู้ชัดอย่างนี้ ครั้นรู้ชัดแล้วย่อมเชื่อมั่นอย่างนี้ว่า 'นี่แลคือธรรมที่เราได้ฟังมาก่อน บัดนี้เรากลุกต้องด้วยนามกายนั้นอยู่ และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา'...

การเจริญศรัทธา เจริญวิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา ควรเร่งทำให้มาก ไม่ควรปล่อยให้กาลเวลาผ่านไปด้วยความประมาท พระพุทธองค์สอนให้เจริญอินทรีย์ 5 เหมือนฝนตกทั่วท้องฟ้า น้ำฝนที่ตกทั่วท้องฟ้าย่อมก่อให้เกิดน้ำจำนวนมาก ทำให้เกิดผลชัดเจน อาจทำให้น้ำให้น้ำในมหาสมุทรท่วมทันได้ ไม่เหมือนน้ำที่ไหลจากแก้วที่ละหยด ๆ ที่ไม่อาจส่งผลใด ๆ ต้องใช้ระยะเวลา นานกว่าที่จะเต็มหม้อ ในกรณีเดียวกัน นักปฏิบัติควรอบรมอินทรีย์ให้เพิ่มพูนอย่างนี้ จึงจะประสบความสำเร็จในการปฏิบัติธรรม คือ การกำจัดกิเลสที่เป็นความโลภ ความโกรธ และความหลง สามารถบรรลุคุณธรรมพิเศษในพระพุทธศาสนาได้ ดังพระพุทธดำรัสว่า

อิธ ภิกขเว ภิกขุ สทอินทรีย์ ภาเวติ รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ
 โมหวินยปริโยสานํ วิจารณ์ทรีย์ ภาเวติ รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โม
 หวินยปริโยสานํ สตินทรีย์ ภาเวติ รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินย
 ปริโยสานํ สมาอินทรีย์ ภาเวติ รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริ
 โยสานํ ปัญญินทรีย์ ภาเวติ รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริ
 โยสานํ แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระศาสนานี้ ย่อมเจริญสทอินทรีย์ วิจารณ์ทรีย์ สตินท
 รีย์ สมาอินทรีย์ และปัญญินทรีย์ อันมีการข่มราคะเป็นที่สุด มีการข่มโทสะเป็นที่สุด มีการข่มโมหะ
 เป็นที่สุด” (ส.ม. 19/640/213.)

ในพระไตรปิฎก ได้อธิบายว่า

“พระตถาคตในโลกนี้ ย่อมทรงทราบอาสยะ อนุสัย จริต และอัธยาศัยของสัตว์ทั้งหลาย ย่อม
 ทรงทราบเหล่าสัตว์ที่มีรูปคือกิเลสเล็กน้อย มีรูปคือกิเลสมากมีอินทรีย์แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มีอาการดี มี
 อาการชั่ว แนะนำให้รู้ได้ง่ายและแนะนำให้รู้ได้ยาก ควรแก่การตรัสรู้และไม่ควรแก่การตรัสรู้ก็อาสยะ
 ของสัตว์ทั้งหลาย เป็นไหน”

“ความเห็นว่าเป็นโลกเที่ยงหรือความเห็นว่าเป็นโลกไม่เที่ยง ความเห็นว่าเป็นโลกมีที่สุดหรือความเห็นว่าเป็น
 โลกไม่มีที่สุด ความเห็นว่าเป็นชีพที่อื่นนั้น สรรีระที่อื่นนั้นหรือความเห็นว่าเป็นชีพเป็นอย่างอื่น สรรีระก็เป็น
 อย่างอื่น ความเห็นว่าเป็นสัตว์เบื้องต้นแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกหรือความเห็นว่าเป็นสัตว์เบื้องต้นแต่ตายแล้ว
 ย่อมไม่เกิดอีกความเห็นว่าเป็นสัตว์เบื้องต้นแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็มี ย่อมไม่เกิดอีกก็มีหรือความเห็น
 ว่าเป็นสัตว์เบื้องต้นแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้ สัตว์ทั้งหลายผู้อาศัยภวาทิภูฏ
 หรือวิภวาทิภูฏที่ตั้งกล่าวมานี้ก็มีหรือสัตว์ทั้งหลายไม่เข้าไปอาศัยส่วนสุดทั้ง 2 นี้ ได้อนุโลมิกขันติ ใน
 ธรรมทั้งหลายอันเป็นปัจจัยของกันและกันและอาศัยกันและกันเกิดขึ้นก็มีหรือญาณความรู้ตามความ
 เป็นจริงนี้เรียกว่า อาสยะของสัตว์ทั้งหลาย”

ก็อนุสัยของสัตว์ทั้งหลาย เป็นไหนอนุสัย 7 คือ กามราคานุสัย ปฏิฆานุสัย มานานุสัย ทิฏฐา
 นุสัย วิจิกิจฉานุสัย ภวราคานุสัย อวิชขานุสัย ราคานุสัยของสัตว์ทั้งหลาย ย่อมนอนเนื่องอยู่ในปิยรูป
 สาตรูปโลกปฏิฆานุสัยของสัตว์ทั้งหลาย ย่อมนอนเนื่องอยู่ในอัปปิยรูป อสาตรูปในโลกวิชชาตกไป
 แล้วในธรรมทั้ง 2 นี้ ด้วยอาการอย่างนี้ มานะ ทิฏฐิ และวิจิกิจฉาพึงเห็นว่าตั้งอยู่ในที่แห่งเดียวกันกับ
 อวิชขานั้น นี้เรียกว่า อนุสัยของสัตว์ทั้งหลาย จริตของสัตว์ทั้งหลายเป็นไหน

ปุญญาภิสังขาร อปุญญาภิสังขาร อนัญญาภิสังขาร อันเป็นกามาวจรภูมิหรือรูปาวจรภูมิ
 และอรูปาจรภูมิ นี้ชื่อว่า จริตของสัตว์ทั้งหลาย อัธยาศัยของสัตว์ทั้งหลาย เป็นไหน

สัตว์ทั้งหลายที่มีอหยาศัยทราวมก็มี สัตว์ทั้งหลายที่มีอหยาศัยประณีตก็มี สัตว์ทั้งหลายที่มีอหยาศัยทราวม ย่อมคบหาสมาคมเข้าใกล้กับสัตว์ทั้งหลายที่มีอหยาศัยทราวม สัตว์ทั้งหลายที่มีอหยาศัยประณีต ย่อมคบหาสมาคมเข้าใกล้กับสัตว์ทั้งหลายที่มีอหยาศัยประณีต แม้ในอดีตกาล สัตว์ทั้งหลายที่มีอหยาศัยทราวม ได้คบหาสมาคมเข้าใกล้กับสัตว์ทั้งหลายที่มีอหยาศัยทราวมมาแล้ว สัตว์ทั้งหลายที่มีอหยาศัยประณีตได้คบหาสมาคมเข้าใกล้กับสัตว์ทั้งหลายที่มีอหยาศัยประณีตมาแล้ว แม้ในอนาคตกาล สัตว์ทั้งหลายที่มีอหยาศัยทราวม จักคบหาสมาคมเข้าใกล้กับสัตว์ทั้งหลายที่มีอหยาศัยทราวม สัตว์ทั้งหลายที่มีอหยาศัยประณีต จักคบหาสมาคมเข้าใกล้กับสัตว์ทั้งหลายที่มีอหยาศัยประณีต นี้ชื่อว่า อหยาศัยของสัตว์ทั้งหลาย

สัตว์ทั้งหลายผู้ควรแก่การตรัสรู้เหล่านั้น เป็นโณสัตว์เหล่านั้นใดไม่ประกอบด้วยเครื่องกั้นทาง คือ กรรม ไม่ประกอบด้วยเครื่องกั้นทาง คือ กิเลสไม่ประกอบด้วยเครื่องกั้นทาง คือ วิชา มีศรัทธา มีฉันทะ มีปัญญา ควรที่จะหยั่งลงสู่สัมมัตตนิยามในกุศลธรรมทั้งหลายได้ สัตว์เหล่านั้นนั้น ชื่อว่า ผู้ควรแก่การตรัสรู้ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจิตรธรรม สัมมาทิฏฐิในความแก่กล้าและไม่แก่กล้าแห่งอินทรีย์ของสัตว์ทั้งหลายนั้น อันใด นี้ชื่อว่าญาณรู้ความแก่กล้าและไม่แก่กล้าแห่งอินทรีย์ของสัตว์เหล่านั้น ของบุคคลเหล่านั้นตามความเป็นจริงของพระตถาคต (อภิ.วิ. 35/844/462) ตามหลักทั่วไป ท่านให้ปรับอินทรีย์เสมอกันเป็นคู่ ๆ คือ ให้ศรัทธาสมหรือเสมอ กับ ปัญญาและให้สมาธิสมหรือเสมอ กับ วิริยะ

- ถ้าศรัทธากว่า ปัญญาอ่อน ก็อาจเลื่อมใสในสิ่งที่ไม่น่าเลื่อมใส ถ้าปัญญากว่า ศรัทธาอ่อนก็จะเอียงไปข้างอวดดี เป็นคนแก้ไขไม่ได้ เหมือนโรคเกิดจากยาเสียเอง

- ถ้าสมาธิกว่า วิริยะอ่อน โสขชะ คือ ความเกียจคร้านก็เข้าครองงำ เพราะสมาธิเข้าพวกได้กับโสขชะ แต่ถ้าวิริยะแรง สมาธิอ่อน ก็เกิดความฟุ้งซ่าน เป็นอุทธัจจะ เพราะวิริยะเข้าพวกกันได้กับอุทธัจจะเมื่ออินทรีย์ 2 คู่นี้เสมอกันดี การปฏิบัติธรรมก็เดินหน้า ได้ผลดี หลักนี้ท่านให้นำมาใช้กับการเจริญสมาธิด้วยอย่าง ไรก็ตาม ท่านว่า ถ้าเจริญแต่สมาธิอย่างเดียวล้วน คือบำเพ็ญสมณะ ถึงศรัทธาจะแรงกล้า ก็ได้ผลเกิดอุปมาสมาธิได้หรือสมาธิแก่กล้า ก็เหมาะแก่การเจริญสมาธิอยู่ดี ตรงข้ามกับการเจริญวิปัสสนา ถึงปัญญาจะแรงไป ก็ไม่เป็นไร เพราะกลับจะเกิดความรู้แจ้งดีด้วยซ้ำ นี่เป็นกรณีพิเศษแต่ถ้าปฏิบัติตามหลักทั่วไป คือให้อินทรีย์ 2 คู่เท่าเสมอกัน ก็ได้ผลดี เช่น ให้เกิดอุปมาสมาธิได้ อยู่แน่นอนส่วนสติเป็นช้อยกเว้น ท่านว่า ยิ่งสติมีกำลัง ก็ยิ่งดี มีแต่จะช่วยของค์ธรรมข้ออื่น ๆ ได้ดียิ่งขึ้น ช่วยรักษาจิตไม่ให้เกิดไป ทั้งข้างอุทธัจจะ และข้างโสขชะ การยกจิต ขมจิต ต้องอาศัยสติทั้งนั้น ทั้งนี้ท่านอ้างพุทธพจน์ว่า สติมีประโยชน์ ต้องใช้ในทุกที่ทุกกรณี และสติเป็นที่พึงที่อาศัยของใจ” (ส.ม. 14/96/92/89)

จะเห็นได้ว่า การทำอินทรีย์ทั้งหลายมีศรัทธาเป็นต้นให้เสมอกันชื่อว่าการปรับอินทรีย์ให้เสมอกัน ถ้าสัทอินทรีย์ของเธอแก่กล้า อินทรีย์อื่นอ่อนที่นั่น วิริยอินทรีย์ จะไม่อาจทำปัดคหกิจ (กิจคือการยกจิตไว้) สตินทรีย์จะไม่อาจทำอุปฐานกิจ (กิจคือการอุปการะจิต) สมาธิอินทรีย์จะไม่อาจทำอวิกเขปกิจ(กิจคือทำจิตไม่ให้ฟุ้งซ่าน) ปัญญาอินทรีย์จะไม่อาจทำทสสนกิจ (กิจคือการเห็นตามเป็นจริง) เพราะฉะนั้นสัทอินทรีย์อันกล้านั้น ต้องทำให้ลดลงเสียด้วยพิจารณาสภาวะแห่งธรรม ด้วยไม่ทำไว้ในใจ เหมือนเมื่อมนสิการสัทอินทรีย์ที่มีกำลังนั้น ก็ในข้อมีเรื่องพระวัคกเถระ” (ขุ.ธ.อ. 7/234-235) เป็นตัวอย่างต่อไปนี้มีเรื่องเล่าว่าท่านวัคกเถระ เป็นผู้บัญญัติการอันได้สะสมไว้ในสัทธาธิมุต คือ

ความเป็นผู้มีศีลธำรงกล้า ไม่อ้อมด้วยการเห็นพระสรีระสมบัติจึงบรรพชาในสำนักพระศาสดา ด้วยเข้าใจว่า เราจักได้เห็นพระตถาคตเจ้าเป็นนิยตกาลด้วยอุบายนี้ ดังนี้แล้วก็ยืนอยู่ในที่อันตนยืนอยู่แล้วสามารถเพื่อจะแลเห็นพระทศพลได้ละกิจวัตรทั้งหลายมีการสาธยายและมนสิการใน พระกัมมัฏฐาน เป็นต้น เทียมมองดูพระศาสดาอยู่พระศาสดา ทรงรอความแก่กล้าแห่งญาณของท่านอยู่ จึงไม่ตรัสอะไร (ต่อ) ทรงทราบว่บัดนี้ ญาณของเธอถึงความแก่กล้าแล้ว จึงตรัสโอวาทว่า วัคคิ ประโยชน์อะไรของเธอ ด้วยการเฝ้าดูกายเฝ้าวัคคิ คนใดแล เห็นธรรม คนนั้น (ชื่อว่า) เห็นเรา (ผู้ตถาคต), คนใดเห็นเรา (ผู้ตถาคต) คนนั้น (ชื่อว่า) เห็นธรรม พระวัคคินั้น แม้อันพระศาสดาสอนแล้วอย่างนั้น ก็ไม่อาจเพื่อละการดูพระศาสดาไปในที่อื่นได้เลย ครั้งนั้น พระศาสดา ทรงดำริว่า ภิกษุนี้ ไม่ได้ความสังเวชแล้ว จักไม่ได้ตรัสรู้ เมื่อวัสสุปนายิกสมัยใกล้เข้ามาแล้ว จึงเสด็จไปสู่กรุงราชคฤห์ ในวันเข้าพรรษา ทรงขับไล่ท่านด้วยพระดำรัสว่าวัคคิ เธอจงหลีกไป ท่านคิดว่า พระศาสดาไม่ทรงรับสั่งกะเรา ไม่อาจเพื่อดำรงอยู่ ณ ที่ตรงพระพักตร์ของพระศาสดาได้ตลอดไตรมาส จึงคิดว่า ประโยชน์อะไรของเราด้วยชีวิตเราจักให้ตนตกจากภูเขาเสีย ดังนี้แล้ว จึงขึ้นภูเขาศิขณภูฏ พระศาสดาทรงทราบความเมื่อยล้าของท่านแล้ว ทรงดำริว่า ภิกษุนี้ เมื่อไม่ได้ความปลอบโยนจากสำนักของเรา พึงยังอุปนิสัยแห่งมรรคและผลทั้งหลายให้ฉิบหาย จึงทรงเปล่งพระรศมีไปแล้ว เพื่อจะทรงแสดงพระองค์ (ให้ปรากฏ) ลำดับนั้นจำเดิมแต่เวลาท่านเห็นพระศาสดาแล้ว ความเศร้าโศกแค้นมากถึงเพียงนั้น หายไปแล้ว พระศาสดาเป็นประดุจว่ายังสระที่แห้งให้เต็มด้วยน้ำ เพื่อทรงยังปิติและปราโมทย์อันมีกำลังให้เกิดแก่พระเถระ จึงตรัสพระคาถานี้ว่า” (ส.ม. 19/232-234/101-102) “ภิกษุผู้มากด้วยปราโมทย์ เลื่อมใสแล้วในพระพุทธานุสสา พึงบรรลุสันตบพ เป็นที่เข้าไปสงบ สังขารเป็นสุข”

แต่ถ้าวิริยีนทรีย์กล้า ที่นั้น สัทธินทรีย์ก็จะไม่อาจทำอิโมกขกิจได้ (กิจคือการน้อมใจเชื่อ) อินทรีย์นอกนี้ ก็จะไม่อาจทำกิจนอกนี้ แต่ละข้อได้เพราะฉะนั้น วิริยีนทรีย์อันกล้านี้ ต้องทำให้ลดลงหรือทำวิริยะกับสมาธิให้สมดุลกัน ถ้าความเพียรมากกว่าสมาธิย่อมส่งผลให้ฟุ้งซ่าน แต่ถ้าสมาธิมากกว่าความเพียร ย่อมส่งผลให้เกิดความง่วงเหงาหาวนอน เพราะถ้าวิริยีนทรีย์มีกำลังมาก สัทธินทรีย์ก็จะไม่สามารถทำหน้าที่คือการตัดสินใจอารมณ์ได้ อินทรีย์อื่นนอกจากนี้ก็จะไม่สามารถหน้าที่ที่ต่างกันนอกนี้ได้ ฉะนั้น ต้องลดวิริยีนทรีย์ลงด้วยการเจริญสมาธิ (วิสุทธิ. 1/141)

ในสมัยพุทธกาล บุตรของเศรษฐีในแคว้นจัมปา ชื่อว่า โสณโกหิวิสะ มีความเลื่อมใสในพระพุทธานุสสา จึงออกบวชและพำนักอยู่ที่ป่าสีตวัน ท่านปฏิบัติธรรมด้วยการเดินจงกรมอย่างไม่ย่อท้อจนความเพียรมากเกินไป เนื่องด้วยเป็นผู้ที่ได้รับการเลี้ยงดูเป็นอย่างดี ทำให้ฝ่าเท้าละเอียดอ่อนและมีขนงอกที่ฝ่าเท้า ครั้นมาเดินจงกรมด้วยเท้าเปล่าเช่นนี้ทำให้ฝ่าเท้าปริแตก เมื่อท่านได้เดินจงกรมจนกระทั่งฝ่าเท้าแตกเดินไม่ได้ ก็คุกเข่าเดินจนกระทั่งหัวเข่าแตกทั้งสองข้าง เลือดที่ไหลออกจากหัวเข่าไหลท่วมสถานที่เดินจงกรมเหมือนที่ข่าวัว ในขณะที่ท่านเกิดความท้อถอยคิดว่า เราบำเพ็ญเพียรถึงขนาดนี้แล้วยังไม่ได้บรรลุธรรม คงจะเป็นปทปรมะที่บรรลุธรรมไม่ได้ในชาตินี้ อย่างไรก็ตาม เรามีสมบัติในตระกูลมาก เราควรลาสิกขาไปบริโภคสมบัติในตระกูล และสามารถบำเพ็ญบุญตามโอกาส พระพุทธเจ้าทรงทราบวาระจิตของท่าน ทรงอันตรธานไปจากภูเขาศิขณภูฏที่ประทับอยู่แล้วมาปรากฏพระองค์ขึ้นที่ป่าสีตวัน ทรงพบกับท่านแล้วตรัสถามว่า “เธอคิดเช่นนี้จริงหรือ” ท่านทูลตอบว่า “จริงพระพุทธเจ้าข้า” พระพุทธองค์ตรัสว่า “เธอชำนานูในการตีตพินมิใช่หรือ ลองคิดว่าถ้าสายพินที่ตีตตึงเกินไป จะมีเสียงที่ไพเราะหรือไม่” ท่านทูลตอบว่า “หาไม่ได้พระพุทธเจ้าข้า เสียงจะไม่ไพเราะถ้า

สายพินดิ่งเกินไป” พระพุทธองค์ตรัสถามอีกว่า “ถ้าสายพินดิ่งเกินไป เสียงพินจะไพเราะหรือไม่” ท่านก็ทูลตอบว่า “หาไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า เสียงจะไม่ไพเราะเช่นเดียวกัน” พระพุทธองค์จึงตรัสสอนว่า “การปฏิบัติธรรมก็เช่นเดียวกัน โดยวิริยะกับสมาธิต้องสมดุลกัน วิริยะที่มากเกินไปย่อมทำให้ใจฟุ้งซ่าน เหมือนในขณะนี้ท่านกำลังฟังขานจนกระทั่งคิดจะลาสิกขาออกจากพระพุทธศาสนา ไม่อยากปฏิบัติธรรมต่อไป ถ้ามีความเพียรน้อยเกินไปจะทำให้เกียจคร้านโง่งมงายนั้น วิริยะจะต้องมีความพอดีสมดุลกับสมาธิ” ควรปรับวิริยะกับสมาธิเหมือนปรับสายพินหลังจากท่านโสนโกฬิวิสะได้รับคำแนะนำจากพระพุทธองค์แล้ว ก็พยายามปรับอินทรีย์ทั้ง 2 ให้สม่ำเสมอ ต่อมาได้บรรลุอรหัตตผลเป็นพระอรหันต์รูปหนึ่งในพระพุทธศาสนาสมดังปรารถนา เพราะปรับวิริยะกับสมาธิและศรัทธากับปัญญาให้สมดุลกันความที่เมื่อความกล้าแห่งอินทรีย์อันหนึ่งมีอยู่ อินทรีย์นอกนี้ จะไม่สามารถในกิจของตน ๆ ได้ โดยเฉพาะในอินทรีย์ 5 นี้ ท่านพระพุทธโฆสเถระกล่าวไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค กล่าวว่ “วิเสสโตปนตล สหธาปญญญานํ สมာธิวิริยานญจ สมตํ ปัสสนุติ ความว่า อนึ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงสรรเสริญความสมดุลแห่งศรัทธากับปัญญาและความสมดุลแห่งสมาธิกับวิริยะเป็นพิเศษในเรื่องนี้” (วิสุทธิ. 1/140)

ศรัทธาความเชื่อและปัญญาความเข้าใจทั้งสองอย่างต้องสมดุลกัน ถ้ามีความเชื่อแต่ไม่มีความเข้าใจสิ่งของตนเองเชื่ออย่างถูกต้อง คือ ไม่เข้าใจในเหตุและผลว่าสิ่งนี้ควรเชื่อหรือไม่ ก็จะกลายเป็นคนงมงาย เชื่อทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้รับฟังมา บุคคลที่มีปัญญาอันเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างมากโดยปราศจากศรัทธา ก็มักเป็นคนที่ตริตรองมากเกินไป ส่งผลให้ไม่เชื่อถือสิ่งใด เพราะฉะนั้น ศรัทธากับปัญญาจึงต้องควบคู่สมดุลกัน เพราะถ้าสัทธินทรีย์มีกำลังมาก อินทรีย์ 4 นอกนั้นก็กำลังน้อย ฉะนั้นวิริยอินทรีย์ย่อมไม่สามารถทำหน้าที่คือการระครอง สตินทรีย์ก็ไม่สามารถทำหน้าที่คือการปรากฏอินทรีย์คือสมาธิย่อมไม่สามารถเพื่อทำหน้าที่คือความไม่ฟุ้งซ่าน อินทรีย์คือปัญญาย่อมไม่สามารถทำหน้าที่คือการเห็นแจ้ง เพราะฉะนั้นต้องลดสัทธินทรีย์ลงด้วยการพิจารณาถึงสภาวะธรรม บัณฑิตทั้งหลายสรรเสริญความเสมอกันแห่งสัทธา กับปัญญาและสมาธิกับวิริยะ เพราะคนมีสัทธาแก่กล้าแต่ปัญญาอ่อน จะเป็นคนเชื่อง่าย เลื่อมใสในสิ่งอันไม่เป็นวัตถุ ส่วนคนมีปัญญากกล้า แต่สัทธาอ่อนจะตกไปข้างอวดดีจะเป็นคนแก้ไขไม่ได้ เหมือนโรคร้ายเกิดแต่ยา รักษาไม่ได้ฉะนั้น จึงพล่านไปด้วยคิดว่าจิตเป็นกุศลเท่านั้นก็พอ ดังนี้แล้ว ไม่ทำบุญมีทานเป็นต้น ย่อมเกิดในนรก ต่อธรรมทั้ง 2 เสมอกันบุคคลจึงจะเลื่อมใสในวัตถุแท้ โภสัชชะย่อมครอบงำคนมีสมาธิกล้าแต่วิริยะอ่อนเพราะสมาธิเป็นฝ่ายโภสัชชะอุทัจจะย่อมครอบงำคนมีวิริยะกล้า แต่สมาธิอ่อน เพราะวิริยะเป็นฝ่ายอุทัจจะแต่สมาธิที่มีวิริยะประกอบเข้าด้วยกันแล้ว จะไม่ตกไปในโภสัชชะ วิริยะที่มีสมาธิประกอบพร้อมกันแล้วจะไม่ตกไปในอุทัจจะเพราะฉะนั้น อินทรีย์ทั้ง 2 นั้น ต้องทำให้เสมอกัน ด้วยว่าอุปนาจะมีได้ ก็เพราะความเสมอกันแห่งอินทรีย์ทั้ง 2 อีกอย่างหนึ่ง สัทธาแม้มีกำลังก็ควรสำหรับสมาธิกัมมิกะ (ผู้บำเพ็ญสมถกัมมฐาน) เมื่อสัทธามีกำลังอย่างนี้ เชื่อดิ่งลงไปจักบรรลุอุปนาได้ ในสมาธิและปัญญา เอกัคคตา (สมาธิ) มีกำลังก็ควร สำหรับสมาธิกัมมิกะ ด้วยว่าเมื่อเอกัคคตามีกำลังอย่างนั้นจะบรรลุอุปนาได้ ปัญญามีกำลังย่อมควรสำหรับวิปัสสนากัมมิกะ (ผู้บำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน) ด้วยว่าเมื่อปัญญามีกำลังอย่างนั้น ย่อมจะบรรลุลักษณะปฏิเวธ (เห็นแจ้งไตรลักษณ์) ได้แต่แม้เพราะสมาธิและปัญญาทั้งเสมอกัน อุปนาก็จะมีได้ส่วนสติ มีกำลังในที่ที่ฟุ้ง จึงจะควร เพราะสติรักษาจิตไว้แต่ความตกไปในอุทัจจะเพราะอำนาจแห่งสัทธา วิริยะ และปัญญาอันเป็นฝ่ายอุทัจจะ และรักษาจิตไว้แต่ความตกไป

ในโกสัชชะ เพราะสมาธิเป็นฝ่ายโกสัชชะ เพราะฉะนั้น สตินั้นจึงจำปรารถนาในที่ทั้งปวงดุจเกลือสะอาด เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาในกับข้าวทั้งปวง และดุจสรรพกัมมิกอำมาตย์(ผู้รอบรู้ในกิจการงานทั้งปวง) เป็นผู้พึงปรารถนาในสรรพราชกิจจะนั้น เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า ก็แลสติ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่าเป็นคุณสมบัติจำปรารถนาในที่ทั้งปวง เพราะจิตมีสติเป็นที่พึ่งอาศัย และสติมีการรักษาเอาไว้เป็นเครื่องปรากฏ การยกและข่มจิตเว้นสติเสีย หามิได้ไม่” (ส.ม. 19/234/102) ในการปฏิบัติธรรม สติที่มีกำลังน้อยไม่ต่อเนื่องเพราะขาดความเพียร ไม่จัดเป็นอินทรีย์และพละในโพธิปักขิยธรรม จึงไม่เป็นองค์แห่งการรู้แจ้ง การมีสติอย่างเดียวโดยไม่มีความเพียร จึงไม่เป็นองค์แห่งการรู้แจ้ง การมีสติอย่างเดียวโดยไม่มีความเพียรเหมือนการรับประทานแต่เกลือโดยไม่มีอาหารอื่น เพราะสติเหมือนกับเกลือที่ปรุงรสความเพียรและสมาธิเหมือนอาหาร” (ส.ม.อ. 3/240) ฉะนั้น ผู้เจริญสติอย่างเดียวโดยปราศจากความเพียรในการเดินจงกรม นั่งกรรมฐาน และทำอิริยาบถย่อย จะไม่อาจประสบความสำเร็จในการปฏิบัติได้ ดังพระพุทธดำรัสว่า “น หิ สติถมารพณ น จาปี อปปถามสาณิพพาน์ อธิคนตพพิ สพพคนถปโปจจัน ความว่า พระนิพพานที่ปลดปล่อยเครื่องร้อยรัดทุกอย่างนี้ จะบรรลุด้วยความเพียรที่ย่อหย่อน ด้วยความบากบั่นเพียงเล็กน้อย หาได้ไม่” (ส.นิ. 16/238/263)

ในโพธิปักขิยธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งการตรัสรู้ จะพบว่า ในหลักธรรมแต่ละหมวดจะประกอบด้วยพละ 5 เกือบทุกหมวด ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นได้ดังต่อไปนี้

1) สติปฏิฐาน 4 ความหมายของ “สติปฏิฐาน” คำว่า สติปฏิฐาน มาจาก สติ คือ การระลึกถึง ปฏิฐาน คือ เข้าไปตั้งไว้ สติปฏิฐาน หมายถึง การระลึกถึงที่เข้าไปตั้งไว้ในกองรูป เวทนา จิต และสภาวะธรรม อีกนัยหนึ่ง หมายถึง การระลึกถึงอย่างมั่นคงในกองรูป เวทนา จิต และสภาวะธรรม คำว่า สติปฏิฐาน มีความหมาย 3 ประการ คือ

(1) ที่ตั้งของสติ หมายถึง อารมณ์ของสติ 4 ประเภท อันได้แก่ กองรูป เวทนา จิต และสภาวะธรรม ตามนัยนี้ ปฏิฐาน แปลว่า “ที่ตั้ง” ลง ยุ ปัจจยในอธิกรณสาธนะ มีรูปวิเคราะห์ว่า ปติปฏิฐานติ เอตถาติ ปฏิฐาน, สติยา ปฏิฐาน สติปฏิฐาน (สติปฏิฐาน คือ ที่ตั้งของสติ)

(2) สภาวะที่พึงตั้งไว้ด้วยสติ หมายถึง การล่งความยินดียินร้าย ตามนัยนี้ ปฏิฐาน แปลว่า “สภาวะที่พึงตั้งไว้” ลง ยุ ปัจจยในกรรมสาธนะมีรูปวิเคราะห์ ว่า ปฏิฐานเปตพพนติ ปฏิฐาน, สติยา ปฏิฐาน สติปฏิฐาน (สติปฏิฐาน คือสภาวะที่พึงตั้งไว้ด้วยสติ)

(3) สติที่เข้าที่ตั้งไว้หรือ สติที่ตั้งไว้มั่น ตามนัยนี้ ปฏิฐาน แปลว่า “เข้าไปตั้งไว้” หรือตั้งไว้มั่น ลงยุ ปัจจยในกัตตสาธนะ มีรูปวิเคราะห์ ว่า ปฏิฐานติติ ปฏิฐาน, สติเยว ปฏิฐาน สติปฏิฐาน (สติปฏิฐาน คือ สติที่เข้าไปตั้งไว้หรือ สติที่ตั้งไว้มั่น) อุปสรรค คือ ป ตามนัยนี้ใช้ในความหมาย ว่า “เข้าไป, แล่นไป” หรือ “ยิง, มั่นคง”

ในที่นี้ใช้ความหมายที่ 3 ดังปรากฏในอรรถกถา และฎีกาของมหาสติปฏิฐานสูตรสติปฏิฐาน 4 ใน สติปฏิฐานวิภังค์ ปัญหาปุจฉกะ (อภ.วิ 35/386/324) กล่าวไว้ว่า สติปฏิฐาน 4 ได้แก่

(1) พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกได้

(2) พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกได้

(3) พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและ โทมนัสในโลกได้

(4) พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและ โทมนัสในโลกได้” (พระโสภณมหาเถระ (มหาสีลยาตอ), 2566, หน้า 24)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ความเพียร (อาตปปี) สัมปชัญญะ (สมุปชานา) 18 และสติ (สติมา) เป็นองค์ธรรม ที่มีความสำคัญในหลักสติปัฏฐาน 4 เป็นอย่างมาก และที่สำคัญเมื่อก้าวถึงกาย เวทนา จิตและธรรมใน ครั้งใด ก็ต้องมีความเพียรเข้าไปประกอบด้วยทุกครั้งไป

2) สัมมปธาน 4 เป็นองค์ธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดญาณ เป็นเรื่องของความเพียร 4 หรือ สัมมาวายามะ ได้แก่ความพยายามในทางที่ชอบ ซึ่งเป็นการปฏิบัติในชั้นของจิตใจ คือในส่วนของจิต ตติกา ในข้อธรรมนี้ได้แสดงไว้เป็น 4 อย่าง คือ

(1) สัจจปธาน ได้แก่เพียรระวังไม่ให้เกิดขึ้นภายในจิตใจ ในชั้นของการปฏิบัติ นั้น ทรงสอนให้ปลุกฝังความพอใจในการที่จะสำรวมระวัง เพื่อไม่ให้บาปเกิดขึ้นภายในจิต อันได้แก่การ สำรวมอินทรีย์ทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เวลาเห็นรูปฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรสถูกต้อง โภภุชัพพะ รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ ไม่มีความยินดียินร้ายเกิดขึ้นครอบงำจิตได้ แต่การปฏิบัติเช่นนี้จะต้ององอาศัย ความพยายาม ปรารภความเพียร คือมีการกระทำที่ติดต่อสืบเนื่องกันไป สามารถสาวจได้มากน้อยแค่ ไหนเพียงใด ก็ประครองจิตไว้ คือรักษาคุณภาพจิตไว้ในฐานะนั้น ๆ แล้วก็พยายามสำรวมระวังต่อไป

(2) ปหานปธาน เพียรพยายามที่ละบาป ละอกุศล ซึ่งมีอยู่แล้วภายในจิตใจ โดยอาศัย การพิจารณาเห็นโทษของบาป ของอกุศลที่มีอยู่ภายในจิตแห่งตนแล้ว ปลุกฝังความพอใจในอันที่จะ ละบาปอกุศลเหล่านั้นไปจากจิต และใช้ความพยายาม ปรารภความเพียรมีการกระทำติดต่อสามารถ ละบาปอกุศลได้ จะมากหรือน้อยก็ตาม ก็พยายามรักษาคุณภาพจิตเอาไว้ในจุดนั้น อย่างที่พระพุทธ องค์สอนไว้ว่า “ให้รักษาความดีไว้ เหมือนเกลือรักษาความเค็มฉะนั้น”

(3) ภาวนापธาน เพียรพยายามที่จะกระทำให้กุศลเกิด ได้แก่ความดีทั้งหลายที่ยังไม่เกิด ให้เกิดขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องกลัวว่า กุศลความดีเหล่านั้นจะมากหรือน้อยก็ตาม ให้ปลุกฝังความพอใจในการที่ จะเสริมสร้างกุศลคุณงามความดีให้บังเกิดขึ้น แล้วใช้ความพยายามในการสร้างกุศลโดยมีความเพียรที่ ติดต่อกันไป ไม่ทำ ๆ หยุด ๆ เมื่อสามารถทำความดีได้มากน้อยแค่ไหนเพียงใดก็ตาม ก็พยายาม รักษาคุณภาพจิตไว้สม่ำเสมอ

(4) อนุรักขนาปธาน การพยายามรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมไป ในขั้นนี้ก็มิใช่ เช่นเดียวกัน คือต้องปลุกฝังความพอใจ ให้กุศลความดีมีอยู่ เป็นอยู่ภายในจิต และใช้ความพยายามที่ จะรักษาไว้ โดยมีการกระทำสืบต่อกันไป และเมื่อปฏิบัติได้ถูกต้องสมบูรณ์เช่นนี้แล้วปริมาณของบาป อกุศลที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิด ที่เกิดแล้วก็จะถูกลดลงไปตามลำดับ ปริมาณของกุศลที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้นเมื่อ เกิดขึ้นแล้วก็จะดำรงอยู่ตลอดไปดังที่มีคากล่าวไว้ว่า ลักษณะเหล่านี้เปรียบเหมือนกับน้ำในสระที่ขุ่น เมื่อเราพยายามป้องกันน้ำที่ขุ่นขึ้นไม่ให้เข้ามาแล้วก็เอาส่วนที่ขุ่นขึ้นออกไป นำส่วนที่เป็นน้ำใสเข้ามา ปริมาณความขุ่นขึ้นก็จะเจือจางไปโดยลำดับ ๆ ในที่สุดสระน้ำนั้นจะอยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้สอย บริโภคดื่มกินได้ จิตใจของบุคคลที่จะใช้ความเพียรพยายามผ่านขั้นตอนมาดังที่กล่าวแล้วก็จะ มี ลักษณะเช่นเดียวกัน คือ จะเป็นจิตที่สะอาดขึ้นสงบขึ้น” (อง.จตุกก. 21/69/96,14/20,13/19)

3) อธิปไตย 4 ในอภิธรรมภาษณีย์ กล่าวถึงวิริยะว่า ภิกษุเจริญอธิปไตยที่ประกอบด้วยวิริยะสมาธิและปธานสังขาร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนาออกจากวิภูฏทุกข์ให้ถึงนิพพานเพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบื้องต้น สัจจจากกาม บรรลุปฐมฌานที่เป็นทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ภิกษุชื่อว่าเจริญอธิปไตยที่ประกอบด้วยวิริยะสมาธิและปธานสังขารบรรดาสภาวะธรรมเหล่านั้น วิริยะ คือ การปรารภความเพียรทางใจ สัมมาวายามะวิริยะสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค นี้เรียกว่า วิริยะ สมาธิ คือ ความตั้งมั่นแห่งจิต สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค นี้เรียกว่า สมาธิ ปธานสังขาร คือ การปรารภความเพียรทางใจ สัมมาวายามะ วิริยะสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรคนี้เรียกว่า ปธานสังขาร ภิกษุเป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว ประกอบแล้วด้วยวิริยะสมาธิและปธานสังขารนี้ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า ประกอบด้วย วิริยะสมาธิและปธานสังขาร วิริยะอธิปไตย คือ การเจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนาออกจากวิภูฏทุกข์ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุมิเบื้องต้น สัจจจากกาม บรรลุปฐมฌานที่เป็น ทุกขาปฏิบัติทันทธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น การปรารภความเพียรทางใจ สัมมาวายามะ วิริยะสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรคนี้เรียกว่า วิริยะอธิปไตย สภาวะธรรมที่เหลือชื่อว่าสัมปยุตด้วยวิริยะอธิปไตยเมื่อเจาะลึกเข้าสู่หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับตัวความเพียรหรือวิริยะแล้ว ในวิริยะอธิปไตย ก็เป็นการปรารภถึงความเพียร บรรดา สภาวะธรรมเหล่านั้น วิริยะ คือ การปรารภความเพียรทางใจ สัมมาวายามะ วิริยะสัมโพชฌงค์ อันเป็น องค์มรรค นับเนื่องในมรรคนี้เรียกว่า วิริยะ” (อภิ.สง. 35/448-450/349 – 350)

4) อินทรีย์ 5 คือ ความเพียรที่สมบูรณ์ ตามหลักของสัมมปปธานทั้ง 4 ประการ คือเพียรละวังไม่ให้บาปเกิดขึ้น เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรทำให้กุศลคือความดีบังเกิดขึ้น และเพียรรักษา กุศลคือความดีที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม ด้วยอำนาจแห่งวิริยอินทรีย์ ในสัมมปปธาน 4 พึงเห็นความ ประพฤติแห่งอินทรีย์ 5 ด้วยอาการอย่าง คือ พึงเห็นความประพฤติแห่งวิริยอินทรีย์ เพราะมีสภาวะเป็น ใหญ่ ในการระครองไว้ ในสัมมปปธานคือ การไม่ทาบอบอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น (และ) ด้วย อำนาจแห่งวิริยอินทรีย์ (ที.ปา.(บาลี)11/320/212,355/248)

พึงเห็นความประพฤติแห่งสตินทรีย์ เพราะมีสภาวะตั้งมั่น

พึงเห็นความประพฤติแห่งสมาธิอินทรีย์ เพราะมีสภาวะไม่ฟุ้งซ่าน

พึงเห็นความประพฤติแห่งปัญญาอินทรีย์ 21 เพราะมีสภาวะเห็น

พึงเห็นความประพฤติแห่งสังขารอินทรีย์ เพราะมีสภาวะน้อมใจเชื่อ

พึงเห็นความประพฤติแห่งวิริยอินทรีย์ เพราะมีสภาวะเป็นใหญ่ ในการระครองไว้ใน สัมมปปธานคือการละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

พึงเห็นความประพฤติแห่งวิริยอินทรีย์ เพราะมีสภาวะเป็นใหญ่ ในการระครองไว้ใน สัมมปปธานคือการทาทุกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

พึงเห็นความประพฤติแห่งวิริยอินทรีย์ เพราะมีสภาวะเป็นใหญ่ ในการระครองไว้ใน สัมมปปธานคือความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที แห่ง กุศลธรรมที่เกิดขึ้น แล้ว (และ) ด้วยอำนาจแห่งวิริยอินทรีย์ พึงเห็นความประพฤติแห่งสตินทรีย์ เพราะมีสภาวะตั้งมั่น พึง เห็นความประพฤติแห่งสังขารอินทรีย์ เพราะมีสภาวะน้อมใจเชื่อ ด้วยอำนาจแห่ง วิริยอินทรีย์

ในสัมมัตถปธาน 4 พึงเห็นความประพฤติแห่งอินทรีย์ 5 ด้วยอาการ 20 อย่างนี้” (ขุ.ป. 31/196/315-316)

เพราะเหตุนี้จึงเห็นได้ว่า วิริยอินทรีย์ คือ ความเพียรที่สมบูรณ์ ตามหลักของสัมมัตถปธานทั้ง 4 ประการ คือเพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้น เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรทำให้กุศลคือความดีบังเกิดขึ้น และเพียรรักษากุศลคือความดีที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมเป็นต้น

5) โฆษณงค์ 7 ชื่อว่า วิริยสัมโฆษณงค์ เพราะเป็นองค์ธรรมตรัสรู้ ได้แก่ความเพียรพยายามในประธาน คือ ความเพียร 4 ประการตามที่กล่าวมาแล้ว แก่กล้ามีวิริยะในอิทธิบาท-4 เป็นวิริยอินทรีย์ เป็นวิริยะ พละ และเป็นสัมมาวายามะ ด้วยอำนาจแห่งวิปัสสนา ย่อมสามารถทำลายความเกียจคร้านได้ วิริยะที่พัฒนาถึงระดับนี้จึงชื่อว่า เป็นวิริยะสัมโฆษณงค์

ในโฆษณงค์วิภังค์ (อภิ.วิ. 35/467/358.) สุตตันตภาชนียโฆษณงค์ 7 นัยที่ 1 กล่าวไว้ว่า บรรดาโฆษณงค์ 7 เหล่านี้ วิริยสัมโฆษณงค์ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีความเพียร ความไม่ย่อท้อ อันภิกษุผู้นั้นผู้วิจัยเลือกสรร ทบทวน สอบสวนธรรมนั้นด้วยปัญญา ประารภแล้ว นี้เรียกว่า วิริยสัมโฆษณงค์ และในโฆษณงค์ (อภิ.วิ. 35/468/359.) 7 นัยที่ 2 กล่าวว่า บรรดาโฆษณงค์ 7 เหล่านี้ วิริยสัมโฆษณงค์ คือ ความเพียรทางกายก็มี ทางใจก็มี ความเพียรทางกาย ก็คือ วิริยสัมโฆษณงค์ ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้เพื่อนิพพาน ถึงความเพียรทางใจ ก็คือ วิริยสัมโฆษณงค์ ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน 36 36 อภิ.วิ. 35/469/360.

ดังนั้น วิริยะสัมโฆษณงค์นี้ เป็นองค์ธรรมตรัสรู้ ได้แก่ความเพียรพยายามในประธาน คือ ความเพียร 4 ประการ ตามที่กล่าวมาแล้ว แก่กล้ามีวิริยะในอิทธิบาท 4 เป็นวิริยอินทรีย์ เป็นวิริยะ พละและเป็นสัมมาวายามะ ด้วยอำนาจแห่งวิปัสสนา ย่อมสามารถทำลายความเกียจคร้านได้วิริยะที่พัฒนาถึงระดับนี้จึงชื่อว่า เป็นวิริยะสัมโฆษณงค์นั่นเอง

6) มรรคมืองค์ 8 มรรคมืองค์ 8 ชื่อว่า สัมมาวายามะ คือ พยายามชอบ ได้แก่ การเพียรพยายามตามหลัก ปธาน 4 หรือ สัมมัตถปธาน 4 ในมัคควิภังค์ อริยมรรคมืองค์ 8 นัยที่ 1 กล่าวว่า บรรดาอริยมรรคมืองค์ 8 เหล่านี้ สัมมาวายามะ คือ บุคคลในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายาม ประารภความเพียร ประคองจิตมุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น

บุคคลในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายาม ประารภความเพียร ประคองจิตมุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

บุคคลในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายาม ประารภความเพียร ประคองจิตมุ่งมั่นเพื่อหากุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

บุคคลในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายาม ประารภความเพียร ประคองจิตมุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ ไม่เสื่อมหาย ภัยโยสภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มทีแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า สัมมาวายามะเพราะเหตุนี้ ตัวสัมมาวายามะ ที่เป็นองค์มรรคนั้น เป็นความเพียรที่ปรากฏในสัมมัตถปธานถึงแม้ว่าจะจะเป็นคุณธรรมที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคลก็จริง แต่กระนั้นก็ตาม สัมมาวายามะ จะหาหน้าที่ของมันได้ และจะเจริญงอกงามขึ้นได้ ย่อมต้องอาศัยความสัมพันธ์ใน วิริยะทั้งหมดที่แทรกอยู่ในหลักธรรมต่าง ๆ ตามหลักโพธิปักขัยธรรม และในทานองเดียวกันวิริยะนี้ ก็ต้องอาศัยหลักธรรมอื่น ๆ ในหมวดต่าง ๆ ของโพธิปักขัยธรรมด้วย เช่นกันจึงจะสร้างความเจริญงอกงามไพบูลย์

ได้ และคุณธรรมที่สมบูรณ์เหล่านี้มีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์ชีวิตที่ดีงาม และการเข้าถึงจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

อีกนัยหนึ่ง โปธิปักขิยธรรม โปธิปักขิยธรรม หรือ โปธิปักขิยธรรม 37 เป็นธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งความตรัสรู้ คือ เกื้อกูลแก่การตรัสรู้ เกื้อหนุนแก่อริยมรรค มี 37 ประการ คือ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทริย 5 พละ 5 โภชณงค์ 7 มรรคมีองค์ 8 และโปธิปักขิยธรรม ในบางแห่งตรัสหมายถึงโภชณงค์ 7 เช่น

"ภิกษุทั้งหลาย ก็โปธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทอินทริย เป็นโปธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ วิริยอินทริย ... สตินทริย ... สมาอินทริย ... ปัญญาอินทริย เป็นโปธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้."

"ภิกษุทั้งหลาย บรรดาสัตว์ดิรัจฉานทุกจำพวก สัตว์โลกกล่าวว่า เป็นยอดของ สัตว์เหล่านั้น เพราะมีกำลัง มีฝีมือ มีความกล้า ฉันทะ บรรดาโปธิปักขิยธรรม ทุกอย่าง ปัญญาอินทริย เรา กล่าวว่า เป็นยอดแห่งโปธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไป เพื่อความ ตรัสรู้ ฉันทะนั้นเหมือนกัน."

ส่วนที่ตรัสถึงโปธิปักขิยธรรม 37 ประการโดยตรง เช่น

"ภิกษุเป็นผู้มีธรรมงามอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วย ความเพียร ในการเจริญโปธิปักขิยธรรม 37 ประการเนื่องๆ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้มีธรรม งามอย่างนี้แล ภิกษุเป็นผู้มีศีลงาม มีธรรมงาม ด้วยประการดังนี้ ฯ"

อนาคามีตอบทศม (2568, ออนไลน์) ได้กล่าวไว้ว่า โปธิปักขิยธรรม เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สามีคศีลธรรม มี 37 ประการ คือ

สติปัฏฐาน 4 ฐานเป็นที่กำหนดของสติ

1. การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย (กายานุปัสสนา)
2. การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา(เวทนานุปัสสนา)
3. การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต (จิตตานุปัสสนา)
4. การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม (ธรรมานุปัสสนา)

สัมมัปปธาน 4 หลักในการรักษากุศลธรรมไม่ให้เสื่อม

1. การเพียรระวังไม่ให้เกิดขึ้นในตน (สังวรปธาน)
2. การเพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว (ปหานปธาน)
3. การเพียรสร้างกุศลให้เกิดขึ้นในตน (ภาวนापธาน)
4. การเพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ให้เสื่อมไป (อนุรักษปธาน)

อิทธิบาท 4 เป้าหมายของความเจริญ

1. ความชอบใจทำ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น (ฉันทะ)
2. ความตั้งใจทำ เพียรหมั่นประกอบในสิ่งนั้น (วิริยะ)
3. ความตั้งใจทำ เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ไม่ทอดทิ้งธุระ (จิตตะ)
4. ความเข้าใจทำ การใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผลในสิ่งนั้น(วิมังสา)

อินทริย 5

1. ให้เกิดความเชื่อ (ศรัทธา)
2. ให้เกิดความเพียร (วิริยะ)

3. ให้เกิดความระลึกได้ (สติ)
4. ให้เกิดความตั้งมั่น (สมาธิ)
5. ให้เกิดความรอบรู้ (ปัญญา)

พละ 5

1. ความเชื่อ (ศรัทธา)
2. ความเพียร (วิริยะ)
3. ความระลึกได้ (สติ)
4. ความตั้งมั่น (สมาธิ)
5. ความรอบรู้ (ปัญญา)

โพชฌงค์ 7 องค์แห่งการตรัสรู้

1. มีความระลึกได้ (สติ)
2. มีความพิจารณาในธรรม (สัมมวิจยะ)
3. มีความเพียร (วิริยะ)
4. มีความอิมใจ (ปีติ)
5. มีความสงบสบายใจ (ปีติสัทธา)
6. มีความตั้งมั่น (สมาธิ)
7. มีความวางเฉย (อุเบกขา)

มรรค 8 หนทางดับทุกข์

1. ใช้เพื่อเห็นชอบ คือ เห็นอริยสัจ (สัมมาทิฐิ)
2. ใช้เพื่อดำริชอบ คือ ดำริละเว้นในอกุศลวิตก (สัมมาสังกัปปะ)
3. ใช้เพื่อเจรจาชอบ คือ เว้นจากวจีหุจจริต (สัมมาวาจา)
4. ใช้เพื่อทำการงานชอบ คือ เว้นจากกายหุจจริต (สัมมากัมมันตะ)
5. ใช้เพื่อทำอาชีพชอบ คือ เว้นจาก การเลี้ยงชีพในทางที่ผิด (สัมมาอาชีวะ)
6. ใช้เพื่อเพียรชอบ คือ สัมมัตถะ (สัมมาวายามะ)
7. ใช้เพื่อระลึกชอบ คือ ระลึกในสติปัฏฐาน 4 (สัมมาสติ)
8. ใช้เพื่อตั้งใจมั่นชอบ คือ เจริญฌานทั้ง 4 (สัมมาสมาธิ)

3.3.3 ลักษณะพละ 5 ที่เป็นจุดมุ่งหมาย

เป้าหมายของการบำเพ็ญบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท พระโพธิสัตว์นอกจากจะมีคุณสมบัติที่จะต้องประพฤติเพื่อความเป็นพระพุทธเจ้าในชาติสุดท้ายหรือเพื่อความสมบูรณ์ของพระโพธิสัตว์ มีอยู่สามนัยกล่าวคือ

1. ธรรมอันเป็นจุดหมายหรือเป็นปัจจัยซึ่งถือว่าเป็นเรื่องปกติที่พระโพธิสัตว์ทุกพระองค์จะต้องปฏิบัติซึ่งถือว่าส่งผลต่อความเป็นพระโพธิสัตว์เนื่องจากว่าเป็นเหตุหนุนอุฏมการณ์ของความเป็นพระโพธิสัตว์ ได้แก่ “โพธิ” หรือความรู้ของพระพุทธเจ้า และความกรุณา ธรรมทั้งสองข้อนี้ถือว่าเป็นธรรมพื้นฐานของธรรมหรือเป็นประธานของคุณธรรมอื่น ๆ ที่พระโพธิสัตว์จะต้องบำเพ็ญต่อไป

2. ธรรมอันเป็นขั้นเตรียมตัวสำหรับพระโพธิสัตว์จะต้องบำเพ็ญอันเป็นการแสดงจุดยืนหรือเป้าหมายของการบำเพ็ญธรรมะของพระโพธิสัตว์ อันได้แก่กรรมต่าง ๆ ที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญในช่วงการตั้งปณิธาน ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวไปบ้างแล้วในเรื่องนี้ในข้างต้น

3. ธรรมอันเป็นเครื่องแสดงออกของความคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ และความกรุณาซึ่งในทางศาสนาเรียกว่า “บารมี” อันเป็นการรวบรวมข้อธรรมต่าง ๆ เช่น ทาน ศีล เป็นต้นซึ่งเป็นการบำเพ็ญเฉพาะสำหรับโพธิสัตว์ในแต่ชาติเป้าหมายของการบำเพ็ญบารมีพระพุทธศาสนาในฝ่ายเถรวาทนั้นเมื่อพระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญบารมีไปตามลำดับขั้นตอนจนบารมีเต็มเปี่ยมแล้ว ในชาติสุดท้ายนั้นพระโพธิสัตว์ก็จะเสด็จออกพรรพชา บำเพ็ญพรหมจรรย์อันประกอบด้วยกรรมต่าง ๆ มีโพธิปักขัยธรรมเป็นต้นและก็จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น เจ้าชายสิทธัตถะ เป็นต้น ได้กล่าวถึงประเภทของพระโพธิสัตว์ว่ามีอยู่ 3 ประเภท ซึ่งการแบ่งประเภทของพระโพธิสัตว์ออกเป็นสามดังกล่าวก็ด้วยเหตุผลที่ว่า การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์แต่ละองค์นั้นแตกต่างกันเมื่อสรุปก็คือ ระยะเวลาในการบำเพ็ญบารมีจนกระทั่งได้ตรัสรู้ธรรมเร็วหรือช้ากว่ากัน อินทรีย์ธรรม ที่เป็นตัวนำในการตรัสรู้ธรรมมีมากน้อยแตกต่างกันกล่าวคือ ในด้าน ปัญญา ศรัทธา วิริยะบารมีในทางพุทธศาสนาเถรวาทนั้นเปรียบเหมือนกับน้ำสำหรับในข้อนี้ ผู้วิจัยขอตีความในลักษณะอุปมาว่าหากบารมีเป็นน้ำ การรองน้ำใส่ภาชนะคือการบำเพ็ญบารมี และจะมีเกณฑ์ของการบรรลุธรรมที่เปรียบเหมือนภาชนะที่รองรับนั้นอยู่คือ (1) เมื่อน้ำเต็มเปี่ยมแล้วจะสามารถปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน (แต่ยังไม่หมดกิเลส) ได้เมื่อน้ำเต็มเปี่ยมแล้วที่มีขนาดใหญ่ขึ้น ๆ จะสามารถปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุธรรม เป็นพระสกิทาคามี และพระอนาคามีตามลำดับเมื่อน้ำเต็มเปี่ยมขึ้น จะสามารถปฏิบัติธรรมจนหมดกิเลสบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์แต่ไม่ถึงระดับสวากบารมี(ซึ่งในความหมายของคัมภีร์พระไตรปิฎก คือ พระอัครสาวก) (2) เมื่อน้ำเต็มเปี่ยมกระตึก จะสามารถปฏิบัติธรรมจนหมดกิเลส บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ระดับสวากบารมี (3) เมื่อน้ำเต็มเต็มแกลลอนจะสามารถปฏิบัติธรรมจนหมดกิเลส บรรลุธรรมเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ด้วยพระองค์เอง และ(4) เมื่อน้ำเต็มเปี่ยมแทงค์จะสามารถปฏิบัติธรรมจนหมดกิเลส บรรลุธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ด้วยพระองค์เอง พร้อมทั้งบรรลุสัพพัญญุตญาณ โดยในกรณีของผู้ที่บำเพ็ญบารมีเพื่อความหมดกิเลสนั้นจะตั้งความปรารถนาในการเลือกใช้ภาชนะที่บรรจุน้ำไว้ตั้งแต่แรกเริ่ม นั่นคือแม้ว่าเมื่อน้ำเต็มเปี่ยมขึ้นก็เพียงพอที่จะสามารถปฏิบัติธรรมเพื่อมุ่งความหมดกิเลสเป็นพระอรหันต์ได้แล้วแต่บางท่านเลือกที่จะใช้ภาชนะรองรับที่ใหญ่ขึ้น เพื่อความเป็นพระอรหันต์ระดับสวากบารมีหรือพระปัจเจกพุทธเจ้าหรือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยมีบ้างเช่นกันที่กำหนดภาชนะไว้ขนาดใหญ่ในตอนแรกเริ่ม แต่สุดท้ายเปลี่ยนมาใช้ภาชนะที่เล็กลงในภายหลังการสร้างบารมีของพระอรหันต์ที่นอกเหนือจากพระพุทธเจ้า ในวิสุทธิชนวิลาสินี อรรถกถาขุททกนิกาย อปทาน มีคำอธิบายถึงระยะเวลาในการบำเพ็ญบารมีหลังจากได้รับพุทธพยากรณ์ของพระปัจเจกพุทธเจ้า พระอัครสาวกและพระอสีติมหาสาวก

สรุปได้ว่า เป้าหมายของการบำเพ็ญบารมีพระพุทธศาสนาในฝ่ายเถรวาทนั้นเมื่อพระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญบารมีไปตามลำดับขั้นขั้นตอนจนบารมีเต็มเปี่ยมแล้ว ในชาติสุดท้ายนั้นพระโพธิสัตว์ก็จะเสด็จออกพรรพชา บำเพ็ญพรหมจรรย์อันประกอบด้วยกรรมต่าง ๆ มีโพธิปักขัยธรรมเป็นต้นและก็จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น เจ้าชายสิทธัตถะ เป็นต้น ได้กล่าวถึงประเภทของพระโพธิสัตว์ ว่า

มีอยู่ 3 ประเภท ซึ่งการแบ่งประเภทของพระโพธิสัตว์ออกเป็นสามดังกล่าวก็ด้วยเหตุผลที่ว่า การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์แต่ละองค์นั้นแตกต่างกันเมื่อสรุปก็คือ ระยะเวลาในการบำเพ็ญบารมีจนกระทั่งได้ตรัสรู้ธรรมเร็วหรือช้ากว่ากัน อินทรีย์ธรรมที่เป็นตัวนำในการตรัสรู้ธรรมมีมากน้อยแตกต่างกันกล่าวคือ ในด้านปัญญา ศรัทธา วิริยะ

3.4 องค์ประกอบของพละ 5

องค์ประกอบของพละ 5 เมื่อก้าวโดยความสัมพันธ์ระหว่างกันตามหลักธรรม มีอยู่สองประเภท คือ องค์ประกอบพละ 5 ที่เป็นอินทรีย์พละ และองค์ประกอบการบำเพ็ญพละ 5 ที่เป็นพระโพธิสัตว์ ดังนี้

3.4.1 องค์ประกอบพละ 5 ปรากฏในการบำเพ็ญบารมี

การหมั่นฝึกฝนอบรมตนเองให้เป็นผู้มีความรู้ มีคุณธรรม เป็นวิถีทางของนักปราชญ์และบัณฑิต ที่จะทำให้เป็นคนดีที่โลกต้องการ การเป็นคนดีเป็นที่ปรารถนาของทุก ๆ คน บุคคลเป็นคนดีเพราะมีคุณงามความดี แต่คุณงามความดีในชีวิตจะมีขึ้นได้ ต้องเริ่มต้นจากการฝึกกาย วาจา ใจให้ใสสะอาดบริสุทธิ์ผ่องใส โดยเริ่มจากใจที่หยุดนิ่ง เนื่องจากใจที่อบรมด้วยการเจริญสมาธิ (Meditation) ภาวนาเป็นใจที่ตั้งมั่น สามารถรองรับธรรมะอันละเอียดลุ่มลึกภายใน เป็นเหตุให้เข้าถึงต้นแหล่งแห่งคุณธรรมความดีทั้งหลาย การปฏิบัติตนเช่นนี้ของมนุษย์ที่มีความมุ่งมั่นเพื่อความสำเร็ที่ยิ่งใหญ่ เรียกว่าการสร้างบารมีหรือการบำเพ็ญบารมี มีความมุ่งหวังไปในการเป็นเครื่องช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ เพื่อประโยชน์ของสังคม บารมีทั้งหลายมีลักษณะร่วมกัน คือ การช่วยเหลืออนุเคราะห์ผู้อื่น มีรส คือการกระทำความช่วยเหลือ(อุปการะ) ผู้อื่นหรือรสคือความไม่หวั่นไหว สภาพที่ปรากฏคือการมุ่งช่วยเหลือผู้อื่นหรือสภาพที่ปรากฏคือความเป็นพระพุทธเจ้า และมีพื้นฐานคือ มหากรุณาหรือมีพื้นฐาน คือความกรุณาและอุบายโกลศ ในขททกนิกายชาดก ได้กล่าวถึงการบำเพ็ญบารมี 10 ประการมีรายละเอียด ดังนี้

1) ทานบารมี การให้ การเสียสละ ไม่ว่าจะเกิดในภพใดทั้งผู้ดีมี จนจะต้องมีความยินดีในการบำเพ็ญทานอยู่เนือง ๆ มีน้ำจิตคิดใคร่บริจาคทานต่อทุกเวลา เมื่อมีผู้ขอ จะต้องไม่พะวงหน้าคิดหลังมีความยินดีอย่างเต็มที่ที่จะให้ สิ่งใดที่ตนมีแล้วเป็นอันต้องให้ทั้งสิ้น แม้จะเป็นบุตร ภรรยาอวยวะ เลือดเนื้อ และชีวิต หากใครคิดอยากจะได้ก็สามารถให้ได้ มีน้ำใจเหมือนดังสายน้ำไหลไปไม่หวนคั่น คั่นหรือเหมือนหมอน้ำที่ค้ำน้ำทิ้งไม่ให้เหลือค้างอยู่เลยแม้แต่หยดเดียว การบริจาคทานก็ต้องขาดจากใจเช่นนี้เหมือนกัน

2) ศิลบารมี การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย ไม่ว่าจะไปเกิดใน ภพใดทั้งผู้ดีมีจน ย่อมรักษา ศิล สมาทานศีลผูกจิตยึดมั่นปฏิบัติในศีลเป็นนิตย ไม่ให้ศีลนั้นบกพร่อง ขาด รักษาดีกว่าชีวิตแม้จะต้องสละชีวิตอยู่ในสภาวะการณีนهنจะต้องยอมเพื่อทรงไว้ซึ่งศีลไว้ก่อน มีน้ำใจในการรักษาศีลเหมือนดัง จามรี มั่นรักขนหางของมันยิ่งกว่าสิ่งใดอื่น ถ้าเดินไปถูกหนาม เกี้ยวเอาเอาไว้จะไม่ดึงหางออกจากหนามเพราะเกรงว่าขนจะขาดยอมยืนนิ่งอยู่กับที่ รอให้ขนหาง หลุดออกหนามเองก่อน ถ้าไม่หลุดก็จะยืนอยู่อย่างนั้นจนถึงตายก็ยอม มันจะรักขนหางเท่าชีวิต อุตสาพพยายามรักษาศีล สมาทานศีล มีใจรักในศีล จะรักษาศีลเท่าชีวิต ยอมตายไม่ให้ศีลขาด เหมือนอย่างจามรียอมตายไม่ให้ขนหางขาด

3) เนกขัมมบารมี การออกบวช การปลีกตัวออกจากกาม จะไปเกิดในภพใดชาติใดทั้งผู้ที่มีจน ย่อมมีใจยินดีในการบรรพชาอุปสมบทเพื่อบำเพ็ญพรต พรหมจรรย์อยู่เสมอ ทั้งนี้ก็เพื่อออกจาก ฆราวาสวิสัยการอยู่ครองเรือน แม้ในโอกาสบางครั้งจะไม่มี พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลก เมื่อได้เกิด มาเป็นมนุษย์แล้วก็จะออกบวชเป็นฤๅชีไพร เมื่อโอกาสได้พบพระพุทธศาสนาก็จะมีใจ เลื่อมใสใน พระรัตนตรัย ออกบรรพชาอุปสมบท เป็นพระภิกษุในพระธรรมวินัยแห่งองค์สมเด็จพระบรมไตร โลกนาถพระองค์นั้น ด้วยมีจิตยินดีใน ภาวะที่จะออกจากทุกข์ให้พ้นวิภวสังสาร จะถ่อมมั่นในการออก บวชอยู่เนื่อง ๆ มีจิตปรารถนาที่จะ ออกบวชเหมือนดั่งนักโทษผู้ถูกขังจองจำอยู่ในเรือนจำ ต้องทน ทุกข์ทรมาน ได้รับทุกข์เวทนา รำคาญขุ่นข้องหมองใจ ย่อมมีความปรารถนาที่จะออกจากเรือนจำที่ ทนทุกข์ระก่าอยู่เสมอ ๆ ย่อมมีจุดมุ่งหมายที่จะออกจากคุกตะราง คือการเวียนว่ายตายเกิด อยู่ใน วิภวสังสาร จึงหาทางออกบำเพ็ญพรต กล่าวคือ การออกบวชอยู่เนื่อง ๆ ไม่ยอมให้ตนเป็น นักโทษแห่ง วิภวสังสารอยู่ตลอดการ

4) ปัญญาบารมี ความรอบรู้ ไม่ว่าจะไปเกิดในภพใดชาติใดทั้ง ผู้ดีมีจน มีจิตมั่นที่จะเพิ่มพูน ปัญญาอยู่เสมอ ๆ กล่าวคือ การแสวงหาความรู้อันเป็นบ่อเกิดแห่ง ปัญญา ขวนขวายพยายามอบรมสั่ง สมหมั่นสนทนากับท่านผู้รู้ผู้เป็นปราชญ์ มีน้ำใจที่ไม่รู้จักคำว่าอิม ในวิทยาการต่าง ๆ ไม่เลือกชนชั้นชั้น วรรณะของผู้มีความรู้ไม่ว่าท่านจะเป็นใครก็ตาม ขอให้ได้มีโอกาส ได้ถามซึ่งอรรถธรรมและเหตุการณ์ ทั้งปวง ทั้งนี้ก็เพราะปัญญาเป็นธรรมอันสูงสุดผู้ปรารถนาพระ พุทธภูมิพึงขวนขวายอยู่เสมอ แสวงหา ความรู้เพื่อสั่งสมปัญญาบารมี เหมือนดั่ง พระภิกษุสงฆ์ผู้ประพฤติตามอริยวงศ์ประเพณีแห่งสมเด็จพระ จอมมุนีที่เยวบดินทบาตภิกขจารไปตามลำดับหมู่บ้าน ไม่เลือกรับอาหารบดินทบาตและผู้ใส่บาตร ตามบ้านโน้นบ้านนี้ มีความยินดีรับ ไม่เลือกหน้าว่าเป็นไพร่ผู้ด้อยจากเศรษฐี เพราะมีความประสงค์ เพียงว่าขอเพียงแค่อาหารเป็นเครื่องยังชีพเท่านั้น เพื่อบำเพ็ญสมณกิจแห่งตนสืบสืบไป ปัญญาที่ต้อง รับฟังคำสั่งสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายโดยไม่เลือกชนชั้นวรรณะเช่นกันส่วนในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึง ปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์บำเพ็ญปัญญาบารมี พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญปัญญาบารมีในขณะที่ เสวยพระชาติเป็นสัมภวกุมาร อายุ 9 ขวบได้แสดงยาตรธรรมแก่พราหมณ์สุวีระตะว่า ถ้าประโยชน์ เกิดขึ้นควรทำเสีย แต่วันนี้ไม่ ควรเดินทางผิด ไม่ควรประพฤติธรรมเป็นต้น พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญ ปัญญาอุปบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์วิรุฬภินทิต ผู้สอนอรรถธรรมแด่พระเจ้าธัญชัย โกรัพพะแห่งกรุงอินทปัตถ์ แคว้นกุรุ พระนางวิมลมาเทวีมีเหลือของพญานาควุฒได้ฟังกิตติศัพท์ของวิรุฬ ภินทิตแล้วอยากจะฟังธรรมของท่านจึงออกอุบายบุตรีไปเที่ยวแสวงหาชายหนุ่มที่สามารถนำหัวใจ ของวิรุฬภินทิตมาซึ่งนาคพิภพได้แล้วจะยกนางให้เป็นภรรยา เมื่อปณณกยักษเสนาบดีผู้หลงรักนางอิ รันทิตมาเป็นเวลานานได้ทราบข่าวจึงรับอาสาจะพานำหัวใจของวิรุฬภินทิตมาให้ได้ จากนั้นจึงเหาะไป ที่กรุงอินทปัตถ์ แล้วทำพนันเล่นสกากับพระเจ้าธัญชัยโกรัพพะว่า ถ้าตนแพ้ก็จะยกลูกแก้ววิเศษให้ แต่ถ้าพระองค์แพ้ก็ต้องยกวิรุฬภินทิตให้แก่ตน ผลการเล่นพนันสกาปรากฏว่า พระเจ้าธัญชัย โกรัพพะทรงพ่ายแพ้จึงต้องยกวิรุฬภินทิตให้แก่ปณณกยักษเสนาบดีตามสัญญา วิรุฬภินทิตได้ ขอร้องปณณกยักษเสนาบดีให้พักอยู่ที่กรุงอินทปัตถ์ต่ออีกเป็นเวลา 3 วัน เพื่อจะได้แสดงราชวสดี ธรรม (คุณสมบัติของความเป็นข้าราชการที่ดี) แก่บุตรธิดา วงศาคนาญาติมิตรสหายที่กำลังรับ ราชการ หรือมีความประสงค์จะเข้ารับราชการในราชสำนักของพระเจ้าธัญชัยโกรัพพะเพื่อให้นำไป ประพฤติปฏิบัติสำหรับเตรียมตัวเป็นข้าราชการที่ดีต่อไป เมื่อครบกำหนด 3 วันแล้ววิรุฬภินทิตจึงไป

ทูลลาพระเจ้าธนัญชัยโกกรัพะยะ ออกเดินทางไปกับปุณณกัษณะเสนาบดีปุณณกัษณะเสนาบดีให้วิธธบัตติจับหางม้าสินธพโมมัยพาเหาะไปจนถึงกาฬศิรบรรพตแล้วคิดหาอุบายต่าง ๆ นานา ที่จะฆ่าวิธธบัตติแล้วควักเอาเฉพาะหัวใจไป แต่วิธธบัตติได้แสดงสาธนธรรม ให้ปุณณกัษณะเสนาบดีฟังจนยอมล้มเลิกความตั้งใจที่จะฆ่า จากนั้นจึงพาวิธธบัตติเหาะไปมอบให้แก่พญานาคควรุณถึงนาคพิภพโดยปลอดภัย วิธธบัตติได้แสดงธรรมแก่พญานาคควรุณและพระนางวิมลลาเทวี ทำให้ทั้ง 2 พระองค์ทรงพอพระทัยเป็นอย่างมาก จึงทำสักการะนานับการแก่วิธธบัตติแล้วรับสั่งให้ปุณณกัษณะเสนาบดีและนางอิรันทติผู้ภรรยา นำวิธธบัตติไปส่งที่กรุงอินทปัตต์แคว้นกुरु พระเจ้าธนัญชัยโกกรัพะยะทรงรับสั่งให้มีงานมหรสพที่กรุงอินทปัตต์เป็นเวลา 1 เดือน เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองการกลับมาของวิธธบัตติ วิธธบัตติได้แสดงธรรมแก่ประชาชน ถวายอนุสาสน์แก่พระเจ้าธนัญชัยโกกรัพะยะ ให้บำเพ็ญบุญมีให้ทานและรักษาอุโบสถศีลเป็นต้นจนตลอดชีวิตแล้วไปสู่เทวโลก” (ขุ.ชา. 28/1346 - 1654/391- 466)

5) วิริยบารมี ความเพียรรู้ ไม่ว่าจะไปเกิดในภพใดชาติใดทั้ง ผู้ดีมีจน จะต้องหมั่นเพิ่มพูนวิริยความเพียรสร้างเสมออย่างไม่ย่อท้อ ไม่ผัดวันประกันพรุ่งเมื่อนั้น วันนี้ให้สูญไปเปล่าประโยชน์ กล่าวคือ เป็นผู้มึนจิตใจกล้าหาญในการประกอบกุศลกรรมคุณงาม ความดีเพื่อแลกกับพระโพธิญาณอันเป็นสิ่งประเสริฐสุดยอดที่ตั้งความหวังเอาไว้ ถึงแม้บางครั้ง จะต้องถึงซึ่งความตายก็ตามที ก็จะไม่ลดละความเพียรไม่ขยาดต่ออุปสรรคปัญหาใด ๆ ทั้งสิ้น มี อุปมาเหมือนดัง ราชสีห์ตัวที่มีความเพียรเป็นเลิศ เมื่อจะนอนจะจดจำท่านนอนเอาไว้ เมื่อตื่นขึ้นมา ให้อยู่ในท่าเดิมให้จงได้เป็นดังนี้จึงจะออกแสวงหาอาหารกิน อุตสาหพยายาม กล่าวคือ วิริยธรรมจนกว่าจะถึงพระปรมาภิเชก สัมโพธิญาณในพระไตรปิฎกได้กล่าว พระโพธิสัตว์ในการบำเพ็ญวิริยบารมีทรงบำเพ็ญวิริยบารมีมัตถบารมีได้ขณะที่เสวยพระชาติเป็นพระมหากษัตริย์ ขณะพระมารดาทรงพระครรภ์ได้หนีเข้าศึกไปอาศัยกับอาจารย์

ทศิศาปาโมกข์ที่เมืองกาลจัมปากะ เมื่อเจริญวัยได้ศึกษาจบไตรเพทและศิลปศาสตร์ แล้วขออนุญาตพระมารดาเดินทางไปกับชายที่สุวรรณภูมิ แต่เรือแตกจมลงในมหาสมุทร ในขณะที่ท่านกำลังว่ายน้ำช่วยเหลือตนเองอยู่ในมหาสมุทรเป็นวันที่ 7 นั้น นางมณีเมขลาซึ่งเป็นเทพธิดาผู้รักษามหาสมุทรได้ช่วยเหลือนำท่านไปส่งขึ้นฝั่งที่กรุงมิถิลา ต่อมาอำมาตย์และปุโรหิตเป็นต้นได้อภิเชกพระมหากษัตริย์ขึ้นเป็นกษัตริย์ครองราชสมบัติ ณ กรุงมิถิลา สืบต่อจากพระเจ้าโปลชนกผู้เป็นพระเจ้าอาซึ่งไม่มีพระราชโอรสมีแต่พระธิดา เพราะพระองค์ทรงรับสั่งไว้ก่อนสวรรคตว่า ถ้าผู้ใดรู้ปริศนาธรรม 16 ข้อและทำให้พระราชธิดาสีวลีของพระองค์พอพระทัยได้ ก็ให้พร้อมใจกันอภิเชกผู้นั้นขึ้นเป็นกษัตริย์ครองราชสมบัติพระเจ้ามหาชนกทรงครองราชสมบัติด้วยศพิธราชธรรม ทรงสร้างความสำเร็จมั่งคั่งและประชาชนก็อยู่เย็นเป็นสุข จากนั้นจึงเสด็จออกบรรพชา แม้พระมหาสีจะทูลอ่อนวอนอย่างไรก็ไม่ยอมเสด็จกลับ ทรงบำเพ็ญฌานให้เกิดขึ้นและเมื่อดับขันธแล้วก็ได้ไปสู่พรหมโลก” (ขุ.ชา. 28/296 - 420/229 - 245)

6) ขันติบารมี ความอดทน ขันติในการสังสมความดีอันเป็นกุศลกรรมต่าง ๆ บางครั้งถูกมองในแง่ร้าย ถูกกลั่นแกล้งซ้ำเติมต่าง ๆ นานา จะต้องมีความขันติกำกับไว้ในจิตอยู่ตลอดเวลา แม้จะต้องสู้ออดทนจนถึง ความสิ้นชีพิตักษัยก็ตามที เหมือนดัง ความอดทนของแผ่นดินฟ้าดิน ไม่ว่าผู้คนหรือสรรพสัตว์ที่อาศัยอยู่ในโลกนี้ จะเอาของที่ดีหรือสิ่งที่เลว ของสะอาดหรือของสกปรกกรดใส่ จะเป็นของหนักหรือของเบา แผ่นดินก็ไม่แสดงความรู้สึกที่ไม่พอใจหรือขุ่นเคืองออกมาให้เห็น นิ่งเฉยอยู่เป็น

เวลาหลายชั่วโมงกับชั่วกัลป์ พยายามสังสมขันติ ธรรมไม่มีอาการพิโรธจิตคิดมุ่งร้ายเดือดดาลใจ ไม่มีอาการหวั่นไหวในเหตุการณ์ทั้งปวง

7) สัจจบารมี ความจริง คือพูดจริง ทำจริง และจริงใจ กล่าวคือ มีจิตใจที่ประกอบด้วยความสัตย์ซื่อตรง ไม่ลวงลระเมิดเกิดเป็นเท็จ เมื่อปฏิญาณรับว่าจะทำอะไรก็ต้องทำสิ่ง นั้นไม่กลับกลอกหลอกลวง อันเป็นกิริยาที่โกหกทั้งตนและผู้อื่น มีความเที่ยงธรรมประจำจิตเสมอ ดังตราคันชั่ง มีความตั้งใจจริงที่จะสร้างชาติให้เต็มที่ไม่ล่อนแคลนโลเล แม้บางครั้งจะต้องเดิม พันด้วยชีวิต มีผู้มาชู่ฆ่าก็ยอมตายไม่ยอมให้ผิดไปจากความที่ได้ตั้งใจทำความดีนั้น ๆ เอาไว้ เหมือนดัง ดาวประกายพรึกที่โคจรอยู่ในเส้นทางของตนตามฤดูกาลประจำอยู่ในทิศไหน จะไม่มีการแปรเปลี่ยนยกย้ายไปปรากฏอยู่ ทางทิศอื่นปีแล้วปีเล่าตลอดเวลาอันยาวนาน ผู้ตั้งตนอยู่ในความสัตย์ไม่บิดเบือนและแปรผัน มีความเที่ยงตรง

8) อธิษฐานบารมี ความตั้งใจมั่น ตัดสินใจเด็ดเดี่ยว จะต้องมึใจที่ประกอบด้วยอธิษฐานธรรม มีความมั่นคงเด็ดขาด กล่าวคือ การตั้งความปรารถนาเพื่อให้บรรลุผล เมื่อตั้งเป้าหมายสิ่งใดต้องหมั่นตั้งความ ปรารถนาอยู่เสมอพยายามตั้งความมั่นคงแห่งดวงจิต เพียรเพิ่มเติมให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปให้สำเร็จตามความ ประสงค์ให้จงได้ เมื่อได้ตั้งสัจจะอธิษฐานแล้วก็มีใจที่แน่วแน่มิหวั่นไหวโยกคลอน ถึงใครจะคอย ชู่ฆ่าให้สิ้นชีวิตก็ตามที่ เหมือนดัง ก้อนหินแห่งภูเขาแห่งใหญ่มหึมาอันตั้งอยู่ดีแล้ว แม้จะถูกพายุ ขนาดใหญ่สักรเพียงไหนที่พัดมาจากทิศต่าง ๆ ก็ไม่อาจทำให้ภูเขานั้นสั่นสะเทือนหวั่นไหวได้แม้แต่น้อย นิด

9) เมตตาบารมี ความรักใคร่ ความปรารถนา ความมีน้ำใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยเมตตา กล่าวคือ มีความปรารถนาดีต่อ สรรพชีวิตทุกถ้วนหน้า ไม่ว่ามิตรหรือศัตรูด้วยคิดว่าทุกชีวิตเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ และตายด้วยกัน เมื่อเห็นเขาประมาทก็ให้มีเมตตาจิตคิดช่วยเขา ให้ความรู้สึที่ดี ๆ แก่เขา มี ความปรารถนาที่ดี ๆ ต่อผู้ หลงมัวเมาอยู่ในโลกนี้ พยายามสังสมเมตตาธรรมให้เพิ่มพูนตั้งความ ปรารถนาดี ไม่มีราศีเคือง รุมเร้าในดวงจิต ถึงแม้ว่าบางครั้งบางคราวจะเอาชีวิตเข้าแลกเพื่อให้ปวงชน สัตว์อื่นได้รับความสุขก็ ต้องยอมเพื่อแลกกับพระโพธิญาณอันเป็นสิ่งล้ำค่า เหมือนดัง ธารน้ำใสสะอาด เมื่อไหลผ่านไปยังที่ ไต ๆ ก็พาเอาความเย็นฉ่ำชุ่มชื้นไปยังสถานที่นั้น ๆ ให้แก่สรรพสัตว์ทุกถ้วนหน้า ไม่ว่าจะ เป็นใครก็ตาม เช่น คนตาบอด หูหนวก ยาจก เศรษฐี คนหบดตี อำมาตย์ราชเสนา องค์ พระมหากษัตริย์ นักบวช เมื่อมีความปรารถนาแล้วยอมได้ดื่มกินน้ำในลำธารนั้น เสมอกันไม่เลือกที่รัก มักที่ชัง และได้รับรส แห่งความเย็น ความชุ่มชื้นแก่กระหายได้เท่า ๆ กัน พยายามเสริมสร้างเมตตา ธรรมให้มีขึ้นในดวงจิต เพื่อแผ่ความเย็นใจไปทั่วทุกสารทิศ มีน้ำใจเป็นมิตรไมตรีไม่มีขีดจำกัด ผู้คบหาสมาคมด้วยยอมได้รับความเย็นใจไม่เคียดรื้อน

10) อุเบกขาบารมี ความวางใจเป็นกลาง มีน้ำใจที่ประกอบไปด้วยอุเบกขา กล่าวคือ มีจิตใจที่รักความยุติธรรมอันเต็มกำลังในสรรพสัตว์ทุกถ้วนหน้าไม่ลำเอียงเข้าข้างใ้เน้นข้างนี้ ไม่ชอบไม่ชังในสิ่งใด ๆ ไม่ยินดี ยินร้ายในสิ่งต่าง ๆ ก็โดยอาศัยปัญญาเป็นพื้นฐาน เพราะรู้ว่าสัตว์ยอมเป็นไปตามกรรม พยายาม บำเพ็ญอุเบกขาธรรมให้เพิ่มพูน ยังจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในอุเบกขา มีความวางเฉยอยู่ในทุก สถานที่และ ในกาลทุกเมื่อ บางครั้งคราวถึงจะต้องเอาชีวิตของตนเข้าแลก มุ่งหมายเพื่อให้มันอยู่ใน อุเบกขา ธรรมก็ต้องยอม เพื่อผลใหญ่คือ พระโพธิญาณ เหมือนดัง พื้นดินอันกว้างใหญ่ เมื่อมีใคร นำเอาของ สกปรกโสภมหรือของหอมสิ่งสะอาดทิ้งใส่ลงไปยังพื้นแผ่นดิน จะไม่แสดงอาการใด ๆ ที่บ่ง

บอกถึง ความอาฆาตหรือความรักใคร่พอใจใด ๆ แม้สักนิดเดียว ไม่มีความยินดียินร้ายโดยประการทั้งปวง เป็นแผ่นดินที่นิ่งเฉยปราศจากอาการหวั่นไหวใด ๆ ทั้งสิ้น พยายามเสริมสร้างพระอุเบกขาธรรมให้เกิดขึ้นประจำจิต ไม่รักไม่ชังในสรรพสัตว์ ไม่ว่าผู้นั้นจะคิดดีหรือร้าย ปฏิบัติอยู่อย่างนี้ไปจนกว่าจะบรรลุลถึงพระปรมาภิเษกสัมโพธิญาณ อันเป็น เป้าหมายสูงสุดที่ได้ตั้งความปรารถนาไว้แล้วนั้น ผู้เป็นหน่อแห่งพุทธังกูร จะต้องบำเพ็ญบารมีทั้ง 10 ประการให้บริบูรณ์ ซึ่งเป็นธรรมพิเศษที่จะเป็นเหตุให้ได้เป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ใดพระองค์หนึ่งในอนาคตกาล” (ขุ.ชา. 63/487/159)

แต่ถ้าบารมีและเวลายังไม่สมบูรณ์ แม้ว่าจะพยายามปฏิบัติอย่างยิ่งยวดบังเกิดปัญญาอย่างเยี่ยมยอด ก็ไม่สามารถถึงนิพพานก่อนได้ แม้จะทุกข์ท้อแท้ จนคิดว่าเลิกที่จะเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว แต่แล้วในที่สุดมหากุศลที่เป็นอนุสัย ก็จะถูกกระจายขึ้นมาให้ตั้งมั่นและบำเพ็ญบารมีกันต่อจนกว่าบารมีและเวลาสมบูรณ์ พระพุทธเจ้า คือผู้ที่เป็นศาสดาเอกในพุทธศาสนา แบ่งพระพุทธเจ้าออกเป็น 3 ประเภท

1) ปัญญาธิกะพุทธเจ้า คือพระพุทธเจ้าที่สร้างบารมีโดยใช้ “ปัญญา” เป็นตัวนาระยะเวลาการสร้างบารมีทั้งหมด 20 อสงไขยกับเศษแสนมหากัป คือปรารถนาอยู่ในใจเป็นเวลา 7 อสงไขย หลังจากนั้นออกปากกล่าววาจาต่อพระพักตร์พระพุทธเจ้าเป็นเวลา 9 อสงไขย รวมเป็น 16 อสงไขย และได้เป็นพระนิตยะโพธิสัตว์ ได้รับพุทธพยากรณ์ ครั้งแรก เหลืออีก 4 อสงไขยกับเศษแสนมหากัป เป็นการสร้างบารมีอย่างยิ่ง และเข้มีงวดขึ้นเรื่อย และได้รับพยากรณ์เข้ามาตลอดเมื่อได้พบกับพระพุทธเจ้า จนถึงสมัยพุทธภูมิของท่าน

2) ศรัทธาธิกะพุทธเจ้า คือพระพุทธเจ้าที่สร้างบารมีโดยใช้ “ศรัทธา” เป็นตัวนาระยะเวลาการสร้างบารมีทั้งหมด 40 อสงไขยกับเศษแสนมหากัป คือปรารถนาอยู่ในใจเป็นเวลา 14 อสงไขย หลังจากนั้นออกปากกล่าววาจาต่อพระพักตร์พระพุทธเจ้าเป็นเวลา 18 อสงไขย รวมเป็น 32 อสงไขย และได้เป็นพระนิตยะโพธิสัตว์ ได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งแรก เหลืออีก 8 อสงไขยกับเศษแสนมหากัป เป็นการสร้างบารมีอย่างยิ่งและเข้มีงวดขึ้นเรื่อย และได้รับพยากรณ์เข้ามาตลอดเมื่อได้พบกับพระพุทธเจ้าจนถึงสมัยพุทธภูมิของท่าน

3) วิริยาธิกะพุทธเจ้า คือพระพุทธเจ้าที่สร้างบารมีโดยใช้ “วิริยะ” เป็นตัวนาระยะเวลาการสร้างบารมีทั้งหมด 80 อสงไขยกับเศษแสนมหากัปคือปรารถนาอยู่ในใจเป็นเวลา 28 อสงไขยหลังจากนั้นออกปากกล่าววาจาต่อพระพักตร์พระพุทธเจ้าเป็นเวลา 36 อสงไขย รวมเป็น 64 อสงไขย และได้เป็นพระนิตยะโพธิสัตว์ ได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งแรก เหลืออีก 16 อสงไขยกับเศษแสนมหากัป เป็นการสร้างบารมีอย่างยิ่งและเข้มีงวดขึ้นเรื่อย และได้รับพยากรณ์เข้ามาตลอดเมื่อได้พบกับพระพุทธเจ้าจนถึงสมัยพุทธภูมิของท่าน (ที.ม. 10/33-34/15 – 16)

สรุปได้ว่า ประเภทพละ 5 ปรากฏในการบำเพ็ญบารมีเป็นการสร้างบารมีเพื่อหมั่นฝึกฝนอบรมตนเองให้เป็นผู้มีความรู้ มีคุณธรรม ทำให้เป็นคนดีในการฝึกกาย วาจา ใจให้ใสสะอาดบริสุทธิ์ ผ่องใส

3.4.2 ประเภทพละ 5 ที่ปรากฏในการบำเพ็ญของพระโพธิสัตว์

พระโพธิสัตว์คือผู้มีปัญญา มองเห็นสังสารวัฏฏ์ว่าเป็นทุกข์ จึงต้องพยายาม การพ้นทุกข์และมีใจเมตตาคอยช่วยเหลือคนอื่น ๆ ให้พ้นทุกข์ จากที่ศนะของนักวิชาการตะวันตกและตะวันออกตีความหมายของพระโพธิสัตว์ออกเป็น 2 นัยยะ คือ นัยยะทางรูปธรรมหรือบุคลาธิษฐาน นัยยะทาง

นามธรรมหรือธรรมาธิษฐาน ก็คือบุคคลที่มีตัวตน เป็นมนุษย์สามัญทั่วไปแต่มีความเป็นอัจฉริยะในหลาย ๆ เรื่องพระโพธิสัตว์ว่า มีอยู่ 3 ประเภท คือ

1) ปัญญาธิกะโพธิสัตว์นั้น ได้แก่ พระโพธิสัตว์ที่ยิ่งด้วยปัญญา พระโพธิสัตว์ประเภทนี้ได้ทรงสร้างพระบารมี นับแต่ได้รับพุทธพยากรณ์แล้วไปได้ 4 อสงไขยแสนกัป

2) สัทธาธิกะโพธิสัตว์ ได้แก่ พระโพธิสัตว์ที่ยิ่งด้วยศรัทธา พระโพธิสัตว์ประเภทนี้ได้ทรงสร้างพระบารมี นับแต่ได้รับพุทธพยากรณ์แล้วไป 8 อสงไขยแสนกัป

3) วิริยาธิกะโพธิสัตว์ ได้แก่ พระโพธิสัตว์ที่ยิ่งด้วยความเพียร พระโพธิสัตว์ประเภทนี้ได้ทรงสร้างพระบารมี นับแต่ได้รับพุทธพยากรณ์แล้วไป 16 อสงไขยแสนกัปพระโพธิสัตว์มี 3 จาพวก ดังนี้

พระโพธิสัตว์ อุกษฤติตัญญู (ผู้มีกิเลสน้อยเบาบาง มีอินทรีย์ คือ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา กล้า เป็นผู้ที่จะฟังสอนให้รู้ได้ง่าย อาจรู้ธรรมพิเศษได้ฉับพลัน เหมือนดอกบัวอันตั้งขึ้นพ้นน้ำแล้ว คอยรับรัศมีพระอาทิตย์อยู่จักบาน ณ วันนี้) ได้มีนามว่า พระปัญญาธิกะ พระโพธิสัตว์ วิปจิตัญญู (ผู้มีคุณสมบัติเช่นนั้นปานกลาง เมื่อได้รับอบรมในปฏิปทาอันเป็นบูรพภาค จนมีอุปนิสัยแก่กล้า ก็สามารถบรรลุธรรมพิเศษได้เหมือนดอกบัวอันตั้งอยู่เสมอน้ำจักบาน ณ วันพรุ่งนี้) ได้มีนามว่า พระสัทธาธิกะ พระโพธิสัตว์ เนยยะ (ผู้มีคุณสมบัติเช่นนั้น แต่ยังไม่อ่อนหรือหาอุปนิสัยมิได้เลยก็ยังคงรณะในธรรมเบื้องต้นต่ำไปก่อนเพื่อบำรุงอุปนิสัย เหมือนดอกบัวยังไม่ขึ้นจากน้ำยังตั้งอยู่ภายในน้ำจักบาน ณ วันต่อไป) ได้มีนามว่า พระวิริยาธิกะ พระโพธิสัตว์ มี 3 จำพวกพระศรีอาริยมตไตรย์โพธิสัตว์ จัดอยู่ในประเภท วิริยาธิกะ ผู้ยิ่งด้วยวิริย ยิ่งด้วยความเพียรความกล้าหาญ พระโพธิสัตว์ประเภทนี้มีวิริยะมากกว่าหรือเข้มแข็งกว่าคุณสมบัติอย่างอื่นทั้งหมด ส่วนคุณสมบัติอื่น ๆ เช่น ปัญญา และสัทธา ก็มีอยู่แต่อ่อนกว่าหรือน้อยกว่าพระโพธิสัตว์ที่ยิ่งด้วยความเพียร พระโพธิสัตว์ประเภทนี้ได้ทรงสร้างพระบารมี นับแต่ได้รับพุทธพยากรณ์แล้วไป 16 อสงไขยแสนกัป วิริยาธิกะโพธิสัตว์ บรรณานาอยู่ในใจว่า เราจะเป็นพระพุทธเจ้านั้น 28 อสงไขย นับแต่ได้ออกปากบรรณานาว่า ขอให้เราเป็นพระพุทธเจ้านั้น

อสงไขย นับแต่ได้รับพุทธพยากรณ์แล้วนั้นอีก 16 อสงไขยกับแสนกัปปี รวมเป็น 80 อสงไขยแสนกัปด้วยกันพระศรีอาริยมตไตรย์ พระองค์จัดอยู่ในพระโพธิสัตว์ประเภทวิริยาธิกะโพธิสัตว์ ที่เป็นการแน่นอนว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้าก็มี ไม่แน่นอนก็มี โดยมีเหตุผลว่า พระโพธิสัตว์ประเภทใดไม่ได้รับพระพุทธพยากรณ์ในเมื่อพร้อมด้วยสโมธานธรรม 8 ประการ ประเภทนั้นก็ยังไม่แน่ว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้าหรือไม่ ประเภทใดเมื่อได้รับพระพุทธพยากรณ์พร้อมด้วย สโมธาน 8 ประการ พระโพธิสัตว์ประเภทนั้นจึงเป็นการแน่นอนว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้าโดยแน่นอน พระโพธิสัตว์ เนยยะ (ผู้มีคุณสมบัติเช่นนั้น แต่ยังไม่อ่อนหรือหาอุปนิสัยมิได้เลยก็ยังคงรณะในธรรมเบื้องต้นต่ำไปก่อนเพื่อบำรุงอุปนิสัย เหมือนดอกบัวยังไม่ขึ้นจากน้ำยังตั้งตั้งอยู่ภายในน้ำจักบาน ณ วันต่อไป) ได้มีนามว่า พระวิริยาธิกะ เป็นนิตตะ แปลว่า แน่ และเป็นอนิตตะ แปลว่า ไม่น่า พระโพธิสัตว์นั้น ถ้าได้รับพยากรณ์แล้วเรียกว่า นิตตะโพธิสัตว์ แปลว่า แน่ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ถ้าไม่ได้รับพยากรณ์คือคำยืนยันหรือรับรองจากพระพุทธเจ้าว่า จะได้เป็นพระพุทธเจ้า เรียกว่า อนิตตะโพธิสัตว์ เพราะยังไม่แน่ว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้าหรือไม่ อาจกลับกลายเป็นพระปัจเจกหรือเป็นพระสาวกไปก็ได้ขอพระคุณเจ้าจงเข้าพระทัย โดยนัยดังโยมได้วิเศษนาถาวยมานี้”

พระโพธิสัตว์ที่จำแนกจากช่วงเวลาในการบำเพ็ญบารมี จะมี 2 ประเภท คือ 1) อนินิตตะโพธิสัตว์ คือ พระโพธิสัตว์ที่ยังมิได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งในอดีต

กาล ยังไม่แน่นอนว่าจะบรรลุเป็นพระพุทธเจ้าได้ในกาลอันใกล้หรือไกล แต่ตนเองก็บำเพ็ญบารมีปรารถนาความเป็นพระพุทธเจ้าอยู่เสมอมิได้ขาดและยังคงต้องทำทั้งกุศลและอกุศลปะปนกันไป บางชาติเกิดในสุคติภูมิ บางครั้งก็เกิดในทุคติภูมิ 2) นียตโพธิสัตว์ คือ พระโพธิสัตว์ที่จะต้องเข้าถึงพุทธภูมิแน่นอน หมายความว่าในชาติใดชาติหนึ่งได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง เขาจึงเป็นพระโพธิสัตว์ที่ต้องได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอนในอนาคตกาล แต่จะเป็นเมื่อใดนั้น มีอาจทราบได้ พระองค์จะไม่ทำอกุศลกรรมเลย ทำแต่กุศลกรรมฝ่ายเดียว ซึ่งกว่าจะมาเป็นพระพุทธเจ้าพระโพธิสัตว์ต้องใช้ระยะเวลาในการบำเพ็ญบารมี

- (1) ปัญญาบารมี ใช้ปัญญาในการบำเพ็ญบารมี ใช้เวลา 20 อสงไขย 100,000 กัป
- (2) ศรัทธาบารมี ใช้ศรัทธาในการบำเพ็ญบารมี ใช้เวลา 40 อสงไขย 100,000 กัป
- (3) วิริยะบารมี ใช้วิริยะในการบำเพ็ญบารมี ใช้เวลา 80 อสงไขย 100,000 กัป

สรุปได้ว่า ประเภทของพละ 5 ประกอบได้ด้วยศรัทธาพละ วิริยะพละ สติพละ สมาธิพละปัญญาพละ เป็นหลักธรรมในการบำเพ็ญเพื่อให้ข้ามฝั่งแห่งสังสารด้วยความบริบูรณ์เป็นธรรมที่เป็นกำลังต้านทานความหลง ความเกียจคร้าน ขาดสติ และขาดสมาธิ ทำให้การปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายได้ง่ายขึ้น ซึ่งในพระโพธิสัตว์ที่จำแนกการบำเพ็ญบารมีด้วยพละ 5 คือ ปัญญาบารมี ศรัทธาบารมีและวิริยะบารมี

3.5 หลักการของพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

หลักการพละ 5 (ศรัทธา, วิริยะ, สติ, สมาธิ, ปัญญา) สามารถนำมาเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้ โดย ศรัทธา เสริมความเชื่อมั่นในตนเองและชุมชน, วิริยะ สร้างความเพียรพยายามในการพัฒนา, สติ ช่วยให้ตระหนักรู้และรับมือกับปัญหาอย่างมีเหตุผล, สมาธิ ทำให้จิตใจมั่นคงพร้อมรับมืออุปสรรค, และปัญญา ส่งเสริมการรอบรู้เพื่อการตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน

การประยุกต์ใช้พละ 5 ในด้านการเจริญกรรมฐานที่เชื่อมโยงกับหลักธรรมต่าง ๆ คือ อาตปปี สติมา สัมปะชาโน ขณะที่ใช้ความเพียรประกอบสติกำหนดอารมณ์กรรมฐานอยู่สัมปสัมปชัญญะ จะช่วยให้สามารถกำหนดแนวโน้มอยู่ในปัจจุบัน ขณะที่ทำให้การปฏิบัติดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง

การประยุกต์ใช้พละ 5 ในการพัฒนาตนและการพัฒนาชีวิตที่ดีงาม การที่บุคคลจะประสบความสำเร็จในชีวิตในด้านต่าง ๆ นั้น ทั้งทางโลกและทางธรรม ต้องพัฒนาทั้ง 4 ด้าน คือ กายภาวนา คีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา ซึ่งสอดคล้องกับ

วคิน อินทสระ (2565, ออนไลน์) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ในชีวิตประจำวันต้องอาศัยพละ 5 คือ

1) ศรัทธาพละ หมายความว่า มีศรัทธาในเรื่องใดแล้วก็จะมีความมั่นใจ เมื่อมีความมั่นใจก็จะมีสมาธิเพียรตามมา เช่น ศรัทธาในการไปฟังธรรม มีแสดงธรรมที่ไหนก็จะอยากไป แล้วเพียรพยายามที่จะไป ความพอใจที่จะทำอะไรทำให้เรามีกำลังใจสูงขึ้นมีศรัทธาและมั่นใจ แล้วก็จะมีความเพียร วิธีปลูกฉันทะหรือศรัทธาคือ มองให้เห็นประโยชน์ของสิ่งที่จะทำ

2) วิริยะพละ หมายความว่า ความเพียรอย่างเสมอต้นเสมอปลาย แบบไฟสุ่มขอนไม้ไฟไหม้ไหม้ ฟาง มีความกระหายในสิ่งนั้นตลอดเวลา เพียรแบบรากไม้ไขภูเขาซึ่งเลี้ยกล้ำต้นมันมันได้ด้วย ความเพียร ถ้าขาดวิริยะแล้วจะไม่สำเร็จ บุญวาสนาของเราไม่รู้มีเท่าไรแต่วิริยะเราสร้างได้เพียรละอ กุศล

เพียรระวังไม่ให้กุศลที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เพียรบำเพ็ญกุศล เพียรรักษากุศลที่เกิดแล้วให้คงอยู่และเจริญยิ่งขึ้น

3) สติพละ หมายความว่าตามพระบาลีว่า สติมา สุขเมธติ ผู้มีสติย่อมมีความสุข ไม่ต้องสติสูงส่ง ใช้แค่มีสติรู้จักยับยั้งชั่งใจ (ยับยั้งไว้แล้วจึงชั่งใจว่าจะทำอย่างไร) สติระดับสูงส่ง ก็มี สติปฏิฐานสติเป็นกำลังสำคัญของการทำกุศลแลและอกุศล เจริญสติแล้วได้สมาธิ ทำสมณะหรือวิปัสสนาจะได้สมาธิและปัญญา

4) สมาธิพละ หมายถึง ฌานคือการเพ่งอยู่ ถ้าไม่ถึงขั้นฌาน ก็เจริญวิปัสสนาก็ได้สมาธิเหมือนกัน เรียก วิปัสสนาสมาธิ ถ้ามีสมาธิการทำงานก็สำเร็จด้วยดี สำเร็จเร็ว

5) ปัญญาพละ หมายถึงที่ท่านแสดงปัญญา 2 อย่าง ในพระสูตร

5.1 รู้ความเกิดและความดับของนามรูป (สิ่งต่าง ๆ) อุทยตถคามินีปัญญา คือ ปัญญาเป็นไปเพื่อรู้เห็นการเกิดและการดับของสังขารทั้งหลาย สิ่งที่เราเข้าไปยึดมั่นถือมั่นแล้วไม่เป็นโทษไม่มี สิ่งที่เกิดแล้วไม่ดับไม่มี

5.2 นิเพธิกปัญญา ปัญญาแทงทะลุให้รู้สิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง และเป็นไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบเป็นอริยปัญญา ในบาลีใช้ อริยนิเพธิกปัญญา (penetrating insight) หรือ penetrating wisdom มองเห็นสิ่งที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์

ความหมายพละ 5 ของวคิน อินทสระ ศรัทธาพละ จึงได้แก่ความมองเห็นประโยชน์ของสิ่งที่จะทำ แล้วจึงจะเกิดความพอใจ ชอบใจ และเพียรเพื่อที่จะให้สิ่งนั้นสำเร็จผลเป็นประโยชน์ อย่างน้อยคือสำเร็จเป็นความงาม แก่บุคคลผู้ทำ และและแก่ผลงานสิ่งนั้น

วิริยะพละ จึงได้แก่ ความพยายามอย่างเสมอต้นเสมอปลาย เพียรระวังกำจัดอุปสรรค

สติพละ ได้แก่ความรู้จักยับยั้งแล้วชั่งใจว่าจะทำสิ่งใด อย่างน้อยคือยับยั้งอารมณ์ได้แล้วสามารถพัฒนาขึ้นไปต่อได้

สมาธิพละ ได้แก่ความเพ่งอยู่ โดยสามารถตรวจสอบได้ด้วยตนเองจากผลของงานและระยะเวลาปัญญาพละ ได้แก่ปัญญาที่มองเห็นถึงความเกิดขึ้นและดับไปของสิ่งต่าง ๆ เพื่อเข้าใจตามความเป็นจริง ในความหมายด้านการปฏิบัติงานนี้อาจหมายถึง สามารถที่จะปล่อยวางได้หลังจากที่ได้ตั้งใจทำงานเต็มความสามารถแล้ว

เสฐียร ทั้งทองมะดัน (2566, ออนไลน์) ได้ให้ความหมายว่า 1) ศรัทธาพละ องค์ธรรมได้แก่ สัทธาเจตสิก คือความเลื่อมใสอย่างแรงกล้า ไม่มีความย่อท้อหรือห่อถอยในการปฏิบัติ มุ่งหน้าที่จะปฏิบัติบำเพ็ญ

2) วิริยะพละ องค์ธรรมได้แก่ วิริยะเจตสิก คือความองอาจกล้าหาญ มีความองอาจกล้าหาญอย่างแรง กล้าพรากเพียรที่จะปฏิบัติให้เห็นจริงเท่านั้น โดยไม่มีความย่อท้อถอย สะดุ้งกลัวหวาดเกรงอะไรเกิดขึ้น วิริยะนี้ทำลายโกศขชะคือความเกียจคร้าน มีความเพียร ถึงเวลาพักเหนื่อยก็พักหนักก็วาง แต่อย่าห่างจากความเพียร

3) สติพละ องค์ธรรมได้แก่ สติเจตสิก คือความระลึกได้อย่างถูกต้องและแรงกล้าด้วย เป็นไปกับนามรูปไม่ขาดสาย (กายกับใจ) ติดกันไปเป็นปัจจุบันธรรมทุกขณะ จนกระทั่งปรากฏเด่นชัดเป็นพิเศษ ความพิเศษนี้เพื่อกำจัดกิเลสร้าย เพื่อจะได้ถึงซึ่งมรรคผลนิพพาน อำนาจของสติพละนี้ประหารปมาทะ คือความประมาท เท่านั้น ฉะนั้น ฝึกสติอยู่เสมอ

4) สมာธิพละ องค์ธรรม ได้แก่ เอกัคคตาเจตสิก คือความสงบตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวอย่างแรงกล้าเพื่อมิ ให้หวั่นไหวโยกคลอน ท้อถอย เจตนาเพื่อให้ได้มาซึ่งมรรค ผล นิพพานอำนาจของสมာธิพละประหาร 2 ตัว คือ วิชเยष ความซัดสาย ไม่หยุดนิ่งแห่งจิต และอุทัจจะ ความฟุ้งซ่านแห่งจิต

5) ปัญญาพละ องค์ธรรม ได้แก่ ปัญญาเจตสิก คือ การกำหนดรู้แจ้งสอดส่องในธรรมปฏิบัติอย่างแรงกล้าเป็นพิเศษเพื่อจะทำลาย กิเลสอันเป็นอริโดยไม่มีความย่อท้อเบื่อหน่ายหรือสะดุ้งกลัวหวั่นไหว

2.1.2 ความสำคัญของพละ 5 เป็นหลักธรรมที่ใช้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนได้ทั้งโลกุตรวิสัย คือ เป็นธรรมปฏิบัติเพื่อพ้นจากทุกข์ในโลกได้ และใช้ในทางโลกียวิสัยคือ เป็นไปเพื่อการทำให้ตนเกิดพลังในการทำงานและกิจต่าง ๆ ให้สมบูรณ์ในภพนี้ด้วย เมื่อบำเพ็ญกระทำมากยิ่งขึ้น แล้วอาจที่จะพัฒนาไปสู่เป้าหมายหลักของพละ 5 คือพ้นจากทุกข์ได้อีกเช่นเดียวกัน ประการแรกเป็นหลักธรรมสำคัญของผู้ปฏิบัติธรรม พระผู้มีพระภาคตรัสถึงความสำคัญของการพัฒนาพละ 5 (ชุดิพงษ์ ไตรโลกา 2566, หน้า 61) ไว้ในภาวนาสูตรว่า

"เมื่อไม่ได้เจริญพละ 5 แม้ตั้งความปรารถนาให้จิตของตนหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายก็ตาม แต่สิ่งนั้นก็ไปไม่ได้ เปรียบเหมือนแม่ไก่มีไข่อยู่ แม้จะตั้งความปรารถนาให้ลูกไก่ใช้ปลายเล็บเท้าหรือจะงอยปากทำลายกระเปาะไข่ออกมาได้โดยสวัสดิ แต่สิ่งนั้นก็ไปไม่ได้ เพราะแม่ไก่กกไข่ไม่ดี ให้ความอบอุ่นไม่ดี พักไม่ดี ... แต่ถ้าหมั่นเจริญ พละ 5 อยู่ แม้ไม่ได้ตั้งความปรารถนาให้จิตของตนหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย แต่สิ่งนั้นก็ เกิดขึ้นได้...เปรียบเหมือน แม่ไก่มีไข่อยู่แม้จะไม่ตั้งความปรารถนาให้ลูกไก่ใช้ปลายเล็บเท้าหรือจะงอยปากทำลายกระเปาะไข่ออกมาได้โดยสวัสดิ แต่สิ่งนั้นก็เกิดขึ้นได้ เพราะแม่ไก่ กกไข่ดีแล้ว ให้ความอบอุ่นดีแล้ว พักดีแล้ว" ทำให้การรวบรวมกำลังทางจิตใจของบุคคลสมบูรณ์ถึงการสำเร็จเป้าหมายคือความหลุดพ้นจากทุกข์ภายในคือกิเลส พละ 5 จัดอยู่ในโพธิปักขยธรรม 37 ประการ คือ ธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งความตรัสรู้ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสแสดงไว้เพื่อเป็นแนวทางนำผู้ประพฤติไปสู่ความตรัสรู้ความรู้แจ้ง ทรงตรัสพร้อมกันกันกับ สติปัญญา 4 , สัมมปธาน 4, อิทธิบาท 4, อินทรีย์ 5, พละ 5, โภขมงค์ 7, อริยมรรคมีองค์ 8, ปรากฎพละ 5 ร่วมกันเสมอในพระสูตรต่าง ๆ อาทิ ปาสาทิกสูตร (ในทีฆนิกาย มหาวรรค) สหายตนวิภังคสูตร (ในมัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก) ปาลีเลยยสูตร (ในสังยุตตนิกาย ชันธวรรค) พละ 5 สำหรับบุคคลจึงเป็นธรรมเครื่องถึงความตรัสรู้แท้

อนึ่ง สำหรับผู้ปฏิบัติงานที่ทำหน้าที่อยู่ เป็นหลักธรรมประจำใจประจำตัวของผู้บริหารงานทุกระดับ ทั้งผู้ที่อยู่ในระดับเล็กและผู้ที่อยู่ในระดับใหญ่ที่เป็นผู้ทำหน้าที่ต่าง ๆ ภายในสังคมเริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัวขึ้นไป รวมถึงหน่วยงานของรัฐทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พร้อมทั้งราชการส่วนภูมิภาค และราชการส่วนกลาง เพราะจำเป็นต้องอาศัยพลังใจที่มองเห็นเป้าหมายอันสูงสุดอันเกิดมาจาก ศรัทธา วิริยะ สติ สมာธิ และปัญญา นำมาใช้รังสรรค์ผลงาน กิจกรรม กิจการภาระ หน้าที่ให้ได้ผลสัมฤทธิ์เป็นที่น่าพอใจและประกอบด้วยความสำเร็จโดยมีคุณธรรมในจิตใจเป็นที่รองรับ อันจะเป็นผลทำให้ การบริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น การบริหารสังคม มีการปกครองที่มีบุคคลผู้มุ่งมั่นทุ่มเทในการทำงาน เป็นไปเพื่อให้สังคมมีความสุขเป็นระเบียบเรียบร้อย พยายามเพื่อไม่ให้เกิดการกดขี่ข่มเหงกัน ไม่เอาเปรียบกัน เพราะต่างฝ่ายต่างมุ่งมั่นตามกิจกรรมของตนเอง อันกล่าวได้ว่า กำลังจากบุคคลทุกคน ส่งผลเป็นกำลังที่ดีของสังคม ส่งผลไปสู่ประเทศชาติที่มีกำลังและมั่นคง ควร

จะต้องมีการบริหารงานที่ดีคือดำเนินด้วยหลักพละ 5 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญสำคัญต่อผู้บริหารงานที่จะนำมาซึ่งคุณธรรมอื่น ๆ มีความส่งเสริมกันให้เป็นไปได้อย่างตลอด

สรุปได้ว่า การบริหารงาน เริ่มจากการบริหารตนเป็นอันดับแรก จึงบริหารคนและบริหารงานต่อไปตามลำดับ การบริหารนั้นต้องใช้พลัง หรือกำลังเป็นอย่างยิ่งในการผลักดันให้ปฏิบัติงานจนลุล่วงในทางพระพุทธศาสนาท่านแสดงธรรมคือพละ 5 นี้ไว้เป็นเป็นแนวทางประพฤติสอดส่อง สอบสวนดูว่าจิตใจของเรามีพลังเพียงไร ซึ่งเราสามารถรู้ได้ด้วยตนเอง โดยมีหลักธรรมนี้เป็นทั้งเครื่องหนุนให้สำเร็จสำหรับผู้ประพฤติอยู่แล้ว และเป็นทั้งเครื่องทำให้กำลังที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้นโดยบำเพ็ญไปตามที่ละข้อตั้งแต่ต้น ในการที่บุคคลมารวมกันอยู่เป็นหมู่ เป็นคณะ เป็นสังคมประกอบด้วยสมาชิกทุกเพศ ทุกวัย อาจมีความแตกต่างกันในเรื่องฐานะการงาน อุปนิสัย ความรู้ความสามารถ และความประพฤติ มีทั้งคนดีคนเลว มีทั้งคนเข้มแข็งและคนอ่อนแอ แต่เมื่อมีเป้าหมายเดียวกันที่จำเป็นต้องร่วมงานกัน หรือทำในงานของตนเป็นแผนก ๆ เพื่อให้ได้รับผลที่ก้าวหน้าขององค์กรนั้นคณะนั้น จำเป็นต้องมีความเข้มแข็งซึ่งก็คือพลังดังดั่งกล่าวอันแสดงในส่วนทวิภูมิมีกัตถประโยชน์ อันเป็นประโยชน์ที่จะพึงปฏิบัติเห็นผลได้ในภพนี้ โดยอาศัยนัยของ วศิน อินทสระ ซึ่งได้ให้ความหมายของพละ 5 ในชีวิตประจำวัน การบริหารงานจึงต้องอาศัยพละ 5 จึงสรุปได้ ดังนี้

ในด้าน ศรัทธาพละ ศรัทธาพละ คือ ความเชื่อ กำลังการควบคุมความสงสัย ความวิตกความเชื่อ กิริยาที่เชื่อ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง พลังจิตที่เกิดจากความ เชื่อที่มีได้เป็นการเชื่ออย่างงมงาย แต่เป็นการเชื่อที่ได้รับการพิจารณาด้วยเหตุผล ด้วยปัญญาแล้วจึงเชื่อ เมื่อบุคคลมีความศรัทธาในสิ่งใดก็จะปฏิบัติตามได้ง่าย ศรัทธาคือหัวใจของการเป็นผู้นำ หากผู้นำขาดการสร้างศรัทธาอาจทำให้ภาวะผู้นำด้อยลง ในทางพุทธศาสนาได้สรุปความสัมพันธ์ระหว่างศรัทธากับการเป็นผู้นำ ศรัทธาและความไว้วางใจ คือ ช่องทางที่ผู้บริหารสามารถจะเข้าถึงความคิดความอ่านและความร่วมมือกันเมื่อพนักงานไว้วางใจผู้นำ

ในด้าน วิริยพละ หมายถึง กำลังความเพียรหรือความขยัน เมื่อมีความเพียร การปฏิบัติงานย่อมสำเร็จโดยง่าย คนมีความขยันต้องมีกำลังใจเข้มแข็ง อาจกล่าวได้ว่าวิริยพละก็คือกำลังใจนั่นเอง กำลังใจต้องมากคู่กับกำลังปัญญาเสมอ คนมีกำลังใจแต่ไม่มีกำลังปัญญาจะเป็นคนบ้าบิ่น คนมีกำลังปัญญาแต่ขาดกำลังใจจะเป็นคน ขลาด คนที่มีทั้งกำลังใจและกำลังปัญญา จึงจะเป็นคน กล้าหาญ นักบริหารหรือพนักงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ที่ดีต้องเป็นคนกล้าตัดสินใจ กล้าได้กล้าเสีย ไม่กลัวความยากลำบากที่รอคอยอยู่เบื้องหน้า

ในด้าน สติพละ ความระลึกได้ การปฏิบัติงาน ด้วยสติก็จะนำพาให้งานเกิดผลดีทุกด้านสติจดจ่อตั้งมั่นอยู่ในเรื่องนั้น ๆ มีศรัทธาวิริยะแล้วอาจที่จะหลงไปได้เชื่อในสิ่งที่ไม่ถูกก็มี เพียรพยายามในสิ่งที่ผิดก็มี ถ้าหากสติไม่ควบคุมไว้ว่าสิ่งนั้นควรหรือไม่ควรสิ่งนั้นผิดหรือถูก สิ่งเหล่านี้ต้องมีสติควบคุมระวัง จึงจะเดินถูกทาง พลังก็คือความระลึกได้ การมีสติคือการระลึกได้ก่อนคิด ก่อนพูดก่อนทำอะไรก็ตาม เป็นคุณธรรมที่ทำให้เกิดความรอบคอบ ไม่หลงลืม ไม่หลงไหล ไม่ลืมตัว บุคคลประกอบกิจการใด ๆ โดยใช้สติเป็นผู้กำกับแล้ว ก็จะไม่เกิดความผิดพลาดได้ง่าย ดังนั้นสติจึงเป็นพลังต่อต้านไม่ให้บุคคลเกิดความประมาท ไม่ก่อให้เกิดความผิดพลาด หรือเกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ ได้

ในด้าน สมาธิพละ สมาธิ ความตั้งมั่น ความตั้งใจมั่น กำลังการควบคุมการวอกแวกไขว่เขว ฟุ้งซ่านเมื่อจิตใจจดจ่อ อยู่กับงานความผิดพลาดก็จะน้อยลง มีความมุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหาของประเทศ มากน้อยเพียงใด

ในด้าน ปัญญาพละ ปัญญา คือ ความรอบรู้ ความรู้เข้าใจในความเป็นจริง รู้สิ่งที่ทำที่ปฏิบัติ หยั่งรู้เท่าทันถึงสภาวะความฉลาดรอบ รู้เข้าใจในเหตุผล ในความดี ความชั่ว ในสิ่งที่เป็นประโยชน์และ มิใช่ประโยชน์หากเข้าใจใน งานที่ทำก็จะทำงานไปได้ราบรื่น การบริหารงานในองค์การบริหารส่วน ตำบล ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ รู้ในหน้าที่ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง เช่น เป็นผู้สุจริตประพฤติปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เป็นแบบอย่างให้ทั้งผู้ใต้บังคับบัญชาและประชาชน จึงจะเกิดศรัทธายอมรับและปฏิบัติตามผู้นำโดยไม่มีข้อเงื่อนไข การสั่งการใดหรือมีงานอันใดก็จะสามารถใช้ คน (Man) ซึ่งถือว่าเป็น ปัจจัยสำคัญของการบริหาร ดังคำกล่าวที่ว่า "ครองตน ครองคน ครองงาน" กำลังใจของบุคคลจึงมีความสำคัญที่จะอำนวยผลได้ทุกเมื่อ พละ 5 พร้อมด้วยหลักธรรมของพระผู้มีพระภาคทั้งหมด จึงรวม เรียกว่าเป็นองค์ความรู้ เพื่อก่อให้เกิด "ปัญญา" คือความรู้แจ้งชัดตามสภาวะความเป็นจริงในปัจจุบัน ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์รวมเข้ากับทุกสาขาวิชาของการศึกษาแนวคิดของการนำหลักธรรมคำสอน มาใช้ประกอบกับแนวทางทางการปกครองจึงเป็นสิ่งสำคัญลำดับต้น ๆ ที่ผู้บริหารบ้านเมืองต้องพึง ตระหนักทั้งในความคิดและต้องนำมาปฏิบัติให้ได้รูปธรรมที่ชัดเจน เพื่อความเป็นผู้สมบูรณ์พร้อมใน ความรู้และการประพฤติ

องค์ประกอบของพละ 5 คือ กำลังห้าประการ ได้แก่

1. ศรัทธาพละ ความเชื่อ กำลังการควบคุมความสงสัย ความวิตก (ความเชื่อ Confidence)
2. วิริยะพละ ความเพียร กำลังการควบคุมความเกียจคร้าน (ความเพียร Energy; Effort)
3. สติพละ ความระลึกได้ กำลังการควบคุมความประมาท ความมึนงง (ความระลึก ได้ Mindfulness)
4. สมาธิพละ ความตั้งใจมั่น กำลังการควบคุมการวอกแวกไขว่เขว ฟุ้งซ่าน (ความตั้งใจมั่น Concentration)
5. ปัญญาพละ ความรอบรู้ กำลังการควบคุม การทำเกินพอดี (ความรู้ทั่วชัด Wisdom; Understanding)

ทิพากรณ์ เยสุวรรณ (2562) ได้ศึกษาและกล่าวไว้เกี่ยวกับ หลักธรรมกับการพัฒนาชุมชน เข้มแข็ง ใน “การประชุมสัมมนาวิชาการระดับนานาชาติและนานาชาติ (วารสารธรรมวิชัย)” ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งหรือการทำนุบำรุงชุมชนให้เจริญซึ่งเป็นหลักการสากลที่นำพาคน ชุมชน สังคมไปสู่เป้าหมายที่เป็นความสุข ชุมชนเข้มแข็งต้องมีหลักธรรมที่สำคัญในชุมชน ข้อนี้เป็น หลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตาม นโยบายที่ได้วางเอาไว้โดยการกำหนดเป้าหมายของสังคมว่าจะเน้นอะไรและสุดท้ายสร้างความ เข้มแข็งให้เกิดขึ้นภายในสังคมชุมชนประเทศชาติที่ยั่งยืน ประกอบด้วยหลักธรรม คือ จักร 4, ทิฏฐธัม มิกถลประโยชน์ 4, อิทธิบาท 4, พละ 5, หลักธรรมที่ใช้เพื่อพัฒนาสังคมหรือช่วยสงเคราะห์คนใน ชุมชน คือ หลักสังคหวัตถุ 4 หลักธรรมที่จะให้ผู้บริหารได้มีวิจาร์ณญาณ คือ อคติ 4, หลักพรหมวิหาร 4 หลักธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการองค์กรให้มีความมั่นคงเจริญก้าวหน้า คือ ฆราวาสธรรม 4 การ พัฒนาชุมชนเข้มแข็งตามแนววิถีพุทธ เป็นทิศทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานการพึ่งตนเองโดยอาศัย

กระบวนการจัดการชุมชนในการพัฒนาต่าง ๆ โดยมีวิธีคิดที่มีพื้นฐานจากระบบคิดเดิมของชุมชน หรือภูมิปัญญาพื้นบ้านผสมผสานเข้ากับวิธีคิดและระบบการจัดการของสังคม

บุญรัตน์ ครุทคง และคณะ (2562) ได้ทำการศึกษาเรื่อง กระบวนการพัฒนาคนชายขอบ (คนไร้บ้าน) ของเครือข่ายประชาสังคมจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งพบว่า ชีวิตความเป็นอยู่ของคนชายขอบในด้านการส่งเสริมสุขภาพย่อมมีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพกาย สุขภาพใจ จากทางหน่วยงานภาครัฐอยู่เป็นประจำอย่างสม่ำเสมอเนื่องมาจากการจัดสวัสดิการสังคม มีหน่วยงานที่ปฏิบัติร่วมกับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ศูนย์ครองคนไร้ที่พึ่ง กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ สำนักงานสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้มีคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่มีการเตรียมความพร้อมโดยได้รับการดูแลจากหน่วยงานภาครัฐ

2. ด้านสุขภาพละ ความเชื่อ ก่อนและหลังการทดลองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ดูแลสุขภาพกายของตนเองกับผู้ที่มีความรู้ มีการออกกำลังกายทุกวัน และมีการทำกิจกรรมเพื่อยืดเส้นยืดสาย เช่น แกว่งแขน ยืดขา อย่างสม่ำเสมอทำให้ชาวชุมชนมีสุขภาพที่แข็งแรง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธิติญา เหล่าอัน (2563) ที่ได้ทำการศึกษา ชุมชนข้างทางรถไฟกับผลกระทบจากการสร้างรถไฟรางคู่ : ศึกษากรณีชุมชนข้างทางรถไฟ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ที่มีการกล่าวให้เห็นว่าประกอบไปด้วยกลุ่มคนจนเมืองและกลุ่มคนจนจากเขตอำเภอและจังหวัดที่อยู่ใกล้เคียงกับจังหวัดขอนแก่น ชุมชนข้างทางรถไฟขยายไปทั้งสองฝั่งข้างทางรถไฟอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา ผู้คนเหล่านี้มักถูกมองว่าเป็นคน “สลัม” หรืออยู่ใน “ชุมชนแออัด” สภาพชีวิตไม่มีสวัสดิการ ไม่ได้รับการคุ้มครองและไม่มีการอำนวยความสะดวกจากภาครัฐทั้งด้านการบริโภคและอุปโภค คนในชุมชนข้างทางรถไฟมีการต่อสู้การต่อรอง และการสร้างพื้นที่เพื่อสร้างศักยภาพของชุมชน อย่างไรก็ตามมีการอนุมัติจากรัฐบาลไทยให้สร้างรถไฟรางคู่ ทำให้หลายครอบครัวต้องสูญเสียที่อยู่อาศัยและถูกตัดขาดความสัมพันธกับคนในชุมชน พวกเขาได้รับเหตุผลว่าการพัฒนาเส้นทางคมนาคมจะทำให้เกิดความสะดวกต่อการพัฒนาจังหวัดและประเทศต่อไป และพื้นที่ข้างทางรถไฟเป็นพื้นที่ของการรถไฟแห่งประเทศไทย แม้ว่าชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชุมชนดังกล่าวจะมีความเป็นอยู่ลักษณะค่อนข้างลำบากแต่ก็ได้มีสุขภาพละ ในการดำเนินชีวิตของตนเอง

3. ด้านวิริยะผลละ ความเพียร ก่อนและหลังการทดลองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ชาวชุมชนริมทางรถไฟ มีการเสริมสร้างสุขภาพทางด้านความเพียรโดยคนในชุมชนให้รู้สึกว่าคุณค่า อีกทั้งมีความสุขและพอใจกับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่และยอมรับสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวชุมชนริมทางรถไฟมีการใช้หลักวิริยะผลละ ความเพียร ในการพัฒนาศักยภาพของตนเองเพื่อให้เกิดการพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและสามารถดำรงชีวิตให้อยู่ได้ความเพียร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสรรเพชร เพียรจัด และคณะ (2562) ได้ทำการศึกษาเรื่องส่งเสริมสุขภาพชุมชนผ่านผู้นำเกษตรกรวิริยะบารมี กลุ่มตัวอย่างเป็นเกษตรกรชุมชนตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เห็นว่าการปลูกพืชผักกินเองทำให้สุขภาพดีไม่ได้รับสารพิษ การเลี้ยงสัตว์สามารถขยายกิจการให้ใหญ่โตเจริญรุ่งเรืองได้ และ การมีภาระหนี้สินเกิดจากค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ซึ่งทำให้ตนเองรู้สึกมีคุณค่าในการดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดบังผู้อื่น

สุขภาพกายสุขภาพใจแข็งแรงมากยิ่งขึ้นหลังจากได้เข้ารับการอบรมการทดลองหลักสูตรการส่งเสริมสุขภาพชุมชนผ่านผู้นำเกษตรกรวิริยะบารมี

4. ด้านสติพละ ความระลึกได้ ก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าชุมชนริมทางรถไฟมีการจัดการปัญหาชีวิตที่เกิดขึ้นได้โดยอาศัยสติและเหตุผล มีการให้ความรู้ในการดูแลสุขภาพเบื้องต้น พัฒนาตัวเองในการเสริมสร้างสุขภาพทางปัญญา ซึ่งจะเห็นได้ว่าชาวชุมชนริมทางรถไฟมีการดูแลสุขภาพด้านสติพละ ความระลึกได้อย่างต่อเนื่องซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของแม่ชีรณช พงษ์ชนะชัย (2563) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ศึกษาพละ 5 ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 เห็นว่าสติพละคือกำลังที่ทำให้เกิดความระลึกได้ในปัจจุบันขณะ การนึกได้ความไม่พลั้งเผลอความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม การหมายรู้ความรู้สึกตัวทั่วพร้อม ความไม่ประมาท ความใส่ใจการตระหนักรู้การกำหนดรู้หรือการตื่นรู้กับกายที่เคลื่อนไหวกับใจที่นึกคิดกับ จิตและธรรมที่ปรากฏในขณะที่ปัจจุบันที่เกิดขึ้นในจิตที่นึกคิด การระมัดระวังรู้ว่าเรากำลังทำอะไรอยู่

5. ด้านสมาธิพละ ความตั้งมั่น ก่อนและหลังการทดลองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สามารถจัดการปัญหาชีวิตที่เกิดขึ้นได้โดยอาศัยสติและเหตุผล มีการลด ละ เลิกพฤติกรรมที่เสี่ยงทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ และมีให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพติดอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), (2552) ที่ได้กล่าวถึง โดยการยกจิตของตนขึ้นสู่ระดับสูงเหนืออำนาจของกิเลสทั้งปวง หรือเป็นการฝึกฝนตนเอง การอบรมตนเอง การทำตนเองให้เจริญขึ้น ให้ประเสริฐขึ้นด้วยการเจริญกรรมฐานโดยอาศัย ดังนี้จึงเห็นได้ว่าชาวชุมชนดังกล่าวมีการพัฒนาด้านสมาธิพละเป็นอย่างดี

6. ด้านปัญญาพละ ความรอบรู้ ก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมเป็นอย่างมาก เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา และมีการพัฒนาตัวเองในการเสริมสร้างสุขภาพทางสังคม อย่างสม่ำเสมอทำให้ชาวชุมชนริมทางรถไฟมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี สอดคล้องกับแนวคิด ชูติพงษ์ ไตรโลก (2566) ที่ได้ทำการศึกษาปัญญาพละ ในทางพระพุทธศาสนา โดยกล่าวว่า ปัญญาที่เฉพาะเจาะจงคือต้องเป็นปัญญาที่สามารถช่วยให้พ้นทุกข์ทางจิตใจได้ในที่นี้หมายถึงภาวนามยปัญญา ซึ่งเป็นปัญญาที่ช่วยฝึกจิตให้เกิดการรู้การเข้าใจเห็นความเป็นจริงในสิ่งทั้งหลายว่ามีความไม่เที่ยง สิ่งนั้นเกิดขึ้นแล้วมีความเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยไม่มีตัวตนให้ยึดถือ เมื่อเห็นประจักษ์แจ้งตามความเป็นจริงมากขึ้น ความขัดแย้งในจิตใจก็จะลดน้อยลง สามารถวางใจเป็นกลาง รักษาความสมดุลของจิตให้อยู่ในท่ามกลางกุศลธรรมและอกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นแก่จิตได้ ทำให้ชาวชุมชนริมทางรถไฟมีปัญญาพละเป็นอย่างดีและเป็นหลักชัยในการดำเนินชีวิตเพื่อเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

พละ หรือ พละ 5 คือ กำลังห้าประการ ได้แก่

ศรัทธาพละ ความเชื่อ กำลังแห่งความเชื่อ ความศรัทธา

วิริยะพละ ความเพียร กำลังแห่งความเพียรพยายาม

สติพละ ความระลึกได้ กำลังแห่งสติ ระลึกรู้

สมาธิพละ ความตั้งใจมั่น กำลังแห่งใจที่ตั้งมั่น

ปัญญาพละ ความรอบรู้ กำลังแห่งความรู้ที่เกิดจากปัญญาญาณ

เป็นหลักธรรมที่คู่กับอินทรีย์ 5 คือศรัทธินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ โดยมีความเหมือนความแตกต่างและความเกี่ยวเนื่องคือ พละ 5 เป็นธรรมที่กำจัดแก้อกุศลนิรวณ อินทรีย์เป็นธรรมเสริมสร้างกุศลอิทธิบาท

พละ 5 กับนิรวณ 5

พละทั้งห้านี้ เป็นหลักธรรมที่ผู้เจริญวิปัสสนาพึงรู้ ศรัทธาปรับให้สมดุลกับปัญญา วิริยะต้องปรับให้สมดุลกับสมาธิ ส่วนสติพึงเจริญให้มากเนื่องเป็นหลักที่มีสภาวะปรับสมดุลของจิตภายในตัวเองอยู่แล้ว ถ้าพละห้า ไม่สมดุล ท่านว่าจะเกิดนิรวณทั้งห้า

ศรัทธาพละมากกว่าปัญญาพละ จะทำให้มีโมหะได้ง่าย จนเกิดราคะ โทสะได้ง่าย ทำให้อาจเกิดกามฉันทะนิรวณหรือพยาบาทนิรวณ

ปัญญาพละมากกว่าศรัทธาพละ จะเกิดวิกิจจฉานนิรวณ ความลังเลสงสัย

วิริยะพละมากกว่าสมาธิพละ จะเกิดอุทธัจจะกุกกุจจะนิรวณ ฟุ้งซ่านและรำคาญใจ

สมาธิพละมากกว่าวิริยะพละ จะเกิดถีนมิทธะนิรวณ ความง่วงและท้อแท้ เกียจคร้าน

พละ 5 กับการปรับสมดุล

ในการเจริญสติปัฏฐาน ท่านกล่าวว่า ให้วิริยะสมดุลกับสมาธิ ให้ศรัทธาสมดุลกับปัญญา ให้สติสมดุลสมาธิ

วิริยะพละ เกิดจากการกำหนดการเดินทางจรกรรมและการกำหนดอิริยาบถย่อย ซึ่งถ้าทำมากเกินไปจะทำให้จิตฟุ้งซ่าน ส่วน สมาธิพละ เกิดจากการกำหนดในอิริยาบถนั่ง ถ้ามากไปทำให้ขี้เกียจ ท้อแท้ ง่วง เบื่อ ได้ ดังนั้น ให้วิริยะพละสมดุลกับสมาธิพละด้วยการสลับการเดินทางจรกรรมและการนั่งสมาธิให้เหมาะสมแก่อินทรีย์ของตนเอง ไม่ให้ฝั่งใดมากเกินไปหรือน้อยเกินไป

ศรัทธาพละและปัญญาพละสมดุลกัน ศรัทธาพละกับปัญญาพละ มีส่งเสริมกันมากกว่าขัดแย้งกัน ท่านเปรียบเช่นบอลลูกศร ศรัทธาคือไฟที่พวยงบอลลูกศรให้ลอย ปัญญาคือลมที่พัดพาบอลลูกศรไปสู่เป้าหมาย ถ้าไม่มีปัญญาก็จะลอยไปผิดทางถ้าไม่มีศรัทธาก็จะลงสู่พื้นไปต่อไม่ได้ แต่แม้ศรัทธาและปัญญาจะสนับสนุนกัน แต่ถ้าปัญญามากไปก็เหมือนลมที่พัดไฟคือศรัทธาให้ดับ หรือพัดบอลลูกศรให้กระเด็นไป ถ้าศรัทธามากไปก็เหมือนบอลลูกศรที่ลอยไปสู่ชั้นบรรยากาศ พ้นจากลมคือปัญญา จนไม่รู้ว่า จะลอยไปไหน อาจหลุดอาจโลกไปเลย เมื่อธรรมวิจยเกิดขึ้น รู้ว่าสิ่งใดคือกุศล (เช่น สร้างบุญ) สิ่งใดคืออกุศล (เช่น การผิดศีล) จึงสร้างกุศลและละอกุศล แต่ถ้าเกิดไปสร้างอกุศลเช่นฆ่าสัตว์ ย่อมทำให้ศรัทธาและปัญญาที่เชื่อในกฎแห่งกรรมย่อมน้อมเสื่อม เหมือนบอลลูกศรที่ลงสู่ดินเพราะไฟดับ ต้องพยายามสร้างไฟคือศรัทธาและปัญญาขึ้นมาอีก ธรรมดาการรักษาศีลและกุศลได้นั้นต้องอาศัยสัมปชัญญะช่วยในการสำรวจระวังในการกระทำและคำพูด เพราะสติสมบูรณ์ด้วยสัมปชัญญะ 4 คือ

สาตถกสัมปชัญญะ พิจารณาก่อนทำว่าเป็นประโยชน์ ไม่มีโทษ

สัพพายสัมปชัญญะ พิจารณาประเมินหลังทำเสร็จว่าเหมาะสม ควรทำต่อไป

โคจรสัมปชัญญะ ใส่ใจจดจ่อขณะทำว่าเป็นกิจหน้าที่ ที่ต้องรักษา

อสัมโมหสัมปชัญญะ ไม่หลงลืมพลั้งเผลอ จดจำลำดับขั้นตอนในสิ่งที่ต้องทำได้ไม่ผิดพลาด จึงไม่กระทำให้สิ่งใดอย่างงมงายไร้เหตุผล แต่เพราะพิจารณาแล้วว่า เป็นประโยชน์จริงเหมาะสม เป็นกิจที่ควรรักษาให้สมบูรณ์ไม่ผิดพลาด

สติพละ ให้สติพละสมดุคสมาธิพละ ด้วยการพิจารณารูปนาม จากน้อยค่อย ๆ ไปหามาก สตินั้นท่านกล่าวว่ายังมีมากยิ่งดี การเจริญวิปัสสนานั้น ท่านให้กำหนดสติรับรู้อารมณ์กำหนดจากน้อย ไปหามาก ยิ่งมีอารมณ์กำหนดน้อยก็จะเกิดสมาธิได้ง่าย ถ้ามีอารมณ์ให้กำหนดกว้างมากสมาธิจะน้อย จนไม่เป็นอันปฏิบัติได้แต่ฟุ้งซ่าน ไร้ความเพียรจดจ่อ เพราะสมาธิคือความตั้งใจของจิต มีสมาธิน้อยไป ย่อมปฏิบัติหรือทำอะไรไม่ได้เลย และถ้าสมาธิมีมากเกินไปจิตจะตึงตึงไม่มีสติ จนบางครั้งร่างกาย เคลื่อนไหวสะบัดไปเอง เพราะไม่มีสติรู้ตัวคุมการเคลื่อนไหวร่างกาย อุบายคือเมื่อสมาธิมีมากเกินไป เพราะเริ่มชำนาญต่ออารมณ์กรรมฐานที่กำหนด ให้เพิ่มการรับรู้ของสติให้มากขึ้นกว้างขึ้นละเอียดขึ้น ทีละน้อย ด้วยการเพิ่มอารมณ์ที่ต้องกำหนด ให้มากขึ้นกว้างขึ้นละเอียดขึ้นทีละน้อย เป็นการลดกำลัง ของสมาธิและเพิ่มกำลังของสติขึ้นมาแทน ทำให้เกิดความสมดุลขึ้นมา แต่ถ้าเพิ่มมากเกินไปในทีเดียว จะสูญเสียสมาธิที่ใช้ในการกำหนดอารมณ์กรรมฐานจนกลายเป็นฟุ้งซ่านหรือเกียจคร้านไป เพราะถ้า จิตรับรู้อารมณ์น้อยอย่างจะเกิดสมาธิได้ง่าย ถ้าจิตรับรู้อารมณ์มากอย่างจะเกิดสติมากขึ้น แต่จะอ่อน สมาธิจนอาจไม่สนใจเจริญสติ เพราะไม่มีสมาธิรักษาอารมณ์ที่จดจ่อในการกำหนดกรรมฐานได้ จึงต้อง ค่อย ๆ เพิ่มอารมณ์ที่ใช้กำหนดทีละน้อย อีกอย่างหนึ่ง เมื่อผู้ปฏิบัติชำนาญจนเคยชิน อารมณ์ที่ กำหนดจนเคยชินจะกลายเป็นสมาธิมากขึ้นเอง จึงต้องค่อย ๆ เพิ่มการรับรู้ของสติไปเรื่อย ๆ ทีละขั้น เพื่อลดกำลังของสมาธิด้วยสติ แต่แม้จะไม่เพิ่มการกำหนดของจิตให้มากขึ้นกว้างขึ้นละเอียดขึ้น เพื่อหวังให้สมาธิคงอยู่นาน แต่การกระทำเช่นนั้น ก็อาจทำให้สมาธิค่อย ๆ อ่อนกำลังได้เช่นกัน เหมือนกับ การที่ถ้าเราทำอะไรชำนาญจนเคยชินจนคล่องมาก จะเริ่มไม่มีสมาธิต่อสิ่งนั้น จนสามารถเริ่มทำสิ่งนั้น ไปพร้อมกับสิ่งอื่นได้ง่าย ๆ ซึ่งการชำนาญมากไป อาจมีผลให้จิตเหม่อลอยแทน จนเกิดถิ่นมิทธะได้ ง่าย ดังนั้นการจะสร้างสมาธิเมื่อจิตเริ่มชำนาญต่ออารมณ์ที่มีอยู่ ก็คือการกำหนดสติให้มากขึ้นกว้าง ขึ้นละเอียดขึ้นอยู่ดี จิตจึงจะกลับมีสมาธิต่ออารมณ์กรรมฐานได้ดีต่อไป การใช้สติลดกำลังสมาธิแบบนี้ สติจะกล้าแข่งกว่าสมาธิไปที่ละระดับขั้น

พระมหาวิระ ขุดคณาโณ (วรธรรม) (2563) ได้ศึกษา “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวพุทธ ตามแนวพละ 5” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพละ 5 ในพระพุทธศาสนา ศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของชาวพุทธตามแนวพละ 5 และวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวพุทธตามแนวพละ 5 เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเน้นการวิจัยทางเอกสาร โดยศึกษาจากพระไตรปิฎกและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า “พละ” หมายถึง ธรรมอันเป็นกำลัง ซึ่งทำให้เกิดความเข้มแข็งมั่นคงดำรงอยู่ได้ใน สัมปยุตธรรมทั้งหลายอย่างไม่หวั่นไหว อันธรรมที่เป็นปฏิปักษ์จะเข้าครอบงำไม่ได้ เป็นเครื่องเกี่ยวพัน แก่อริยมรรค จัดอยู่ในกลุ่มโพธิปักขิยธรรม มี 5 ประการ คือ 1) สัทธาพละ กำลังคือศรัทธา 2) วิริย พละ กำลังคือวิริยะ 3) สติพละ กำลังคือสติ 4) สมาธิพละ กำลังคือสมาธิ 5) ปัญญาพละ กำลังคือ ปัญญา องค์ธรรมเหล่านี้เป็นกำลังซึ่งทำให้เกิดความเข้มแข็งมั่นคงดำรงอยู่ในสัมปยุตธรรมทั้งหลาย อย่างไม่หวั่นไหว เป็นเครื่องเกี่ยวพันแก่อริยมรรคปฏิบัติ จัดอยู่ในจำพวกโพธิปักขิยธรรม คือ ธรรมที่ เป็นเครื่องกระทำให้แจ้งพระนิพพาน การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวพุทธตามแนวพละ 5 บุคคลจะ ประสบความสำเร็จในชีวิตในด้านต่าง ๆ ทั้งทางโลกและทางธรรมตามหลักพุทธธรรมได้นั้น จำต้องมี หลักการและอุดมคติเป็นแรงผลักดัน สำหรับหลักธรรมที่มีความสำคัญต่อการอุดหนุนหลักการและ อุดมคตินั้น ขาดไม่ได้ก็คือ พละ 5 คือ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ และปัญญาพละ ซึ่ง เป็นคำสอนสำคัญทางพระพุทธศาสนา ใช้เป็นหลักธรรมที่ใช้ในการฝึกฝนพัฒนาจิต และสร้างปัญญา

ไปพร้อม ๆ กัน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยหลักการของพละคือ “กำลัง” เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชีวิตให้เป็นไปตามที่มุ่งหวังไว้ ซึ่งต้องเชื่อมโยงกับหลักธรรมคือ “ทวิภูมิมิกัตถประโยชน์” คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน อันตนพึงได้รับจากการประกอบกิจการหรือมีอาชีพที่สุจริตถูกต้องทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม วิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวพุทธตามแนวพละ 5 พบว่า สามารถยกระดับจิตใจให้เกิดคุณธรรมอย่างสูง จนเกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อโลกและชีวิต เป้าหมายของการฝึกพัฒนาตนหรือการพัฒนาพละ 5 อยู่ที่การพึ่งตนเองได้ ซึ่งมีหลายระดับ จุดหมายสูงสุด คือ ทำให้จิตใจหลุดพ้นจากกิเลส หลุดพ้นจากการยึดมั่นถือมั่น นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ปลดปล่อยตนเองจากพันธนาการของระบบบริโภคนิยมหรือมีความสามารถที่จะมีความสุขในตนเองได้มากขึ้นโดยไม่หวั่นไหว ยังสามารถเกื้อกูลแก่ผู้อื่นหรือแก่สังคมได้มากขึ้นด้วย ถ้าพัฒนาต่อไปก็จะเกิดอิสรภาพ มีความสุขยิ่ง เป็นค่านิยมที่เอื้อต่อการพัฒนาบุคคลและสังคม ขณะเดียวกันก็เป็นการรักษาพระพุทธศาสนาให้คงไว้แก่ชนรุ่นหลังสืบต่อไป “พละ 5” แปลว่า ธรรมอันเป็นกำลัง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2565, หน้า 156) ที่เรียกว่า “พละ” เพราะมีความหมายว่าเป็นพลัง ทำให้เกิดความมั่นคง ครอบงำเสียซึ่งความไร้ศรัทธา ความเกียจคร้าน ความประมาท ความฟุ้งซ่าน และความหลง เป็นเครื่องเกื้อหนุนแก่อริยมรรค จัดอยู่ในจำพวกโพธิปักขิยธรรม ส่วนคำว่า “กำลัง” ในที่นี้ คือ กำลัง แรง ความเข้มแข็ง ที่ทำให้เข้มข้มจัดได้แม้แต่กำลังแห่งมาร ทำให้สามารถดำเนินชีวิตที่ติงาม ปลอดภัย เป็นสุข บำเพ็ญกิจด้วยความบริสุทธิ์และเต็มที ไม่มี กิเลสหรือความทุกข์ใด ๆ จะสามารถบีบคั้นครอบงำได้ ได้แก่ วิมุตติ ความหลุดพ้น หมดสิ้นอาสวะ หรืออรหัตตผล พละนั้นยังสามารถแปลได้ว่า กำลังที่เป็นพื้นฐาน เป็นรากฐานด้วย (พุทธทาสภิกขุ, 2564, หน้า 151) พละ 5 จึงเป็นหลักปฏิบัติทางจิตใจให้ถึงความหลุดพ้นโดยตรง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2365, หน้า 169) พละ 5 ประกอบด้วยหลักธรรม 5 อย่าง ได้แก่ หลักศรัทธา คือ ความเชื่อ หลักวิริยะ คือ ความเพียร หลักสติ คือ ความระลึกได้ หลักสมาธิ คือ ความตั้งจิตมั่น หลักปัญญา คือ ความรู้ทั่วชัด หลักการปฏิบัติของหลักธรรมในพละ 5 ต้องสมดุลกัน คือ ศรัทธาเสมอกับปัญญา วิริยะเสมอกับสมาธิ ส่วนสติเป็นแกนกลางต้องมีให้มาก จึงจะถือว่าเป็นพละ 5 โดยสมบูรณ์ ดังนั้น พละ 5 ในแง่ของความหมายและองค์ประกอบ รวมทั้งหลักการปฏิบัติต่าง ๆ นั้น เป็นปัญหาที่ต้องหาคำตอบในทางวิชาการ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติ อันจะเกิดประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา หลักธรรมในพละ 5 พระพุทธเจ้าทรงยกย่องและทรงย้ำมากในขณะที่จะมีการตรัสรู้นั้น ทำได้อย่างไร เป็นหลักการปฏิบัติที่มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปสู่ความดับทุกข์ โดยเริ่มจากศรัทธา คือ ความเชื่อ (พุทธทาสภิกขุ, 2365, หน้า 121-122) ศรัทธานี้อาจเป็นความเชื่อในรูปใดรูปหนึ่งก่อน เชื่อเพราะพอใจในเหตุผลเบื้องต้นของคำสอนนั้น หรือเชื่อโดยการไว้วางใจตัวผู้สอน จึงมีการรับฟังการสอน รับการอบรม เกิดความเข้าใจเพิ่มพูนขึ้น มองเห็นเหตุผลที่ถูกต้องด้วยตนเอง ซึ่งเรียกว่า “สัมมาทิฐิ” เมื่อเกิดสัมมาทิฐิ ก็ลงมือปฏิบัติจนเกิดการเห็นอย่างประจักษ์เห็นด้วยตนเอง เป็นขั้นปัญญา เรียกว่า “สัมมาญาณะ” เป็นขั้นที่หลุดพ้นจากศรัทธาและทิฐิ เป็นขั้นสุดทางและเข้าถึงจุดหมาย ซึ่งเรียกว่า “สัมมาวิมุตติ” ศรัทธาลักษณะนี้เป็นศรัทธาเพื่อปัญญา เป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา หรือเชื่อเพราะมีความเข้าใจในเหตุผลเป็นมูลฐาน มิได้หมายถึงความเชื่อแบบมอภใจให้ไปโดยไม่มีเหตุผล ดังนั้น เพื่อควบคุมศรัทธาให้อยู่ในความหมายที่ถูกต้องแล้ว ธรรมหมวดใดก็ตามในพุทธธรรม ถ้ามีศรัทธาเป็นส่วนประกอบข้อหนึ่งแล้ว จะต้องปัญญาเป็นอีกข้อหนึ่งด้วยเสมอ (พระเทพเวที (ประยูร)

ปยุตโต), 2566, หน้า 648) ตัวอย่างเช่น พละ 5 อินทรีย์ 5 สัมปรายิกัตถะ 4 วุฒิธรรม 4 เวสาร์ชชกรณธรรม อริยทรัพย์ 7 เป็นต้น ซึ่งศรัทธานั้นสามารถสังเคราะห์เอามารวมไว้ในสัมมาทิฐิ อันเป็นความเห็นที่ถูกต้อง ความเชื่อที่ถูกต้อง เมื่อศรัทธาถูกต้องแล้วจะทำให้เกิดความเพียรตัวที่สองตามมา คือ มีความพากเพียรพยายาม ความกล้าหาญ ความเสียสละ แต่ศรัทธามี 2 ระดับ คือ ศรัทธาที่ยังหวั่นไหวอยู่ กับศรัทธาที่ไม่หวั่นไหว การประยุกต์พละ 5 มาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันนั้น ย่อมเหมาะสมสำหรับคนในทุกสังคม กล่าวคือ สัทธาพละ คือ มีศรัทธาแล้วต้องมีปัญญาพิจารณา เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อและมีเหตุผลประกอบ วิริยพละ คือ มีวิริยะความเพียรในการประกอบสัมมาอาชีพ คืออาชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนสังคม และในขณะที่เดียวกันก็ใช้วิริยะในการช่วยเหลือสังคมด้วย สติพละ คือ มีสติระลึกได้ในกิจที่ทำ คำที่พูด ตั้งสติไว้ว่าจะไม่ละเมิดศีล 5 ซึ่งเป็นหลักธรรมพื้นฐานของการดำเนินชีวิต สมာธิพละ คือ มีสมาธิตั้งใจมุ่งมั่นที่จะทำหน้าที่ของตนมีให้บกพร่อง ปัญญาพละ คือ มีปัญญาประกอบด้วยเหตุผล ไม่ยึดติดกับวัตถุนิยมที่ปรากฏอยู่ในสังคมปัจจุบันจนกินความจำเป็น ระลึกอยู่เสมอว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงปัจจัยเครื่องอาศัย เพื่อช่วยให้การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยความสะดวกเท่านั้น เพราะว่า “พละ” คือ หลักธรรมที่เป็นกำลังภายในตน ซึ่งเป็นเครื่องต่อต้านอกุศลธรรมที่เป็นข้าศึก กล่าวคือ เมื่อใดที่มีหลักธรรมที่เป็นกำลังภายในใจ เมื่อนั้นอกุศลธรรมที่เป็นข้าศึกย่อมไม่มีโอกาสเกิดได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจนำเสนอข้อมูลและศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “พละ 5 ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท” ด้วยว่า พละ 5 เป็นหลักธรรมหมวดหนึ่งในหลักธรรมที่เป็นเครื่องตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลาย เป็นปัจจัยแห่งการบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน เพื่อนำหลักธรรมทั้ง 5 ประการนี้มาพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวพุทธในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะฉะนั้น ในงานวิจัยนี้จะศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นที่เกี่ยวกับความหมาย ลักษณะความสำคัญ หลักธรรมที่เกี่ยวข้อง และการประยุกต์ใช้พละ 5 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในปัจจุบัน

ทิพาภรณ์ เยสุวรณ์ ได้กล่าวว่า หลักธรรมกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งหรือการทำให้ชุมชนให้เจริญซึ่งเป็นหลักการสากลที่น่า พวคนชุมชน สังคมไปสู่เป้าหมายที่เป็นความสุข ชุมชนเข้มแข็งต้องมีหลักธรรมที่สำคัญในชุมชน ข้อนี้เป็นหลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามนโยบายที่ได้วางเอาไว้โดยการกำหนดเป้าหมายของสังคมว่าจะเน้นอะไรและสุดท้ายสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นภายในสังคมชุมชนประเทศชาติที่ยั่งยืน ประกอบด้วยหลักธรรม คือ จักร 4, ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4, อิทธิบาท 4, พละ 5, หลักธรรมที่ใช้เพื่อพัฒนาสังคมหรือช่วยสงเคราะห์คนในชุมชน คือ หลักสังคหวัตถุ 4 หลักธรรมที่จะให้ผู้บริหารได้มีวิจารณ์ญาณ คือ อกคิ 4, หลักพรหมวิหาร 4 หลักธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการองค์กรให้มีความมั่นคงเจริญก้าวหน้า คือ ขรวาสาธรรม 4 การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งตามแนววิถีพุทธเป็นทิศทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานการพึ่งตนเองโดยอาศัยกระบวนการจัดการชุมชนในการพัฒนาต่าง ๆ โดยมีวิธีคิดที่มีพื้นฐานจากระบบคิดเดิมของชุมชนหรือภูมิปัญญาพื้นบ้านผสมผสานเข้ากับวิธีคิดและระบบการจัดการของสังคม ในปัจจุบันพระพุทธศาสนาได้เป็นที่ยอมรับว่าเป็นหลักนำ ทางในการพัฒนาทุกด้านที่จะพัฒนาประเทศให้สำเร็จผลดีบรรลุจุดหมายที่ต้องการได้อย่างแท้จริงนั้น จะพัฒนาเพียงด้านวัตถุอย่างเดียวเท่านั้นไม่เพียงพอประสบการณ์ในการพัฒนาตลอดเวลายาวนานที่ผ่านมาได้สอนให้เป็นที่ตระหนักได้ว่า การมุ่งพัฒนาวัตถุภายนอกอย่างเดียววันนั้นแม้จะระดมทุนลงไป

อย่างมากมายก็ไม่ทำ ให้สังคมบรรลุความมั่งคั่งรุ่งเรืองและสันติสุขที่แท้จริงได้ตามวัตถุประสงค์ กลับสร้างปัญหาอย่างมากมาย เช่น

1. ปัญหาความยากจน ปรากฏว่ามีคนยากจนแร้นแค้นแผ่ขยายทั่วไปทั้งในเมืองและชนบท การกระจายรายได้ของประชากรไม่ดำ เนินไปด้วยดีฐานะทางเศรษฐกิจของคนกลับห่างไกลกันมากขึ้น
2. ปัญหาด้านสุขภาพ ประชากรขาดแคลนแม้กระทั่งสาธารณสุขขั้นมูลฐาน เกิดโรคระบาดที่ร้ายแรง นอกจากสุขภาพทางกายไม่ดีแล้วสุขภาพทางจิตก็เสื่อมโทรมลงชีวิตคนในถิ่นที่เรียกว่าเจริญมีลักษณะสับสนวุ่นวายคนมีทุกข์ใจมากขึ้นเป็นโรคจิตโรคประสาทมากขึ้น
3. ปัญหาด้านการศึกษา ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาก็ยังอยู่ในภาวะสัมฤทธิ์ผลได้ยากเกิดความล้มเหลวในการจัดการศึกษาก่อให้เกิดปัญหามากมายในสังคม เช่น ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง ความไม่ซื่อตรง เป็นต้น
4. ปัญหาทางการเมือง การพัฒนาประชาธิปไตยก้าวหน้าไปได้ไม่มากกว่าถอยหลัง
5. ปัญหาด้านจริยธรรมคุณธรรม ผู้คนไม่มีระเบียบวินัย เช่น ระเบียบวินัยในการใช้รถใช้ถนนอุบัติเหตุมีสถิติสูงอย่างน่ากลัวยิ่ง เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจนทำให้คนส่วนมากเกิดความหวาดกลัว อาชญากรรมยังแพร่หลาย คดีปล้น ฆ่า ช่มชู้ ที่ร้ายแรงปรากฏขึ้นบ่อย เป็นต้น
6. ปัญหาด้านวัฒนธรรม มีความเสื่อมโทรมทางด้านวัฒนธรรมมีค่านิยมที่ไม่พึงปรารถนาและไม่เอื้อต่อการพัฒนา เช่น ค่านิยมบริโภคนิยมและความนิยมฟุ้งเฟ้อแผ่กระจายทั่วไป
7. ปัญหาทางเพศและอบายมุข มีปัญหาทางเพศเพิ่มสูง มีอัตราคนถูกข่มขืนสูงอัตราการหย่าร้างสูงขึ้น อบายมุขระบาดทั่วไป ทั้งในกรุงและชนบทประชากรฝากความหวังไว้กับการพนันในรูปแบบต่าง ๆ และหมกมุ่นจนยากที่จะแก้ไขเยาวชนมากมายทำลายอนาคตของตนเองและก่อปัญหาแก่สังคมโดยเป็นผลสืบเนื่องจากการติดยาเสพติด
8. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมทวีสูงขึ้นป่าไม้ถูกทำลายไปมากต้นน้ำลำธารร่อยหรอลง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล แผ่นดินแห้งแล้ง ทำให้ทำการเกษตรยากลำบากมากขึ้น ส่งผลต่อความยากจนแร้นแค้นยิ่งขึ้นไปอีก ประสบปัญหาทางการตลาดมีการเอารัดเอาเปรียบกันมาก เกิดมลภาวะทั้งในดิน ในน้ำ และท้องฟ้าคุกคามต่อชีวิตและสุขภาพของประชากรทั่วทุกคน บทเรียนจากการพัฒนาสอนให้รู้ว่า การพัฒนาจะต้องดำ เนินไปอย่างรอบด้านและอย่างทั่วถึงไม่ใช่มุ่งพัฒนาแต่เพียงด้านวัตถุอย่างเดียว (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2363 บทนำ) โดยเฉพาะตัวคนซึ่งเป็นผู้ร่วมในกระบวนการพัฒนาและได้รับผลจากการพัฒนาโดยตรงจะ ต้องได้รับการพัฒนาเป็นอย่างดีและในการพัฒนานั้นส่วนสำคัญที่สุดก็คือจิตใจตั้งนั้นในยุคปัจจุบัน งานพัฒนาจึงหันมาให้ความสนใจแก่การพัฒนาจิตใจมากขึ้น การพัฒนาจิตใจนั้นรวมถึงการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนสุขภาพจิตโดยทั่วไป การพัฒนาจิตใจตลอดจนการพัฒนาคนนั้นเป็นหน้าที่หลักของพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์มีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติมาโดยตลอดการนำ เอาหลักธรรมกับการพัฒนาการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งนับเป็นบทบาทที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งที่แสดงถึงความพยายามนำแนวคิดที่เคยมีมาแต่อดีตซึ่งศาสนาเคยให้ผู้คนมาแล้ว เพราะวัดในอดีตไม่ได้สอนเรื่องจิตใจอย่างเดียว หากแต่ยังอำนวยการประโยชน์ทางวัตถุแก่บุคคล เช่น เป็นแหล่งสมบัติกลางแก่ชุมชนสามารถหยิบยืมมาใช้ได้ ในด้านสังคมนั้นวัดยังเป็นสถานที่พบปะประชุม สังสรรค์ ในคราวที่มีงานเทศกาลต่าง ๆ นอกจากนั้นพิธีกรรมต่าง ๆ ยังสามารถหล่อหลอมจิตใจของชาวบ้านทุกคนเป็นหนึ่งเดียวกันได้

แม้กระทั่งยามมีข้าศึกศัตรูเข้ามารุกรานยังได้อาศัยพระผู้ทรงวิทยาคมเป็นศูนย์รวมจิตใจให้มีความกล้าหาญปกป้องถิ่นกำเนิดของตน สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่อยู่ในความทรงจำของผู้คนที่ผ่านวัยมาไม่น้อย กว่า 40-50 ปี คำว่าชุมชนเข้มแข็งจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ทุกคนมองเห็นว่าน่าจะเป็นทางออกหนึ่งของสังคมไทย ดังนั้นจึงต้องมีการเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ให้ยึดวิถีพุทธมาใช้ในการดำ เนินชีวิต คือการบริโภคเพื่อบำ บัดความทุกข์เวทนาเกิดจากทางสรีรภาพหรือความจำ เป็นทางชีวภาพ เพราะถ้าหากไม่ได้รับการบำ บัด ร่างกายไม่สามารถดำรงอยู่ได้ ปัญญาที่ไม่สามารถเกิด หลักธรรมที่สำคัญในชุมชน หลักธรรมข้อนี้เป็นหลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามนโยบายที่ได้วางเอาไว้โดยการกำหนดเป้าหมายของสังคมว่าจะเน้นอะไรและสุดท้ายสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นภายในสังคมชุมชนประเทศชาติที่ยั่งยืนประกอบด้วยหลักธรรม คือ

1) จักร 4 คือหลักธรรมที่นำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง หลักธรรมที่นำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ บรรลุตามจุดมุ่งหมาย

2) ทัศนธัมมิกัตถประโยชน์ 4 เป็นหลักธรรมที่สามารถให้ผลได้ในปัจจุบันทันทีคือสามารถกำหนดเป้าหมายและวางเป็นแนวทางของนโยบายที่ดีได้ว่าจะเน้นให้กับสังคมอันประกอบไปด้วย

3) อิทธิบาท 4 คือหลักธรรมที่นำผู้ปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จผลที่มุ่งหมายมี 4 ประการคือ

4) พละ 5 เป็นหลักธรรมที่สร้างให้สังคมชุมชนมีความเข้มแข็งจนถึงระดับรากหญ้ามีทั้งหมด 5 ประการหลักธรรมข้อนี้ใช้เพื่อพัฒนาสังคม หรือช่วยสงเคราะห์คนในชุมชน องค์กร ประเทศชาติ หากไม่มีการเกื้อกูลแก่กันและกันประเทศชาติย่อมวุ่นวาย ประกอบไปด้วย

1) หลักสังคหัตถ 4 ก็คือหลักแห่งการสงเคราะห์เกื้อกูลกันในสังคมชุมชน ที่มีคนต่างระดับกันไม่ว่าจะเป็นด้านฐานะความเป็นอยู่รูปแบบการดำ เนินชีวิตในสังคมหนึ่งย่อมจะต้องมีความบกพร่องและมีส่วนเกินทางด้านทรัพย์สินและเครื่องดำ เนินชีวิตอยู่ไม่มากนักน้อยหลักธรรมที่จะให้ผู้บริหารได้มีวิจรรย์ญาณในการวินิจฉัยในเรื่องราวต่าง ๆ แล้วยนำมาสั่งการเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการบริหารปกครองบ้านเมือง ประกอบด้วย 1) หลักออคติ 4 เพื่อให้ผู้บริหารได้ใช้หลักธรรมที่ไม่เอนเอียงไปทางด้านใดด้านหนึ่งเพราะเชื่อง่ายหูเบา หรือฟังคำยงของลูกน้องผู้ใต้บังคับบัญชา หลักธรรมเหล่านี้นอกจากจะใช้กับการตัดสินใจแล้วยังใช้กับองค์กรต่าง ๆ ได้ดี

2) หลักพรหมวิหาร 4 หลักธรรมนี้ต้องการให้มนุษย์อยู่กันอย่างสันติสุข มีความรักความผูกพันกัน มีความเอื้ออาทรต่อกันและกัน มีสันติภาพ ภารดรภาพ และเสรีภาพอย่างแท้จริง หลักธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการองค์กรให้มีความมั่นคงเจริญก้าวหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้นความผูกพันระหว่างคนกับคนได้เป็นอย่างดีจนสามารถก่อให้เกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่คณะ คือ

1) ขรรวาสธรรม 4 ธรรมข้อนี้เพื่อให้คนในองค์กรได้มีความสบายใจที่มีความจริงใจต่อกัน มีความอด ทน มีการข่มจิตข่มใจและการเสียสละให้ปันสิ่งของแก่กันและกัน

สรุป การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งตามแนววิถีพุทธ เป็นทิศทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานการพึ่งตนเองโดยอาศัยกระบวนการจัดการชุมชนในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยมีวิธีคิดที่มีพื้นฐานจากระบบคิดเดิมของชุมชนหรือภูมิปัญญาพื้นบ้านผสมผสานเข้ากับวิธีคิดและระบบการจัดการของสังคม ความเข้มแข็งและยั่งยืนของคนหรือสังคมชุมชนเป็นการพัฒนาที่มีความต่อเนื่องจากรากฐานทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม ศาสนาวัฒนธรรมและประเพณีโดยยึดหลักความพอดีและพึ่งตนเองได้โดยการสร้างคนดีคนเก่งมีความรับผิดชอบและถึงพร้อมด้วยคุณธรรมเชื่อมโยงเป็นเรื่อง

เดียวกันและเป็นการบูรณาการทางสังคมก็จะก่อให้เกิดความสมดุลหรือสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน “การใช้หลักธรรมในการพัฒนาจัดการชุมชนเข้มแข็ง” จึงเป็นเป้าหมายของการพัฒนาเพราะเป็นรากฐานของความสำเร็จในทุก ๆ ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญเพราะเป็นประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ของสังคม ในขณะที่วัฒนธรรมประเพณี ภาษาท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้กำลังจะเลือนหายไปกับกระแสโลกาภิวัตน์ การจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนววิถีพุทธกลับมามีความเข้มแข็งทุกคนตระหนักในหน้าที่ที่ต้องรักษาหวงแหน วิถีชุมชนชาวพุทธก็จะมีแต่เพียงแต่ชื่อเท่านั้น แต่อยู่ในชีวิตจิตใจของชาวไทยทุกคน อันจะเกิดความสันติสุขอย่างแท้จริงและยั่งยืนในวิถีพุทธตลอดไป

การนำหลักพละ 5 มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนควรใช้พละ 5 เป็นพื้นฐานทางจิตใจร่วมกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพื่อสร้างความสมดุลและความยั่งยืน

1. เสริมสร้างศรัทธาในชุมชน: ปลุกฝังความเชื่อมั่นในคุณค่าของความดีและความสามัคคี
2. ส่งเสริมวิริยะ: กระตุ้นให้คนในชุมชนมีความเพียรและความอดทนในการทำงานร่วมกัน
3. พัฒนาสติ: จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเจริญสติและการคิดอย่างรอบคอบ
4. สร้างสมาธิ: ส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างมีสมาธิ มีเป้าหมายร่วม และรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
5. พัฒนาปัญญาชุมชน: สร้างองค์ความรู้ท้องถิ่น แบ่งปันประสบการณ์ และพัฒนาแนวทางการแก้ปัญหาด้วยภูมิปัญญาชุมชน

เมื่อชุมชนมีพละ 5 ครบถ้วน ย่อมเกิดพลังทางจิตใจที่เข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเอง และดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงในสังคม

หลักพละ 5 เป็นเครื่องมือทางจิตวิญญาณที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจและสติปัญญา ทั้งในระดับบุคคลและระดับชุมชน โดยมี “ศรัทธา” เป็นแรงผลักดันเริ่มต้น “วิริยะ” เป็นพลังในการลงมือทำ “สติ” เป็นตัวควบคุมให้ทำอย่างถูกต้อง “สมาธิ” เป็นพลังแห่งความมั่นคง และ “ปัญญา” เป็นจุดหมายของการพัฒนา เมื่อบุคคลพัฒนาได้ครบทุกด้าน ย่อมนำไปสู่ชีวิตที่สมบูรณ์ มีความสุข สงบ และเกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

สรุปได้ว่า หลักพละ 5 เป็นหลักธรรมที่ช่วยเสริมสร้างพลังภายในของบุคคลและชุมชนให้เข้มแข็งมั่นคง ประกอบด้วย ศรัทธา-วิริยะ-สติ-สมาธิ และปัญญา ศรัทธาเป็นกำลังแห่งความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดีงามและในศักยภาพของตนเอง ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดความไว้วางใจและร่วมมือกันพัฒนาอย่างมีทิศทาง วิริยะคือกำลังแห่งความเพียร ที่กระตุ้นให้ทุกคนมีความพยายาม อดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคในการสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้แก่ชุมชน สติคือกำลังแห่งการระลึกรู้ ที่ช่วยให้ตระหนักรู้ เข้าใจตนเองและสถานการณ์อย่างมีเหตุผล ไม่ประมาท สมาธิเป็นกำลังแห่งจิตที่ตั้งมั่น ทำให้สมาชิกรู้สึกมุ่งมั่นแน่วแน่ในเป้าหมายการพัฒนาชุมชนโดยไม่วอกแวก ส่วนปัญญาคือกำลังแห่งความรู้ ที่ทำให้สามารถคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เมื่อพละ 5 ถูกนำมาใช้ร่วมกันในชุมชน จะก่อให้เกิดพลังแห่งความร่วมมือ ความมั่นคง และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งในด้านจิตใจ สังคม และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยรวม

3.6 สรุป

หลักพละ 5 (Pañca-bala) หรือกำลังทางจิตใจ 5 ประการ ที่ช่วยให้บุคคลมั่นคงในความดีและสามารถฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างไม่หวั่นไหว ประกอบด้วย ศรัทธาพละ (พลังแห่งความเชื่อมั่น), วิริยะพละ (พลังแห่งความเพียร), สติพละ (พลังแห่งความระลึกถึง), สมาธิพละ (พลังแห่งความตั้งมั่นของจิต) และ ปัญญาพละ (พลังแห่งความรู้เห็นตามความเป็นจริง) ซึ่งองค์ธรรมทั้งห้านี้เป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิต การบริหารตนเอง และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ เมื่อประยุกต์ใช้ในบริบทของชุมชน จะช่วยหล่อหลอมให้เกิดพลังทางสังคมที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งทั้งด้านจิตใจและโครงสร้างทางสังคม

1. ศรัทธาพละ พลังแห่งความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในชุมชน ศรัทธาพละเป็นรากฐานของพลังใจที่ทำให้บุคคลและกลุ่มคนเกิดความเชื่อมั่นในคุณค่าและเป้าหมายร่วมกัน ในบริบทของชุมชน ศรัทธาเป็นพลังที่สร้างความสามัคคี ความไว้วางใจ และความร่วมมือระหว่างสมาชิก การที่คนในชุมชนมีศรัทธาในผู้นำชุมชน ในหน่วยงาน หรือในกระบวนการพัฒนา จะทำให้เกิดแรงขับเคลื่อนภายในที่ส่งผลให้ชุมชนมีพลังในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง การสร้างศรัทธาในชุมชนสามารถเริ่มต้นได้จากการปลูกฝังความเชื่อมั่นในตนเองให้แก่สมาชิก ให้ตระหนักถึงคุณค่าและศักยภาพของตนในการมีส่วนร่วม กับสังคม ตลอดจนสร้างศรัทธาร่วมกัน ในเป้าหมายของการพัฒนา เช่น ความเชื่อในความสำเร็จของโครงการพัฒนาชุมชน การเชื่อมั่นในความดี ความซื่อสัตย์ และความโปร่งใสของผู้นำ เมื่อศรัทธาเกิดขึ้น ชุมชนจะเกิดความไว้วางใจระหว่างกัน มีความพร้อมที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และสามารถร่วมมือกันแก้ไขปัญหาได้อย่างเข้มแข็ง

2. วิริยะพละ พลังแห่งความเพียรในการพัฒนาและแก้ปัญหา วิริยะพละเป็นพลังแห่งความพยายาม ความอดทน และความมุ่งมั่นในการทำสิ่งที่ถูกต้อง การพัฒนาชุมชนต้องอาศัยความเพียรอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการจัดการทรัพยากร การสร้างอาชีพ การส่งเสริมการศึกษา และการดูแลสิ่งแวดล้อม วิริยะจึงเป็นคุณธรรมที่ผลักดันให้คนในชุมชนไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีจิตใจเข้มแข็งและพร้อมจะพัฒนาอย่างไม่หยุดนิ่ง การปลูกฝังวิริยะพละในชุมชนสามารถทำได้ผ่านการสร้างโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม และให้กำลังใจแก่กันเหนียว ยากลำบาก เช่น การรวมกลุ่มอาชีพ การจัดกิจกรรมอาสาสมัคร หรือการสร้างกลไกพัฒนาโดยใช้ทุนทางสังคมของชุมชนเอง วิริยะที่เกิดจากความร่วมมือเช่นนี้จะช่วยให้ชุมชนมีพลังขับเคลื่อนจากภายใน และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

3. สติพละ พลังแห่งการรู้เท่าทันและการคิดอย่างมีเหตุผล สติพละเป็นพลังแห่งการ ระลึกถึงการมีสติทำให้คนในชุมชนสามารถควบคุมอารมณ์ พิจารณาสถานการณ์อย่างรอบคอบ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล สติเป็นองค์ธรรมที่ช่วยให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างถูกทิศทาง ไม่หลงไปกับกระแสของผลประโยชน์หรืออิทธิพลภายนอก การมีสติในชุมชนหมายถึงการรู้จักพิจารณาอย่างรอบด้านก่อนดำเนินการ ไม่ตัดสินใจด้วยความลำเอียง และรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียม ในระดับปฏิบัติ การส่งเสริมสติในชุมชนสามารถทำได้โดยการอบรมหรือสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีสติ เช่น การประชุมชุมชนอย่างมีส่วนร่วม การฝึกคิดเชิงวิเคราะห์ และการฝึกเจริญสติในชีวิตประจำวัน เมื่อสมาชิกในชุมชนมีสติ ชุมชนจะสามารถบริหารจัดการปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดความขัดแย้ง และเกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

4. สมานิติพละ พลังแห่งความตั้งมั่นและความมุ่งมั่นร่วมกัน สมานิติพละเป็นพลังแห่งความมั่นคงของจิตที่ทำให้บุคคลสามารถตั้งใจและจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำโดยไม่อวกแวก สำหรับชุมชน สมานิติพละหมายถึงความมั่นคงในเป้าหมายร่วมกัน ความมุ่งมั่นในภารกิจของชุมชน และความต่อเนื่องของกระบวนการพัฒนา การมีสมานิติพละช่วยให้ชุมชนไม่ไขว่เขวต่ออุปสรรค ไม่หลงไปกับกระแสการเปลี่ยนแปลงภายนอก และสามารถยึดมั่นในแนวทางแห่งความดีและคุณธรรม ในกระบวนการพัฒนาชุมชน สมานิติพละสามารถเสริมสร้างได้ด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ชัดเจน มีแผนพัฒนาที่ต่อเนื่อง และมีผู้นำที่มั่นคงในหลักการ ชุมชนที่มีสมานิติพละจะดำเนินงานอย่างมีระเบียบ มีวินัย และมุ่งมั่น ผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ สมานิติพละยังส่งผลให้คนในชุมชนมีความสงบทางใจ สามารถทำงานร่วมกันอย่างราบรื่น และลดความขัดแย้งภายใน

5. ปัญญาพละ พลังแห่งความรู้และการมองเห็นตามความเป็นจริง ปัญญาพละเป็นองค์ธรรมที่สูงสุดในพละ 5 เป็นพลังแห่งความเข้าใจอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง ช่วยให้บุคคลรู้เท่าทันเหตุปัจจัยแห่งปัญหา และสามารถหาทางออกที่เหมาะสมได้ ในระดับชุมชน ปัญญาพละหมายถึงการมีผู้นำและสมาชิกที่มีความรู้ มีเหตุผล และรู้จักวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อวางแผนพัฒนาอย่างสอดคล้องกับบริบทของตนเอง ปัญญาพละยังหมายถึงความสามารถในการเรียนรู้จากประสบการณ์ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ และการเปิดรับความรู้ใหม่เพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม การเสริมสร้างปัญญาพละในชุมชนสามารถดำเนินการผ่านการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การฝึกอบรมด้านเศรษฐกิจพอเพียง การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และการส่งเสริมให้เยาวชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนเอง ปัญญาที่เกิดขึ้นในชุมชนจะเป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลระหว่างวัตถุกับจิตใจ

การบูรณาการพละ 5 เพื่อความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน เมื่อพิจารณาโดยองค์รวม การประยุกต์ใช้พละ 5 เพื่อการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน เป็นการพัฒนาทั้งในมิติ จิตใจ และสังคม ควบคู่กันไป ศรัทธาเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดความร่วมมือ วิริยะเป็นพลังในการลงมือทำ สติเป็นเครื่องกำกับให้ดำเนินไปอย่างถูกต้อง สมานิติพละเป็นพลังแห่งความมั่นคง และปัญญาเป็นแสงสว่างนำทางให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อองค์ธรรมทั้งห้านี้ถูกนำมาบูรณาการร่วมกัน จะทำให้ชุมชนเกิดพลังแห่งการพึ่งตนเอง มีความสามัคคี มีคุณธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังนั้น การนำหลักพละ 5 มาใช้ในการพัฒนาชุมชน ไม่เพียงแต่ช่วยให้คนในชุมชนมีจิตใจเข้มแข็ง แต่ยังช่วยสร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่มั่นคงและมีความเอื้อเพื่อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน พละ 5 จึงเป็นแนวทางแห่งการสร้าง “พลังบวก” ในทุกระดับของการพัฒนา ทั้งระดับบุคคล กลุ่ม และองค์กรชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มีความสุข ยั่งยืน และสมดุลตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนาต่อไป

บทที่ 4

การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากการทำวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) เพื่อใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และข้อที่ 2 เพื่อศึกษาหลักพละ 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท และทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อใช้ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ชุมชนธาตุดอกแก้ว เมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 13 รูป/คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงในบริบทของพื้นที่วิจัย ดังนี้ 1) พระสงฆ์ 5 รูป 2) ผู้นำชุมชน 4 คน 3) นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาเถรวาท 4 รูป/คน รวม 13 รูป/คน ดังรายละเอียดตามหัวข้อต่อไปนี้

- 4.1 ประยุกต์ใช้พละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ
- 4.2 ประยุกต์ใช้พละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการศึกษา
- 4.3 ประยุกต์ใช้พละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านสังคม
- 4.4 ประยุกต์ใช้พละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิต
- 4.5 สรุป

4.1 ประยุกต์ใช้พละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ

จากการศึกษาความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่ารากฐานความมั่นคงไม่ได้เกิดจากปัจจัยภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากกลไกทางจิตวิญญาณที่เป็นพลังขับเคลื่อนภายใน คือการประยุกต์ใช้หลัก พละ 5 หรือพลังทั้ง 5 ประการในทางพระพุทธศาสนา เข้ามาเป็นระบบปฏิบัติการในการจัดการตนเองและสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินอย่างเป็นองค์รวม โดยสามารถวิเคราะห์ขยายความเชิงลึกได้ดังนี้

สัทธาพละ (พลังแห่งศรัทธา) รากฐานของทุนทางสังคมและแรงจูงใจทางจริยธรรม สัทธาพละทำหน้าที่เป็นแรงจูงใจเบื้องต้นและเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดในการวางโครงสร้างเศรษฐกิจชุมชนศรัทธาในบริบทของเมืองอาดสะพอนมิได้หมายถึงความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์แบบงมงาย แต่คือความเชื่อมั่น ใน 2 ระดับ คือ 1) เชื่อมั่นในหลักสัมมาอาชีวะ และ 2) เชื่อมั่นในศักยภาพของคนในท้องถิ่น จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1 สะท้อนว่าชาวเมืองอาดสะพอนมีความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้าในวิถีเกษตรกรรมตามรอยบรรพบุรุษและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบเครือญาติ ความเชื่อมั่น

ส่งผลต่อพฤติกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญ คือทำให้เกิดความไว้วางใจ ในการทำธุรกรรมร่วมกัน เช่น การลงทุนในกองทุนหมู่บ้าน หรือการลงทุนร่วมกันพัฒนาแหล่งน้ำโดยไม่ต้องอาศัยสัญญาทางกฎหมายที่ซับซ้อน ศรัทธาพลจะจึงทำหน้าที่เป็นพลังที่ช่วยขจัดความลังเลสงสัย (วิจิทธิฉา) ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทำให้ต้นทุนการบริหารจัดการ ของชุมชนต่ำลงอย่างมาก เพราะสมาชิกทุกคนมีจุดมุ่งหมายเดียวกันในการรักษารัฐธรรมนูญของหมู่บ้านให้มีความมั่นคงจากภายใน

วิริยพละ (พลังแห่งความเพียร) พลังขับเคลื่อนการพึ่งพาตนเองและการจัดการวิกฤต เมื่อมีศรัทธาเป็นฐาน พลังขับเคลื่อนที่ตามมาคือ วิริยพละ ซึ่งปรากฏชัดในกระบวนการพึ่งพาตนเองด้านการผลิต ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของเมืองอาดสะพอนโดดเด่นอย่างยิ่งในเรื่องการไม่รอคอย โชคชะตาหรือความช่วยเหลือจากรัฐเพียงอย่างเดียว จาก*การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 2 พบว่า ในยามที่ชุมชนประสบวิกฤตเศรษฐกิจหรือภัยธรรมชาติ เช่น ภาวะฝนแล้งที่กระทบต่อนาปี ชาวบ้านจะรวมพลังวิริยพละในการระดมสรรพกำลังเพื่อขุดลอกคลองส่งน้ำหรือการรวมกลุ่มลงแขกดำนาเพื่อช่วยคร่ำเรือนที่ขาดแคลนแรงงาน ความเพียรในที่นี้คือ ขันติวิริยะ หรือความอดทนต่อความลำบากในการทำงานหนักเพื่อส่วนรวม พลังความเพียรนี้เองที่ช่วยจัดโกสัชชะ (ความเกียจคร้าน) ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญของการพัฒนาผลิตภาพทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความต่อเนื่องในการสร้างรายได้และการดูแลทรัพยากรส่วนรวมอย่างไม่ย่อท้อ แม้จะเผชิญกับข้อจำกัดทางทรัพยากรหรือเทคโนโลยี*

สติพละ (พลังแห่งการระลึกรู้) และ สมာธิพละ (พลังแห่งความตั้งมั่น) เสถียรภาพทางการเงินและการบริโภคนิยมที่ชาญฉลาด ในด้านการบริหารจัดการรายรับรายจ่ายในระดับครัวเรือนและกลุ่มออมทรัพย์ สติพละและสมาธิพละทำหน้าที่เป็นกลไกตรวจสอบและรักษาสมดุล สติพละช่วยให้สมาชิกมีสติในการบริโภค รู้เท่าทันความต้องการที่ฟุ้งเฟ้ออันเกิดจากกระแสวัตถุนิยมภายนอก ซึ่งเป็นรากเหง้าของหนี้สินภาคครัวเรือน สติทำให้เกิดการคิดวิเคราะห์ก่อนการใช้จ่าย ส่งผลให้เกิดความประหยัดและมีเงินออมเพิ่มขึ้นในขณะที่สมาธิพละทำหน้าที่สร้างความตั้งมั่นต่อเป้าหมายร่วมกันในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มอาชีพ สมาธิทำให้สมาชิกมีความซื่อสัตย์ต่อมติของกลุ่ม ไม่หวั่นไหวต่อผลประโยชน์ระยะสั้นหรือแรงดึงดูดจากการพนันและอบายมุขที่อาจบั่นทอนเงินออม สมาธิพละจึงช่วยให้การออมและการลงทุนของชุมชนเมืองอาดสะพอนมีลักษณะที่มั่นคง ยั่งยืน และมีพลังในการต่อรื่องทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น

ปัญญาพละ (พลังแห่งปัญญา) ยอดแห่งพลังการตัดสินใจและนวัตกรรมท้องถิ่น ปัญญาพละคือยอดแห่งพลังที่ใช้ในการตัดสินใจเลือกทิศทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนลาวพุทธ ปัญญาในที่นี้คือการวิเคราะห์ตามหลักเหตุปัจจัย (อิทัปปัจจยตา) ของปัญหาความยากจน และการเลือกใช้นวัตกรรมที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่มากกว่าการนำเทคโนโลยีจากต่างถิ่นมาใช้โดยไม่พิจารณา จาก*ข้อมูลการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 3 เราใช้ความรู้เดิมผสมกับของใหม่เพื่อเลือกสิ่งที่เหมาะสมกับเรา* สิ่งนี้สะท้อนถึงการมีปัญญาพละที่รู้เห็นตามความเป็นจริง (ยถาภูตญานทัสสนะ) เช่น การเลือกทำปุ๋ยชีวภาพใช้เองเพื่อลดค่าใช้จ่ายจากการซื้อปุ๋ยเคมีราคาแพง หรือการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

ในชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่า ปัญญาพลจะจึงช่วยสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ ที่แข็งแกร่ง ทำให้ชุมชนเมือง อาตสะพอนไม่หลงทางไปตามกระแสบริโภคนิยมที่อาจนำมาซึ่งภาวะล้มละลายหรือความล้มเหลว ของระบบเครือญาติในระยะยาว

4.2 การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการศึกษา

จากการศึกษาและลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามในชุมชนเมืองอาตสะพอน แขวงสะหวันนะ เขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่ากลไกการขับเคลื่อนการศึกษาของชุมชนไม่ได้จำกัด อยู่เพียงแค่การศึกษาในระบบ ที่เกิดขึ้นในห้องเรียนเท่านั้น แต่มีลักษณะเป็น กระบวนการเรียนรู้ ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยมีหลักพละ 5 เป็นระบบปฏิบัติการ ทางจิตปัญญา ที่คอยขับเคลื่อนจิตสำนึกของทั้งผู้เรียน ผู้สอน และผู้สนับสนุนการศึกษา (พ่อแม่และ พระสงฆ์) พลังทั้ง 5 ประการนี้ทำงานประสานกันเพื่อเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารให้กลายเป็นปัญญาปฏิบัติ ที่นำมาใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังรายละเอียดการวิเคราะห์เชิงลึกดังนี้

สัทธาพละ (พลังแห่งศรัทธา) พลังจุดประกายความใฝ่รู้และเข็มทิศแห่งการพัฒนา ศรัทธา พละเปรียบเสมือนพลังงานปฐมภูมิ ที่จุดประกายให้คนในชุมชนเมืองอาตสะพอนเห็นคุณค่าของ การศึกษา ศรัทธาในที่นี้ไม่ใช่เพียงความเชื่อตามประเพณี แต่เป็นความเชื่อมั่นที่ประกอบด้วยปัญญา (ตถาคตโพธิสัทธา) ว่าความรู้คือแสงสว่าง (ปัญญา โลกสมฺมิ ปชฺโชโต) และเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วย ให้หลุดพ้นจากวัฏจักรความยากจน จาก*การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1 ได้สะท้อน มุมมองที่น่าสนใจว่าเราต้องให้ลูกหลานได้เรียน ทั้งทางโลกเพื่อเอามาทำมาหากิน และทางธรรมเพื่อ เอามาเป็นหลักใจ* คำพูดนี้แสดงให้เห็นว่าศรัทธาพละในชุมชนนี้มีลักษณะเป็น ศรัทธาสองด้าน คือ ศรัทธาในวิชาชีพเพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ และศรัทธาในวิชาชีพชีวิตเพื่อความมั่นคงทางจิตใจ ศรัทธาพละทำหน้าที่ขจัดความท้อถอย (วิจิจจณา) ของเยาวชนในยามที่ต้องเผชิญกับอุปสรรคในการ เรียน และสร้างแรงจูงใจให้ผู้ปกครองพร้อมที่จะเสียสละทุนทรัพย์และเวลาเพื่อส่งเสริมการศึกษา โดย มองว่าการส่งลูกหลานเรียนเป็นหน้าที่ทางจริยธรรม และเป็นการสร้างมรดกที่กินไม่หมด ให้กับชุมชน

วิริยพละ (พลังแห่งความเพียร) กระบวนการบ่มเพาะปัญญาและการรักษาฮึดคง เมื่อศรัทธา เป็นตัวนำทาง วิริยพละจะทำหน้าที่เป็นพลังขับเคลื่อน ที่ทำให้กระบวนการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างไม่ หยุดนิ่ง ในชุมชนเมืองอาตสะพอน วิริยพละปรากฏชัดใน 2 มิติ คือความเพียรในการแสวงหาความรู้ สมัยใหม่และความเพียรในการรักษา ฮึดสืบลอง คองสืบลี หรือภูมิปัญญาดั้งเดิมไม่ให้สูญหาย ความ เข้มแข็งในด้านนี้สะท้อนผ่านความอดทน (ขันติ) ของเยาวชนที่ต้องศึกษาเล่าเรียนในบริบทที่อาจจะ ไม่ได้มีความพร้อมทางเทคโนโลยีเท่ากับชุมชนเมือง แต่กลับมีความเพียรในการเรียนรู้วิชาชีพที่ใช้ได้ จริง เช่น การเกษตร การจักสาน และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น วิริยพละทำหน้าที่ขจัด โกล้ซซะ หรือ ความเกียจคร้านที่คอยบั่นทอนพัฒนาการของผู้เรียน ความเพียรที่ปรากฏในที่นี้จึงไม่ใช่การหามรุ่ง

หามาเพื่อสอบแข่งขัน แต่เป็นความเพียรในการฝึกฝนตนเอง (สิกขา) ให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถที่พร้อมจะช่วยเหลือสังคม

สติพละ (พลังแห่งการระลึกรู้) เครื่องมือคัดกรองข้อมูลในยุคดิจิทัล ในยุคที่ข้อมูลข่าวสารหลั่งไหลเข้ามาผ่านสื่อสังคมออนไลน์อย่างรวดเร็ว ชุมชนเมืองอาตสะพอนได้ประยุกต์ใช้สติพละเป็นตัวกลั่นกรอง ที่สำคัญ สติช่วยให้ผู้เรียนและคนในชุมชนมี โยนิโสมนสิการ หรือการคิดถูกวิธี รู้เท่าทันสื่อและเทคโนโลยี ไม่ให้ตกเป็นเหยื่อของค่านิยมบริโภคนิยมหรืออบายมุขที่มาในรูปแบบใหม่บทบาทของสติพละในการศึกษาที่นี้ คือการสร้าง ภูมิคุ้มกันทางสังคม โดยเฉพาะเยาวชนที่ได้รับข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต สติจะทำหน้าที่ดึงความระลึกได้ถึงรากเหง้าทางจริยธรรมที่ได้รับการอบรมมาจากวัดและบ้าน ทำให้เกิดวิจรรย์ญาณในการเลือกรับข้อมูลที่เสริมสร้างปัญญา และละทิ้งข้อมูลที่นำไปสู่ความเสื่อมเสียศีลธรรม สติจึงเป็นพละที่ทำให้การศึกษาในเมืองอาตสะพอนมีความปลอดภัยและสร้างสรรค์

สมาธิพละ (พลังแห่งความตั้งมั่น) พลังแห่งการซึมซับและการวิเคราะห์เชิงลึก สมาธิพละในมิติด้านการศึกษาหมายถึงความตั้งมั่นของจิต ต่อกิจกรรมการเรียนรู้ ความเข้มแข็งของการศึกษาในชุมชนนี้เกิดจากการที่เยาวชนได้รับการฝึกฝนจิตผ่านกิจกรรมทางศาสนาในวัดธาตุดอกแก้ว ซึ่งสมาธิจากการทำวัตรสวดมนต์หรือการฟังธรรมได้ถูกแปรสภาพมาเป็นสมาธิในการเรียน ทำให้ผู้เรียนมีความจดจ่อ ไม่ฟุ้งซ่านไปตามกระแสสังคมที่ฉาบฉวย สมาธิพละช่วยให้กิจกรรมการเรียนรู้ภายในห้องเรียน และกิจกรรมนอกห้องเรียนมีประสิทธิภาพสูงขึ้น นักเรียนสามารถซึมซับเนื้อหาที่ซับซ้อนได้ลุ่มลึกกว่าการเรียนแบบท่องจำ สมาธิยังส่งผลต่อการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มในโรงเรียน ทำให้เกิดภาวะความสามัคคีทางปัญญา เพราะสมาชิกในกลุ่มมีจิตใจที่นิ่ง มั่นคง และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความเคารพ

ปัญญาพละ (พลังแห่งปัญญา) ยอดแห่งความเข้าใจและนวัตกรรมแบบบูรณาการ ปัญญาพละถือเป็นจุดสูงสุดและเป็นเป้าหมายสุดท้ายของการศึกษาในเมืองอาตสะพอน ปัญญาในระดับพละมิใช่เพียงการจดจำข้อมูล หรือมีความรู้แบบนกแก้วนกขุนทอง แต่คือความเข้าใจในเหตุปัจจัย (อิทัปปัจจยตา) ของสิ่งที่เรียนรู้และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับชีวิตและชุมชนความโดดเด่นของปัญญาพละที่พบในงานวิจัยนี้ คือ ปัญญาบูรณาการ ที่ชาวบ้านรู้จักนำวิทยาการสมัยใหม่ (เช่น เทคโนโลยีการเกษตร หรือการตลาด) มาผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างไร้รอยต่อ ปัญญาพละช่วยให้ชุมชนมองเห็นว่าความรู้จากโรงเรียนและความรู้จากวัดไม่ใช่สิ่งแยกส่วนกัน แต่เป็นเนื้อเดียวกันที่ต้องนำมาใช้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ปัญญาพละยังนำไปสู่การเป็นผู้รู้ที่ก้าวข้ามอดีตมา รู้จักยอมรับความจริงของชีวิต (ไตรลักษณ์) ทำให้การศึกษาในชุมชนแห่งนี้เป็นการสร้าง มนุษย์ที่สมบูรณ์ ที่มีความฉลาดทางอารมณ์และสติปัญญาควบคู่กันไป การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในด้านการศึกษาของชุมชนเมืองอาตสะพอนจึงเป็นโมเดลการศึกษาที่เน้นการสร้างฐานพลังจากภายใน โดยมีสัทธาเป็นเข็มทิศ วิริยะเป็นแรงขับเคลื่อน และสมาธิเป็นตัวควบคุม และปัญญาเป็นตัวสรุปทเรียน กระบวนการนี้ทำให้การศึกษาสามารถสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน เพราะเป็นการเรียนรู้ที่ไม่ได้มุ่งหวังเพียงแค่ปริญญาบัตร แต่เป็นการเรียนเพื่อความตื่นรู้ และเพื่อความอยู่รอดของสังคม โดยรวม

4.3 ประยุกต์ใช้พลัง 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านสังคม

สังคมของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีลักษณะเด่นที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันลุ่มลึก คือการเป็นสังคมเครือญาติที่ยึดโยงกันด้วยจารีตประเพณี ลาวพุทธ อย่างเหนียวแน่น ความเข้มแข็งทางสังคมในพื้นที่นี้ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นด้วยมาตรการทางกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่ถูกหล่อหลอมด้วย หลักพลัง 5 ซึ่งทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างการพัฒนาจิตใจส่วนบุคคลสู่การสร้างพลังทางสังคม เพื่อวัตถุประสงค์ในการสร้างความสามัคคี การพึ่งพาอาศัย และการจัดการความขัดแย้งภายในชุมชนอย่างยั่งยืน โดยสามารถวิเคราะห์เจาะลึกในแต่ละมิติได้ดังนี้

สัทธาพลัง (พลังแห่งศรัทธา) ศูนย์กลางแห่งความเป็นปึกแผ่นและรากฐานของความไว้วางใจ ศรัทธาพลังในมิติทางสังคมคือกาวใจ ที่ยึดโยงสมาชิกในชุมชนเข้าด้วยกัน หัวใจสำคัญเริ่มจากการมีศรัทธาในระบบบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) โดยมีวัดธาตุดอกแก้วเป็นศูนย์รวมจิตใจสูงสุด ศรัทธาที่นี้มีใช้ความเชื่อส่วนบุคคลที่แยกส่วน แต่เป็นศรัทธาร่วม ที่ทำให้เกิดบรรทัดฐานทางสังคมที่ชัดเจน จาก*การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 2* ระบุว่า*ความศรัทธาทำให้เราพูดคุยกันง่ายขึ้น มีงานอะไรก็มาช่วยกันด้วยใจ* ข้อมูลนี้สะท้อนว่าศรัทธาพลังทำหน้าที่จัดวิถีกิจจณา หรือความระแวงสงสัยในเพื่อนบ้าน เมื่อทุกคนมีศรัทธาในคำสอนและเคารพในศูนย์รวมจิตใจเดียวกัน ความเชื่อมั่น จึงเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ส่งผลให้โครงสร้างสังคมมีความแน่นแฟ้นและปลอดภัย เนื่องจากสมาชิกมองเห็นคุณค่าของส่วนรวมเหนือกว่าผลประโยชน์ส่วนตน ทำให้การระดมสรรพกำลังเพื่อกิจกรรมสาธารณะเป็นไปอย่างราบรื่นโดยไม่ต้องอาศัยการบังคับ

วิริยพลัง (พลังแห่งความเพียร) จิตอาสาและการขับเคลื่อนพลังมวลชน ในด้านการขับเคลื่อนกิจกรรมทางสังคม วิริยพลังถูกแปรเปลี่ยนเป็นความเพียรทางสังคม ที่ปรากฏชัดในรูปแบบของวัฒนธรรมการ ลงแขก และการอาสาสมัครทำงานเพื่อส่วนรวมอย่างต่อเนื่อง ความเข้มแข็งด้านสังคมของเมืองอาดสะพอนโดดเด่นในการรักษา อีตลิบสอง คองสิบสี่ ซึ่งต้องอาศัยความเพียรในการสืบทอดและเสียสละแรงงานร่วมกันพลังความเพียรหมู่ นี้เองที่ทำให้ชุมชนสามารถสร้างถาวรวัตถุ สาธารณูปโภค และการดูแลพื้นที่ส่วนรวมได้ด้วยตนเองโดยลดการพึ่งพาจากภายนอก วิริยพลังยังทำหน้าที่ปัมเปาะ วัฒนธรรมการทำงานหนักเพื่อสังคม ทำให้สมาชิกมีความภาคภูมิใจในศักยภาพของตนเองและหมู่บ้าน ความเพียรที่ปรากฏในที่นี้จึงไม่ใช่เพียงการทำงานเพื่อเลี้ยงชีพ แต่เป็นความเพียรในการสร้างสังคมแห่งการเสียสละ ซึ่งเป็นเกราะป้องกันการเห็นแก่ตัวที่มักเกิดในสังคมเมืองยุคใหม่

สติพลัง (พลังแห่งการระลึกรู้) และ สมานพลัง (พลังแห่งความตั้งมั่น) กลไกสันติธรรมและการบริหารความเห็นต่าง เมื่อสังคมมีความเข้มแข็งและมีการปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ความเห็นต่างย่อมเป็นสิ่งที่เลี่ยงไม่ได้ ชุมชนเมืองอาดสะพอนจึงใช้สติพลังและสมานพลังเป็นเครื่องมือในการรักษาสันติภาพเชิงบวก สติพลัง ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการยับยั้งชั่งใจ และระลึกรู้เท่าทันอารมณ์ในยามที่มี

การประชุมหรือหารือเรื่องการพัฒนาหมู่บ้าน สติช่วยลดทอนการใช้อารมณ์ในการตัดสินใจและส่งเสริมการสื่อสารที่ประกอบด้วย ปิยวาจา ทำให้การขัดแย้งทางความคิดไม่บานปลายไปสู่ความขัดแย้งทางความสัมพันธ์ สมาธิพละ ทำหน้าที่สร้าง ความแน่วแน่ต่อมติส่วนรวม เมื่อชุมชนมีมติเห็นชอบในเรื่องใดร่วมกันแล้ว สมาชิกจะมีความตั้งมั่น (อภิมปิยะ) ในการปฏิบัติตามกติกาหรือธรรมนูญหมู่บ้าน อย่างเคร่งครัด สมาธิพละจึงช่วยให้การบริหารงานชุมชนมีทิศทางที่แน่นอน ไม่ฟุ้งซ่านหรือสั่นคลอนไปตามความขัดแย้งส่วนบุคคลหรือกระแสกดดันจากภายนอก

ปัญญาพละ (พลังแห่งปัญญา) กติกาทางสังคมและภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรม ปัญญาพละคือ ธรรมรัฐ หรือตัวกำหนดกติกาทางสังคมที่เป็นธรรมและเหมาะสมกับบริบท ชุมชนเมืองอาดสะพอนใช้ปัญญาในการวิเคราะห์เหตุปัจจัยของปัญหาสังคมสมัยใหม่ เช่น ปัญหายาเสพติด การพนัน หรือความเสื่อมโทรมของจารีตประเพณีแล้วนำมาวางแผนแก้ไขอย่างเป็นระบบการบูรณาการภูมิปัญญาดั้งเดิม (ฮีตคอง) เข้ากับเหตุผลเชิงวิชาการสมัยใหม่ คือภาพสะท้อนของปัญญาพละที่แข็งแกร่ง ปัญญาช่วยให้คนในสังคมรู้จักแยกแยะระหว่าง ความทันสมัย กับความศิวิไลซ์ ทำให้ชุมชนสามารถเลือกรับวัฒนธรรมจากภายนอกได้อย่างเท่าทัน ปัญญาพละยังส่งผลให้เกิดการแบ่งปันทรัพยากรและการดูแลผู้ด้อยโอกาสในสังคมบนฐานของเหตุและผล ไม่ใช่เพียงแค่ความสงสาร แต่เป็นการสร้างระบบความมั่นคงทางสังคมที่ยั่งยืนโดยมีธรรมะเป็นเครื่องชี้ทาง การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในด้านสังคมของชุมชนเมืองอาดสะพอน จึงเป็นกระบวนการสร้างสังคมแห่งพลังจิตปัญญา ที่เปลี่ยนจากความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างให้เป็นความสัมพันธ์เชิงจริยธรรม ศรัทธาช่วยสร้างเอกภาพ วิริยะช่วยขับเคลื่อนงาน สติและสมาธิช่วยรักษาสันติภาพ และปัญญาช่วยกำหนดทิศทางที่ถูกต้อง การทำงานประสานกันของพละทั้ง 5 ข้อนี้เองที่ทำให้สังคมเมืองอาดสะพอนเข้มแข็งอย่างแท้จริงจากภายในสู่ภายนอก

4.4 ประยุกต์ใช้พละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิต ในบริบทของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มิได้ถูกจำกัดความอยู่เพียงแค่ความมั่งคั่งทางวัตถุ ทรัพย์สินเงินทอง หรือความสะดวกสบายทางกายภาพเท่านั้น แต่หัวใจสำคัญของคำว่าคุณภาพชีวิตสำหรับชาวเมืองอาดสะพอนหมายรวมถึงภาวะแห่งความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ที่ยึดโยงอยู่กับศีลธรรมและสันติภาพในชีวิตประจำวัน การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 เข้ามาเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิต จึงเป็นกระบวนการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตวิญญาณที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อพฤติกรรมทางกายภาพ ทำให้คนในชุมชนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและยั่งยืน ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยสามารถพรรณนาวิเคราะห์ความเชื่อมโยงตามหลักพละ 5 ได้อย่างละเอียดดังนี้

สัทธาพละ (พลังแห่งศรัทธา) พลังสร้างสุขทางใจและวินัยแห่งชีวิต สัทธาพละถือเป็นรากฐานปฐมภูมิของคุณภาพชีวิต เพราะคุณภาพชีวิตที่ดีต้องเริ่มต้นจากทัศนคติ และความเชื่อมั่น ที่ถูกต้อง สัทธาในที่นี้คือความเชื่อมั่นในวิถีชีวิตที่ตั้งอยู่บนฐานของศีลธรรมและการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ในฐานะที่เป็นกฎบัตรแห่งความสุข จาก*การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 5 ได้ให้ข้อมูลที่สะท้อนถึงพลังศรัทธาอย่างชัดเจนว่า ถ้าเราเชื่อในศีลธรรม ชีวิตเราก็มีเวรไม่มีกรรม สุขภาพกายใจมัน*

ก็ติดตามมาเอง ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่าศรัทธาพละได้ถูกแปรเปลี่ยนเป็นวินัยในการดำรงชีวิต เมื่อสมาชิกในชุมชนมีศรัทธาในเรื่องกฎแห่งกรรมและผลของความดี ย่อมทำให้เกิดความระมัดระวังในการใช้ชีวิต ไม่นำตนเองไปเสี่ยงกับอบายมุข สิ่งเสพติด หรือการกระทำที่ผิดศีลธรรม ซึ่งเป็นต้นเหตุของความทุกข์และโรคร้ายไข้เจ็บ ศรัทธาพละจึงทำหน้าที่เป็น เกราะคุ้มครองคุณภาพชีวิต ในระดับจิตสำนึก ทำให้จิตใจมีความอึดเฝือกและผ่องใส ส่งผลดีต่อระบบสรีระและการทำงานของร่างกายตามหลักกายจิตประสาน

วิริยพละ (พลังแห่งความเพียร) พลังสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมและความมั่นคงทางอาหาร ในมิติของสุขภาพทางกายและสิ่งแวดล้อม วิริยพละถูกนำมาประยุกต์ใช้ในด้านความพยายามอย่างต่อเนื่องในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพอนามัยภายในชุมชน ความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตของเมืองอาดสะพอนเกิดขึ้นจากความเพียรที่ประกอบด้วยสัมมาวายามะ คือการจัดการสิ่งแวดล้อมให้น่าอยู่ การรักษาความสะอาดของหมู่บ้าน และการทำนุบำรุงแหล่งน้ำความเพียรในที่นี้ยังขยายผลไปถึงความมั่นคงทางอาหาร โดยชาวบ้านมีความเพียรในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบพึ่งพาตนเอง เน้นการทำเกษตรอินทรีย์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสร้างสรรค์ พลังความเพียรหม่ช่วยให้คนในหมู่บ้านไม่ละเลยต่อหน้าที่ในการดูแลสุขภาพส่วนรวม เช่น การช่วยกันทำความสะอาดพื้นที่สาธารณะเพื่อป้องกันโรคระบาด วิริยพละจึงเป็นตัวขับเคลื่อนให้คุณภาพชีวิตเชิงกายภาพของชุมชนมีความสมบูรณ์ มีอาหารที่ปลอดภัยจากสารเคมี และมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีอายุยืนยาว

สติพละ (พลังแห่งการระลึกรู้) และ สมาธิพละ (พลังแห่งความตั้งมั่น) เครื่องมือสร้างสมดุลทางจิตและวุฒิภาวะทางอารมณ์ การบริหารจัดการอารมณ์และความเครียดถือเป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิตที่สำคัญที่สุดในยุคปัจจุบัน ชุมชนเมืองอาดสะพอนประยุกต์ใช้สติพละและสมาธิพละเป็นเครื่องมือสร้างสุขภาพทางจิต สติพละ ช่วยให้ชาวบ้านมีความรู้เท่าทันในการบริโภค รู้จักเลือกรับสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อร่างกาย และรู้เท่าทันต่อผัสสะที่มากระทบ สติช่วยให้ระลึกรู้เท่าทันความเครียด ความโกรธ หรืออารมณ์เชิงลบที่อาจส่งผลเสียต่อความดันโลหิตหรือระบบประสาท ทำให้สามารถยับยั้งชั่งใจและรักษาสมดุลของอารมณ์ได้ในทุกสถานการณ์ สมาธิพละ การมีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ณ วัดธาตุดอกแก้ว เช่น การไหว้พระสวดมนต์และการฟังธรรมเป็นประจำ ช่วยบ่มเพาะจิตใจให้มีความนิ่ง สงบ และมั่นคง (อภิมปิยะ) ความตั้งมั่นของจิตทำให้ชาวเมืองอาดสะพอนมีความเข้มแข็งทางใจ ไม่หวั่นไหวหรือตีโพยตีพายต่ออุปสรรคชีวิตหรือความผันผวนทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้คุณภาพชีวิตโดยรวมมีความสงบสุขเยือกเย็น มีความสุขในปัจจุบันขณะโดยไม่ต้องรอคอยปัจจัยภายนอก

ปัญญาพละ (พลังแห่งปัญญา) ยอดแห่งความฉลาดในการใช้ชีวิตและการรู้เท่าทันความจริง ปัญญาพละคือปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดความฉลาดในการใช้ชีวิต ปัญญาพละช่วยให้คนในชุมชนรู้จักเลือกทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ไม่ตั้งเกินไปและไม่หย่อนเกินไปในการดูแลสุขภาพและการดำเนินชีวิต ปัญญาช่วยให้รู้จักวิเคราะห์ปัจจัยเสี่ยงต่อชีวิต และที่โดดเด่นคือการรู้จักนำภูมิปัญญาสมุนไพรดั้งเดิม ของท้องถิ่นมาบูรณาการกับการแพทย์สมัยใหม่อย่างชาญฉลาด ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองด้านการรักษาพยาบาลเบื้องต้น ยิ่งไปกว่านั้น จากข้อมูลภาคสนามพบว่า ปัญญาพละทำให้ชาวบ้านเข้าถึงความเข้าใจเรื่องไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) ซึ่งเป็นความฉลาดในระดับปรมาตม์ ปัญญานี้ช่วยให้สมาชิกในชุมชนโดยเฉพาะผู้สูงอายุสามารถยอมรับความแก่ ความเจ็บ และความตายได้อย่างมีสติ ไม่หวาดกลัวหรือเป็นทุกข์จนเกินเหตุ ซึ่งถือเป็นยอดแห่งคุณภาพชีวิตในทางพุทธศาสตร์

คือการมีชีวิตที่เปี่ยมด้วยความตื่นรู้ และเข้าใจโลกตามความเป็นจริง ทำให้ช่วงบั้นปลายของชีวิตเป็นช่วงเวลาแห่งความสุขและมีคุณค่าอย่างแท้จริง การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตของชุมชนเมืองอาดสะพอน จึงเป็นกระบวนการพัฒนาจากภายในสู่ภายนอก โดยมีศรัทธาเป็นรากฐานความสุข มีวิริยะเป็นแรงสร้างสรรค์กายภาพ มีสติและสมาธิเป็นตัวรักษาสมดุลทางใจ และมีปัญญาเป็นเครื่องชี้ทางสู่ความเข้าใจชีวิตอย่างถ่องแท้ พลังทั้ง 5 ประการนี้ทำงานสอดประสานกันจนกลายเป็นภูมิคุ้มกันที่แข็งแกร่ง ทำให้คุณภาพชีวิตของชุมชนแห่งนี้มีความมั่นคงและยั่งยืนอย่างเป็นองค์รวม

4.5 สรุป

จากการศึกษาจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการการประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ออกเป็นความเรียงที่สะท้อนถึงกลไกการขับเคลื่อนชุมชนด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างเด่นชัด โดยภาพรวมความเข้มแข็งของชุมชนแห่งนี้มิได้เกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอกหรือการสนับสนุนทางวัตถุเพียงประการเดียว แต่เป็นผลลัพธ์จากการผนึกกำลังของพลังภายใน หรือหลักพละ 5 ที่อยู่ในวิถีชีวิตใน 4 ด้าน

ด้านเศรษฐกิจ หลักพละ 5 ทำหน้าที่เป็นระบบภูมิคุ้มกันทางการเงินที่ยั่งยืน โดยมี สัทธาพละ เป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างความเชื่อมั่นในวิถีเกษตรกรรมและระบบเครือญาติ ความเชื่อมั่นนี้ลดความหวาดระแวงและสร้างความไว้วางใจในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ เมื่อประกอบกับ วิริยพละ ที่ปรากฏชัดผ่านการพึ่งพาตนเองและการลงแขกในยามวิกฤต ทำให้ชุมชนสามารถก้าวข้ามข้อจำกัดทางทรัพยากรได้ ขณะที่ สติและสมาธิพละ ทำหน้าที่กำกับพฤติกรรมการบริโภค ป้องกันหนี้สินฟุ่มเฟือย และสร้างความตั้งมั่นในกลุ่มออมทรัพย์ และท้ายที่สุดคือ ปัญญาพละ ที่ทำให้ชาวบ้านรู้จักเลือกใช้นวัตกรรมที่เหมาะสม เช่น การทำปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี สะท้อนถึงการสร้างเศรษฐกิจที่พอเพียงและมั่นคงจากฐานรากจิตใจ

ด้านการศึกษา การศึกษาของเมืองอาดสะพอนคือกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่มีระบบบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) เป็นแกนกลาง สัทธาพละ ในด้านนี้คือความเชื่อมั่นว่าความรู้คือแสงสว่างที่นำไปสู่การหลุดพ้นจากความยากจน ส่งผลให้เกิด จิริยพละ ในการสืบทอดภูมิปัญญา ฮีตสิบสองคองสิบสี่ มิให้สูญหาย เยาวชนและคนในชุมชนใช้ สติพละ เป็นเครื่องมือคัดกรองข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ไม่ให้ตกเป็นเหยื่อของค่านิยมที่ผิดศีลธรรม โดยมี สมาธิพละ ช่วยสร้างความจดจ่อกลุ่มเล็กในการเรียนรู้ และจบลงด้วย ปัญญาพละ ที่สามารถบูรณาการความรู้วิชาการสมัยใหม่เข้ากับรากเหง้าทางวัฒนธรรมลาวได้อย่างสง่างาม

ด้านสังคม หลักพระ 5 ถูกสร้างเป็นพลังปัจเจกสู่พลังทางสังคม อย่างมีนัยสำคัญ สัทธาพระ ต่อวัดธาตุดอกแก้วทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมจิตใจที่ลดความขัดแย้งและสร้างความสามัคคี วิริยพระ ปรากฏในรูปของจิตอาสาและการเสียสละแรงงานเพื่อสาธารณประโยชน์ ทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ โดยไม่รอคอยงบประมาณจากรัฐเพียงอย่างเดียว ในขณะที่ สติและสมาธิพระ เป็นกลไกสำคัญในการ รักษาสันติภาพ โดยเฉพาะยามที่มีความเห็นต่างในการประชุมหมู่บ้าน สติช่วยให้เกิดการยับยั้งชั่งใจ และการใช้ปัญญาจา ส่วนสมาธิสร้างความแน่วแน่ต่อมติส่วนรวม ทำให้การบริหารงานชุมชนเป็น ปึกแผ่น โดยมี ปัญญาพระ เป็นผู้กำหนดทิศทางทางสังคมที่ยุติธรรมและเท่าทันต่อปัญหาสังคม สมัยใหม่ เช่น ปัญหายาเสพติด

ด้านคุณภาพชีวิต ผู้วิจัยพบความเชื่อมโยงที่ลึกซึ้งระหว่างพุทธธรรมกับสุขภาวะองค์รวม สัทธาพระ ในศีล 5 เป็นรากฐานของครอบครัวที่อบอุ่นและลดอบายมุข วิริยพระ ขับเคลื่อนความ เพียรในการดูแลสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมให้สะอาดน่าอยู่ สติและสมาธิพระ ถูกนำมาใช้เป็น เครื่องมือจัดการความเครียดและความผันผวนของชีวิต ทำให้ชาวบ้านมีภูมิต้านทานทางใจที่เข้มแข็ง และยอดสูงสุดคือ ปัญญาพระ ที่ทำให้เข้าใจในกฎไตรลักษณ์ สามารถยอมรับความเกิด แก่ เจ็บ และ ตายได้อย่างมีสติ ซึ่งถือเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับจิตวิญญาณที่สูงสุด

บทที่ 5

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 2) เพื่อศึกษาหลักพละ 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท 3) เพื่อวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากการทำวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) และทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ชุมชนธาตุดอกแก้ว เมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 13 รูป/คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงในบริบทของพื้นที่วิจัย ดังนี้ 1) พระสงฆ์ 5 รูป 2) ผู้นำชุมชน 4 คน 3) นักวิชาการทางพุทธศาสนาเถรวาท 4 รูป/คน รวม 13 รูป/คน ดังจะสรุปผลและข้อเสนอแนะการวิจัยต่อไปนี้

- 5.1 สรุปผลการวิจัย
- 5.2 อภิปรายผลการวิจัย
- 5.3 ข้อเสนอแนะการวิจัย

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 การศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอนในงานวิจัยนี้ คือกระบวนการที่สมาชิกชุมชนเมืองอาดสะพอนมีส่วนร่วมในการจัดการตนเอง ซึ่งองค์ประกอบ 4 ด้านได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ คือเป้าหมายของความเข้มแข็ง สะท้อนผ่านการที่ชุมชนมีศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรและแก้ไขปัญหาของตนเองได้ 2) ด้านการศึกษา ชุมชนที่เข้มแข็งต้องเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง 3) ด้านสังคมคือกบฏหรือเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชน ความเข้มแข็งจะเกิดขึ้นไม่ได้หากขาดความสัมพันธ์ที่ดีของคน 4) ด้านคุณภาพชีวิต คือรากฐานในการสร้างอัตลักษณ์และคุณค่าร่วมของชุมชน เพื่อรากฐานทางจิตใจที่มั่นคง

5.1.2 การศึกษาหลักพละ 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า หลักพละ 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือหลังแห่งความมั่นคงทางจิตใจและปัญญาที่ประกอบด้วยองค์ธรรม 5 ประการ ซึ่งเมื่ออบรมจนแก่กล้า จะมีสถานะเป็นพละ คือมีกำลัง ไม่หวั่นไหว (อัมปิยะ) ต่อธรรมฝ่ายตรงข้าม อันได้แก่ สัทธาพละ (พลังศรัทธา) ข่มความลึกลับสงสัย (วิจิกิจฉา) วิริยพละ (พลังความเพียร)

ข่มความเกียจคร้าน (โกสัชชะ) สติพละ (พลังระลึก) ข่มความประมาท (ปมาทะ) สมาธิพละ (พลังตั้งมั่น) ข่มความฟุ้งซ่าน (อุทัจจะ) ปัญญาพละ (พลังรู้แจ้ง) ข่มความไม่รู้ (อวิชชา) สิ่งสำคัญของหลังพละ 5 คือต้องทำงานอย่างสมดุล ครรชธา ต้องสมดุลกับ ปัญญา และ วิริยะ ต้องสมดุลกับ สมาธิ โดยมี สติ เป็นตัวกลาง ซึ่งในงานวิจัยนี้การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนเมืองอาดสะพอน พละ 5 จึงได้ประยุกต์ใช้เป็นพลังขับเคลื่อนภายใน เพื่อสร้าง สมดุลให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยใช้พลังทั้ง 5 นี้ เข้าไปแก้ไขสภาวะความอ่อนแอของชุมชน เพื่อนำชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

5.1.3 การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประกอบด้วย 4 ด้านที่สำคัญ ประกอบด้วย 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านการศึกษา 3) ด้านสังคม 4) ด้านคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้ชุมชนมีความมั่นคง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และรักษาความสามัคคีของคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่องเมื่อพิจารณาจากข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับหลักพละ 5 พบว่าหลักพละ 5 เป็นหลักธรรมฝ่ายโศภิตกยธรรมที่ทำหน้าที่เป็น พลังภายใน ช่วยขัดเกลาจิตใจ สร้างความมั่นคงทางใจ และหล่อหลอมให้ผู้คนมีศรัทธา ความเพียร สติ สมาธิ และปัญญาที่แข็งแรง ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ส่งผลต่อความเจริญของสังคมและชุมชนโดยตรง การเปรียบเทียบข้อมูลเอกสารกับข้อมูลภาคสนามผ่านการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ และประชาชน ทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พละ 5 มิได้เป็นเพียงหลักธรรมในเชิงทฤษฎี แต่ถูกนำไปใช้ในวิถีชีวิตจริงของชุมชนเมืองอาดสะพอนอย่างแนบแน่นและต่อเนื่อง ทั้งในงานบุญ กิจกรรมสาธารณประโยชน์ การแก้ไขปัญหาชุมชน และการดำรงวิถีชีวิตตาม ฮีต ตามคอง ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญตามหลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ดังนี้ ศรัทธาพละ เป็นพลังที่รวมผู้คนให้มีความสามัคคีและเกิดการช่วยเหลือกัน วิริยะพละ ทำให้ชุมชนมีความขยัน อดทน และพัฒนางานส่วนรวมจนสำเร็จ สติพละ ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล สมาธิพละ ทำให้กิจกรรมชุมชนเป็นไปอย่างมีเป้าหมายและมั่นคง ปัญญาพละ ทำให้ชุมชนมีการตัดสินใจที่เหมาะสม ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ใหม่ได้อย่างลงตัว

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประกอบด้วย 4 ด้านที่สำคัญ ประกอบด้วย 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านการศึกษา 3) ด้านสังคม 4) ด้านคุณภาพชีวิต ดังต่อไปนี้

1) การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ

การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวั้นนะเขตผลการวิจัยพบว่า การบูรณาการพละ 5 เข้ากับโครงสร้างเศรษฐกิจของเมืองอาดสะพอน จึงมิใช่เพียงเรื่องการทำมาหากิน แต่คือการสร้าง "ระบบเศรษฐกิจคุณธรรม" ที่เริ่มต้นจากใจที่เชื่อมั่น (สัทธา) นำไปสู่การกระทำที่เข้มแข็ง (วิริยะ) มีเครื่องกำกับพฤติกรรมที่รอบคอบ (สติ-สมาธิ) และมีปัญญาเป็นตัวตัดสินใจเลือกทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ส่งผลให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างสง่างามและยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมุห์สมบูรณ์ จิตตทนต์ (2561) ที่ศึกษาเรื่องความเข้มแข็งของชุมชนวิถีพุทธ โดยพบว่าความเชื่อมั่นในหลักธรรม (ศรัทธา) เป็นปัจจัยแรกที่ทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความสามัคคีในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจร่วมกัน ศรัทธาจึงมิใช่เพียงความเชื่อที่เลื่อนลอย แต่เป็นพลังนำ ที่ทำให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจจากภายในอย่างแท้จริง วิริยพละกับการพึ่งพาตนเองและการจัดการวิกฤตผลการวิจัยพบว่า ในยามวิกฤตเศรษฐกิจหรือภัยธรรมชาติ ชาวเมืองอาดสะพอนใช้ความเพียรในการระดมสรรพกำลังพึ่งพาตนเองโดยไม่รอความช่วยเหลือจากรัฐ ประเด็นนี้สอดคล้องกับ ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ที่เน้นเรื่องความอดทน ความเพียร และการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมเกียรติ พรหมเสน (2559) ที่ระบุว่าความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเองจะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัย วิริยพละ หรือความเพียรที่ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค พลังแห่งความเพียรนี้เองที่ทำหน้าที่ขจัดความเกียจคร้าน (โกสัชชะ) และเปลี่ยนจากความคาดหวังภายนอกมาเป็นการลงมือทำด้วยกำลังของตนเอง สติ-สมาธิพละกับการสร้างเสถียรภาพทางการเงิน การที่ชุมชนใช้สติในการบริโภคและใช้สมาธิในการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ให้มั่นคง ปัญญาพละกับการบูรณาการภูมิปัญญาและนวัตกรรมผลการวิจัยที่พบว่า ชาวบ้านรู้จักใช้ความรู้เดิมผสมกับความรู้ใหม่ ปุ๋ยชีวภาพแทนเคมี แสดงถึงปัญญาปฏิบัติที่รู้เห็นตามความเป็นจริง สอดคล้องกับแนวคิด การจัดการความรู้ ที่เน้นการดึงความรู้ฝังลึก มาปรับใช้กับความรู้สากล และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาบุญช่วย ปณฺญาวชิโร (2560) ที่สรุปว่า ปัญญาพละคือยอดแห่งการพัฒนาที่ทำให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกัน ไม่หลงทางไปกับกระแสวัตถุนิยม ปัญญาช่วยให้ชุมชนวิเคราะห์เหตุปัจจัยของความยากจน และเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ตรงจุดและเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

2) การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการศึกษา

การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในด้านการศึกษาของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวั้นนะเขตผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในด้านการศึกษาของชุมชนเมืองอาดสะพอน จึงเป็นโมเดลการศึกษาที่เน้นการสร้างฐานพลังจากภายใน โดยมีสัทธาเป็นเข็มทิศ วิริยะเป็นแรงขับ สติและสมาธิเป็นตัวควบคุม และปัญญาเป็นตัวสรุปบทเรียน กระบวนการนี้ทำให้การศึกษาสามารถสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน เพราะเป็นการเรียนรู้ที่ไม่ได้มุ่งหวังเพียงแค่ปริญญาบัตร แต่เป็นการเรียนเพื่อความตื่นรู้ และเพื่อความอยู่รอดของสังคมโดยรวม ประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิด บวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) ซึ่งเป็นรากฐานของการศึกษาไทยและลาวที่ยึดโยงกันมานาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาเสรี สารเมธี (2562) ที่ศึกษาเรื่องการจัดการศึกษาตามหลักพุทธธรรม พบว่าการมีศรัทธา และวิริยะ เป็นปัจจัยภายใน (อษณฺตติกปัจจัย) ที่สำคัญที่สุดในการเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ของเยาวชน ทำให้เกิดความใฝ่รู้ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่องโดยมีรากฐานมาจากจริยธรรม มิใช่เพียง

การเรียนรู้เพื่อทำมาหากินเพียงอย่างเดียว สติและสมาธิ เครื่องมือคัดกรองข้อมูลและภูมิคุ้มกันทางปัญญา การที่ชุมชนใช้สติและสมาธิเป็นเครื่องมือคัดกรองเทคโนโลยีและค่านิยมสมัยใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาแนวพุทธธรรมของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2546) ที่เน้นการฝึกฝนตนเอง (ไตรสิกขา) เพื่อให้เท่าทันโลก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิลาวัลย์ วรรณิการ์ (2561) ที่พบว่ากระบวนการฝึกสติและสมาธิในสถานศึกษาช่วยเพิ่มทักษะการคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) และช่วยให้นักเรียนมีภูมิคุ้มกันต่อสื่อออนไลน์ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้คุณภาพการศึกษาในระดับชุมชนมีความเข้มแข็งและสงบสุข ปัญหาและการบูรณาการปัญญาเดิมกับวิทยาการสมัยใหม่ ผลการวิจัยพบว่าชุมชนสามารถบูรณาการวิทยาการสมัยใหม่กับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างลงตัวตามหลักอหิปปัจจยตา สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมเด็จพระสังฆราช (2560) ที่ระบุว่าปัญญาพละ ในการพัฒนาชุมชนคือความสามารถในการนำความรู้สากลมาปรับเข้ากับบริบทของตนเอง ทำให้การศึกษาไม่ได้เป็นการดึงเด็กออกจากชุมชน แต่เป็นการสร้างคนให้กลับมาพัฒนาบ้านเกิดด้วยความเข้าใจในรากเหง้าและเทคโนโลยีที่เหมาะสม

3) การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านสังคม

การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านสังคมของชุมชนเมืองอาดสะพอนผลการวิจัยพบว่าการประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในด้านสังคมของชุมชนเมืองอาดสะพอน จึงเป็นกระบวนการสร้างสังคมแห่งพลังจิตปัญญา ที่เปลี่ยนจากความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างให้เป็นความสัมพันธ์เชิงจริยธรรม ศรัทธาช่วยสร้างเอกภาพ วิริยะช่วยขับเคลื่อนงาน สติและสมาธิช่วยรักษาสันติภาพ และปัญญาช่วยกำหนดทิศทางที่ถูกต้อง การทำงานประสานกันของพละทั้ง 5 ข้อนี้นเองที่ทำให้สังคมเมืองอาดสะพอนเข้มแข็งอย่างแท้จริงจากภายในสู่ภายนอก ประเด็นนี้สอดคล้องกับทฤษฎีความยึดเหนี่ยวทางสังคม ของ Emile Durkheim (1893) ที่ระบุว่าความเชื่อร่วมกันในทางศาสนาทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐานที่ยึดโยงปัจเจกบุคคลให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาดินัย เขมปญโญ (2562) ที่พบว่าศรัทธาพละเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สร้างความไว้วางใจ ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาชุมชนวิถีพุทธให้มีความเข้มแข็งและปลอดภัย วิริยพละกับวัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลและจิตอาสา การที่ชุมชนประยุกต์ใช้ความเพียรผ่านการ ลงแขก และงานอาสาสมัครเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน สอดคล้องกับแนวคิด ทุนทางสังคม (Social Capital) ของ Robert Putnam (2000) ที่เน้นเรื่องความร่วมมือและความสัมพันธ์แนบราบ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพรรณิ ชันเชื้อ (2560) ที่สรุปว่าความเข้มแข็งของชุมชนในแถบลุ่มน้ำโขงเกิดจากวิริยพละที่ปรากฏในรูปของการเสียสละแรงงานและทรัพยากรส่วนตัวเพื่อส่วนรวม พลังความเพียรหมูจึงเป็นตัวขับเคลื่อนให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้โดยไม่ต้องรอคอยอำนาจรัฐ

4) การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิต

การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตของชุมชนเมืองอาดสะพอน จึงเป็นกระบวนการพัฒนาจากภายในสู่ภายนอกโดยมีศรัทธาเป็นรากฐานความสุข มีวิริยะเป็นแรงสร้างสรรค์กายภาพ มีสติและสมาธิเป็นตัวรักษาสมดุลทางใจ และมีปัญญาเป็นเครื่องชี้ทางสู่ความเข้าใจชีวิตอย่างถ่องแท้ พลังทั้ง 5 ประการนี้ทำงานสอดประสานกันจนกลายเป็นภูมิคุ้มกันที่แข็งแกร่ง

ทำให้คุณภาพชีวิตของชุมชนแห่งนี้มีความมั่นคงและยั่งยืนอย่างเป็นองค์รวม ประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2546) ที่ระบุว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตต้องเริ่มจากศรัทธาที่จะปรับปรุงตนเองให้เข้าสู่ระเบียบวินัย (ศีล) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาบุญช่วย ปญญาวิโร (2560) ที่พบว่าศรัทธาในพุทธธรรมเป็นพลังภายในที่ช่วยลดพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ ทำให้คนในชุมชนมีสุขภาวะที่ดีขึ้นจากการละเว้นอบายมุขอย่างจริงจัง วิถีพลະกับความมั่นคงทางอาหารและสุขภาวะทางกายภาพ การที่ชาวบ้านใช้ความเพียรในการจัดการสิ่งแวดล้อมและทำเกษตรอินทรีย์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมเกียรติ พรหมเสน (2559) ที่ระบุว่าวิถีพลະ คือแรงขับเคลื่อนที่ทำให้ชุมชนลุกขึ้นมาจัดการทรัพยากรเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร ความเพียรที่ปรากฏในลักษณะของความเอาใจใส่ต่อสุขอนามัยในครัวเรือนและชุมชนจึงเป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิตเชิงประจักษ์ที่สำคัญ สติ-สมาธิพลະกับกระบวนการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิต ผลการวิจัยพบว่าสติช่วยให้เท่าทันอารมณ์และสมาธิช่วยให้จิตนิ่งต่ออุปสรรค สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพรรณิการ์ สิทธิพรหม (2563) ที่สรุปว่าการฝึกสติและสมาธิในระดับชุมชนช่วยลดภาวะความเครียดสะสมและโรคทางจิตเวช พลังของความตั้งมั่นทำให้บุคคลมีวุฒิภาวะทางจิต ที่สูงขึ้น สามารถเผชิญกับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตได้อย่างมั่นคง ปัญญาพลະกับสุขภาวะทางปัญญาและการรู้เท่าทันธรรมดาของโลก การประยุกต์ใช้ปัญญาในการเลือกทางสายกลางและการเข้าใจกฎไตรลักษณ์ สอดคล้องกับแนวคิด สุขภาวะทางปัญญา ขององค์การอนามัยโลก (WHO) และสอดคล้องกับงานวิจัยของสัญญา เคนาภูมิ (2563) ที่ระบุว่าปัญญาพลະคือยอดแห่งคุณภาพชีวิตที่ทำให้มนุษย์ก้าวข้ามความทุกข์จากการเปลี่ยนแปลงได้ การที่ชาวเมืองอาดสะพอนใช้ปัญญาบูรณาการสมุนไพรรักษาการแพทย์สมัยใหม่ยังสะท้อนถึงการมีความรอบรู้ด้านสุขภาพที่แข็งแกร่ง

5.3 ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพลະ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ และแนวทางสำหรับการศึกษต่อยอด ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) การส่งเสริมปัญญาเพื่อการพัฒนาอาชีพ หน่วยงานปกครองและผู้นำชุมชน เมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ควรนำผลการวิจัยในด้าน ปัญญาพลະ ไปกำหนดเป็นนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้และทักษะวิชาชีพให้แก่ประชาชน โดยเน้นการใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาปากท้องและการทำเกษตรกรรม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของแขวงสะหวันนะเขต เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

2) การบูรณาการศรัทธาสู่ความสามัคคี ผู้นำพระสงฆ์ และวัดในพื้นที่ ควรใช้ ศรัทธาพลະเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจในการขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ (สาธารณสงเคราะห์) โดยตั้งศรัทธา

ที่ชาวเมืองอาดสะพอนมีต่อพระพุทธศาสนา มาแปลงเป็นการลงมือทำ (วิริยะ) ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

3) การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมด้วยสติและสมาธิ พระสงฆ์และสถาบันการศึกษาในเมืองอาดสะพอน ควรบูรณาการหลักสติ และ สมาธิ เข้ากับกิจกรรมเยาวชน เพื่อสร้างเกราะป้องกันปัญหายาเสพติดและอบายมุข ซึ่งเป็นประเด็นท้าทายในสังคมปัจจุบัน การฝึกให้เยาวชนมีสติรู้เท่าทันจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชนในระยะยาว

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในบริบทที่แตกต่างกัน เช่น เปรียบเทียบระหว่างชุมชนเมือง และชุมชนชนบท ในแขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อให้เห็นพลวัตของการใช้หลักธรรมที่แตกต่างกันตามสภาพสังคม

2) ควรมีการวิจัยเชิงทดลองหรือเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยการสร้างหลักสูตรหรือโมเดลต้นแบบ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้วยพละ 5 แล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างในเมืองอาดสะพอน เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรมทั้งก่อนและหลังการใช้โมเดล

3) ควรมีการศึกษาการบูรณาการหลักพละ 5 ร่วมกับหลักธรรมทางสังคมอื่น ๆ เช่น สังคหวัตถุ 4 หรือ อิทธิบาท 4 เพื่อหาแนวทางที่ครอบคลุมและเหมาะสมที่สุดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

บรรณานุกรม

1. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัย, *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับ สยามรวม เติปฏิภัง 2525*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬารามราชวิทยาลัย, (เล่มที่ 22), 2525.

_____. *พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬารามราชวิทยาลัย, (เล่มที่ 2, 11, 12, 14, 16, 20, 22, 23, 25, 30, 37), 2534.

มหาวิทยาลัย, *มังคลัตถทีปนี เล่ม 2*. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬารามราชวิทยาลัย). 2523.

2. หนังสือภาษาไทย

1) หนังสือทั่วไป

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2554). *การคิดเชิงประยุกต์*. พิมพ์ครั้งที่ 5 .กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดีย, หน้า 110-115.

ฉัตรชัย กันดิษฐ์. (2553). *การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดเชิงประยุกต์สำหรับ นักเรียนระดับประถมศึกษา ช่วงชั้นที่ 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, หน้า 55-70.

_____. (2025). *ผู้แทนพระสงฆ์ทั่วเมืองอาสะพอน สะไหมที่ 9 สะหลูปผลงาน 5 ปี ที่ผ่านมารับรองเอาคณะบริหารงานชุดใหม่ และงานแผนการ 5 ปี ต่อไป 2025 – 2029*. (เมืองอาสะพอน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว).

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

ธรรม ชินโกมุท. (2554). *ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา-ลาว-ไทย*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).

พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2527). *พระพุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ : สยามสมาคม.

สุวิทย์ มูลคำ. (2547). *การพัฒนาทักษะการคิด*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 20-35.

2) บทความในวารสาร

กนกกุล เพชรอุทัย. (2568). *ชุมชนเข้มแข็งกับการจัดการความขัดแย้งด้านอุตสาหกรรมในชุมชนคลองท่าฉาง สุราษฎร์ธานี*. วารสารการพัฒนาสังคม, 27(1), 13–27.

- พระครูสมุห์มหิทธิศักดิ์ ฐิตธมฺโม. (2565). การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสามบ่อ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา. วารสาร มจร นครน่าน, 5(2), 241-256.
- ณัฐอร เจือจันทร์, อภิชาติ เหมือยไธสง, พระครูวินัยธรวรชาติ ปยุตโต, วาริณี โพธิราช. (2564). การเสริมสร้างสุขภาพด้วยหลักพละ 5 สำหรับชุมชนริมทางรถไฟในจังหวัดขอนแก่น. Journal of Buddhist Education and Research : JBER, 7(1), 98-110.
- พระครูโสภาธรรมคุณ อาภาธโร (มานิตย์). (2565). พุทธนวัตกรรมการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาองค์กรสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 6. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 7(1), 843-858.
- พัชรินทร์ นินทจันทร์. (2568). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อป้องกันความรุนแรงในครอบครัว. วารสารพยาบาลศาสตร์, 41(1), 1-13.
- พระครูสมุห์มหิทธิศักดิ์ ฐิตธมฺโม. (2565). การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสามบ่อ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา. วารสาร มจร นครน่าน, 5(2), 241-256.
- สิริกานญาณ์ มหากิจสิริกักดี. (2567). การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 ในการเตรียมตัวก่อนตายกับผู้ป่วยโรคมะเร็งระยะสุดท้ายโรงพยาบาลบ้านฝาง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น. วารสารสังคมศาสตร์และนวัตกรรม, 7(1), 101-114.
- สมชัย แสนภูมิ. (2566). การวิจัยเชิงเอกสารเพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งในประเทศไทย. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 3(5), 48-64.
- สุกิจ ชัยมุสิก. (2568). บทบาทของชุมชนในการสร้างทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารนวัตกรรมสังคมศาสตร์, 2(3), 25-33.
- ยงยุทธ แก้วเต็ม. (2564). แนวคิดทางพระพุทธศาสนา พละ 5: การประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลในศตวรรษที่ 21. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6(10), 316-330.
- บุญสืบ ยังเจริญ และ พระมหาอุดร อุตโตโร (มากดี). (2567). การประยุกต์ใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษา. บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, 12 (1), 47-56.
- ศิริปรียา ศิริสุนทร. (2564). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการป้องกันความรุนแรงในครอบครัว. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 15(2), 41-51.

เจ้าอธิการชัชวาล ชินวโร (อินทปิ่นโน) และ พชรเดช เสมานู. (2565). บทบาทของพระสังฆาธิการต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในเขตอำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์. วารสารวามัญอง แทรกพุทธศาสตร์ปริทรรศน์, 5(2), 1-13.

แก้วเต็ม ย., ปัญจพันธ์ ณ. , ล่อกา ถ., & ทองเมืองธัญเทพ ก. (2019). แนวคิดทางพระพุทธศาสนา พละ 5: การประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล ในศตวรรษที่ 21. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 8(1), 280–293. สืบค้น จาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jsr/article/view/170530>

3) วิทยานิพนธ์

กองแก้ว ไชจำพอน. (2562). ยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการก่อสร้างโรงเรียนตามโครงการกองทุนเร่งรัด เมืองอุทุมพอน แขวงสะพานนเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

เกศสุตา โภคานิตย์. (2565). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนบ้านเลี้ยวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.

ถิรนนท์ พูนพิน. (2554). บทบาทของผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านหนองหลุม ตำบลป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ธรรปพล วานิชานนท์. (2557). กลยุทธ์การสร้างชุมชนเข้มแข็งชุมชนบ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประสงค์ ลีลา. (2554). พฤติกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษา ผู้นำชุมชนในเขตอำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บุญยอด นามเสนา. (2562). ยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านนาธาตุ เมืองอุทุม พอน แขวงสะพานนเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

พระชวลิต ปญญาวิโร (แสงบุญเรือง). (2561). การพัฒนาพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดกำแพง. วิทยานิพนธ์ ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพวชิรเมธี. (2563). *แนวทางการประยุกต์ใช้หลักพละ 5 เพื่อพัฒนาชุมชนบ้านศาลาดิน อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม*. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระสีกันดา ถิรมโน (แก้วก่อนม ทิบพะพอน). (2562). *แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักงานองค์การพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว จังหวัดสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสีกันดา ถิรมโน (แก้วก่อนม ทิบพะพอน). (2562). *แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักงานองค์การพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว จังหวัดสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาณัฐ สติเวปุลโล (รัตนโชติ). (2564). *การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยสันติวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทแดงในจังหวัดนครราชสีมา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูอาทรปริยัตยานุกิจ สุจิตโต (เพียรสองชั้น). (2565). *การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารงานบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในอำเภอสวรรคภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิญญู กิณาเสน. (2564). *การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดสมุทรสาครบนวิถีพุทธเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แสงพะจัน พิมพงพาสะหวัด. (2566). *การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านดงบากใหม่ หินคำ เมืองสะหนามไซ แขวงอัตตะปือ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สกุลวัฒน์ นานวน. (2563). *การพัฒนาารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนน ตำบลเหนือคลอง อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

4) เว็บไซต์

พระราชบัญญัติกฎหมาย. (2564, 20 สิงหาคม). “*พละ 5 ยุคใหม่*” พลังนำชีวิตสู่ความสว่าง. โพสต์ทูเดย์. สืบค้นจาก <https://www.posttoday.com/pr/news/660851>

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2564). *ประยุกต์ VS ลอกเลียน*. กรุงเทพธุรกิจ.

สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/945789>

สุพัตรา ยอดสุรางค์ ชัชวาล แสงทองล้วน และอำนาจ บุญรัตน์ไมตรี. (2561). แนวคิดเกี่ยวกับการ
สร้างเสริมเข้มแข็งให้กับชุมชน.วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ
มหาสารคาม, 5 (2), 407- 420.

บุคลากรกรม

1. พระจันดา เคนสักดา, ดร.

ตำแหน่ง รองเจ้าคณะแขวงสะหวันนะเขต

สัมภาษณ์ 25 พฤศจิกายน 2568

2. พระวอละจิต จูมจันทะจัก

ตำแหน่ง รองเจ้าคณะนครไกรสรพรหมวิหาร

สัมภาษณ์ 25 พฤศจิกายน 2568

3. พระสอละสิน ไสสะหวัน

ตำแหน่ง หัวหน้าการต่างประเทศคณะสงฆ์แขวงสะหวันนะเขต

สัมภาษณ์ 25 พฤศจิกายน 2568

4. พระอินทะปinya สิตทิตเตด

ตำแหน่ง รองหัวหน้าศึกษาสงฆ์แขวงสะหวันนะเขต

สัมภาษณ์ 25 พฤศจิกายน 2568

5. พระโอดะ วิลันดอน

ตำแหน่ง รองหัวหน้าการต่างประเทศคณะสงฆ์แขวงสะหวันนะเขต

สัมภาษณ์ 25 พฤศจิกายน 2568

6. นายแหวนเพ็ด นันทาทิลาต

ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านธาตุดอกแก้ว

สัมภาษณ์ 26 พฤศจิกายน 2568

7. นายวัง ทิบพาพอน

ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านนาकुตจาน

สัมภาษณ์ 26 พฤศจิกายน 2568

8. นายบุญลัด ลอบานเย็น

ตำแหน่ง กรรมการพรรคแขวง เลขาพรรคเมืองอาดสะพอน

สัมภาษณ์ 26 พฤศจิกายน 2568

9. นายบุญช่วย แสนพุดทะวง

This is Mendeley biography

ตำแหน่ง รองผู้ใหญ่บ้านนาकुตจาน

สัมภาษณ์ 26 พฤศจิกายน 2568

10. นายถาวรอน ไชยะเคื่อง

ตำแหน่ง หัวหน้าศึกษาและกีฬาเมืองอาดสะพอน

สัมภาษณ์ 26 พฤศจิกายน 2568

11. นางสาวพอนทะวี ลาดบอวอน

ตำแหน่ง ประธานแนวลาวสร้างชาติเมืองอาดสะพอน

สัมภาษณ์ 26 พฤศจิกายน 2568

12. นายกองแล อ่อนจันทะลือไซ

ตำแหน่ง ประธานปกครองเมืองอาดสะพอน

สัมภาษณ์ 26 พฤศจิกายน 2568

13. นายคองมา เข้าของคูน

ตำแหน่ง รองประธานปกครองเมืองอาดสะพอน

สัมภาษณ์ 26 พฤศจิกายน 2568

ที่ อว ๗๙๑๔/ว ๑๐๐๘๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
๙/๓๗ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทร ๐๙๓-๒๙๑-๙๘๘, ๐๙๓-๒๙๒-๓๖๖

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เจริญพร นางสาวพจนะวี ลาตบวอน

ด้วย พระอุดสา อชิโต (แพงพะจัน) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๗๒๐๔๑๐๑๑๒๐๐๗ นักศึกษา
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา รุ่นที่ ๔/๒๕๖๗ กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพละ ๕ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวง สหวันนะ
เขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมี พระครูวุฒิธรรมสาร, ผศ.ดร. เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้
มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็นอย่างดี จึงขออนุญาตให้นักศึกษาดังกล่าวได้สัมภาษณ์ท่าน
ทั้งนี้ผู้สัมภาษณ์จะประสานวัน - เวลาที่ท่านสะดวก ในการให้สัมภาษณ์อีกครั้งหนึ่ง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณา

ขอเจริญพร

(พระสุวิจิตรธรรม, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ยินดีต้อนรับ
พจนะวี ลาตบวอน
๑๒ พ.ย. ๖๘

มหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ๐๔๓-๒๔๑๔๕๕
ติดต่อประสานงาน : พระอุดสา อชิโต (แพงพะจัน)

ที่ อว ๗๔๑๔/ว ๑๐๐๘๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
๗/๓๗ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทร ๐๕๓-๒๕๑-๕๕๕, ๐๕๓-๒๕๒-๓๖๖

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เจริญพร นายถาวร ไชยะเคื่อง

ด้วย พระอุทสา อชิโต (แพงพะจัน) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๗๒๐๔๑๐๑๑๒๐๐๗ นักศึกษา
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา รุ่นที่ ๔/๒๕๖๗ กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพระ ๕ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวง สະຫວັນນະ
เขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมี พระครูวุฒิชิธรรมสาร, ผศ.ดร. เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้
มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็นอย่างดี จึงขออนุญาตให้นักศึกษาดังกล่าวได้สัมภาษณ์ท่าน
ทั้งนี้ผู้สัมภาษณ์จะประสานวัน - เวลาที่ท่านสะดวก ในการให้สัมภาษณ์อีกครั้งหนึ่ง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณา

ขอเจริญพร

(พระสุวิชิธรรม, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ฉันได้คุยกับ
ถาวร ไชยะเคื่อง
แล้ว

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ๐๔๓-๒๕๑๕๕๕
ติดต่อประสานงาน : พระอุทสา อชิโต (แพงพะจัน)

ที่ อว ๗๙๑๔/ว ๑๐๐๘๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
 ๙/๓๗ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
 จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
 โทร ๐๙๓-๒๙๑-๙๙๙, ๐๙๓-๒๙๒-๓๖๖

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เจริญพร นายแหวนเพ็ด นันทาทิลาต

ด้วย พระอุดสา อชิโต (แพงพะจัน) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๗๒๐๔๑๐๑๑๒๐๐๗ นักศึกษา
 หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา รุ่นที่ ๔/๒๕๖๗ กำลังทำวิทยานิพนธ์
 เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพละ ๕ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวง สหวันนะ
 เขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมี พระครูวิชิตธรรมสาร, ผศ.ดร. เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้
 มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็นอย่างดี จึงขออนุญาตให้นักศึกษาดังกล่าวได้สัมภาษณ์ท่าน
 ทั้งนี้ผู้สัมภาษณ์จะประสานวัน - เวลาที่ท่านสะดวก ในการให้สัมภาษณ์อีกครั้งหนึ่ง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
 ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

ขอเจริญพร

(พระสุวิชิตรธรรม, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

มิทปอมโซสมรณง

นายแหวนเพ็ด นันทาทิลาต

๑ ส.ค. ๒๕๖๘

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ๐๔๓-๒๔๑๔๕๕
 ติดต่อประสานงาน : พระอุดสา อชิโต (แพงพะจัน)

ที่ อว ๗๙๑๔/ว ๑๐๐๘๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
๙/๓๗ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทร ๐๙๓-๒๙๑-๙๘๘, ๐๙๓-๒๙๒-๓๖๖

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เรียน พระสอละสิน ไสสะหวัน

ด้วย พระอุตสา อชิโต (แพงพะจัน) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๗๒๐๔๑๐๑๑๒๐๐๗ นักศึกษา
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา รุ่นที่ ๔/๒๕๖๗ กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพละ ๕ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวง สະຫວັນນະ
เขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมี พระครูภูมิธรรมสาร, ผศ.ดร. เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้
มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็นอย่างดี จึงขออนุญาตให้นักศึกษาดังกล่าวได้สัมภาษณ์ท่าน
ทั้งนี้ผู้สัมภาษณ์จะประสานวัน - เวลาที่ท่านสะดวก ในการให้สัมภาษณ์อีกครั้งหนึ่ง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา

(พระสุวิจิตรธรรม, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

สมเด็จพระสังฆราช

สุวณฺ

๙ พ.ย. ๖๘

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ๐๔๓-๒๔๑๔๔๕
ติดต่อประสานงาน : พระอุตสา อชิโต (แพงพะจัน)

ที่ อว ๗๔๑๔/ว ๑๐๐๘๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
๕/๓๗ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น ๕๐๐๐๐
โทร ๐๕๓-๒๕๔-๕๕๕, ๐๕๓-๒๕๒-๓๖๖

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เจริญพร นายบุญช่วย แสนพุดทะวง

ด้วย พระอุดมสา อชิโต (แหงพะจัน) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๗๒๐๔๑๐๑๑๒๐๐๗ นักศึกษา
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา รุ่นที่ ๔/๒๕๖๗ กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพระ ๕ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวง สະหวันนะ
เขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมี พระครูวุฒิธรรมสาร, ผศ.ดร. เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้
มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็นอย่างดี จึงขออนุญาตให้นักศึกษาดังกล่าวได้สัมภาษณ์ท่าน
ทั้งนี้ผู้สัมภาษณ์จะประสานวัน - เวลาที่ท่านสะดวก ในการให้สัมภาษณ์อีกครั้งหนึ่ง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณา

ขอเจริญพร

(พระสุวิจิตรธรรม, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

มีมติให้พิจารณา

นายบุญช่วย แสนพุดทะวง

30 พ.ย. 68

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ๐๕๓-๒๕๔๑๕๕
ติดต่อประสานงาน : พระอุดมสา อชิโต (แหงพะจัน)

ที่ อว ๗๙๑๔/ว ๑๐๐๘๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
๙/๓๗ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทร ๐๔๓-๒๕๑-๕๘๘, ๐๔๓-๒๕๒-๓๖๖

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เรียน พระวอลละจิต จูมจันทะจัก

ด้วย พระอุดสา อชิโต (แพงพะจัน) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๗๒๐๔๑๐๑๑๒๐๐๗ นักศึกษา
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา รุ่นที่ ๔/๒๕๖๗ กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพละ ๕ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวง สะหวันนะ
เขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมี พระครูภูมิธรรมสาร, ผศ.ดร. เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้
มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็นอย่างดี จึงขออนุญาตให้นักศึกษาดังกล่าวได้สัมภาษณ์ท่าน
ทั้งนี้ผู้สัมภาษณ์จะประสานวัน - เวลาที่ท่านสะดวก ในการให้สัมภาษณ์อีกครั้งหนึ่ง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา

(พระสุวิจิตรธรรม, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ยื่นต่ออธิการบดีมหาวิทยาลัย

พระวอลละจิต จูมจันทะจัก

๑๙ พ.ย. ๒๕๖๘

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ๐๔๓-๒๕๑๔๔๕
ติดต่อประสานงาน : พระอุดสา อชิโต (แพงพะจัน)

ที่ อว ๗๙๑๔/ว ๑๐๐๘๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
 ๗/๓๗ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
 จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
 โทร ๐๔๓-๒๕๑-๕๔๔, ๐๔๓-๒๕๒-๓๖๖

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เรียน พระอินทะปinya สิตทิเตด

ด้วย พระอุดสา อชิโต (แพงพะจัน) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๗๒๐๔๑๐๑๑๒๐๐๗ นักศึกษา
 หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา รุ่นที่ ๔/๒๕๖๗ กำลังทำวิทยานิพนธ์
 เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพละ ๕ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวง สະหวันนะ
 เขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมี พระครูวุฒิธรรมสาร, ผศ.ดร. เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้
 มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็นอย่างดี จึงขออนุญาตให้นักศึกษาดังกล่าวได้สัมภาษณ์ท่าน
 ทั้งนี้ผู้สัมภาษณ์จะประสานวัน - เวลาที่ท่านสะดวก ในการให้สัมภาษณ์อีกครั้งหนึ่ง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
 ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา

(พระสุวิจิตรธรรม, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

อชิโตในวิภาชนิ
 อชิโตใน
 พระอินทะปinya สิตทิเตด
 ๒๑ พ.ย. ๖๘

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ๐๔๓-๒๕๑๔๕๕
 ติดต่อประสานงาน : พระอุดสา อชิโต (แพงพะจัน)

ที่ อว ๗๙๑๔/ว ๑๐๐๘๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
๗/๑๗ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทร ๐๔๓-๒๕๑-๘๘๘, ๐๔๓-๒๕๒-๓๖๖

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เจริญพร นายคองมา เข้าของคุณ

ด้วย พระอุดสา อชิโต (แพ่งพะจัน) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๗๒๐๔๑๐๑๑๐๐๗ นักศึกษา
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา รุ่นที่ ๔/๒๕๖๗ กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพละ ๕ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวง สະຫວັນນະ
ເທດ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมี พระครูวุฒิธรรมสาร, ผศ.ดร. เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้
มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็นอย่างดี จึงขออนุญาตให้นักศึกษาดังกล่าวได้สัมภาษณ์ท่าน
ทั้งนี้ผู้สัมภาษณ์จะประสานวัน - เวลาที่ท่านสะดวก ในการให้สัมภาษณ์อีกครั้งหนึ่ง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

ขอเจริญพร

(พระสุธีวัชรธรรม, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ขาน อัญญาณี ใจดีธรรม

ยื่นขอให้สัมภาษณ์

วันที่ ๑๕/๑๑/๒๕๖๘

พระจก ๒๕

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ๐๔๓-๒๕๑๔๕๕
ติดต่อประสานงาน : พระอุดสา อชิโต (แพ่งพะจัน)

ที่ อว ๗๙๑๔/ว ๑๐๐๘๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
๗/๒๗ หมู่ที่ ๒๒ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทร ๐๔๓-๒๕๑-๕๔๔, ๐๔๓-๒๕๒-๓๖๖

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เจริญพร นายกองแล อ่อนจันทร์ลีไซ

ด้วย พระอุดสา อชิโต (แพงพะจัน) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๗๒๐๔๑๐๑๑๐๐๗ นักศึกษา
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา รุ่นที่ ๔/๒๕๖๗ กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพละ ๕ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวง สະຫວັນນະ
ເທດ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมี พระครูวุฒิธรรมสาร, ผศ.ดร. เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้
มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็นอย่างดี จึงขออนุญาตให้นักศึกษาดังกล่าวได้สัมภาษณ์ท่าน
ทั้งนี้ผู้สัมภาษณ์จะประสานวัน - เวลาที่ท่านสะดวก ในการให้สัมภาษณ์อีกครั้งหนึ่ง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณา

ขอเจริญพร

(พระสุธีธรรม, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

มหาวิทยาลัย
๒๘.๑๑.๒๕

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ๐๔๓-๒๕๑๕๕๕
ติดต่อประสานงาน : พระอุดสา อชิโต (แพงพะจัน)

ที่ อว ๗๙๑๔/ว ๑๐๐๘๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
 ๗/๓๗ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
 จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
 โทร ๐๔๓-๒๕๑-๕๘๘, ๐๔๓-๒๕๒-๓๖๖

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เรียน พระโอเด วิลันดอน

ด้วย พระอุดสา อชิโต (แพ่งพะจัน) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๗๒๐๔๑๐๑๑๒๐๐๗ นักศึกษา
 หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา รุ่นที่ ๔/๒๕๖๗ กำลังทำวิทยานิพนธ์
 เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพละ ๕ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวง สະຫວັນນະ
 เขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมี พระครูวุฒิธรรมสาร, ผศ.ดร. เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้
 มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็นอย่างดี จึงขออนุญาตให้นักศึกษาดังกล่าวได้สัมภาษณ์ท่าน
 ทั้งนี้ผู้สัมภาษณ์จะประสานวัน - เวลาที่ท่านสะดวก ในการให้สัมภาษณ์อีกครั้งหนึ่ง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
 ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา

(พระสุธีธรรม, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

นางจรูญศรี อธิธา จิระรัตน์

ยื่นให้ สักดอ.

๒๕๖๘-๑๑-๑๘

มหาวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ๐๔๓-๒๕๑๔๕๕
 ติดต่อประสานงาน : พระอุดสา อชิโต (แพ่งพะจัน)

ที่ อว ๗๙๑๔/ว ๑๐๐๘๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
๙/๓๗ หมู่ที่ ๒๒ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทร ๐๔๓-๒๕๑-๕๕๕๕, ๐๔๓-๒๕๒-๓๖๖

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เจริญพร นายบุญลัด ลอบานเย็น

ด้วย พระอุดสา อชิโต (แพ่งพะจัน) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๗๒๐๔๑๐๑๑๒๐๐๗ นักศึกษา
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา รุ่นที่ ๔/๒๕๖๗ กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพละ ๕ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวง สหวันนะ
เขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมี พระครูวุฒิธรรมสาร, ผศ.ดร. เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้
มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็นอย่างดี จึงขออนุญาตให้นักศึกษาดังกล่าวได้สัมภาษณ์ท่าน
ทั้งนี้ผู้สัมภาษณ์จะประสานวัน - เวลาที่ท่านสะดวก ในการให้สัมภาษณ์อีกครั้งหนึ่ง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

ขอเจริญพร

(พระสุธีวชิธรรม, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

มหาวิทยาลัย
มหา
กุฏ
ราช
วิทยาลัย

๑๓/๑๑/๒๕๖๘
๗๕๑๑ ๑๐๒๗๖๔
๒๕๖๘ พ.๖๖

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ๐๔๓-๒๕๑๕๕๕
ติดต่อประสานงาน : พระอุดสา อชิโต (แพ่งพะจัน)

ที่ อว ๗๙๑๔/ว ๑๐๐๘๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
๗/๒๗ หมู่ที่ ๒๒ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทร ๐๔๓-๒๕๑-๕๕๕๘, ๐๔๓-๒๕๒-๓๐๖

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เจริญพร นายวัง ทิบบาพอน

ด้วย พระอุดสา อชิโต (แพ่งพะจัน) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๔๑๐๑๑๒๐๐๓ นักศึกษา
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา รุ่นที่ ๔/๒๕๖๗ กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพละ ๕ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวง สະหวันนะ
เขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมี พระครูวุฒิจรรณสาร, ผศ.ดร. เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้
มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็นอย่างดี จึงขออนุญาตให้นักศึกษาดังกล่าวได้สัมภาษณ์ท่าน
ทั้งนี้ผู้สัมภาษณ์จะประสานวัน - เวลาที่ท่านสะดวก ในการให้สัมภาษณ์อีกครั้งหนึ่ง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณา

ขอเจริญพร

(พระสุธีจรรณสาร, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

ม.หามกุฏราชวิทยาลัย
พระสุธีจรรณสาร
รองอธิการบดี
ทิบบาพอน
๓ ส.ค. ๒๕๖๘

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ๐๔๓-๒๕๑๔๕๕
ติดต่อประสานงาน : พระอุดสา อชิโต (แพ่งพะจัน)

ที่ อว ๗๙๑๔/ว ๑๐๐๘๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
๗/๓๗ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทร ๐๔๓-๒๕๑-๕๘๘๘, ๐๔๓-๒๕๒-๑๘๖

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เรียน พระจันทา เคนสักดา, ดร.

ด้วย พระอุดม อชิโต (แพ่งพะจัน) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๗๒๐๔๑๐๑๑๒๐๐๗ นักศึกษา
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา รุ่นที่ ๔/๒๕๖๗ กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎี ๕ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวง สะหวันนะ
เขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมี พระครูวุฒิชัยธรรมสาร, ผศ.ดร. เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้
มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็นอย่างดี จึงขออนุญาตให้นักศึกษาดังกล่าวได้สัมภาษณ์ท่าน
ทั้งนี้ผู้สัมภาษณ์จะประสานวัน - เวลาที่ท่านสะดวก ในการให้สัมภาษณ์อีกครั้งหนึ่ง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา

(พระสุธีวีรธรรม, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

พระจันทา เคนสักดา

๒๗ พ.ย. ๒๕๖๘

มหาวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ๐๔๓-๒๕๑๔๕๕
ติดต่อประสานงาน : พระอุดม อชิโต (แพ่งพะจัน)

1. พระมหาสมบัติ คุณะสโก, ดร.

การศึกษา Ph.D. (Philosophy)
M.A. (Indian Philosophy and Religion)
ศน.บ. (ปรัชญา)

ตำแหน่ง อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิจัยพุทธศาสตร์และปรัชญา

2. พระครูปลัดทวี อภโย, ผศ.ดร.

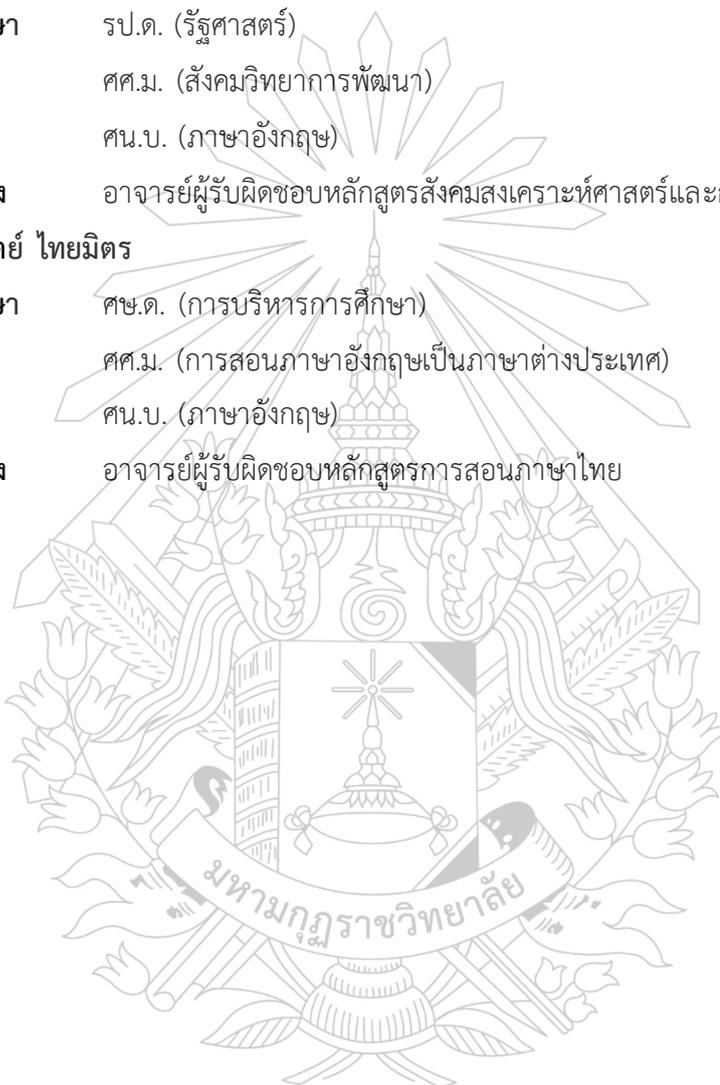
การศึกษา รป.ด. (รัฐศาสตร์)
ศศ.ม. (สังคมวิทยาการพัฒนา)
ศน.บ. (ภาษาอังกฤษ)

ตำแหน่ง อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริการ

3. นายแสงอาทิตย์ ไทยมิตร

การศึกษา ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา)
ศศ.ม. (การสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ)
ศน.บ. (ภาษาอังกฤษ)

ตำแหน่ง อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรการสอนภาษาไทย

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โทร. ๐๔๓ ๒๔๑๘๕๙

ที่ อว ๗๙๑๔/ว๑๕๒๓ วันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุมัติครุภัณฑ์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน พระครูปลัดทวี ออกโย, ผศ.ดร.

ด้วย พระอุปัชฌาย์ อธิโศ (แพ่งพะจัน) เลขทะเบียนนักศึกษา ๒๗๒๐๔๑๐๑๑๒๐๐๗ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา รุ่นที่ ๔/๒๕๖๗ กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพละ ๕ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอากาศสะพอน แขวง สหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและพิจารณาเนื้อหาของเครื่องมือการวิจัยก่อนที่จะนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการศึกษาต่อไป

ในการนี้ เห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็น อย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบและพิจารณาเครื่องมือวิจัยของนักศึกษา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา

ขอเจริญพร

(พระสุธีวีธีธรรม, ผศ.ดร.)
รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

มหามกุฏราชวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โทร. ๐๔๓ ๒๔๑๘๕๕

ที่ อว ๗๙๑๔/ว๑๕๒๓

วันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน พระมหาสมบัติ คุณโสโก, ดร.

ด้วย พระอดสา อชิโต (แมงพะงัน) เลขทะเบียนนักศึกษา ๒๗๒๐๔๑๐๑๑๒๐๐๗ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา รุ่นที่ ๔/๒๕๖๗ กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพละ ๕ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวง สหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและพิจารณาเนื้อหาของเครื่องมือการวิจัยก่อนที่จะนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการศึกษาต่อไป

ในการนี้ เห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็น อย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบและพิจารณาเครื่องมือวิจัยของนักศึกษา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา

ขอเจริญพร

(พระศิวชัชวราภรณ์, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

มหามกุฏราชวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โทร. ๐๔๓ ๒๔๑๘๕๕

ที่ อว ๗๙๑๔/ว๑๕๒๓

วันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ดร.แสงอาทิตย์ ไทยมิตร

ด้วย พระอุทสา อชิโต (แพงพะจัน) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๗๒๐๔๑๐๑๑๒๐๐๗ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา รุ่นที่ ๔/๒๕๖๗ กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพละ ๕ ในการเล่นสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวง สະຫວັນນະເຂດ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและพิจารณาเนื้อหาของเครื่องมือการวิจัยก่อนที่จะนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการศึกษาต่อไป

ในกรณี เห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบและพิจารณาเครื่องมือวิจัยของนักศึกษา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

ขอเจริญพร

(พระสุริยาธรรม, ผศ.ดร.)

อธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ฉันได้รับพิมพ์เป็นผู้ที่ส่งจดหมาย
ตอบแล้วเมื่อ ๒๕ ตุลาคม ๖๘

มหาวิทยาลัย

ดร. กมลรัตน์ ใจมิตร

ภาคผนวก ค

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน
แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

กรabanม้สการ/เรียน.....

พระอดสา อชิโต (แพงพะจัน) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน กำลังทำบทความวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวิจัย ซึ่งการทำวิจัยดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการตอบคำถามเพื่อการวิจัยในครั้งนี้

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง

ตอนที่ 3 การประยุกต์ใช้หลักพละ 5

2. โปรดอ่านคำชี้แจงในการตอบแบบสอบถามแต่ละตอน กรุณาตอบแบบแบบสัมภาษณ์ทุกข้อตามความเป็นจริง โดยผู้วิจัยขอรับรองว่าคำตอบของท่านจะถูกเก็บเป็นความลับ ซึ่งจะไม่มีผลกระทบใดๆ ทั้งสิ้นต่อท่าน ขอความกรุณาให้ท่านและตอบแบบคำถาม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์

1.ชื่อ ..... ฉายา/นามสกุล.....อายุ.....ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน เลขที่ ..... หมู่ที่ ..... ซอย.....ถนน.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....โทร.....

E-mail.....

2. ระดับการศึกษา.....

3. สถานที่ทำงาน.....

4. ตำแหน่ง.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอากาศสะอาด

2.1 ชุมชนเมืองอากาศสะอาดมีการส่งเสริมและสนับสนุน การศึกษา ให้แก่คนในชุมชน โดยเฉพาะเยาวชนอย่างไรบ้าง

2.2 ท่านมองว่า ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ของชุมชนเมืองอากาศสะอาดเป็นอย่างไร (เช่น การพึ่งพาตนเอง, การสร้างอาชีพสุจริต, ความมั่นคงในชีวิต)

2.3 ความสัมพันธ์ทางสังคมภายในชุมชนมีความแน่นแฟ้นเพียงใด การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางศาสนาและสังคมของคนในชุมชนมีลักษณะอย่างไร

2.4 วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นมีบทบาทในการรวมผู้คนในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือไม่ อย่างไร

ตอนที่ 3 ข้อมูลการประยุกต์ใช้หลักพระ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านสังคม ด้านคุณภาพชีวิต การประยุกต์ใช้สหัชชาพล (พลังแห่งศรัทธา)

3.1 ท่านเห็นว่า ความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ของคนในชุมชนถูกนำมาใช้เป็น "พลังขับเคลื่อน" ให้เกิดความเข้มแข็งในสังคมหรือกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างไรบ้าง

3.2 ผู้นำทางศาสนาและผู้นำชุมชน ใช้หลักศรัทธาในการ สร้างความสามัคคี และการระดมทรัพยากร (เช่น เงินทุน, แรงงาน, การจัดการทรัพยากรชุมชน) เพื่อพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านสังคม ด้านคุณภาพชีวิตอย่างไร

.....

.....

การประยุกต์ใช้สติพละ (พลังแห่งความระลึกได้)

3.3 สติ ถูกนำมาใช้ในการ ป้องกันปัญหาความขัดแย้งในสังคม หรือการ แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ของชุมชนอย่างไร? (เช่น ก่อนการตัดสินใจ, การสื่อสาร)

.....

.....

3.4 ท่านคิดว่าการที่คนในชุมชนมี สติ ส่งผลต่อ ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม (เช่น การไม่ทำผิดกฎหมาย, การไม่ใช้สารเสพติด) ให้เกิดความเข้มแข็งได้อย่างไร

.....

.....

การประยุกต์ใช้สมาธิพละ (พลังแห่งความตั้งมั่น)

3.5 ความตั้งใจจริงหรือสมาธิ ของผู้นำและคนในชุมชน มีส่วนช่วยให้ เป้าหมายหรือโครงการพัฒนา ของชุมชนสำเร็จลุล่วงอย่างไร

.....

.....

3.6 ท่านเห็นว่าการรวมพลังของคนในชุมชนในการทำกิจกรรม (เช่น งานบุญ, การประชุม) มีความ ตั้งมั่นและแน่วแน่ ไม่ออกแวกหรือฟุ้งซ่าน ไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนอย่างไร

.....

.....

3.7 ปัญญา (ความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้) ถูกนำมาใช้ในการ วิเคราะห์ปัญหา และการ เลือกรวิธีการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านสังคม ด้านคุณภาพชีวิต ของชุมชนให้เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นอย่างไร

.....

.....

3.8 ท่านเห็นว่า พลังปัญญา ช่วยให้คนในชุมชนมีความเข้มแข็งและ พึ่งพาตนเอง ได้อย่างไร (เช่น การ เรียนรู้จากความผิดพลาด, การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น)

.....

.....

.....

3.9 ในฐานะองค์ประกอบสุดท้ายของผละ 5 ท่านคิดว่าปัญญาช่วยให้ ความศรัทธาและความเพียร ของชุมชนดำเนินไปอย่าง สมดุล และไม่หลงผิดได้อย่างไร (เน้นการเชื่อมโยง ผละ 5 เข้าด้วยกัน)

.....

.....

.....

ขออนุโมทนาทุกท่านที่ให้การสัมภาษณ์ในครั้งนี้

ขออนุโมทนาทุกท่านที่ให้การสัมภาษณ์ในครั้งนี้

( )

ผู้สัมภาษณ์

AF 04-03

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา
 เลขที่ 91 ถนนเทศบาล 1 ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา 95000 โทรศัพท์ 0 7321 2863 ต่อ 131
 E-mail: scphyLib@yala.ac.th Website: http://www.yala.ac.th/IRB-SCPHYL/

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ชื่อโครงการวิจัย	การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว		
รหัสจริยธรรมการวิจัย	SCPHYLIRB-2568/758		
ผู้วิจัยหลัก	พระอุตลา อชิโต (แห่งพะจัน)		
สังกัด	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน		
วิธีการพิจารณา	Expedited		
วันที่ส่ง	14 ตุลาคม 2568	วันที่พิจารณา	16 ตุลาคม 2568
วันที่รับรอง	30 ตุลาคม 2568	วันหมดอายุ	30 ตุลาคม 2569

เอกสารที่รับรอง

1. โครงการวิจัยเพื่อขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. เอกสารชี้แจงข้อมูลอาสาสมัครวิจัย
4. เอกสารแสดงความยินยอมที่ได้รับการบอกกล่าว
5. ประวัตินักวิจัย/คณะนักวิจัย

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา
 ได้พิจารณาโครงการวิจัยแล้ว ตามแนวท่วงหลักจริยธรรมการวิจัยในคนที่เป็นมาตรฐานสากล ตามระเบียบแนวทาง
 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

หมายเหตุ:

1. กำหนดส่งรายงานความก้าวหน้า 30 เมษายน 2569 แบบฟอร์ม AF 03-19
2. กำหนดส่งรายงานสิ้นสุดโครงการ 30 พฤศจิกายน 2569 แบบฟอร์ม AF 03-20
3. หากมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินการวิจัยหลังได้รับสาร
 รับรอง ให้นักวิจัยขออนุมัติปรับรายละเอียด แบบฟอร์ม AF 07-01
 และ AF 07-02
4. หากดำเนินการวิจัยไม่แล้วเสร็จภายในระยะเวลารับรอง
 ให้นักวิจัยขออนุมัติขยายระยะเวลา แบบฟอร์ม AF 03-18

(นายอวิรุทธิ์ ลิขิตกุล)
 เลขานุการคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรม
 การวิจัยในมนุษย์

(ดร.ศณ.ภัคณัฐ ธีระจง)
 ประธานคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรม
 การวิจัยในมนุษย์

(หนังสือรับรองนี้มีผลตราตั้งใช้ ณ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา)

มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ	พระอดุสา อชิโต (แพงพะจัน)
วัน เดือน ปี เกิด	2 มีนาคม 2539
สถานที่เกิด	บ้านจอมฮาด เมืองอาสพอน แขวง สหวันนะเขต ประเทศลาว
ประวัติการศึกษา	หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดบ้านนาอุดม เมืองอาสพอน แขวง สหวันนะเขต ประเทศลาว
ผลงานตีพิมพ์	พระอดุสา แพงพะจัน. (2569). การประยุกต์ใช้หลักพละ 5 ในการ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองอาดสะพอน แขวงสหวันนะ เขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. Journal of Buddhist Education and Research, 12(3).
รางวัลที่ได้รับ	พระนักพัฒนาชุมชนเมืองอาดสะพอน

